

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE SENDİKACILIK TARİHİNDE TÜRK METAL
SENDİKASI (TEŞKİLAT YAPISI VE FAALİYETLERİ)**

**HABİLHAN PEHLİVANLI
TARİH ANABİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Hamit PEHLİVANLI**

KIRIKKALE-2024

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE SENDİKACILIK TARİHİNDE TÜRK METAL
SENDİKASI (TEŞKİLAT YAPISI VE FAALİYETLERİ)

HABİLHAN PEHLİVANLI
TARİH ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Hamit PEHLİVANLI

KIRIKKALE-2024

Habilhan PEHLİVANLI tarafından hazırlanan “TÜRKİYE SENDİKACILIK TARİHİNDE TÜRK METAL SENDİKASI (TEŞKİLAT YAPISI VE FAALİYETLERİ)” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Hamit PEHLİVANLI

Tarih, Kırıkkale Üniversitesi

İmza.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Başkan: Prof. Dr. Ömer BUDAK

Tarih, Kırıkkale Üniversitesi

İmza.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye: Prof. Dr. İbrahim MAZMAN

Sosyoloji, Kırıkkale Üniversitesi

İmza.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye: Doç. Dr. Burak KOCAOĞLU

Bilgi ve Belge Yön., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

İmza.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye: Dr. Öğr. Üy. Canan SARIYAR SEZAN

Pazarlama ve Reklamcılık, Batman Üniversitesi

İmza.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Tez Savunma Tarihi:/...../.....

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
 - Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
 - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,
- bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Habilhan PEHLİVANLI

13/06/2024

ÖZET

TÜRKİYE SENDİKACILIK TARİHİNDE TÜRK METAL SENDİKASI (TEŞKİLAT YAPISI VE FAALİYETLERİ)

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi
Danışman: Prof. Dr. Hamit PEHLİVANLI
Haziran 2024, 337 sayfa

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılda görülen bazı işçi hareketleri sendikacılık olarak adlandırılrsa da modern anlamda ilk sendikacılık çalışmaları Tanzimat Döneminde görülmektedir. Cumhuriyet Türkiye'sinde ise sendikacılığın başlangıcı 5018 sayılı kanunun 1947 yılında yürürlüğe girmesi olarak kabul edilir. O yıllarda Türkiye için büyük önem kazanan Askerî Fabrikalar ve sonraki adıyla Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKE), Kırıkkale'yi metal işkolunda faaliyet gösteren sendikalar için gözde bir şehir haline getirmiş, bu sayede Türkiye'de sendikacılık faaliyetlerinin başladığı ilk merkezlerden birisi Kırıkkale olmuştur.

Kurulan fabrikaların etkisiyle hızlı bir gelişme yaşayan Kırıkkale, 1920'lerin ortalarına kadar küçük bir köy iken 1939'da belediye ile yönetilir hâle gelmiştir. Aynı hızla Türkiye'nin savunma sanayisi merkezi olan Kırıkkale, Türkiye'nin ve hatta dünyanın sayılı büyük işçi sendikalarından birisi olan Türk Metal Sendikasının kuruluşuna da ev sahipliği yapmıştır.

Bu çalışmanın ana unsuru, metal işkolunda faaliyet gösteren ve bu alanda Türkiye'nin en büyük sendikası olan Türk Metal Sendikasıdır. Dolayısıyla bu çalışmada, 2009 yılına kadar Türk Metal Sendikasının, nüvesini oluşturan Türkiye Metal-İş Federasyonunun, federasyonun da temellerini oluşturan Kırıkkale Makine ve Kimya İşçileri Sendikasının (Kırıkkale Metal-İş) tarihi geçmişi, teşkilat yapısı ve faaliyetleri hakkında bilgi verilmektedir. Ayrıca bu çalışma, Türkiye Metal-İş Federasyonunun kuruluşunda büyük emekleri olan, Kaya Özdemir ve Türk Metal Sendikasının 1973-2009 yılları arasında genel başkanlık görevini yürüten Mustafa Özbek'in hayat hikâyelerini ve sendikacılık anlayışlarını içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Sendikacılık, Türk-İş, Türkiye Metal-İş Federasyonu, Türk Metal Sendikası, Kaya Özdemir, Mustafa Özbek

ABSTRACT

TURKISH METAL UNION IN THE HISTORY OF UNIONISM IN TÜRKİYE (ORGANIZATIONAL STRUCTURE AND ACTIVITIES)

Kırıkkale University
Social Sciences Institute
Department of History, PhD Dissertation
Supervisor: Prof. Dr. Hamit PEHLİVANLI
June 2024, 337 Pages

Although some labour movements seen in the 19th century in the Ottoman Empire were termed as unionism, modern provincial unionism activities were firstly seen in the Tanzimat Period. In Republican Türkiye, the beginning of unionism is considered to be the entry into force of Law No. 5018 in 1947. The Military Factories and later known as the Machinery and Chemical Industry Corporation (MKE), which gained great importance for Türkiye in those years, made Kırıkkale a favourite city for unions operating in the metal industry, thus Kırıkkale became one of the first centres where union activities began in Türkiye.

Kırıkkale, which experienced rapid development with the influence of the factories established, was a small village until the mid-1920s and became governed by the municipality in 1939. Kırıkkale, which quickly became the centre of Türkiye's defence industry, also hosted the establishment of the Turkish Metal Union, one of the largest labour unions in Türkiye and even in the world.

The main element of this study is the Turkish Metal Union, which operates in the metal industry and is Türkiye's largest union in this field. Therefore, in this study, information is given about the historical background, organizational structure and activities of Turkish Metal Union up to 2009, the Türkiye Metal-Business Federation, which forms its core, and the Kırıkkale Machinery and Chemical Workers Union (Kırıkkale Metal-İş), which forms the foundations of the federation. In addition, this study includes the life stories and understanding of unionism of Kaya Özdemir, who contributed greatly to the establishment of the Türkiye Metal-Business Federation, and Mustafa Özbek, who served as the chairman of the Turkish Metal Union between 1973 and 2009 and contributed greatly to the growth of the union.

Key Words: Trade Unionism, Türk-İş, Türkiye Metal-Business Federation, Turkish Metal Union, Kaya Özdemir, Mustafa Özbek

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın ortaya çıkması aşamasında sendikacılıkla ilgili özel arşivini şahsıma hediye eden, kanser tedavisi görüyor olmasına rağmen her zaman desteğini hissettiğim ve 15 Nisan 2020 tarihinde kaybettiğimiz merhum büyüğüm Sayın Mustafa Özbek’i rahmet ve minnetle anıyorum.

Tez çalışmalarına başladığımda, kendisiyle irtibata geçtiğim anda beni İstanbul’a davet ederek yaşanan sel felaketinden arta kalan kitaplarını önüme seren ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, 9 Haziran 2024 tarihinde kaybettiğimiz merhum büyüğüm Sayın Erdoğan Aslıyüce’yi rahmet ve minnetle anıyorum.

Çalışmalarında desteklerini esirgemeyen Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Sayın Uysal Altundağ ve Genel Başkan Yardımcısı Sayın Mürsel Öcal’a şükranlarımı sunarım.

Bu çalışmanın tamamlanması için “itici güç” olan kıymetli abim İlhan Şahin ile bilgi ve hünerlerini üzerimden eksik etmeyen değerli abim Satılmış Öztürk’e şükranlarımı sunarım.

Uzun süren tez çalışmalarım sırasında zaman zaman çok ihmal ettiğim ama buna rağmen bana sabır gösteren ve beni her zaman destekleyen değerli eşim Sibel’e, Allah’ın bana bu dünyadaki en paha biçilmez hediyeleri olan Alperen’ime ve Turkuaz’ıma şükranlarımı sunarım.

Tez İzleme Komitesi olarak bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilgi ve tecrübeleriyle her zaman desteklerini gördüğüm Prof. Dr. Sayın H. Ömer Budak ve Prof. Dr. Sayın İbrahim Mazman Hocalarıma şükranlarımı sunarım.

Ve... Bu çalışmanın ortaya çıkması aşamasında her an varlığını yanımda hissettiğim, beni benden daha çok düşünen çok değerli tez danışmanın Prof. Dr. Sayın Hamit Pehlivanlı Hocama şükran ve minnetlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
TEŞEKKÜR	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	X
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	7
1. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE SENDİKACILIĞIN DOĞUŞU	7
1.1. Dünyada İşçi Hareketlerinin ve Sendikacılığın Doğuşu	7
1.2. Dünya Sendikacılık Anlayışlarından Bazı Örnekler	8
1.2.1. Reformist Sendikacılık Anlayışı.....	8
1.2.1.1. İngiliz Sendikacılığı (Trade Unionism)	8
1.2.2. Mesleki Ekonomik Sendikacılık Anlayışı	10
1.2.2.1. Amerikan Sendikacılığı	10
1.2.3. Doktriner Sendikacılık Anlayışı	13
1.2.3.1. Fransız Sendikacılığı.....	13
1.2.4. Latin Amerika Sendikacılık Anlayışı	15
1.2.4.1. Şili Sendikacılığı.....	16
1.2.5. Devlete Bağımlı Sendikacılık Anlayışı	17
1.2.5.1. Ürdün Sendikacılığı	17
1.2.6. Kendine Özgü Sendikacılık Anlayışı.....	18
1.2.6.1. İsrail Sendikacılığı	19
1.3. Osmanlı Devleti’nde İşçi Hareketlerinin ve Sendikacılığın Doğuşu	20
1.3.1. 1839-1922 Yılları Arasında Gerçekleştirilen İşçi Hareketleri.....	22
1.3.1.1. Makine Kırıcılığı Eylemleri.....	22
1.3.1.2. İş Bırakma Eylemleri (Grevler)	23
1.3.2. 1895-1922 Yılları Arasında İşçi Örgütlenmeleri.....	30
1.4. 1923-1960 Yılları Arasında Sendikacılık Hareketleri.....	32
1.4.1. Tek Partili Dönem (1923-1946).....	40
1.4.2. Demokrat Parti Dönemi (1946-1960).....	48
İKİNCİ BÖLÜM.....	59
2. TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU (TÜRK-İŞ).....	59
2.1. Türk-İş’in Kuruluşu.....	59
2.2. Türk-İş’in Sendikacılık Anlayışı ve Uluslararası Sendikalarla İlişkileri	63
2.3. Kuruluş Döneminde Türk-İş’te Siyasi Çekişmeler	67
2.4. Türk-İş’in ve Türkiye “İşçi Hareketinin” Gelişim Dönemi	72

2.5. Türk-İş'te "Sol" Muhalif Hareketler	81
2.6. 12 Eylül Sonrası Türk-İş ve Toplumsal Gücü.....	83
2.7. Türk-İş'in Temel İlkeleri.....	90
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	111
3. KIRIKKALE METAL-İŞ VE TÜRKİYE METAL-İŞ	111
3.1. Kırıkkale Makine ve Kimya İşçileri Sendikası (Kırıkkale Metal-İş) ve Türkiye Metal İşçileri Federasyonu (Türkiye Metal-İş).....	111
3.1.1. Metal-İş Sendikasının Kuruluşu ve Faaliyetleri	111
3.1.1.1. Kaya Özdemir	113
3.1.1.2. Kaya Özdemir'in Genel Başkanlığı Döneminde Metal-İş Sendikasının Faaliyetleri.....	119
3.1.2. Türkiye Metal-İş Federasyonunun Kuruluşu ve Faaliyetleri.....	123
3.1.3. Metal-İş'ten Türk Metal'e Geçiş Dönemi	135
3.1.3.1. Kırıkkale Metal-İş'in Türk Metal'e İltihakı.....	143
3.1.4. Metal İşkolunda Faaliyet Gösteren Sendikalar	146
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	159
4. TÜRK METAL'İN KURULUŞU, FAALİYETLERİ VE TEŞKİLAT YAPISI	159
4.1. Türkiye Metal, Çelik, Mühimmat, Makine, Metalden Mamul Eşya, Oto Montaj ve Yardımcı İşçileri Sendikasının (Türk Metal Sendikası) Kuruluşu ve Büyüme Süreci	159
4.1.1. Mustafa Özbek.....	160
4.2. Türk Metal Sendikasının Genel Kurulları	170
4.2.1. Birinci Olağan Genel Kurul.....	170
4.2.2. İkinci Olağan Genel Kurul.....	171
4.2.3. Üçüncü Olağan Genel Kurul	172
4.2.4. Dördüncü Olağan Genel Kurul.....	172
4.2.5. Beşinci Olağan Genel Kurul	172
4.2.6. Altıncı Olağan Genel Kurul.....	173
4.2.7. Yedinci Olağan Genel Kurul	174
4.2.8. Sekizinci Olağan Genel Kurul	175
4.2.9. Dokuzuncu Olağan Genel Kurul	175
4.2.10. Onuncu Olağan Genel Kurul	176
4.2.11. On Birinci Olağan Genel Kurul.....	176
4.2.12. On İkinci Olağan Genel Kurul.....	177
4.3. Genç İşçiler Kurultayları	178
4.3.1. Hazırlık Kurultayları.....	178
4.3.2. Genç İşçiler Birinci Büyük Kurultayı.....	180
4.3.3. Genç İşçiler İkinci Büyük Kurultayı.....	182
4.3.4. Genç İşçiler Üçüncü Büyük Kurultayı	183
4.4. Kadın İşçiler Büyük Kurultayları	185
4.4.1. Kadın İşçiler Birinci Büyük Kurultayı	186
4.4.2. Kadın İşçiler İkinci Büyük Kurultayı	187
4.4.3. Kadın İşçiler Üçüncü Büyük Kurultayı	189
4.4.4. Kadın İşçiler Dördüncü Büyük Kurultayı.....	191
4.4.5. Kadın İşçiler Beşinci Büyük Kurultayı.....	192

4.4.6. Kadın İşçiler Altıncı Büyük Kurultayı	192
4.4.7. Kadın İşçiler Yedinci Büyük Kurultayı.....	194
4.4.8. Kadın İşçiler Sekizinci Büyük Kurultayı.....	195
4.4.9. Kadın İşçiler Dokuzuncu Büyük Kurultayı	197
4.4.10. Kadın İşçiler Onuncu Büyük Kurultayı.....	198
4.4.11. Kadın İşçiler On Birinci Büyük Kurultayı	199
4.4.12. Kadın İşçiler On İkinci Büyük Kurultayı	199
4.4.13. Kadın İşçiler On Üçüncü Büyük Kurultayı	200
4.4.14. Kadın İşçiler On Dördüncü Büyük Kurultayı.....	201
4.5. Türk Metal ve Uluslararası İlişkiler	203
4.5.1. Türk Metal'in Uluslararası Metal İşçileri Federasyonu (IMF) ile İlişkileri.....	203
4.5.2. Uluslararası Avrasya Metal İşçileri Federasyonu (AMİF/UAMİF)	205
4.6. Türk Metal'in Yetki Mücadelelerinden Örnekler	210
4.6.1. Seydişehir'de Yetki Mücadelesi	211
4.6.2. MKE'de Yetki Mücadelesi	218
4.6.3. Bursa'da Yetki Mücadelesi.....	221
4.6.3.1. Renault İş Yeri Saldırısı.....	222
4.6.3.2. TOFAŞ İş Yeri Saldırısı.....	224
4.6.4. ERDEMİR'de Yetki Mücadelesi.....	228
4.7. Türk Metal'in Yürüttüğü Grevlerden Örnekler.....	230
4.7.1. Seydişehir Grevi	231
4.7.2. Büyük MESS Grevi	235
4.8. Türk Metal'in Mitinglerinden Örnekler	238
4.8.1. Bursa İhtar Mitingi	238
4.8.2. Yerli Üretime Saygı Mitingi.....	241
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	245
5. TÜRK METAL VE SOSYAL SENDİKACILIK.....	245
5.1. Türk Metal ve Eğitim	245
5.1.1. Toplu Sözleşmelerde “Eğitim Ödeneği”	247
5.1.2. Ulusal ve Uluslararası Sendikal Eğitim.....	248
5.1.3. Türk Metal-MESS Ortak Eğitim Projesi	252
5.1.4. Eşli Eğitim Seminerleri.....	253
5.2. Metal Çocuk Arkadaş Kulübü.....	255
5.3. Türk Metal'in Üyelerine Yönelik Hizmet ve Yatırımları	258
5.3.1. Genel Merkez Hizmet Binaları	259
5.3.2. Türk Metal Eğitim, Kültür ve Spor Kompleksi.....	259
5.3.3. Türk Metal Üniversitesi Kurma Girişimleri	260
5.3.4. Girne View Oteli (Mustafa Özbek Uluslararası Eğitim Merkezi-Grand Avrasya Oteli- Büyük Anadolu Girne Hotel).....	261
5.3.5. Büyük Anadolu Oteller Zinciri.....	263
5.3.6. Sosyal Tesisler ve İşçi Evleri.....	263
5.3.7. Sağlık Hizmetleri	264
5.4. Türk Metal'in Eğitime Yönelik Bağışları	264
5.4.1. Afyon-Dinar ve Kırıkkale'ye Okul Bağışları	264
SONUÇ.....	267

KAYNAKLAR	274
EKLER.....	281
ÖZGEÇMİŞ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

KISALTMALAR

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AFL:	American Federation of Labor (Amerikan İş Federasyonu)
AK PARTİ:	Adalet ve Kalkınma Partisi
AMİF:	Avrasya Metal İşçileri Federasyonu
ANAP:	Anavatan Partisi
AP:	Adalet Partisi
ATC:	Amele Teali Cemiyeti
CFDT:	Confederation Française Democratique du Travail (Fransız Demokratik İş Konfederasyonu)
CFE-CGC:	Confédération Générale des Cadres (-Fransız-Yönetici Genel Konfederasyonu)
CFTC:	Confederation Française du Travailleurs Chretiens (Fransız Hristiyan İşçi Sendikaları Konfederasyonu)
CGT:	Confederation Generale du Travail (-Fransız-Genel İş Konfederasyonu)
CHF:	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
CIO:	Congress of Industrial Organization (-Amerikan- Sanayi Kuruluşları Kongresi)
CIO:	Congress of Industrial Organizations
CKMP:	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
CTCH:	Confederacion de Trabajadores de Chile (Şili İşçi Konfederasyonu)
CUT:	Centrale Unique des Travailleurs (-Şili-İşçiler Tek Merkezi)
DİSK:	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DP:	Demokrat Parti
DSP:	Demokratik Sol Parti
DYP:	Doğru Yol Partisi
ERDEMİR:	Ereğli Demir Çelik Fabrikası
ETUC:	Avrupa Sendikalar Konfederasyonu
FEN:	Federation de l'Education Nationale (-Fransız-Millî Eğitim Federasyonu)
FO:	Force l'Ouvrier (-Fransa-Genel İş Konfederasyonu-İşçi Gücü)
FOCH:	Federacion Obrera de Chile (Şili İşçiler Federasyonu)
ICTFU:	International Confederation of Free Trade Unions (Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu)
ILO:	International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
IMF:	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
IMF:	International Metalworkers' Federation (Uluslararası Metal İşçileri Federasyonu)

ITGLWF:	Uluslararası Kimya, Enerji, Maden ve Genel İşçi Sendikaları Federasyonu ve Uluslararası Tekstil, Giyim ve Deri İşçileri Federasyonu
ITUC:	Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu
ITUC-AP:	Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu Asya Pasifik Bölge Örgütü
İECB:	İstanbul Esnaf Cemiyetleri Birliği
İİSB:	İstanbul İşçi Sendikaları Birliği
İSO:	İstanbul Sanayi Odası
İUAB:	İstanbul Umum Amele Birliği
İUAB:	İstanbul Umum Amele Birliğinin
JGFTU:	Jordan General Federation of Trade Unions (Ürdün Genel İşçi Sendikaları Federasyonu)
KESK:	Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
KİT:	Kamu İktisadi Teşekkülleri
LRC:	Labour Representation Committee (-İngiliz-İşçi Temsil Komitesi)
MESS:	Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası
METVAK:	Metal Sosyal Kültür ve Eğitim Vakfında
MGK:	Millî Güvenlik Kurulu
MHP:	Milliyetçi Hareket Partisi
MİSK:	Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu
MKE:	Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu
MÖ:	Milattan Önce
MPM:	Millî Prodüktivite Merkezi
MSF:	Müstakil Sosyalist Fırkası
MSP:	Millî Selamet Partisi
MTTB:	Millî Türk Ticaret Birliğini
ORS:	Ortadoğu Rulman Sanayi ve Tic. AŞ.
PERC:	Pan Avrupa Bölge Konseyi
SHP:	Sosyal Demokrat Halkçı Parti
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK:	Türk Ceza Kanunu
TESK:	Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TİÇSF:	Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası
TİP:	Türkiye İşçi Partisi
TİSK:	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TMD:	Türk Milliyetçiler Derneği
TMMOB:	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TOBB:	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSF:	Türkiye Sosyalist Fırkası
TTK:	Türkiye Taşkömürü Kurumu
TUAB:	Türkiye Umum Amele Birliği
TUAC:	Sendikalar Danışma Komitesi
TUC:	Trade Union Congress (-İngiliz-İşçi Sendikaları Kongresi)
TÜRMOB:	Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
UAMİF:	Uluslararası Avrasya Metal İşçileri Federasyonu
UNSA:	Union Nationale des Syndicats Autonomes (-Fransız-Özerk Sendikalar Millî Birliği)
YTP:	Yeni Türkiye Partisi

GİRİŞ

Günümüzde pek çok dilde benzeri kelimelerle ifade edilen “sendika” kavramının etimolojik kökeni Latinceye dayanmakta olup “syndic” kelimesinden türemiştir. “Syndic”, ilkçağlarda Roma ve Yunan Hukuk Sistemine göre sitenin (şehir devleti) yönetiminde temsil görevi olan kişilere verilen isimdir.¹

Orta Çağda Fransızca, İtalyanca, İspanyolca gibi batı dillerinden de kullanılmaya başlanan “syndic” kelimesi, bu dillerde de “belirli bir konuda toplumun yararı için çalışmalar yapmak üzere seçilen temsilci” için kullanılmıştır. Sendika (Syndicat, Syndicati) kavramı ise 19. yüzyılın başlarından itibaren, belli bir grubun menfaatlerini savunmak üzere bir araya gelen insanların oluşturdukları birlik, dernek (association) anlamında kullanılmaya başlamıştır.²

Sanayi Devriminin gerçekleşmesinin ardından yeni bir sürece giren işçi-işveren ilişkilerinde Fransa, İtalya, İspanya dışındaki Batı ülkelerinde, “sendika” kelimesi yerine genel olarak “emek birliği” anlamına gelen, İngilizce “Trade Union” ve Almanca “Gewerkschaft” gibi kelimeler tercih edilmeye başlamıştır. Türkiye, Fransa, İtalya, İspanya gibi ülkelerde sendikanın türüne göre, sendika kelimesinin önüne “işçi/işveren” kelimeleri getirilerek “İşçi Sendikası” ve “İşveren Sendikası” kavramları oluşturulmuştur. Bu kavramlar Fransızcada “Syndicat Ouvrier” (İşçi Sendikası) ve “Syndicat Patronal” (İşveren Sendikası), İngilizcede “Trade Union” (İşçi Sendikası) ve “Employer’s Union” (İşveren Sendikası), Almandada ise “Gewerkschaft” (İşçi Sendikası) ve “Arbeitgebervereine” (İşveren Sendikası) şeklinde kullanılmaktadır.³

¹ Fevzi Devrim, Sendikalar Hukuku, Barış Yayınları, İzmir, 1993, s.3.

² Adnan Mahiroğulları, Dünyada ve Türkiye’de Sendikacılık, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2011, s.1.

³ Mahiroğulları, age., s.2.

Günümüzde işverenlerin, memurların ve hatta emeklilerin de sendikal yapılanmaları vardır. Ancak bu tezin konusu gereği, temelde işçi örgütlenmeleri olarak ele alınacak olan sendika kavramı, Webb tarafından, “Ücretlilerin çalışma hayatına ilişkin şartları korumak ve geliştirmek amacıyla kurulan sürekli bir dernek”⁴ olarak tanımlanırken Talas’a göre sendikalar, “Müşterek ekonomik ve sosyal menfaatleri korumak, geliştirmek ve çalışma şartlarını ıslah etmek üzere işçilerin kurdukları bir cemiyettir.”⁵ Konuya tamamen ideolojik çatışma temelinde bakan Engels’e göre ise sendika, “İşçi sınıfının sermaye sınıfına karşı verdiği mücadelede vazgeçilmez bir silahtır.”⁶

Türk Hukuku’na göre, 2821 sayılı Sendikalar Kanunu’nun 2. maddesinde, “İşçilerin veya işverenlerin çalışma ilişkilerinde, ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için meydana getirdikleri tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar”⁷ olarak tanımlanan sendikalar, “İşçi sınıfının ekonomik, sosyal, demokratik hak ve çıkarlarını kazanmak, korumak ve geliştirmek amacıyla oluşmuş, belirli bir işkolunda çalışan emekçilerin tümünü kucaklamayı hedefleyen, ayrım yapmaksızın örgütlü olduğu alandaki tüm çalışanların ortak çıkarlarını ve taleplerini savunmayı esas alan işçi sınıfının yaygın, kitlesel sınıf örgütüdür.”⁸

Sendika kavramı, Alman Anayasası 9. madde 3. bendine göre, “Çalışma koşullarıyla ekonomik koşulların korunması ve geliştirilmesi amacıyla herkes ve bütün meslekler için kurulan örgüt” olarak tanımlanmaktadır.⁹

Fransız Hukuku’nda sendika kavramı diğer birçok ülkeye göre çok daha eskiden beri var olmaktadır. 1884 tarihli Sendikalar Kanunu 2. maddede, “Aynı meslekten ya da benzer zanaat dallarından oluşan meslek birlikleri olan sendikalar, hükûmetin izni olmaksızın serbestçe kurulabilir.” ifadesi yer alırken, 5. maddede de “Kanuna uygun bir biçimde kurulmuş mesleki sendikalar, iktisadi, sınai, ticari ve tarımsal çıkarları

⁴ Sidney Webb/Beatrice Webb, The History of Trade Unionism, Longmans, Green and Co., 2nd Edition, New York and Bombay, 1896, p.1 (Çev.: Habilhan Pehlivanlı). (<https://archive.org/details/historytradeuni00webbgoog/page/n6/mode/2up?view=theater>)

⁵ İlyas Karabıyık, Osmanlı’da Son Dönem İşçi Hareketleri, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2012, s.30-31.

⁶ Frederick Engels, İngiliz İşçi Hareketleri, Çev.: Şemsa İlkin, Yücel Yayınevi, İstanbul, 1976, s.48.

⁷ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2821.pdf> Erişim: 27.07.2023.

⁸ Karabıyık, age., s.31.

⁹ Mahiroğulları, age., s.2.

serbestçe araştırabilir ve savunabilirler.” şeklinde ifade edilmektedir. Fransız İş Kanunu’nda ise sendika kavramı tanımlanmış olup mezkûr kanunun 411/1. maddesinde, “Sendikalar, maddi (ekonomik) ve manevi (sosyal) olduğu kadar, çalışanların bireysel ve toplu haklarını savunmak ve araştırmak amacıyla kurulan örgütlerdir.” ifadesi yer almıştır.¹⁰

Günümüz toplumunda çalışma hayatının taraflarından birisi olarak sanayileşmiş toplumların en önemli unsurlarından sendikaların teşkilat yapıları açısından ortak özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- 1- İşçi kitlelerinin tümüne açık kitle örgütleridir.
- 2- İşçi sınıfının, kendi hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek üzere kurmuş oldukları sınıf örgütleridir.
- 3- Devletten, siyasi partilerden ve işverenlerden bağımsız örgütlerdir.
- 4- Her bir üyesinin sendikayı yönetecek kişi ve organları kendi hür iradeleriyle seçebildikleri, sendikal kararların alınması sırasında etkin rol oynayabildikleri demokratik örgütlerdir.¹¹

Gelişmişlik seviyesine bakılmaksızın tüm toplumlarda işçi-işveren çatışması gayet doğal bir durumdur. Zira işçi, kazanacağı ücret, sosyal haklar ve diğer kazanımlarını ön planda tutarken işveren için önemli olan asgari maliyet ve zaman, azami verimlilik. Bu yüzden de emek-sermaye çatışması kaçınılmazdır. Günümüz toplumlarının temel problemlerinden birisi de bu çatışmanın en aza indirgenmesidir ki işte tam da burada sendikaların rolü ortaya çıkmaktadır. Nitekim sendikaların en önemli rollerinden birisi de işçi-işveren arasındaki çatışma alanlarını azaltarak iş barışını sağlamaktır.¹²

Ayrıca sendikalar yalnızca işçilerin değil işverenlerin de haklarını korumak için oluşturulmuş organize yapılar olabilir. Öyleyse çalışma alanı, kurucuları ve üyelerinin türüne göre sendikalar işçi ve işveren sendikaları olarak ikiye ayrılabilir.

¹⁰ Mahiroğulları, age., s.2-3.

¹¹ Karabıyık, age., s.32.

¹² Sayım Yorğun, Dirilişin Eşiğinde Sendikalar, Yeni Eğilimler, Yeni Stratejiler, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2007, s.40-44.

İşçi sendikaları, çalışanların hak ve menfaatlerini korurken işveren sendikaları ise aynı görevi üyeleri olan işverenler için gerçekleştirir.¹³

Aynı meslekten olan çalışanların bir araya gelerek bir meslek sendikası kurabilecekleri gibi, belli bir iş yeri çalışanlarının bir araya gelmeleriyle de iş yeri sendikası kurulabilmektedir. Aynı işkolunda hizmet verenlerin kurmuş oldukları işkolu sendikaları biraz daha geniş kapsamda bir sendikalaşma modeli olarak karşımıza çıkarken birden fazla ve farklı işkollarında örgütlenme şeklindeki sendika yapıları ise genel sendikalar olarak adlandırılmaktadır.¹⁴

Sendika Birlikleri, aynı yöredeki farklı iş yerlerinin ve işkollarının üst örgütü olarak tanımlanırken farklı yörelerde aynı işkollarında ya da mesleklerde örgütlenmiş sendikal yapılar ise “federasyon” olarak tanımlanır. “Konfederasyonlar” da tüm işkollarını, tüm bölgeleri, tüm meslekleri kapsayan sendikal yapılardır.¹⁵

Elbette bu tanımlar ve kavramlar ülkeden ülkeye farklılık gösterebilir. Her ülke kendi tarihi geçmişine göre sendikal yapılara ve işçi teşkilatlanmalarını farklı kavramlarla adlandırabilmektedir. Örnek olarak ele alınacak olursa, İngiltere’deki konfederasyon “Sendikalar Kongresi” (Trade Unions’ Congress) olarak adlandırılmaktadır. Zira bugün “Sendikalar Kongresi” olarak adlandırılan yapı, 1868 yılında ortaya çıkmış, her yıl toplanan bir kongredir. ABD’de ise üst örgüt Amerikan Emek Federasyonu-Endüstriyel Örgütler Kongresi olarak adlandırılmaktadır. Bu ülkede de ilk önce ikiye bölünen üst örgütlenme, daha sonra tekrar birleşince ikisinin adı yan yana kullanılmaya başlanmıştır.¹⁶

Dünyanın neresinde olursa olsun, sendikacılık, bir işçi sınıfı hareketi olmuştur. Batı Avrupa’da ise sendikalar, daha geniş amaçlarla yola çıkan işçi hareketlerinin yalnızca bir kolunu oluşturmaktadır. Çalışma şartlarına bir tepki olarak ortaya çıkan sendikalar, tarihsel süreçte, Batı Avrupa toplumlarının sosyal ve siyasi yapılanmalarında büyük rol oynamış, ilk başlarda geçici ve gönüllü yapılar zamanla

¹³ Aysen Tokol, “*Sosyal Politikanın Tarafları*”, Sosyal Politika, Editör: Aysen Tokol, Yusuf Alper, Dora Yayınları, Bursa, 2011, s.37-76.

¹⁴ Karabıyık, age., s.33.

¹⁵ Yıldırım Koç, *Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, s.8.

¹⁶ Koç, age., s.38.

daha organize, daha profesyonel bir hâl alarak işverene karşı sert şartlar öne sürebilecek bir güce ulaşmıştır. Hatta zamanla işçi alımında sendikaya üye olunması şartını getiren “Kapalı İş Yeri” uygulaması getirilmesini de sağlamıştır.¹⁷

Demokratik hukuk kurallarıyla yönetilen ülkelerde, genel olarak ortak bir amaç (kendi hak ve menfaatlerini korumak ve daha iyi seviyeler getirmek) için bir araya gelen işçilerin, özgürce kurmuş oldukları ve bağımsız bir şekilde yönettikleri sendikalar, genel olarak işçi hareketlerinin kurumsal yapıya kavuştuğu tüzel kişiliklerdir.

Bu tüzel kişiliklerin temeli olan işçi hareketlerinin dünyada ilk görüldüğü tarihler ise, (kurumsal) “sendika” kavramından çok eskilere gitmektedir. MÖ. 2100 yılında, Mısır’da, Firavun mezarlarının yapımında, (köleler haricinde ücretli olarak çalışan) işçilerin Thebai’deki iş bırakma eylemi, ilk işçi hareketi olarak tanımlanabilir. Ayrıca Eski Roma Tarihi’yle ilgili yapılan çalışmalarda fırıncıların eylemi ve bunu yasaklayan metinlere rastlanmıştır.¹⁸

Orta Çağ Avrupa’sının feodal düzeni içerisindeki köleci toplumlarda da günümüz bağımsız işçilerinin yaptıklarına benzeyen eylemlere rastlanmaktadır. 1293 yılında Fransa’nın Beauvais şehrindeki çuha kumaş işçilerinin iş bırakma eylemi bu duruma örnek gösterilebilir. Elbette o dönemde iş bırakmanın yasak olmasından dolayı birçok işçiye çeşitli cezalar verilmiş, birçoğu ise tutuklanmıştır.¹⁹ Kasım 1511’de Bordoeaux’da inşaat işçilerinin, 1539’da Lyon’da tipografi işçilerinin, 1681’de Normandiya’da bez işçilerinin iş bırakma eylemleri de ilginç örneklerdir. Öte yandan, o dönemlerde “take-hen”, “cabale” gibi farklı isimlerle adlandırılan bu tarz eylemlere 1800’lerden itibaren “Grève” (Grev) denilmeye başlanmıştır.²⁰

Tüm bu bilgiler temelinde toplam beş ana bölümden oluşan bu tezin ilk bölümünde dünyadaki ilk sendikacılık hareketlerinden ve geçmişten bugüne sendikacılık anlayışlarından bahsedildikten sonra Osmanlı Devleti döneminde ve ardından

¹⁷ Meryem Koray, Sosyal Politika, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2000, s.70.

¹⁸ Mehmet Şehmus Güzel, Türkiye’de İşçi Hareketleri 1908-1984, İmge Kitabevi, Ankara, 2016, s.23; Mehmet Şehmus Güzel, “Cumhuriyet Türkiye’sinde İşçi Hareketleri”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, C.7., s.1848-1849.

¹⁹ Güzel, *agm*, s.1849.

²⁰ Güzel, *age.*, s.23; Güzel, *agm.*, s.1849.

Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki sendikacılık hareketleri hakkında bilgi verilmiştir. 1952 yılına kadar meydana gelen gelişmeler hakkında bilgi verildikten sonra ikinci bölüme geçilerek, burada da 1952 yılında kurulan Türk-İş hakkında bilgi verilmiştir. Tezin üçüncü bölümü, Türk Metal sendikasının temeli olan Kırıkkale Metal-İş Sendikasını ve Türkiye Metal-İş Federasyonunu içermektedir. Türk Metal'e geçiş aşamasını da kapsayan bu bölümün ardından dördüncü bölümde artık temelleri oluşan Türk Metal Sendikasının kuruluşu, büyüme süreci, faaliyetleri ve teşkilat yapısı ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Beşinci ve son bölümde ise Türk Metal Sendikasının sosyal sendikacılık anlayışı çerçevesinde gerçekleştirilen faaliyetler hakkında bilgi edinilebilecektir.

Tezde mümkün olduğunca birincil kaynaklara erişilmeye çalışılsa da mümkün olmayan durumlarda ikincil kaynaklardan da faydalanılmıştır. Özellikle sendika yönetiminde çeşitli kademelerde ve genellikle eğitim biriminde görev alan Mecit Hazır ile Bekir Eroğlu'nun hazırlamış oldukları kaynaklar, bazen birincil kaynaklardan bazen de kendi bilgi ve tecrübelerinden faydalanarak kaleme aldıkları eserler olduğundan sıklıkla başvurulmuştur. Ayrıca Türk Metal gazetesi ve daha sonra dergisi, sendikanın 70'li yıllardan beri kesintisiz yayın organları olduğundan, bu gazete ve dergilere de sık sık atıf yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE SENDİKACILIĞIN DOĞUŞU

1.1. Dünyada İşçi Hareketlerinin ve Sendikacılığın Doğuşu

1768 Sanayi Devrimi’yle birlikte ortaya çıkan “işçi sınıfı” kavramı, Avrupa’daki kentleşmenin bir sonucu olarak, artan şehirli nüfusun fabrikalarda istihdam edilmesiyle doğmuştur.²¹

18. yüzyılın dünyada büyük değişimlere yol açan en önemli iki devrimi, Sanayi ve Fransız Devrimleri toplumsal yapıda da büyük değişimlere yol açmış; Sanayi Devrimi’yle geleneksel üretim tarzının yerini makineleşen seri üretim, Fransız Devrimi’yle de tek kişinin hâkim olduğu Monarşinin yerini demokrasiyi esas alan yönetim biçimleri almaya başlamıştır. Tüm bu köklü değişimlerle birlikte ise “çalışma ilişkileri” ve “üretim esası” üzerinde büyük etkilere yol açmıştır. Nitekim bu iki devrimin akabinde emeğe dayalı üretimin yerini alan makineleşen üretim anlayışı, “lonca” döneminde uygulanan “usta-kalfa-çırak” anlayışının “patron-işçi” ilişkisine, üretim tarzının ise “Fordist üretim/kitle üretimi” tarzına dönüşmesine yol açmıştır.²²

Fransız Devrimi’nin toplumda yol açtığı en önemli etki liberal düşünce yapısının yaygınlaşması olunca, çalışma ilişkilerinde de devlet müdahalesinin asgariye indiği “bireysel akit sistemi” ortaya çıkmıştır. Tüm bu yaşananların doğal sonucu olarak da

²¹ Mahiroğulları, age., s.5.

²² Mahiroğulları, age., s.5-6.

belli bir ücret mukabilinde üretim yapan işçiyle sermayenin sahibi işveren arasında zaman zaman çatışmalar kaçınılmaz olmuştur. Liberal devletin bu ilişkiye müdahale etmekten kaçınması, kapitalist işverenin kârını paylaşma konusunda azami derecedeki cimriliği, özellikle İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkelerde “emek sömürsüne” sebep olmuştur.²³

Yaşadıkları haksızlıklar karşısında bir araya gelerek haklarını aramak isteyen işçilere karşı yasal engeller ortaya koyan İngiltere, Fransa ve Almanya başta olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde yaşanan olaylarda çok sayıda işçi hayatını kaybetmiştir. İşte tüm bu yaşananların doğurduğu işçi sınıfı, Sanayi Devrimi’yle birlikte kalkan yasakların ardından sendikal örgütlenmelere başlamıştır. Bu minvalde İngiltere 1824’te, ABD 1842’de, Almanya 1869’da, Fransa 1884’te, İtalya ise 1889’da sendikal örgütlenme hakkını işçilere tanımıştır. Özetle, Avrupa’da işçiler sendika kurma hakkını yalnızca alın teri değil hayatlarını feda ederek kazanmışlardır.²⁴

1.2. Dünya Sendikacılık Anlayışlarından Bazı Örnekler

1.2.1. Reformist Sendikacılık Anlayışı

Temel felsefesi emeğin korunması ve çalışanların millî gelirden hak ettikleri payı alması olan reformist sendikacılık anlayışı İngiltere, Almanya, Avusturya, Hollanda, Avustralya, İsveç, Finlandiya, Danimarka ve Kanada’da benimsenen ve daha çok bulundukları ülkelerin sosyal demokrat partileriyle iş birliği içerisinde faaliyetlerini sürdüren sendikacılık anlayışıdır.²⁵ Bu çalışmada “Reformist Sendikacılık” anlayışına örnek olarak İngiliz Sendikacılığı hakkında bilgi verilecektir.

1.2.1.1. İngiliz Sendikacılığı (Trade Unionism)

Sendikacılığın beşiği sayılan İngiltere’de 18. yüzyıla gelinceye kadar geçici birleşmelerle çıkarlarını korumaya çalışan işçiler, 18. yüzyılın ikinci yarısından sonra ve özellikle de 19. yüzyılda daha kurumsal, sürekliliği olan birlikler (combinations and associations) kurmaya başlamışlardır. Zamanla doğmaya başlayan sendikalar

²³ Mahiroğulları, age., s.6-7.

²⁴ Mahiroğulları, age., s.7-8.

²⁵ Mahiroğulları, age., s.77.

(trade unions), bu sayede uzunca bir süre aynı işkolundan olan çalışanların birliği hâlinde devam etmiştir.²⁶

1824 sonrasında hız kazanan sendikal örgütlenmelerin birlik seviyesindeki ilk örneği 1851’de kurulan Birleşik Makinistler Birliği’dir.²⁷ Konfederasyon tipindeki ilk tepe örgüt ise 1868 yılına kurulan ve bugün de hâlâ varlığını sürdüren “İşçi Sendikaları Kongresi” yani “Trade Union Congress’tir” (TUC).²⁸

Kendine özgü bir siyasi eyleme sahip olan İngiliz sendikacılığı, bu yönüyle özgün bir karaktere sahiptir ve bu özgünlük, sendikalaşmaya yol açan iktisadi, siyasi ve toplumsal gelişmelerin ilk defa bu ülkede oluşmasına yol açmıştır.²⁹ “Chartism” fikrinden etkilenerek kendi çizgisini oluşturan İngiliz sendikacılığı, özellikle sınıfsal ayrım ve sendikal eylem konusunda Chartism’den etkilenmiştir.³⁰ Zaten sendikalaşmanın en temel sebeplerinden olan ve toplumsal sınıflaşmanın kaynağı olarak gösterilen “Sanayi Devrimi”, ilk olarak İngiltere’de patlak vermiş ve bu ülkede olgunlaşmıştır. Sanayi Devrimi’yle ortaya çıkmaya başlayan emek ile üretim araçlarının mülkiyeti arasında ortaya çıkan ayrılımlar sendikacılığı da doğuran en önemli etmenlerden birisi olmuştur.³¹

İngiliz sendikacılığının esin kaynaklarından, fikir babası Robert Owen olan “Owenizm”, kooperatifçiliğe dayalı bir sendikacılık anlayışı geliştirmiş de bu düşünce yapısı kısa bir süre sonra başarısızlığa uğramıştır.³²

İngiliz sendikacılığının en çok etkilendiği görüş Fabian Sosyalizmidir. Üyelerinin çıkarlarını “toplu pazarlık” yönteminde bulan bu görüş, bu yönüyle “Doktriner”³³ sendikacılık anlayışına karşı “Reformist” bir yol çizmiştir. Siyasi alanda da etkin rol oynamayı esas alan reformist sendikacılık anlayışını benimseyen TUC, önce 1871’de “Parlamento Komitesi” kurulmasına önayak olmuş³⁴, ardından da 1900 yılında siyasi

²⁶ Webb&Webb, age., s.22-24.

²⁷ Meryem Koray, Endüstri İlişkileri, BASİSEN Yayınları, İstanbul, 1992, s.93.

²⁸ Aysen Tokol, Avrupa Birliği Ülkelerinde Sendikal Hareket, VİPAŞ, Bursa, 2000, s.88.

²⁹ Alpaslan Işıklı, Sendikacılık ve Siyaset, İmge Kitabevi, 4. Baskı, Ankara, 1990, s.61.

³⁰ Işıklı, age., s.74.

³¹ Işıklı, age., s.62.

³² Tokol, age., s.87.

³³ İlerleyen maddelerde ayrıntılı olarak açıklanacak olan Fransa, İtalya ve Belçika tarafından benimsenen sendikacılık anlayışı.

³⁴ Tokol, age., s.90.

parti kurmak için hareket geçmiştir.³⁵ İşçilerin de üye olabileceği siyasi bir yapılanma olan Labour Representation Committee'yi (LRC) kuran TUC, 1900 Genel Seçimlerinde yalnızca iki milletvekili çıkarabilmiş, ancak 1906 yılındaki seçimlerde sandalye sayısını 29'a çıkarma başarısı gösterince 12 Şubat 1906'da LRC'nin ismini İşçi Partisi (Labour Party) olarak değiştirmiştir.³⁶ Yani TUC, bugün hâlâ İngiltere'nin en etkili partilerinden olan İşçi Partisi'nin kurulmasında birinci derece rol oynamıştır.

1926 yılında gerçekleştirilen genel grevin ardından İngiliz Hükûmeti 1927'de çıkarmış olduğu "İş Uyuşmazlıkları ve Sendikalar Yasası'yla" grevlere sınırlama getirmiş, 1929'daki ekonomik bunalımın etkisiyle de sendikacılık güç kaybetmeye başlamıştır. Ancak 1927 tarihli yasanın sendikacılık üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla 1946 yılında yeni bir yasal düzenleme yapılmış ve İngiltere'de sendikacılık yeniden ivme kazanmaya başlamıştır.³⁷

1.2.2. Mesleki Ekonomik Sendikacılık Anlayışı

Herhangi bir doktriner kaygı gütmmediği, yalnızca üyeleri için daha iyi çalışma koşulları ve maddi imkânlar sağlamayı amaçlayan sendikacılık tipine Mesleki ve Ekonomik Sendikacılık adı verilmektedir.³⁸

ABD'de kurulan ilk yasal sendikalar teşkilat yapısını mesleki esaslara göre belirlediğinden, ayrıca çalışanların belli bir süre çalıştıktan sonra o iş yerinde yetkili olan sendikaya üye olma mecburiyeti bulunduğundan bu sendikacılık türüne "Amerikan Sendikacılığı" da denilmektedir.³⁹

1.2.2.1. Amerikan Sendikacılığı

Amerikan Sendikacılığının temelleri 1792'de Philedelphia'da önce ayakkabı imalatı yapan işçilerin, sonra da New York ve Boston'daki marangoz ve matbaacıların kurmuş oldukları sendikalara dayanmaktadır.⁴⁰ 1929 Ekonomik Buhranından

³⁵ Koray, age., s.104.

³⁶ Işıklı, age., s.95-96.

³⁷ Mahiroğulları, age., s.79.

³⁸ Mahiroğulları, age., s.73.

³⁹ Mahiroğulları, age., s.73-74.

⁴⁰ Murat Demircioğlu, Dünya'da İşçi Sendikacılığı, BASİSEN Yayınları, İstanbul, 1987, s.29.

Amerikan sendikacılığı da olumsuz yönde etkilenmiş, ancak 1932 sonrasında Başkan Roosevelt tarafından uygulamaya konulan talep yönlü “New Deal” politikası sırasında sendikacılığı da güçlendirecek bir dizi önlem paketi uygulamaya konulmuştur.⁴¹ Fakat diğer birçok ülkede olduğu gibi ABD’de de işverenlerin çıkarmış oldukları zorluklar, işçilerin sendika üyesi olmaması koşulunu getiren “Yellow Dog” anlaşması gibi sıkıntılar üzerine, “Morris la Guarda Kanunu” ve toplu pazarlık hakkını garanti eden 1935 tarihli “Wagner Yasası” yürürlüğe konulmuş, bu sayede işverenler tarafından “Yellow Dog” anlaşması yapılmasının önü kesilmiştir. 1842 yılına kadar iş bırakma eylemleri “çalışma ve ticaret özgürlüğünü zedeleyen eylemler” olarak değerlendiren Amerikan mahkemelerinin bu kararı, 1842 yılından sonra yumuşayarak “şiddet eylemlerine başvurmamak şartıyla” işçi eylemlerini yasal olarak görme yönünde evrilmiş, böylece sendikal yapılanmanın önü açılmıştır.⁴²

En temel özelliği, sınıf bilincinin zayıflığı olan, kendisini en çok siyasi eylem noktasında gösteren Amerikan Sendikacılığı, uygulanma şekillerine göre “saf ve sade sendikacılık” (“gompersism”, “new deal unionism”) olarak da adlandırılmaktadır.⁴³ Elbette Amerikan sendikalarının da siyasi eylemde bulundukları söylenebilir. Ancak Amerikan Sendikacılığının siyasi eyleme bakışı sınıf bilinci üzerine oturmadığından işçi sınıfını egemen kılmaya yönelik bir siyasi eylem tarzı değildir. Bu yönüyle İngiliz Sendikacılığıyla benzerlik göstermesine rağmen ikisini birbirinden ayıran en önemli özellik ise sendikaların, dolayısıyla da işçi sınıfının çoğunluğunun desteğiyle yaşayan bir partinin var olmayışıdır. Aslında Amerikan sendikacılık hareketinin gelişim süreci içinde zaman zaman bu yönde girişimler olmuş, ancak bu girişimlerin sonucunda doğan siyasi partilerin hiçbirisi Amerikan siyasi hayatı içinde önemli bir varlık gösterememiş, belli bir süre yaşadktan sonra tamamen silinip kaybolmaktan kurtulamamıştır.⁴⁴

Amerikan sendikacılık hareketini en çok etkileyen iki görüşten “İdealist Görüş”, radikal sosyalizmi savunan “Emek Şövalyeleri’nin” (Knights of Labor) temsilciliğini yaptığı bir görüş olarak çalışma şartlarının iyileştirilmesi, ücret sisteminin

⁴¹ Mahiroğulları, age., s.75.

⁴² Koray, age., s.106.

⁴³ Işıklı, age., s.137.

⁴⁴ Işıklı, age., s.137.

değiştirilmesi ve sendikacılığa politik işlerlik kazandırma gibi fikirleri savunmuştur. Üretim birliğine dayanan yeni bir toplum yapısı oluşturma yönünde fikirler beyan eden Emek Şövalyeleri, bu girişimlerini desteklemek için daha sert eylemler ve uzun süren grevler gerçekleştirmişlerdir. Ancak bu görüşleri benimsemeyen Amerikan işçi sınıfı, zamanla bu gruptan uzaklaşmış ve dolayısıyla Emek Şövalyeleri'nin sendikal hayattan silinip gitmelerine yol açmışlardır.⁴⁵

Amerikan sendikacılığında önemli bir diğer görüş ise bugünkü Amerikan sendikacılığının ana fikriyatı olan “pragmatik” görüşün temellerini atan “Gerçekçiler” ve Amerikan İş Federasyonu’dur (American Federation of Labor-AFL). Bu görüş siyaset dışı (apolitik) bir sendikacılık anlayışını ve uzun vadeli toplumsal amaçları değil kısa vadeli ekonomik çıkarları savunmuştur. 1886’da Samuel Gompers ve Adolf Stressed öncülüğünde kurulan AFL, Amerikan sendikacılığının tepe örgütü olmuştur. Gompers, 1886’daki ilk kongrede genel başkan seçilmesinin ardından pragmatizmi bir ilke olarak benimsemiş, yöntem olarak da “Toplu Pazarlık” yolunu belirlemiştir.⁴⁶

1938 yılına gelindiğinde Amerikan sendikacılığında yeni bir gelişme yaşanmış, Birleşik Maden İşçileri Sendikası Genel Başkanı Lewis ve bir grup arkadaşı AFL’den ayrılarak “Endüstriyel Örgütler Kongresi” (Congress of Industrial Organization-CIO) adlı ikinci tepe örgütü kurmuşlardır. Ayrılmalarındaki temel gerekçe, 1935 yılında ortaya koydukları endüstri/işkolu temeline dayalı örgütlenme isteklerine karşı çıkılmasıdır.⁴⁷

1947 yılı, Amerikan sendikacılığında yeni kısıtlamaların yılı olmuştur. Zira yeni kurulan CIO ile AFL arasında oluşan gerilim, sürekli artan grevler ve işverenlerin Wagner Yasası’yla ilgili şikâyetleri, hükûmeti bazı tedbirler almaya mecbur etmiş ve sendikacılığa bazı kısıtlamalar getiren “Taft-Hartley Yasası” yürürlüğe konulmuştur. Bu yasayla, Amerikan sendikacılığı için büyük önem taşıyan “Kapalı İşletme” sistemi uygulaması kaldırılmış, “Sendikalı İşletme” uygulamasına sınırlama

⁴⁵ Demircioğlu, age., s.32-33.

⁴⁶ Mahiroğulları, age., s.74.

⁴⁷ Toker Dereli, “*Amerikan Tipi Sendikacılık*”, Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, C.1, Kültür Bakanlığı ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, 1996, s.42.

getirilmiş, grevlerle ilgili yasaklar artırılmış, işçi işveren arasındaki uyuşmazlıklarda kamuya müdahale hakkı öngörülmüştür.⁴⁸

Tüm bu yaşananlar AFL ve CIO'yu güç birliğine zorlamış ve 1955 yılında AFL-CIO adı altında birleşmişler, genel başkanlığa da Georges Meny getirilmiştir. Bu çatı örgüt günümüzde hâlen Amerikan sendikacılığının temel çatı örgütüdür ve zaman zaman zor dönemler geçirse de Amerikan sendikacılığının tek söz sahibidir.

1.2.3. Doktriner Sendikacılık Anlayışı

İlk olarak Fransa'da başlayan ve daha sonra İtalya, Belçika gibi ülkelerdeki kimi sendikalar tarafından benimsenen, felsefi altyapısı Marksist ve Anarşist söylemlerle beslenen sendikacılık türüne Doktriner Sendikacılık adı verilmiştir.⁴⁹

Bu çalışmada, Doktriner Sendikacılık anlayışına örnek olarak Fransız Sendikacılığı üzerinde durulacaktır.

1.3.3.1. Fransız Sendikacılığı

Sanayi Devrimi sonrasında liberal devlet anlayışını benimseyen Fransa'da işçi hakları uzun yıllar hiçe sayılmış, uzun mesai saatleri ve kötü çalışma şartları sebebiyle zaman zaman grev ve tedhiş hareketlerine başvuran Fransız işçisinin bu mücadelelerine karşı, Fransız devleti, koalisyon yasağı getiren “Chapelier Kanunu’nu” yürürlüğe koymuştur. Ne var ki işçi birliklerinin önünü kesme amacı güden bu kanuna karşı yer altına çekilen Fransız işçisi, yardım sandıkları aracılığıyla birliklerini korumuş ve mücadeleye bu yolla devam etmişlerdir.⁵⁰

1830 ve 1840 yıllarında Fransa'yı sarsan işçi isyanları sonucunda daha önce izlediği politikayı bir yana bırakmak zorunda kalan Fransız devleti, çalışma hayatına müdahale etmiş, mesai saatlerinin kısaltılmasıyla birlikte kadın ve çocuk çalışanların haklarının korunmasına yönelik bir dizi düzenlemeye gitmiştir. 1884 yılında çıkarılan yasayla da Fransa'da sendikal birliklerin önü açılmış, “Chapelier Kanunu”

⁴⁸ Demircioğlu, age., s.56.

⁴⁹ Mahiroğulları, age., s.98.

⁵⁰ Mahiroğulları, age., s.98-99.

gibi engeller aşılarak, Fransız İşçi Hareketi bağımsız bir şekilde kendi örgütlenmesini yapmaya başlamıştır.⁵¹

Bu açılımın ardından ilk sendikal tepe örgütlenmesini “Genel İş Konfederasyonu” (Confederation Generale du Travail-CGT) ile başlatan Fransız işçilerinin sendikal yapılanma şekli “Doktriner Sendikacılık” olmuştur. Sınıf ve kitle sendikacılığının yanı sıra siyasi hayatta da etkili olmak üzere yola çıkan CGT, mevcut kapitalist sistemi yıkmak ve sosyalist bir düzen kurmak gibi siyasi ve radikal eylemlerin içerisinde yer almıştır. Hatta o denli ileri gitmişlerdir ki 1906 yılında gerçekleştirdikleri Amiens Kongresi’nde aldıkları “Amiens Şartı” doğrultusunda devlete ve siyasi partilere karşı tarafsız kalma ilkesini benimseyerek, bağımsız kalarak hedeflerine ulaşabileceklerini öne sürmüşlerdir. Bu anlayışa muhalif duran kimi gruplar zaman zaman bölünmelere gitseler de her seferinde CGT’ye dönmüşlerdir. Özellikle komünistlerin yoğun etkisi altında kalan CGT, 1947 yılından sonra tamamen Fransız Komünist Partisi’nin güdümü altına girmiştir.⁵²

Fransa’da Devrimci, Marksist ve Komünist sendikacılık anlayışını reddeden ve tamamen Roma Katolik Kilisesi’nin öğretileri doğrultusunda, Papalık genelgeleriyle hareket yönünün belirleyen ve Hristiyan sosyal ahlakı doğrultusunda bir çizgide hareket eden “Fransız Hristiyan İşçi Sendikaları Konfederasyonu” (Confederation Française du Travailleurs Chretiens-CFTC), sınıf sendikacılığını reddederek 1919 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Hızlanan laikleşme hareketleri doğrultusunda, 1964 yılında “Fransız Demokratik İş Konfederasyonu” (Confederation Française Democratique du Travail-CFDT) ismiyle faaliyetlerine devam eden bu işçi birliğinde yer alan bazı gruplar, Hristiyanlık anlayışından uzaklaştığını iddia ederek gruptan ayrılmışlardır. Bu ayrılık CFDT’ye herhangi bir zarar vermemiş, Fransız Sosyalist Partisi’yle yakın ilişki içerisinde faaliyetlerini sürdürmüştür.⁵³ Hatta CFDT, 2000’li

⁵¹ Mahiroğulları, age., s.99.

⁵² Adnan Mahiroğulları, 1980 Sonrası Türk ve Fransız Sendikacılığı, Kamu-İş Yayınları, Ankara, 2000, s.145-146.

⁵³ Adnan Mahiroğulları, “Fransa’da Sendika-Siyasi Parti İlişkileri”, Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, C.18, S.1, İstanbul, 2003, s.369.

yılların sonlarına doğru 800 bin üye sayısıyla Fransa'nın en üst sendikal örgütü durumuna gelmiştir.⁵⁴

Bahsi geçen konfederasyonlar dışında Fransa'da faaliyet gösteren belli başlı işçi örgütlenmeleri şunlardır:⁵⁵

- ✓ 1947 yılında CGT'den kopan bir grup tarafından kurulan Genel İş Konfederasyonu-İşçi Gücü (FO), hâlen siyasi partilere karşı bağımsızlık ilkesiyle hareket etmektedir.
- ✓ Sadece yönetici kadroları ve teknik personelin bir araya geldiği “Yönetici Genel Konfederasyonu” (CFE-CGC).
- ✓ Eğitim işkolunda çalışanları örgütleyen ve hiçbir konfederasyona bağlı olmadan çalışma sistemini kuran “Millî Eğitim Federasyonu” (Federation de l'Education Nationale-FEN).
- ✓ 1993'te kurulan ve medya, gıda, emniyet görevlileri, taşıma sektöründe çalışanların örgütlendiği “Özerk Sendikalar Millî Birliği” (Union Nationale des Syndicats Autonomes-UNSA).
- ✓ Kamu ve bankacılık sektöründe faaliyet yürüten 18 sendikanın birleşmesiyle 1981'de kurulan “Onlar Grubu” (Le Groupe des Dix).

1.2.4. Latin Amerika Sendikacılık Anlayışı

Latin Amerika ülkelerine İtalya, İspanya ve Portekiz gibi Avrupa ülkelerinden ve ABD'den gelen göçmen işçilerin şekillendirdiği sendikacılık anlayışı, bu ülkelerde kendine özgü bir sendikacılık anlayışının oluşmasının önündeki en büyük engel olmuş ve bu yüzden Latin Amerika ülkelerinde uzunca bir süre Marksizm ve anarko-sendikalizmin etkisi görülmüştür.⁵⁶

Genelde askerî darbeler sonucu yönetimi ele alan diktatörlerce yönetilen Latin Amerika ülkelerinde sendikal hayat, sıklıkla devletin müdahalesine maruz kalmış ve devlet etkisiyle yönetilmiş sendikalardan oluşmaktadır. Bu yüzden Latin Amerika sendikacılığında sınıfsal önceliği esas alan ya da işletme seviyesinde toplu pazarlık yöntemini kullanan bir sendikacılık anlayışı değil, daha çok milliyetçi ve halkçı

⁵⁴ Mahiroğulları, Dünyada ve Türkiye’de Sendikacılık, s.100.

⁵⁵ Mahiroğulları, age., s.100-102.

⁵⁶ Mahiroğulları, age., s.121.

politikaların izlendiği “bağımlı” bir sendikacılık yöntemi görülmektedir. Ancak 1970’lerden sonra nispeten özerk bir anlayış kazanan Latin Amerika sendikacılığı bu yıllarda diktatörlüğe karşı demokrasiden yana tavır alan bir anlayışla hareket etmeye başlamıştır.⁵⁷

1.2.4.1. Şili Sendikacılığı

Diğer Latin ülkelerine göre sendikacılık hareketlerinin biraz daha erken başladığı Şili’de ilk sendikal üst örgüt 1909 yılında “Şili İşçiler Federasyonu” (Federacion Obrera de Chile-FOCH) adıyla kurulmuş, bir süre yardım sandığı mantığıyla faaliyet gösteren sendika, 1911’de başkanlığını yürüten Komünist Emilio Recabarren’in etkisiyle ihtilalci bir anlayışla hareket ederek 1921’de Komünist Enternasyonal’e üye olmuştur. 1925’te bölünen FOCH içerisindeki anarşist sendikalar, radikal sol bir anlayışa sahip “Genel İş Konfederasyonu’nu” (CGT) kurmuşlardır. Bu tür ayrılıkları sona erdirmek ve sendikal hayattaki bölünmüşlüğe bir son vermek isteyen Halk Cephesi’nin kurduğu “Şili İşçi Konfederasyonu’na (Confederacion de Trabajadores de Chile-CTCH) kadar bölünmeler ve zayıflamalar devam etmiştir.⁵⁸

Diğer Latin Amerika ülkelerinin aksine milliyetçi-halkçı ve devlet yöneticilerine bağımlı bir sendikacılık anlayışının olmadığı Şili’de 1938 yılında iktidara gelen Petro Aguirre Cerda (Halk Cephesi) sendikacılığı desteklemiştir. Özellikle CTCH’nin tüm sol grupları bünyesinde barındırması sebebiyle güçlenen Şili Sendikacılığı, CTCH’nin antikomünist bir sosyalizmi benimsemesi sebebiyle 1946 yılından itibaren bölünmelere sebep olmuştur.⁵⁹

Farklı siyasi partileri destekleyen sendikaların bir araya gelmesiyle 1953’te kurulan “İşçiler Tek Merkezi” (Centrale Unique des Travailleurs-CUT), Şili Sendikacılığına yeni bir ivme kazandırmış, özellikle 1964-1970 yılları arasında iktidarda bulunan Hristiyan Demokrat Eduardo Frei ve 1970 yılında iktidara gelen Allende dönemlerinde önem kazanarak işletmelerde yönetime katılmış, üçlü komisyonların kurulmasına öncülük etmiş, özellikle 1953-1973 yılları arasında piyasa koşullarının

⁵⁷ Mahiroğulları, age., s.121-122.

⁵⁸ Mahiroğulları, age., s.126.

⁵⁹ Mahiroğulları, age., s.126.

iyileştirilmesi, ihtiyaç malzemelerinde fiyat dondurulmasının sağlanması, çalışma hayatında kadın ve çocukların korunması gibi önemli işlere imza atmıştır.⁶⁰

1973-1990 yılları arasında askerî darbeye iktidara gelen Augusto Pinochet döneminde zayıflamaya başlayan Şili Sendikacılığında 1990 yılında ortaya konulan neo-liberal ekonomik politikalar iyiden iyiye sendikacılığa kan kaybettirmiştir. Diktatör Pinochet döneminde %14 olan sendikalaşma oranı tüm çabalara rağmen 2000’li yıllarda %10’a kadar gerilemiştir.⁶¹

1.2.5. Devlete Bağımlı Sendikacılık Anlayışı

Genellikle tek partili, totaliter rejimli ve serbest piyasa ekonomisinin uygulanmadığı ülkelerde uygulanan sendikacılık türü, “Devlete Bağımlı Sendikacılık Anlayışı” olarak değerlendirilmektedir. Bu tür sendikacılığın uygulandığı ülkelere Mısır, Ürdün, Suriye gibi Arap ülkelerindeki sendikacılık türü ve Çin Komünist Partisi’nin güdümündeki sendikacılık türü örnek olarak verilebilir.

Bu çalışmada, “Devlete Bağımlı Sendikacılık Anlayışına” örnek olarak Ürdün Sendikacılık Anlayışı ele alınacaktır.

1.2.5.1. Ürdün Sendikacılığı

Krallıkla yönetiliyor olmasına rağmen bu yönetim biçimini benimseyen diğer birçok ülkenin aksine sivil toplum kuruluşlarına ılımlı bir yaklaşım geliştiren Ürdün’de ilk işçi birlikleri 1950’li yıllarda ortaya çıkmaya başlamıştır.⁶²

“Meslek Sendikacılığı şeklinde kendisini gösteren Ürdün Sendikacılığının ilk mesleki birlikleri 1950’de kurulan Avukatlar Sendikası, 1952’de kurulan Dişçiler Sendikası, 1953’te kurulan Gazeteciler Sendikası, 1957’de kurulan Doktorlar Sendikası ve 1997’de kurulan Sanatkârlar Sendikası olmuştur.⁶³

1948 yılında İsrail devletinin kurulmasıyla birlikte Filistin’den göç eden işçilerin Ürdün’de başlattığı sendikal hareketler ilk meyvelerini 1954 yılında vermeye başlamış, o yıl Amman’da kurulan Gaz İşçileri Sendikası, Dokuma İşçileri Sendikası

⁶⁰ Mahiroğulları, age., s.127.

⁶¹ Mahiroğulları, age., s.128.

⁶² Refik Korkusuz, Dünyada İşçi Sendikalarının Faaliyetleri, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2003, s.509.

⁶³ Mahiroğulları, age., s.119.

ve Maden İşçileri Sendikasını 40 kadar sendikanın bir araya gelmesiyle kurulan ve Ürdün'ün ilk işçi çatı örgütlenmesi olan “Ürdün Genel İşçi Sendikaları Federasyonu” (Jordan General Federation of Trade Unions-JGFTU) izlemiştir.⁶⁴

1957 yılında siyasi partilerin yasaklanmasıyla birlikte Kral'ın atamalarıyla oluşturulan Meclis tarafından yönetilen ülkede doğal olarak bağımsız ya da özerk bir sendikacılığın teşekkülü de mümkün olmamıştır. 1967 yılındaki Arap-İsrail Savaşı neticesinde topraklarının bir kısmı İsrail tarafından işgal edilen Ürdün'de bu olaydan sonra sendikaların devlete bağımlılığı iyiden iyiye artmış, sendikalar, özellikle millî konularda hükûmetin siyasi güdümü altına girmiştir. Nitekim Çalışma Bakanlığı tarafından sayısı 17 olarak belirlenen işkollarında sadece tek sendika kurulabilirken, bu sendikaların da tek çatı örgüt olan JGFTU'ya üye olmaları zorunludur⁶⁵ ve JGFTU, hükûmetin sosyal ve ekonomik politikalarını belirleyen alt komisyonlarına temsilci göndererek yönetime katılma faaliyetinde bulunur.⁶⁶

Dar kapsamlı da olsa 1952 yılından beri uygulanan toplu pazarlık hakkı, masada uyuşmazlık olması hâlinde “Uzlaştırma Kurulu” tarafından alınan kararlar neticelendirilir. Grev hakkının kullanılması hükûmetin takdirine bağlı olduğundan birkaç küçük kapsamlı grev dışında, Ürdün'de “grev” hakkından bahsetmek pek de mümkün değildir.⁶⁷

1.2.6. Kendine Özgü Sendikacılık Anlayışı

Sendikacılık mevzuatlarında her ne kadar uluslararası normlara yer vermiş olsalar da kendi kültürel ve toplumsal yapılarını ön plan çıkararak “kendine özgü” bir sendikacılık anlayışına sahip İsrail ve Japonya gibi ülkelerdeki sendikacılık anlayışına verilen addır.

Bu sendikacılık anlayışının dünyadaki en belirgin örneklerinden olan İsrail Sendikacılığı bu çalışmada örnek olarak ele alınacaktır.

⁶⁴ Korkusuz, age., s.529.

⁶⁵ Mahiroğulları, age., s.120.

⁶⁶ Korkusuz, age., s.534-535.

⁶⁷ Korkusuz, age., s.532.

1.2.6.1. İsrail Sendikacılığı

Bu topraklarda 1948 öncesinde var olan Filistin Devleti, dağılıncaya kadar Osmanlı Devleti'ne bağlıydı. Nitekim henüz İsrail Devleti kurulmadan önce, 1894 yılında Filistin'de yaşayan Yahudiler tarafından kurulan Matbaa İşçileri Birliği, vermiş oldukları mücadeleyle bir çalışma gününü 14 saatten 10 saate düşürmeyi başarmışlar, bu başarılarıyla da diğer işkollarındaki birliklerin kurulmasına öncülük etmişlerdir. 1903'te kurulan Öğretmenler Derneği, 1911'de kurulan Tarım İşçileri Derneği ve 1919 yılında kurulan Demiryolu Posta Telgraf İşçileri Derneği, Matbaa İşçileri Derneğini örnek alarak kurulan mesleki birliklerdir.⁶⁸

Dünyanın dört bir yanında yaşayan Yahudilerin, 20. yüzyılın henüz başlarında yerleşmeye başladıkları Filistin topraklarına yapmış oldukları yatırımlar zamanla ciddi rakamlara ulaşan bir işçi kesimi oluşmasını sağlamış, devamında da (1948 yılında İsrail Devleti'nin de kurucu ismi olacak) David Ben Gurion, Josef Haim Brenner gibi isimlerin öncülüğünde İsrail Genel İş Federasyonu (İbranice adı "Histadrut") 1920 yılında kurulmuştur.⁶⁹

Histadrut, dünyada bir başka örneği olmayan bir görev üstlenerek İsrail Devleti'nin kuruluşunda önemli rol oynayan bir sendikal çatı birliği olmasının yanı sıra faaliyet alanı da herhangi bir işkolu, mesleki farklılık, mavi ya da beyaz yakalı ayırımına gitmeden tüm çalışanları çatısı altında toplayan bir "genel sendika" niteliğine sahiptir.⁷⁰

İsrail'de herhangi bir sendikaya üye olmak isteyen çalışan öncelikle Histadrut'a üye olmak zorundadır. Histadrut, bu çalışanı ilgili işkoluna ait sendikaya yerleştirir. Bu yöntemden de anlaşılacağı üzere Histadrut'a üye olan sendikaların özerkliği yoktur. Bu yüzden tüm üye sendikaların her türlü mali hakları ve mülkleri Histadrut'a aittir. Histadrut'un dünya sendikalarından farklı bir diğer özelliği de bu sendikaya ev hanımlarının, sanatkârların, kooperatif üyelerinin ve değişik meslek erbaplarının da üye olabilmesidir. İsrail'in tüm siyasi partilerinin temsil edildiği Histadrut'un

⁶⁸ Demircioğlu, age., s.165.

⁶⁹ Mahiroğulları, age., s.111.

⁷⁰ Demircioğlu, age., s.167.

yönetim kurulu oluşumunda siyasi partileri temsilen 1500'den fazla delege oy kullanır.⁷¹

Yatırımlarıyla aynı zamanda işveren konumunda olan Histadrut'un kendi iş yerlerindeki uyuşmazlıkları çözmek amacıyla kurduğu “Yargı Merkezleri”⁷² dikkat çekerken İsrail'deki işletmelerin %15'i Histadrut'un yatırımlarıyla kurulmuştur. İşçi kuruluşlarının mali destekleriyle faaliyet gösteren “İşçi Bankası”, Kibutz ve Moshav gibi tarımsal yatırımları, Histadrut'un diğer önemli faaliyetleridir.⁷³

Ayrıca Histadrut, bünyesinde kurulan “Yerel Çalışma Komiteleri” ve “İş Yeri Temsilcikleri” yoluyla üyelerinin yönetime katılmalarına sağlamaktadır. Bünyesinde bir de sosyal sigorta örgütü bulunduran Histadrut, 1.300 ilk yardım kliniği, 14 ihtisas hastanesi, 140 uzman kliniği ve çok sayıda araştırma merkeziyle tüm üyelerine nitelikli sağlık hizmeti vermektedir.⁷⁴

Histadrut'un en temel hedefi ülkedeki tüm çalışanları üyesi yapmaktır. Bu amaçla kendisine üye her erkeğin eşi de Histadrut'a üye sayılmaktadır.⁷⁵

1.3. Osmanlı Devleti'nde İşçi Hareketlerinin ve Sendikacılığın Doğuşu

Osmanlı Devleti'nde modern anlamda işçi hareketlerinden ve sendikacılıktan bahsedebilmek, ancak Tanzimat Döneminde mümkün olabilmiştir. Her ne kadar 19. yüzyılın ilk çeyreğinde, II. Mahmud tarafından eğitimde ve askerî yapıda gerçekleştirilen köklü reformların yanı sıra, özellikle askeriyenin ihtiyaçlarını karşılamak üzere devlet tarafından Feshane, Beykoz Kundura ve Hereke fabrikaları kurulsa da 1838'de İngilizlerle, 1839'da da Fransızlarla yapılan Serbest Ticaret Anlaşmaları, üretime yönelik bu girişimlere büyük darbe vurmuştur.⁷⁶

⁷¹ Demircioğlu, age., s.167-168.

⁷² Engin Ünsal, “*Histadrut*”, Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, C.1, Kültür Bakanlığı ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, 1996, s.551.

⁷³ Demircioğlu, age., s.171.

⁷⁴ Korkusuz, age., s.495.

⁷⁵ Ünsal, *agm.*, s.550.

⁷⁶ Adnan Mahiroğulları, Osmanlı'dan Günümüze Türk Sendikacılık Tarihi, Özlem Kitabevi, Güncellenmiş 2. Baskı, Sivas, 2017, s.23.

Osmanlı devlet ve ekonomi anlayışı itibariyle emeği üzerinden geçimini sağlayan bir işçi kesimi zaten yokken, Harbiye Nezaretinin ihtiyaçlarını karşılamaktan öte gitmeyen bu fabrikaların işçileri de askerlerdi. Dolayısıyla, bu dönemde Osmanlı Devleti için işçinin anlamı da askerdı.⁷⁷ Daha sonra yapılan anlaşmalar sonucu çok düşük gümrük vergileriyle yurda sokulan ürünlerle rekabet edemeyen bu işletmelerin büyük çoğunluğu birer birer kapanmıştır.⁷⁸ Öte yandan, dış dünyadan gelen bu rekabetçi anlayış her ne kadar Osmanlı üretim tarzını etkilemiş, değişime zorlamış ve “ücretli sanayi işçisi” kavramını ortaya çıkarmış olsa da lonca teşkilatlarının etkisi, lağvedildikleri 1912’ye kadar sürmüştür.⁷⁹

II. Mahmud sonrasında tahta geçen Abdülmecid, Abdülaziz ve II. Abdülhamid dönemlerinde, dünyayla uyumun sağlanabilmesi ve gelişmelere ayak uydurulabilmesi amacıyla, özellikle sanayi alanındaki gelişmelere hız verilmiştir.

1860’lardan itibaren karşımıza çıkan “Islah-ı Sanayi Komisyonu”, yerli sanayinin çöküş sebepleri üzerine araştırmalar yapıp öncelikli olarak hangi alanlara yönelmemiz gerektiği konusunda raporlar sunmuştur.⁸⁰

Bu dönemde geniş coğrafyalara ulaşımı kolaylaştırmak amacıyla demiryolu çalışmaları başlatılmıştır. Özellikle Zonguldak’taki maden ocaklarına işçi temin etmek amacıyla 1865 yılında Maden Nazırı ve Ereğli Havzası Kaymakamı Dilaver Paşa tarafından “Dilaver Paşa Nizamnamesi” çıkartılarak Ereğli’nin 14 köyünden yaşları 13-50 arası olan tüm erkekler için maden ocaklarında yarım gün çalışmak üzere celp çıkartılmıştır.⁸¹ Ayrıca gerek bu nizamnameyle gerekse 1867 yılında çıkartılan “Ereğli Maadin-i Hümayun Teamülnamesi” gibi yerel düzeyde nizamnamelerle işçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi, iş kazalarına karşı

⁷⁷ Yavuz Selim Karakışla, “*Osmanlı Sanayi İşçisi Sınıfının Doğuşu, 1839-1923*”, Osmanlı’dan Cumhuriyet Türkiye’sine İşçiler 1839-1950, Der.: Donald Quataert-Erik Jan Zürcher, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2017, s.28.

⁷⁸ Mahiroğulları, age., s.23.

⁷⁹ Karakışla, *agm.*, s.28-29.

⁸⁰ İlber Ortaylı, “*Osmanlı İmparatorluğunda Sanayileşme Anlayışına Bir Örnek: Islah-ı Sanayi Komisyonu*”, ODTÜ Gelişme Dergisi, Özel Sayı, Ankara, 1978, s.125.

⁸¹ Karakışla, *agm.*, s.28.

tedbirler alınması, mesai saatlerinin düzenlenmesi gibi haklarının korunması hedeflenmişse de tam olarak uygulanması mümkün olmamıştır.⁸²

1.3.1. 1839-1922 Yılları Arasında Gerçekleştirilen İşçi Hareketleri

1.3.1.1. Makine Kırıcılığı Eylemleri

Modern anlamda ilk işçi hareketleri, makineleşmenin Osmanlı Sanayisinde kendisini hissettirmesiyle birlikte başlayan ve çalışanların, kendilerini işlerinden edeceğini düşündükleri “Batı teknolojisini” ve makineleri tahrip hareketleriyle başlar.⁸³

Teknolojinin, kendilerini işlerinden edeceği kaygısıyla yapılan “Makine Kırıcılığı” eylemlerinin başlangıç yeri Osmanlı toprakları olmadığı gibi, bu eylemlerle ilk kez karşılaşılmamıştır. Endüstri Devrimi sonrasında Avrupa ülkelerinde görülen benzeri eylemlerin yıkıcılığı çok daha büyük boyutlarda olmuştur. 1839’da Slevne’de kadın işçilerin, kendilerini işlerinden edeceğini düşündükleri makinelere karşı giriştikleri yıkım eylemleri, Osmanlı topraklarında gerçekleştirilen ilk “Makine Kırıcılığı” eylemi olarak örneklendirilebileceği⁸⁴ gibi, 1851’de Samakof’ta kurulu bir atölyede mekanik tarak kullanılmasıyla, özellikle kadın işçiler ellerine geçen kazma, kürek, sopa ne varsa makineleri tahrip etmek için fabrikaya saldırmışlardır. Sonrasında mekanik tarakların kullanılmayacağına yönelik işverenin taahhütte bulunması üzerine eylem sonlandırılmıştır.⁸⁵ “Makine Kırıcılığına” bir diğer örnek de 1873’te Haydarpaşa-İzmit demiryolu inşaatında çalışan bir grup taşeron işçinin, işveren tarafından işten çıkarılınca demiryolunu tahrip ederek tepkilerini göstermesi olmuştur.⁸⁶

“Makine Kırıcılığı” eylemlerinin Anadolu topraklarında gerçekleştirilen belki de en dikkat çekici ve en sert eylemi ise Uşak’ta 1908’de gerçekleştirilen eylemdir. Uşak’ta yaşayan ve geleneksel yöntemlerle halı dokumacılığı yapan 1500 kişilik bir kadın grubu, mahallî yönetime yaptıkları başvuruyla, bu ilde İngilizler tarafından kurulan ve makinelerle halı dokuyan “The Oriental Carpet Manufacturers Limited”

⁸² Kadir Yıldırım, *Osmanlı’da İşçiler (1870-1922) Çalışma Hayatı, Örgütler, Grevler, İletişim Yayınları*, 2. Baskı, İstanbul, 2013, s.302.

⁸³ Karakışla, *agm.*, s.29.

⁸⁴ Karakışla, *agm.*, s.29.

⁸⁵ Mehmet Şehmus Güzel, *İşçi Tarihine Bakmak*, TÜSTAV Yayınları, İstanbul, 2007, s.63.

⁸⁶ Karakışla, *agm.*, s.29.

isimli fabrikanın kapatılmasını talep etmişler, taliplerinin kabul görmemesi üzerine de fabrikaya saldırarak tezgâhları tahrip etmişlerdir.⁸⁷

1.3.1.2. İş Bırakma Eylemleri (Grevler)

Bugünkü kullanımıyla “grev” kelimesi, Osmanlı Devleti döneminde, özellikle devlet belgelerinde “Ta’til-i Eşgâl, Terk-i Eşgâl, Ta’til-i Vazife, Terk-i Hizmet” gibi tabirlerle karşımıza çıkarken gazetelerde ise bu kavramlardan daha çok “grev” kelimesi kullanılmaktaydı. 1908 sonrasında özellikle gazetelerde artan yabancı kelime kullanımıyla birlikte “grev” kelimesinin de sıkça yer bulması üzerine Servet-i Fünun gazetesine “Bir Türk Kadını” imzasıyla eleştiri mektubu yollayan bir okur, Terk-i Eşgâl yerine sürekli “grev” kelimesinin kullanılmasına tepki göstermiş, Türkçeye sahip çıkılması gerektiği konusunda uyarıda bulunmuştur.⁸⁸

Osmanlı Devleti’nde çalışma şartları, ücret memnuniyetsizliği ya da diğer sebeplerle iş bırakma, grev yapma eylemleri 19. yüzyılla birlikte ortaya çıkmış bir durum değildir. Bu alanda yapılan çalışmalarda, 1473 yılında yabancı çini ustaları ücretlerini zamanında alamadıklarından şikâyet ederek grev yapmışlar ve Osmanlı Devleti’nde tespit edilen ilk iş bırakma eylemine imza atmışlardır.⁸⁹

1587 yılına gelindiğindeyse, İstanbul’da Mehmet Paşa tarafından yaptırılan cami inşaatında çalışan ustalar günlük 12 akçe olan yevmiyelerinin yetersiz olduğu gerekçesiyle 4’er akçe zam istemişler, taleplerinin kabulünün gecikmesi üzerine de iş bırakma eylemi yapmışlardır.⁹⁰

Ücret sorunları sebebiyle iş bırakmaların yoğun olarak gözlemlendiği 19. yüzyıldaki grevlere göz atılacak olursa, 1826 yılının Mayıs ve Eylül ayları arasında beş ay süren Elbisehane-i Askerî işçilerinin ödenmeyen ücretlerini alabilmek üzere yaptıkları grev dikkate değerdir.⁹¹ Yine 1861 yılında Tersane-i Âmire işçilerinin bir kısmı, altı ay boyunca ödenmeyen ücretlerinden dolayı işi terk etmişler, diğer işçiler de işi terk etmemişler ancak ücretlerini talep etmişlerdir. Birer yıl arayla, 1862’de Elbisehane-i

⁸⁷ Ayşe Hür, Öteki Tarih 1, Profil Yayınları, 9. Baskı, İstanbul, 2014, s.135; Yıldırım, age., s.192; Karakışla, *agm.*, s.29; Mahiroğulları, age., s.26.

⁸⁸ “*Matbuattan Bir Rica*”, Servet-i Fünun, No.:97, 11 Eylül 1324 (24 Eylül 1908), s.4.

⁸⁹ Mehmet Şehmus Güzel, “*İlk Grev*”, Tarih ve Toplum, S.119, Kasım 1993, s.41.

⁹⁰ Koç, age., s.42.

⁹¹ Koç, age., s.42-43.

Askerî işçileri, 1863'te de Zonguldak kömür madenlerindeki işçiler, çalışma şartlarının uygun olmadığı gerekçesiyle greve giderek tepkilerini ortaya koymuşlardır.⁹²

1861-1907 yılları arasındaki 46 yıllık dönemde toplam 92 grev gerçekleşirken⁹³ bu grevlerden dikkat çekici olanlar şöyle sıralanabilir:⁹⁴

- 1) Tersane-i Âmire İşçileri Grevi (1861)
- 2) Elbisehane-i Âmire İşçileri Grevi (1862)
- 3) Zonguldak Kömür Madeni İşçileri Grevi (1863)
- 4) Hasköy Tersanesi İşçileri Grevi (1872)
- 5) Beyoğlu Telgrafhanesi İşçileri Grevi (1872)
- 6) Haydarpaşa-İzmit Demiryolu İşçileri Grevi (1872)
- 7) Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası İşçileri Grevi (1872)
- 8) Kasımpaşa Tersanesi İşçileri Grevi (1873)
- 9) Kasımpaşa Tersanesi İşçileri (İkinci) Grevi (1875)
- 10) Darphane İşçileri Grevi (1876)
- 11) Feshane Kadın İşçileri Grevi (1876)
- 12) Fişekhane İşçileri Grevi (1876)
- 13) Şirket-i Hayriye İşçileri Grevi (1879)
- 14) Kavala Tütün İşçileri Grevi (1879)⁹⁵
- 15) Haliç Vapur Şirketi İşçileri Grevi (1880)
- 16) İskeçe Tütün İşçileri Grevi (1891)
- 17) Tersane-i Âmire İşçileri (İkinci) Grevi (1896)
- 18) Kavala Tütün İşçileri (İkinci) Grevi (1896)
- 19) Cibali Tütün Rejisi İşçileri Grevi (1904)
- 20) Kavala Tütün İşçileri (Üçüncü) Grevi (1905)⁹⁶
- 21) İstanbul Tabakhane İşçileri Grevi (1905)

⁹² Yıldırım, age., s.209.

⁹³ Yıldırım, age., s.357-359.

⁹⁴ Mehmet Şehmus Güzel, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e İşçi Hareketi ve Grevler”, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, C.7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1982, s.805; Yıldırım, age., s.209-357-362; Mahiroğulları, age., s.26-27.

⁹⁵ Tutku Vardağlı, “1908’e Giden Yolda İşçi Hareketleri: Selanik Vilayeti Tütün İşçileri”, Düne Bakarak Bugünü Anlamak, 2008’den 1908’e Bakmak, Tarem Yayınları, İstanbul, 2009, s.38.

⁹⁶ Vardağlı, agm., s.36.

22) Allatini Seramik Fabrikası İşçileri Grevi (1906)

23) İdare-i Mahsusa İşçileri Grevi (1907)

24) Balya Karaaydın Maden İşçileri Grevi (1907)

II. Meşrutiyetin ilanıyla birlikte nispeten daha özgürlükçü bir ortam yakalayan işçiler gerek yabancı sermaye sahiplerine gerekse devlete ait iş yerlerinde çeşitli gerekçelerle grevler başlatmışlardır. Bu grevlerin en önemli gerekçeleri de düşük ve zamanında ödenmeyen ücretler, uzun mesai saatleri ve diğer ekonomik sebepler olarak öne sürülmüştür. Henüz örgütlü bir yapıya kavuşmayan “Osmanlı İşçi Sınıfının” tüm bu grevlerinde ve diğer eylemlerinde liderlik vasfı ön plana çıkan “Doğal Liderler” öncü olmuşlardır.

Özellikle İstanbul, Selanik, İzmir ve demiryolu hattının geçtiği şehirlerde, yoğun olarak da yabancı sermayeli şirketlerde yaşanan grevlerin bu kadar çoğalmasının en önemli sebebi, nispeten özgürlük ortamı sağlayan Meşrutiyetin ilanı olmuştur. Nitekim Meşrutiyetin ilanını “Şems-i Hürriyetin Tulûu” (Hürriyet Güneşinin Doğuşu) olarak adlandıran işçilerin bu algısı sebebiyle Türk çalışma hayatı literatüründe bu dönemde gerçekleşen grevlere “İlan-ı Hürriyet Grevleri” adı verilmiştir.⁹⁷

Katılımın yüksek olduğu bazı “İlan-ı Hürriyet Grevleri” şunlardır⁹⁸:

- 1) Selanik Kavalalı Tütün İşçileri Grevi (12.000 işçi)
- 2) Selanik Allatini Briket ve Tuğla Fabrikası İşçileri Grevi (2.000 işçi)
- 3) Samsun Tütün Ticarethane ve Atölye İşçileri Grevi (1.500 işçi)
- 4) Selanik-İstanbul Hattı Demiryolu Memur ve İşçileri Grevi (1.500 işçi)
- 5) İstanbul Oroskob-Back Mağazaları İşçileri Grevi (1.500 işçi)
- 6) Zonguldak-Ereğli Kömür Madeni İşçileri Grevi (1.000 işçi)
- 7) Selanik Fırın İşçileri Grevi (1.000 işçi)
- 8) Anadolu-Bağdat Demiryolu Şirketi Memur ve İşçileri Grevi (934 işçi)
- 9) Selanik Rıhtım İşçileri Grevi (800 işçi)
- 10) Ergani Bakır Madeni Şirketi İşçileri Grevi (700 işçi)
- 11) Balya-Karaaydın Simli Kurşun Madeni İşçileri Grevi (600 işçi)

⁹⁷ Mahiroğulları, age., s.27-28.

⁹⁸ Güzel, *agm.*, s.811-815.

Ancak her geçen gün sayıları artan ve önü alınamaz bir hâle gelen grevler sebebiyle dönemin hükûmeti önce 8 Ekim 1908’de grev hakkının kullanımıyla ilgili bir düzenleme yaparak “Ta’til-i Eşgâl Cemiyetleri Hakkında Kanun-ı Muvakkatı”⁹⁹ başlıklı geçici yasayı çıkarmış, bu yasayla grev başlamadan önce “uzlaşma aşamasından” geçilmesi gibi kimi uygulamaları zorunlu kılmıştır.

Kadir Yıldırım’ın, “Osmanlı’da İşçiler (1870-1922)” isimli eserinde “Ta’til-i Eşgâl Cemiyetleri Hakkında Kanun-ı Muvakkatı” günümüz Türkçesiyle madde madde şu şekilde aktarılmıştır¹⁰⁰:

“1. Madde: Hükûmetten ruhsat veya imtiyaz alarak demiryolu, tramvay, liman ve aydınlatma işleri gibi kamuya yönelik bir hizmetle mükellef bulunan her türlü şirketlerle çalışanları arasında istihdam şartlarına dair anlaşmazlıklar olması hâlinde, çalışanlar 3 vekil seçmeye mecburdur. Bu vekiller Ticaret ve Nafia Bakanlığına 2 nüsha olarak takdim edecekleri dilekçeyle söz konusu anlaşmazlığın mahiyet ve sebeplerini açıklayacaklardır.

2. Madde: Çalışanların talepleri arasında, şirketin her ne suretle olursa olsun muamelatına müdahaleye ve yönetim işleriyle nizamlarını teftişe dair hiçbir talepte bulunmayacaktır. Ancak emeklilik (tekaüd) ve yardım (iane) sandıklarına ve kendi hukuklarına yönelik durumlar istisnadır.

3. Madde: Bakanlık, dilekçenin takdim tarihinden itibaren en fazla üç gün içinde bir nüshasını ilgili şirkete tebliğ edecek ve şirket yönetimi en fazla bir hafta içinde 3 kişi tayin ederek isim ve hüviyetlerini Bakanlığa verecektir. Bu süre geçmesine rağmen gerekli kişiler tayin edilmediği ve haber verilmediği takdirde, çalışanların talepleri kayıtsız şartsız kabul edilmiş sayılır.

4. Madde: Bakanlık da söz konusu bir hafta içinde aynı şekilde bir memur tayin edecek, ilgili memur önceki madde gereğince Bakanlığa haber verilen tarihten itibaren üç gün içinde iki tarafın vekillerini kendi başkanlığı altında bir anlaşma

⁹⁹ (Tatil-i Eşgâl Kanunu hakkında ayrıntılı bilgi için) Mesut Gülmez, Türkiye’de Çalışma İlişkileri (1936 Öncesi), TODAİE Yayınları, Ankara, 1983, s.322-350.

¹⁰⁰ Yıldırım, age., s.316-318. (Kadir Yıldırım tarafından DÜSTUR, 2. Tertip, C.1, s.433-436; İ. KAN. 6/1327B-08.22 B 1327, 9 Ağustos 1909 ve “Ta’til-i Eşgâl Hakkında Nizamname Suretidir”, Mecmua-i Kavanin-i Cedide-i Osmaniye’den Cemiyetler ve Ta’til-i Eşgâl Nizamnamesi, Matbaa-i Kütübhane-i Cihan, Dersaadet, 1327-1909, s.5-8’den aktarılmıştır.)

heyeti suretinde toplantıya davet edecektir. İki taraf vekilleri davete mazeretsiz icabet etmedikleri takdirde, vekilleri gelmeyen taraf anlaşma istememiş kabul edilecektir.

5. Madde: Anlaşma maddelerinin iki tarafın da katılımıyla kararlaştırılması hâlinde anlaşma suretini açıklayan bir kıta zabıtname düzenlenerek iki tarafın vekillerince imzalanacak ve alt tarafı memur tarafından onaylanacaktır.

6. Madde: İki taraf anlaşamadıkları takdirde çalışanlar grev yapmakta serbesttir. Ancak çalışma özgürlüğüne aykırı (üretimin devamını engelleyici) her türlü davranış ve harekette bulunulması ve gösteri yapılması kesinlikle yasaktır.

7. Madde: Anlaşma heyetinin zabıtnamesi gerek şirket gerekse çalışanlar için geçerli ve bağlayıcıdır. Bununla birlikte şirket yönetimi zabıtname hükümlerini iyi niyetle icra ve tatbikten sakındığı takdirde, Bakanlık tarafından kendilerine bir ihtarname çekilerek söz konusu hükümleri uygulamaya davet edilecek ve bu ihbarnamenin tebliğinden 8 gün sonra her geçen gün için, itibari sermayesi 50.000 liraya kadar olan şirket kendi hesabına 25, 100.000 liraya kadar olan 100, 500.000 liraya kadar olan 150, 1.000.000 liraya kadar olan 200 ve daha fazla itibari sermayesi olan işletmeler 300 Osmanlı Lirası ödemeye mecbur olacaklardır. Bu para, ilgili çalışanlara ait emeklilik (tekaüd) ve yardım (iane) sandıklarına ait olacak, bu sandıklar olmadığı takdirde çalışanlara maaş ve yevmiyeleri oranlarında dağıtılarak ödenecektir. İşletme yönetimleri bu tazminatı dava etmeye husumet hakkı vardır.

8. Madde: Kamuya yönelik hizmet sunan işletmelerde (umuma müteallik hidemat ifa eden müessesatta) sendika kurulması yasaktır. Bu işletmelerde sendika kuran ve diğerlerinin çalışmasını engelleyen ve tahrik ve iğfalde ya da tehdit ederek ve zor ve şiddet kullanarak hizmetin durmasına sebebiyet veren kişilerden; sendika kuran ve diğerlerinin çalışmasını engelleyenler ve tahrik ve iğfalde bulunarak greve sebebiyet verenler 1 haftadan 6 aya kadar hapis veyahut kendilerinden 1 liradan 25 liraya kadar para cezası alınacak; tehdit ederek ve zor ve şiddet kullanarak hizmetin durmasına sebebiyet verenler de 1 aydan 1 seneye kadar hapis ve 1 liradan 500 liraya kadar para cezasıyla cezalandırılacaktır. Bu yüzden emval ve emlake zarar verilirse, söz konusu zarara sebep olanlara tazmin ettirilecek ve bu cezalardan daha ağır cezayı gerektiren bir suç işleyenler hakkında ceza kanununda düzenlenmiş olan cezalarla

cezalandırılacaktır. Aralarında sendika kuran umumi işletmelerin her birinden 50 liradan 300 liraya kadar para cezası alınacaktır.

9. Madde: Bu kanun dairesinde müracaat etmeden ve sonucu beklemeden veya beşinci madde gereğince bir anlaşma kararlaştırılmışken kamuya yönelik bir hizmetin durmasına iştirak edecek kişiler, 24 saatten 1 haftaya kadar hapis ve 25 kuruştan 100 kuruşa kadar para cezasıyla cezalandırılacaklardır.

10. Madde: Genel hizmetlerin (hidmet-i umumiye) istikrarının temini için gerektiği halde güvenlik güçleri (kuvve-i umumiye) kullanılacak, savaş veya savaş tehlikesi hallerinde hükûmet çalışanların taleplerinin incelenmesini erteleme ve durdurma hakkına sahip olacaktır.

11. Madde: Kamuya yönelik hizmet sunan işletmelerde bu kanunun yayınlanmasından önce gerek çalışanlar ve gerek sermayedarlar tarafından kurulmuş olan sendikalar, bu kanunun yayınlanmasıyla birlikte feshedilmişlerdir.

12. Madde: Vilayetlerde işleyen işletmelerle çalışanları arasındaki anlaşmazlıklar, ihtiyaç hâlinde ilgili bölgede, yukarıda belirtilmiş olan tarzda oluşturulacak anlaşma heyeti tarafından halledilecek ve bu doğrultuda Ticaret ve Nafia Nazırına ait işlemler mahallin en büyük mülkiye memuru tarafından yerine getirilecektir.

13. Madde: Bu kanunun uygulanmasından Dâhiliye, Adliye ile Ticaret ve Nafia Bakanlıkları sorumludur.”

Ta'til-i Eşgâl Kanunu'na özetle bakıldığında,¹⁰¹

- a) Mezkûr kanun, şirketleri “hükûmetten ruhsat veya imtiyaz alarak demiryolu, tramvay, liman ve aydınlatma işleri gibi kamuya yönelik bir hizmetle mükellef bulunan her türlü şirketler” ve “diğerleri” olarak ikiye ayırmış, birinci kısımdakiler “kamuya yönelik hizmetlerle yükümlü” şirketler olarak değerlendirilerek ilgili kanun kapsamına alınmıştır.
- b) Sendikacılık yasaklanarak kanun kapsamına giren şirketlerde kurulu sendikalar feshedilmiştir. Uyuşmazlıkların çözümü için “sendika” yerine

¹⁰¹ Güzel, Türkiye’de İşçi Hareketleri 1908-1984, s.60.

“temsilcilik” kurumu getirilmiş, işçilerin içlerinden seçecekleri 3 temsilciyle sorunlarının çözümü yoluna gidilmiştir.

- c) Mezkûr kanunla işçi-işveren arasındaki sorunlarda öncelikle “uzlaşma mecburiyeti” getirilmiş, uzlaşma sağlanamaması hâlinde greve izin verilmiştir. Ayrıca savaş ya da savaş tehlikesi hâlinde hükûmete, grevlerin ertelenmesi ve durdurulması yetkisi tanınmış, grev esnasında kamu hizmetlerinde aksama olması hâlinde hükûmete askerî güç kullanma yetkisi verilmiştir.

Böylece II. Meşrutiyetin ilanıyla büyük bir patlama yaşayan grev ve diğer işçi hareketlerinde gözle görülür bir azalma yaşanmaya başlamıştır. Bu da mezkûr kanunun başarıya ulaştığını göstermektedir.

Yabancı sermayeli şirketler, ilgili kanun ve diğer tüzel düzenlemelerle birlikte sıkıyönetim ilanlarından dolayı 1908 öncesi sömürü düzenini yeniden kurarak grevler sonrasında işçilerin kazandıkları çoğu hakları da uygulamaktan imtina etmişlerdir.

Ta'til-i Eşgâl Kanunu'yla birlikte 1909 yılından itibaren nispeten azalmaya başlayan işçi hareketlerinin en önemli özellikleri, ücret artırımını istekleri ve uzun çalışma saatlerinin kısaltılması talepleri gibi ekonomik sebeplerin yanı sıra yeni kurulan işçi cemiyetlerince yönetilmeleri ve daha çok sosyalist partilerin öncülüğünde, siyasi amaçlar taşıyor olmalarıdır.¹⁰²

Özellikle 1919-1922 yılları arasında grev sayısında tekrar artış meydana gelmiş, bu dönemde toplam 37 grev¹⁰³ yapılmıştır.

1909-1922 yılları arasında gerçekleştirilen grevlerden bazıları şunlardır¹⁰⁴:

- 1) İstanbul Gümrük Hamalları Grevi, 20 Mart 1909.
- 2) Bursa İpek İşçileri Grevi, 30 Ağustos 1910.
- 3) Zonguldak-Ereğli Kömür Madeni Şirketi İşçileri Grevi, 11 Ekim 1910.
- 4) Cibali Tütün Rejisi İşçileri Grevi, 2 Nisan 1911.

¹⁰² Mahiroğulları, age., s.29.

¹⁰³ Yıldırım, age., s.316-367.

¹⁰⁴ Yıldırım, age., s.363-367; Güzel, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e İşçi Hareketi ve Grevler”, s.818-824.

- 5) İzmir-Kasaba Demiryolu Şirketi İşçileri Grevi, 22 Temmuz 1911.
- 6) Sivas Şark Halı Şirketi İşçileri Grevi, 25 Temmuz 1911.
- 7) İzmir Liman İşçileri Grevi, 6 Eylül 1913.
- 8) İzmir Tütün Rejisi İşçileri Grevi, 2 Nisan 1911.
- 9) Kasımpaşa Tersanesi İşçileri Grevi, Ekim 1919.
- 10) Dersaadet Telefon İşçileri Grevi, Ocak 1919.
- 11) Cibali Reji İşçileri Grevi, Şubat 1919.
- 12) Bankacılar Grevi, Temmuz 1919.
- 13) Kazlıçeşme Debbağhane İşçiler Grevi, Nisan 1920.
- 14) Dersaadet Tramvay İşçileri Grevi, 15 Mayıs 1920.
- 15) İstanbul İlkokul Öğretmenleri Grevi, 1 Mart 1920.
- 16) İstanbul Temizlik İşçiler Grevi, 8 Şubat 1922.
- 17) Dersaadet Tramvay İşçileri Grevi, Şubat 1922.

Bu dönemde gerçekleştirilen grevler sırasında işçi hareketi sosyalist gruplarla karşılaşmış ve bir süre sonra da birlikte ilk eylemlerini gerçekleştirmişlerdir. Selanik, İstanbul, İzmir, Samsun gibi birçok şehirde ilk işçi örgütleri doğmuş, sosyalistlerle birlikte kurulan bu örgütlerin yanı sıra Osmanlı Sosyalist Fırkası gibi partiler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu bağ sonraki yıllarda o kadar güçlenmiştir ki 1 Mayıs 1921’de İşçi Bayramı, Türkiye Sosyalist Fırkasının önderliğinde, İstanbul’da kutlanmıştır.¹⁰⁵

Marangoz İşçileri Sendikası, Dersaadet Tramvay İşçileri Cemiyeti, İmalat-ı Harbiye İşçileri Cemiyeti, Mürettibin-i Osmanî Cemiyeti, Tütün Rejisi İşçileri Cemiyeti bu dönemin etkin ve etkili işçi örgütlenmeleridir.¹⁰⁶

1.3.2. 1895-1922 Yılları Arasında İşçi Örgütlenmeleri

Osmanlı Devleti’nde kitlesel işçi hareketleri gibi işçi örgütlenmeleri de ancak 19. yüzyılın sonlarına doğru başlayabilmiştir. Elbette bu durumun birçok sebebi vardır. Bu sebeplerin en başında da işçi hareketlerinin geç başlamasıyla aynı sebep, sanayileşmenin gecikmesi gösterilebilir. İşçi kesiminin geç oluşmasına, dolayısıyla

¹⁰⁵ Güzel, “Cumhuriyet Türkiye’sinde İşçi Hareketleri”, s.1850.

¹⁰⁶ Güzel, *agm.*, s.1850.

işçi hareketlerinin geç başlamasına yol açan sebepler, işçilerin örgütlü ve kurumsal bir yapıda, bir arada hareket etmelerinin de önüne geçmiştir. Bunların dışında, özellikle de II. Meşrutiyetin ilanından önceki dönemlerdeki siyasi rejim, çalışanlar arasında örgüt kültürünün oluşmamış olması ve ücretli çalışan sayısının azlığı da işçi örgütlenmelerinin gecikmesine sebep olarak gösterilebilir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde başlayan işçi hareketleri ve örgütlenmeler yasal sınırlamalar çerçevesinde daha çok sendikalar ve sendikaların üst yapıları etrafında gerçekleşen bir kurumsallaşma hareketidir. Temel örgütlenme biçimi olarak sendikalaşmayı tercih eden işçiler, zaman zaman dernekler kanununa göre kimi derneklerin çatısı altında, kooperatifler kanununa göre kimi kooperatiflerin çatısı altında da birleşmişlerdir.¹⁰⁷

Demokrasi kavramıyla doğru orantılı gelişen sendikal yapılanmalar, doğal olarak demokrasinin belli bir oranda geliştiği toplumlarda kendilerine yer edinebilirler. Bu açıdan bakıldığında, batı toplumlarında daha erken dönemlerde ortaya çıkan sendikalara ya da benzeri demokratik örgütlenmelere bakıldığında ilk karşılaşılabilecek sebebin Sanayi Devrimi olduğu aşîkârdır.¹⁰⁸

II. Meşrutiyetin ilanımla birlikte tüm bu sebeplerin nispeten azalması, 1908 sonrasında işçi hareketlerine ivme kazandırmıştır. Bu yüzden Osmanlı Dönemi örgütlü işçi hareketlerinin tarihini 1908 öncesi ve sonrası olarak ikiye ayırmak, Meşrutiyet öncesi ve sonrası işçi hareketlerinin yoğunluğunu tespit etmek için de doğru bir yaklaşım olacaktır. Hatta Mahiroğulları tarafından 1908-1922 arası dönem de üçe ayrılmaktadır; 1908-1912 arası Özgürlükçü Dönem, 1913-1918 arası Kısıtlayıcı Dönem, 1918-1922 arası ise Kısmen Serbest Dönem.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Ahmet Makal, Türkiye’de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1946-1963, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2022, s.438.

¹⁰⁸ Alpaslan Işıklı, “Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi Açısından Türkiye İşçi Hareketinin Özgün Yanları”, Türkiye’de Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi, Haz. Alpaslan Işıklı, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s.1-10.

¹⁰⁹ Mahiroğulları, age., s.31-32.

1.4. 1923-1960 Yılları Arasında Sendikacılık Hareketleri

Dünya sendikacılığından örnekler verirken bahsi geçen sendikacılık anlayışı türleri, Türkiye’de, sendikacılığın doğuş hikâyesinde yer almamıştır. Nitekim Türkiye, Osmanlı Devleti’nden devraldığı mirasın içerisinde “sanayileşme” ve dolayısıyla “işçi hareketleri” gibi kavramlara sahip olmadığından Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinde “sendikacılık” kavramının doğması da 1950’li yıllara kadar çok mümkün olmamıştır.

Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte “demokrasi” kavramının da iyiden iyiye yer almaya başladığı Türk toplum hayatında, “demokrasi” kavramının gelişiminde sendikalaşma, birçok Avrupa ülkesinin aksine Türkiye’de etken olamamıştır. Oysa İngiltere, Fransa gibi ülkelerde demokrasi mücadelesi veren halkın en önemli destekçileri, işçiler ve dolayısıyla da sendikalar olmuştur. Fakat Türk Demokrasi Tarihi’nin dönüm noktaları olan 1876, 1908, 1923, 1946, 1960 gibi tarihlerde meydana gelen hareketlerin hiçbirisinde sendikalar belirleyici bir rol oynamamıştır. Bu durumun gerekçeleri arasında Türk sendikacılığının kuruluşunun sınıfsal bir temelini olmaması ve demokrasi hareketlerinin oluşumunun temelinde de dünyada örnekleri bulunan tarzda bir sınıfsal mücadele altyapısının bulunmamasıdır. Tam tersi Türkiye’de işçilerin sendika kavramıyla tanışmalarında rol oynayan belki de en önemli etken, devlet ve iktidara karşı mücadele veren bir işçi sınıfı yerine, iktidar bileşeni içerisinde yer alan kimi aydın kadroların tecrübeleri ve destekleridir. Özellikle 1960 sonrası ortaya çıkan gelişmeler sırasında hep devletin ve iktidarın tarafında yer alan sendikacılık hareketleri, tüm olumsuzluklara rağmen herhangi bir engelle karşılaşmamış, aksine büyüme ve gelişme fırsatı bulmuştur.¹¹⁰

Öte yandan, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş felsefesinde ve ülkeyi uzun yıllar yöneten tek parti Cumhuriyet Halk Fırkasının “altı okunda” yer alan, Atatürk’ün en çok önem verdiği ilkelerinden olan “Devletçilik” ilkesinin, Türkiye Cumhuriyeti’ni “sosyalist” bir yönetim biçimine yaklaştıracaklarını düşünenlere karşı Gazi Mustafa Kemal’in, “Türkiye’nin tatbik ettiği devletçilik, sosyalizm nazariyatçılarının ileri

¹¹⁰ Alpaslan Işıklı, “Cumhuriyet Dönemi’nde Türk Sendikacılığı”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, C.7., s.1826-1827.

sürdükleri fikirlerden tercüme edilmiş bir sistem değildir; Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuştur. Devletçiliğimizin anlamı şudur: Fertlerin hususi teşebbüslerinin esas tutulması, ancak hususi teşebbüslerle gerçekleştirilemeyen yatırımların devlet tarafından yapılmasıdır,”¹¹¹ şeklindeki açıklaması, Türkiye Cumhuriyeti'nin “nev'i şahsına münhasır” bir ekonomik sistem uygulayacağını ve dolayısıyla toplumsal hayatta meydana gelecek olan gelişmelerin de en az bu sistem kadar “nev'i şahsına münhasır” olacağını habercisidir.

Kurtuluş Savaşı'yla elde edilen bağımsızlığı, ekonomik bağımsızlıkla pekiştirmek isteyen Atatürk, 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir İktisat Kongresini düzenlemiş, toplumun hemen her kesiminden geniş bir katılım sağlamıştır. Öyle ki, yeni dönem kalkınma modelleri belirlenirken yalnızca ilgili alanların teknokratları değil, halkın her kesiminden işçileri, çiftçileri, tüccarları ve sanayicileri temsilen grupların katılımı da sağlanmıştır.¹¹²

İşçi kesimini temsilen Aka Gündüz başkanlığında “İstanbul Umum Amele Birliği'nden” (İUAB) bir grubun katıldığı Birinci İktisat Kongresi'nde sunmuş oldukları “İşçi Grubunun İktisat Esasları” başlıklı 34 maddelik rapor, dönemine göre oldukça ileri hak talepleri içermektedir.¹¹³

Belgede yer alan dikkat çekici bazı maddeler şunlardır:¹¹⁴

“Madde-1: Amele namıyla hitap edilmekte olan kadın ve erkek erbab-ı sây ve ameleye bundan böyle “işçi” denilmesi. (Müttefikan kabul).”

“Amele” kelimesi Arapça “amel” (iş) kelimesinden türetilmiştir. Kongre'nin bu konudaki kararı ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında etkili olarak uygulandı. O tarihe kadar bazı işçi örgütleri de bu kelimeyi kullandı. Örneğin, 1925 yılının ilk yarısında önemli bir örgütlenmenin adı Amele Teali Cemiyeti idi. Ancak yine de “işçi” kavramının yerleştirilmesi konusundaki bu karar önemlidir.

¹¹¹ Rıdvan Karluk, Türkiye Ekonomisi, Beta Yayın, 6. Baskı, İstanbul, 1999, s.220.

¹¹² Mahiroğulları, age., s.50.

¹¹³ Ahmet Makal, Türkiye'de Tek Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1920-1946, İmge Kitabevi, Ankara, 1999, s.209.

¹¹⁴ Türkiye İktisat Mecmuası, 17 Mart 1923, No.:12-13, s.338, Aktaran: Gündüz Ökçün, Türkiye İktisat Kongresi 1923-İzmir, Üçüncü Basılış, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1981, s.390-437; Yıldırım Koç, “İzmir İktisat Kongresi (1923) ve İşçiler”, (<http://www.yildirimkoc.com.tr/usrfile/1323204775a.pdf> Erişim Tarihi: 07.01.2024.)

“Madde-3: Meb’us ve belediye intihâblarında temsil-i mesleki usulünün kabulü. (Üç grup ekseriyetle kabul, ticaret ret).”

Türkiye’de günümüzde bile milletvekili seçilen ve yerel yönetimlerin çeşitli organlarında görevlere getirilen işçilerin sayısı son derece azdır. Milletvekili ve belediye seçimlerinde işçilerin temsilcilerinin de seçilmesi önerisi önemliydi. Ancak daha sonraki yıllarda bu öneri uygulanmadı.

“Madde-4: Dernekler yani sendikalar hakkının tanınması. Tatil-i Eşgâl Kanunu’nun yeniden işçilerin hakkını tanımak üzere tetkik ve tanzimi. (Müttefikan kabul).”

1909 yılında kabul edilen Tatil-i Eşgâl Kanunu, kamuya yönelik hizmetlerde sendikaların örgütlenmesini yasaklıyordu. Kongre’de bu kanunun yeniden düzenlenerek işçilerin hakkını tanımayı hedeflemesi, önemli bir tavidir.

“Madde-5: Ziraattan maada sanayi işçileri ile bilumum işçiler için (bir saat) istirahat müddeti hariç olmak üzere çalışma müddetinin sekiz saat olarak kabulü. (Müttefikan kabul).”

Dünyada çok az ülkede günlük sekiz saatlik çalışmanın uygulandığı bir dönemde bu konunun oy birliğiyle kabul edilmesi önemlidir. Sekiz saatlik iş günü, daha Kurtuluş Savaşı sürerken Zonguldak kömür işçilerinin çalışma koşullarını düzenleyen 151 Sayılı Yasa’da gündeme gelmişti. 10 Eylül 1337 (1921) tarihinde kabul edilen 151 Sayılı Ereğli Havza-i Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun’un 8. maddesi, Ereğli Kömür Havzası’nda çalıştırılan maden işçilerinin günlük çalışma süresini 8 saatle sınırlandırıyordu. İzmir İktisat Kongresi’nde oy birliğiyle alınan bu karar, Ereğli kömür işçileri için kabul edilen düzenlemenin tarım işçileri dışındaki işçilere yaygınlaştırılması talebidir. Bu düzenleme 1936 yılında kabul edilen ve 1937 yılında yürürlüğe giren 3008 sayılı İş Kanunu ile gerçekleştirildi. İşçi sınıfının memur statüsünde istihdam edilen kesimi ise bu haktan 1926 yılından itibaren yararlandı.

“Madde-6: Sekiz saat çalışan bir işçinin gece dahi çalıştırılmasına mecburiyet hasıl olduğu takdirde yalnız dört saat çalıştırılacak ve tam gündelik alacak. Yalnız gece çalıştırılan işçiler gündüz işçisi gibi sekiz saat çalışır, fakat iki kat gündelik alır. (Birinci fıkra müttefikan kabul ikinci fıkra üç grup ret, işçiler ısrar).”

Oy birliğiyle kabul edilen birinci fıkra günümüzde bile geçerli değildir. Bu maddenin anlamı, günlük sekiz saatlik çalışmayı tamamlayan işçinin dört saat daha çalışması durumunda, fazla çalışma ücretinin %100 zamlı ödeneceğidir. Yürürlükte bulunan mevzuata göre, bu nitelikteki fazla çalışma %50 zamlı olarak ödenmektedir.

“Madde-7: Maden ocaklarında çalışan işçilerin altı saatlik mesaisinin bir gündelik itibar olunması. Ve maden ocaklarında on sekiz yaştan dñn olanlarla kadınların çalıştırılmaması. (Müttefikan kabul).”

Maden ocaklarında çalışan işçinin altı saat çalışıp sekiz saatlik ücret alması talebinin oy birliğiyle kabul edilmiş olması önemlidir. Böyle bir uygulama günümüzde bile yoktur. Ayrıca, kadınların yeraltında çalışmalarının yasaklanması istemi de oy birliğiyle kabul edilmiştir. Diğer taraftan, on sekiz yaştan altındaki erkek işçilerin maden ocaklarında çalıştırılma yasağı talebi, 1921 yılında kabul edilen 151 Sayılı Yasa’da (Madde 2) Ereğli maden işçileri için kabul edilmiş olan uygulamanın yaygınlaştırılmasıdır.

“Madde-10: Bilumum müesseselerde sabit işçi olarak istihdam edilen kadınlara doğurmazdan evvel ve sonraya ait olmak üzere sekiz hafta ve her ay üç gün izin verilmesi. Ve bu gündelikleriyle aylıklarının tamam verilmesi.” (Müttefikan kabul).”

Kongre’nin oy birliğiyle doğumdan önce ve sonra sekizer haftalık ücretli doğum izni talep etmesi son derece önemlidir. Türkiye’de işçi statüsünde istihdam edilen ücretliler için bu uygulama ancak 2003 yılında gerçekleştirilebildi. Kadın işçiler bugün bile tam aylıklarını değil, buna yakın bir miktar olan geçici iş göremezlik ödeneğini almaktadır. Memurların hakları 1926 yılında verildi.

“Madde-11: Bilumum işçi gündeliklerinin memleket maişetiyle mütenasib olarak hadd-i asgari miktarının her üç ayda bir defa dernekler teşekkül edinceye kadar işçi mümessilleri hazır olduğu halde belediye meclislerince tayiniyle müesseseler tarafından vacîb-ül-ittibâ olmak üzere neşir ve ilan. (Müttefikan kabul).”

1921 yılında kabul edilen 151 Sayılı Yasa’ya göre (Madde 11), Ereğli kömür işçileri için asgari ücret belirlenecekti. İktisat Kongresi’nin oy birliğiyle aldığı karar, asgari ücret uygulamasını tüm işçilere yaygınlaştırmayı ve asgari ücreti üç ayda bir gözden geçirmeyi talep etmektedir. Asgari ücret 1936 yılında kabul edilen 3008 Sayılı İş

Yasası'nda yer aldı, ancak ilgili yönetmeliklerin çıkarılmasının gecikmesi sebebiyle 1951 yılından itibaren uygulandı.

“Madde-12: İşçi gündelik ve aylıklarının umum müesseselerde nakden ve muntazaman verilmesi. (Müttefikan kabul).”

Oy birliğiyle kabul edilen bu talep de 1936 yılında kabul edilen İş Yasası'nda yer aldı.

“Madde-13: Haftada bir gün işçilere istirahat müddetinin verilmesi... (Müttefikan kabul).”

Oy birliğiyle kabul edilen bu talep 15 Ocak 1924 tarihinde kabul edilen 394 Sayılı Hafta Tatili Hakkında Kanun ile uygulamaya sokuldu. Memurlar ise bu haktan yararlanabiliyordu.

“Madde-14: 1 Mayıs gününün Türkiye İşçileri Bayramı olarak kanunen kabulü. (Sanayi ve işçi müttefikan, çiftçi ve tüccar ekalliyetle kabul).”

Sanayicilerin ve işçilerin, 1 Mayıs'ın Türkiye İşçileri Bayramı olarak kabul edilmesini gündeme getirmesi ilginçtir. 1 Mayıs, 1921 ve 1922 yıllarında kutlanmıştı. 27 Mayıs 1935 gün ve 2739 Sayılı Millî Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun ile 1 Mayıs günü Bahar Bayramı olarak genel tatil kabul edildi. Ancak genel tatilde işçilere herhangi bir ücret ödenmiyordu. 12 Eylül Darbesi'nden sonra Millî Güvenlik Konseyi, 17 Mart 1981 tarihinde kabul ettiği 2429 Sayılı Millî Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun'da 1 Mayıs'ı genel tatil olmaktan çıkardı. 1 Mayıs'ın ücretli genel tatiller arasına yeniden sokulabilmesi ise 2009 yılında gerçekleştirilebildi.

“Madde-15: Sabit işçilerin hafta tatilleriyle resmî günlerde ve işçi bayramı gününde gündeliklerinin tam verilmesi. Umumi tatil günlerinde işçileri çalıştırmak mecburiyeti hasıl olduğu takdirde, iki kat gündelik verilmesi. (Birinci fıkra üç grup tarafından ret, işçiler tarafından ısrar, diğerleri müttefikan kabul).”

Kongre'de oy birliğiyle kabul edilen ilk fıkra, ancak 1950'lerin ortalarında hayata geçirilebildi. 9.8.1951 gün ve 5837 sayılı yasayla, genel tatillerde işçilere çalışılmaksızın yarım yevmiye ödenmesi kararlaştırıldı. 8.6.1956 gün ve 6734 sayılı

yasayla da 1 Mayıs dâhil tüm genel tatillerde işçilere çalışılmadan ödenecek ücret bir yevmiyeye çıkarıldı.

“Madde-16: Umum sanat müesseselerinde ve gümrüklerde ve matbaalarda ve şirketlerde müstahdem işçilerin hastalandıkları takdirde üç aya kadar gündeliklerinin tam verilmesi. Ve üç ay hastalanan ve hastalığı şifa bulmayan bir illetle malûl olduğu tahakkuk eden işçilerin işten çıkarıldıkları takdirde müesseselerin iktidar-ı maliyesi ile mütenasib ikramiyeler vermeleri. (Birinci fıkra üç grup tarafından ret, işçiler ısrar. Diğer fıkra müttefikan kabul).”

İşçilerin ısrarlı olduğu ilk talep, 1945 yılında İşçi Sigortaları Kurumu’nun kurulmasından sonra gündeme geldi. Geçici iş göremezlik ödeneği ücretin büyük bölümünü karşılamaya başladı. Oy birliğiyle kabul edilen diğer talep ise daha sonraki yıllarda kıdem tazminatı olarak gündeme geldi.

“Madde-17: Evlenecek işçilere gündelikleri verilmek şartıyla bir hafta izin verilmesi. (Müttefikan kabul).”

Kongre’de oy birliğiyle kabul edilen bu talep, işçi statüsünde istihdam edilen ücretliler için günümüzde bile geçerli değildir. 4857 Sayılı İş Yasası’na göre, evlenen işçinin ücretli izin hakkı yoktur. İşçi evlenecekse bunu yıllık izninde yapar veya ücretsiz izin ister.

“Madde-18: Bir sene iş başında bulunan işçilere senede bir ay izin verilmesi ve gündeliklerinin tam îtası. (Üç grup ret, işçiler ısrar).”

Diğer grupların karşı çıkmasına karşın işçilerin ısrarla gündeme getirdikleri bir talep günümüzde bile uygulanmamaktadır. Türkiye’de işçilere ücretli izin hakkı 11 Nisan 1960 gün ve 7467 Sayılı Yıllık Ücretli İzin Kanunu ile getirildi. Bu kanunda yıllık ücretli izin hakkı işçinin kıdemine göre 12 ila 24 iş günü arasında değişiyordu. 2003 yılında bu süreler ikişer iş günü daha eklendi. Devlet memuru statüsünde istihdam edilen ücretliler ise bu haktan 1926 yılında yararlanmaya başladılar.

“Madde-19: Daimî büyük sanat müesseselerinde, gümrüklerde, şimendifer, elektrik ve tramvay gibi şirketlerde, maden ocaklarında çalıştırılan işçilerin kaza ve ihtiyarlık dâhil olduğu halde hayat sigortasına rabıtları ve sigorta ücretinin müessese

sahipleriyle işçiler tarafından yarı yarıya verilmesi. Ve derneklerin koyacağı tekaüdiye hakkının müesseselerce tanınması. (Müttefikan kabul).”

Kongrede oy birliğiyle gündeme getirilen bu talep, 1945 yılından itibaren işkolları ve iller kademeli olarak kapsama alınarak hayata geçirildi. Devlet memuru statüsünde istihdam edilen ücretliler ise 1926 yılından itibaren gelişmiş bir sosyal güvenlik sisteminde yararlanabildi.

“Madde-20: İş başında sakatlanan umum işçilerin sermayedarlar ve müesseseler tarafından hayatlarının emniyet altına alınması. (Üç grup ret, işçiler ısrar).”

Diğer grupların reddettiği bu talep de 1945 sonrasında kabul edilen iş kazası ve meslek hastalığı sigortası kapsamında hayata geçirildi.

“Madde-21: İki yüz elli işçi kullanan fabrikalar, şirketler müesseseleri içinde veya yakında bir dispanser, maden ocaklarıyla büyük kıtada ormanları işleten ve ormanlarda fabrika yapan sermaye sahiplerinin veya şirketlerin ve tuzlaların civarında birer hastane ve maden ocaklarında işçiler için behemehâl birer parasız hamam yapmalarına mecbur tutulmaları. (Müttefikan kabul).”

Hastane talebi 1945 yılından sonra gerçekleştirildi.

“Madde-23: Sanat müesseseleri ve işçi çalıştıran diğer müesseselerin mevcut sıhhi nizamlara tevfikan daimî surette sıhhiye memurları tarafından teftiş ettirilmesi ve bu hastanelerin yapılması.”

1945 yılında Çalışma Bakanlığının kurulmasından sonra, daha önceleri sınırlı bir biçimde sürdürülen teftiş faaliyeti daha düzenli hâle getirildi.

“Madde-24: Büyük sanat müesseseleriyle, şirketler, madenler, tuzlalar ve büyük kıtada orman işletenler ve bu ormanlar civarında fabrika yapanların müesseseleri yakınında işçileri için sıhhi evler yapmalarına mecbur tutulması veya ev kirası zammı vermeleri (Üç grup müttefikan, tüccar grubu ekalliyetle kabul).”

Lojman yapılması talebi kamu iş yerlerinde önemli ölçüde hayata geçirildi. Lojman olmayan yerlerde kira karşılığı bir ek ödeme yapılması ise çok istisnai durumlarda uygulandı.

“Madde-25: İşçi çocuklarının şehit çocuklarından sonra tercihan leylî sanat mekteplerine meccanen kabulü. (Müttefikan kabul).”

Bu önemli talebin ne ölçüde uygulandığı konusunda bilgi yoktur.

“Madde-26: Memlekette açılacak bütün işlerin Türk erbab-i sây ve ameline tahsisi. (Müttefikan kabul).”

İttifakla kabul edilen bu talep, 11.6.1932 tarihinde kabul edilen 2007 Sayılı Türkiye’deki Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun ile büyük ölçüde hayata geçirildi.

“Madde-31: Hiçbir asrî zihniyete uymayan esnaf talimatnamesinin ilgasıyla cemiyet teşkili hakkının her sınıf halka kanun mucibince bahşedilmesi. (Müttefikan kabul).”

“Madde-32: Gediklerin, kabzımallığın, sırık hamallığının katiyen ilgası. Limanlarda, gümrüklerde kâhya ve sair namlarla işçinin hukukunu kaybettiren ve memlekette işçiyi istibdatla kullanan kimselerin faaliyetlerine meydan verilmemesi. (Müttefikan kabul).”

Bu talep uzun yıllar hayata geçirilemedi ve özellikle inşaat ve tarım işkollarında günümüzde bile bir ölçüde devam etmektedir.

“Madde-33: Müesseseler tarafından her sene işçilere verilecek ikramiyenin müsavatla tevzii. (Üç grup müttefikan kabul, tüccar ekalliyetle kabul).”

İşçilere ikramiye verilmesi kamu kesiminde 1950’li yıllarda başladı. Özel sektörde ise ancak toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçiler ikramiyeden yararlanabilmektedir.

“Madde-34: Ziraat işlerinde kullanılan işçiler yukarıdaki maddelerin ahkâmından müstesnadır. (Müttefikan kabul).”

Tarım işçilerinin iş yasası kapsamına alınabilmesi günümüzde bile tam olarak sağlanamadı. 4857 Sayılı İş Yasası’na göre, 50 ve daha az sayıda işçinin çalıştığı tarım ve orman işlerinde çalışan işçileri koruyan bir iş yasası yoktur.

Hükûmet yetkilileri, işçi ve işveren temsilcilerinin bir araya gelerek çalışmalar ve raporlar hazırladıkları İzmir İktisat Kongresi’nde taraflar “ihtiyaç ve beklentilerini” net ve aracısız bir şekilde birbirlerine sunma fırsatı bulmuş, oluşan diyalog ortamında birçok ortak karar ortaya çıkmıştır.¹¹⁵

¹¹⁵ Korkut Boratav, Türkiye’de Devletçilik, 2. Baskı, Savaş Yayınları, Ankara, 1982, s.40.

Cumhuriyet Dönemi Türk Sendikacılığını dönemin siyasi tarihinden ayrı tutmak hem mümkün değildir hem de mantıklı değildir. Zira Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren meydana gelen her siyasi olay ve dönemsel çalkantılar ülke ekonomisini, çalışma düzenini ve dolayısıyla da sendikal hareketliliği etkilemiştir. Bu yüzden Cumhuriyet sonrası Türk Sendikacılığının tarihî gelişimini incelerken siyasi olay ve dönemlerle paralel incelemek gerekir.

1.4.1. Tek Partili Dönem (1923-1946)

9 Eylül 1922'de İzmir'de Yunan Ordusu'nu denize döken Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Türk Ordusu'nun ekim ayında da İstanbul'un fiili denetimini ele alması üzerine, başta İstanbul olmak üzere ticaretin hareketli olduğu tüm şehirlerde, Rum ve Ermeni tüccarın yerini almak üzere Türk ve Müslüman tüccarla hareket geçmiştir. Türk milletinin büyük zaferi sonucu başta İstanbul olmak üzere birçok şehri terk etmeye başlayan yabancı sermayenin bırakacağı boşluğu doldurmak ve ekonomiyi “millileştirmek” isteyen Türk ve Müslüman tüccarlar, önce 1 Aralık 1922 tarihinde Millî Türk Ticaret Birliğini (MTTB) kurdular. MTTB Genel Sekreteri Ahmet Hamdi (Başar) öncülüğünde İstanbul Esnaf Cemiyetleri Birliği (İECB) ve İstanbul Umum Amele Birliğinin (İUAB) kuruluşunu organize eden ekibin en önemli hedefi, kazanılan Kurtuluş Savaşı'nı, “İktisadî Kurtuluş Savaşı'nı” da kazanarak taçlandırmaktı. Bunu başarmanın temeli de yabancı tahakkümü altındaki ticaret ve sanayiye Türk ve Müslümanlaştırmaktan yani “Millî Sanayi ve Ticaret” hamlesini gerçekleştirmekten geçiyordu. Burada özellikle İUAB'nin, kurulduğu günden itibaren bir yandan yabancı şirketlerde başlattığı grevlerle yabancı sermaye sahiplerini bunalması, diğer yandan da işçi hareketlerine yön vermeye çalışan sosyalist akımlara karşı verdiği mücadele dikkat çekicidir.¹¹⁶

Cumhuriyet'in kurulduğu 1923 yılından önce olduğu gibi Cumhuriyet'in ilk yıllarında da işçiler “sendika” kelimesinden ziyade “dernek, cemiyet, birlik” gibi kelimelerin kullanıldığı oluşumlar etrafında toplanmış ve teşkilatlanmalarını bu şekilde meydana getirmişlerdir. Ancak bunun tek istisnası 1932 yılında İzmir-Sarıkişla'da kurulmak istenen “İzmir İşçileri Sendikası Birliği'dir.” Ancak

¹¹⁶ Güzel, Türkiye'de İşçi Hareketleri 1908-1984, s.130.

yetkililerce yönetim kurulu üyeleri tutuklanan sendikanın yöneticileri önce Askerî Mahkeme tarafından yargılanmış, fakat olayın Askerî Mahkeme'nin yetki alanı içerisine girmediği tespit edilip dosya sivil mahkemeye gönderilmiştir. Yargılama sonucunda sendika yöneticileri 6 ay ila 4 yıl arasında hapis cezasına çarptırılmıştır.¹¹⁷

İşçi cemiyetleri içerisinde yerel seviyede de olsa, bir nevi “Üst Örgüt” gibi görülen İUAB, faaliyete geçtikten 10 ay sonra 26 işçi derneğini örgütlemiş ve bünyesi altında toplamıştır. Bu dernekler,

- 1- İstanbul Tramvay ve Elektrik Derneği
- 2- Feriköy-Bomonti Bira Fabrikası Derneği
- 3- Haydarpaşa İstasyonu Hamallar Derneği
- 4- Ahmediye Dokumacılar Derneği
- 5- İstinye İnşaat-ı Bahriye Amelesi Derneği
- 6- Beyoğlu Garsonlar Derneği
- 7- Haliç Vapurları Şirket-i Amele ve Müstahdem-i Eyüp Sultan Derneği

İUAB'nin “Taban İşçi Birliği” şeklinde örgütlediği bu derneklerin dışında dışarıdan herhangi bir destek almaksızın bizzat işçilerin çabalarıyla kurulan diğer “Taban Örgütlerden Bazıları” ise şunlardır:

- 1- Şirket-i Hayriye Amele Cemiyeti
- 2- İstanbul Tramvay Şirketi İşçileri Tesanüt ve Teavün Cemiyeti
- 3- İstanbul Limanı Tahmil ve Tahliye Deniz İşçileri Cemiyeti
- 4- Sefain-i Ticariye Doklar Rampa ve Boyacılar Cemiyeti.¹¹⁸

İUAB'nin kuruluşunu organize eden MTTB'nin temel amacı olan “ticaret ve sanayide millî bir oluşum meydana getirme” düsturu çerçevesinde, dönemin hassasiyeti doğrultusunda, Türk tüccarını ve sanayicisini koruyan bir politika izleyen İUAB'nin bu yaklaşımı, işçi hareketlerinin mutlaka “sosyalist akımların” kontrolü altında olması gerektiğini savunan araştırmacılar tarafından bugün dahi “sarı sendikacılık” olarak değerlendirilmekte ve eleştirilmektedir. Zaten “sarı sendikacılık” kavramının çıkışı da Fransa'nın Le Creusot bölgesinde 1899 yılında

¹¹⁷ Mahiroğulları, age., s.52.

¹¹⁸ Lütfü Erişçi, Türkiye’de İşçi Sınıfının Tarihi (Özet Olarak), Kutulmuş Basımevi, İstanbul, 1951, s.18-19.

gerçekleştirilen bir greve dayanmaktadır. Sosyalistlerin etkili olduğu bu greve karşı tavır koyanlar, işverenlerin etkisi ve desteğiyle bir sendika kurmuşlardır. Bu sendikanın faaliyet gösterdiği bina sarı renkli, sendikayla ilgili ilk haber de “Sarı” isimli bir gazetede yayımlanınca, bu sendikaya ithaf babında “sarı sendikacılık” kavramı ortaya çıkmıştır.¹¹⁹ Oysa İzmir iktisat Kongresi’nde oldukça demokratik ve hükûmet-sanayici-işçi üçlüsünü bir araya getirip üçüne de söz hakkı tanıyan çalışma komisyonlarının almış olduğu (döneminin çok ilerisinde) kararların birçoğu uygulamaya geçirilmiştir. Hatta kongre sırasında alınan bir kararla, 1911’den beri faaliyetlerini sürdüren Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası (TİÇSF), Türkiye İşçi Derneği ve işçi kökenli milletvekili Numan Usta’nın girişimleriyle, merkezî ve ulusal düzeyde bir yapıya sahip olan Türkiye Umum Amele Birliği (TUAB) Aralık 1923’te kurulmuştur.¹²⁰

Yerel seviyede bir araya gelen işçilerin gerek kendi gayretleriyle gerekse İUAB gibi daha güçlü oluşumların desteğiyle kurulan ve “Taban İşçi Birliği” ya da “Taban Örgüt” diyebileceğimiz işçi birlikleri kurulmuştur. Bunların yanı sıra “Taban Örgütleri” çatısı altında toplayabilecek seviyede, yukarıda da ifade edildiği gibi merkezî ve ulusal düzeyde yapıya sahip olan “Üst Örgütler” de Cumhuriyet’in ilanının ardından kurulmaya başlamıştır. 26 Ekim 1923 tarihinde gerçekleştirilen kongreyle, ulusal düzeyde örgütlenme yönünde bir tüzük değişikliği yapan İUAB, Zonguldak ve Balya-Karaaydın Amele Cemiyetlerinin bir araya gelmesiyle “Türkiye Umum Amele Birliği” (TUAB) adını almıştır.¹²¹

“Sendika” kelimesi yerine “birlik, cemiyet, dernek” gibi kelimelerin kullanılması başta olmak üzere tedbirli ve kontrolcü bir yaklaşım geliştirilmesinde, 1909 tarihli Tatil-i Eşgâl Kanunu’nun 8. maddesinde yer alan, “Umuma müteallik hidemat ifa eden müessesatta sendika teşkili memnudur.” ifadesinin yer alması ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında da sosyalist akımların işçi hareketlerini yönlendirme girişimleri etkili olmuştur.

¹¹⁹ Yıldırım Koç, Türkiye’de Sendikalaşma Hakkı ve Sendikaların İşleyişi, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2014, s.42.

¹²⁰ Güzel, age., s.130-131.

¹²¹ Georges Lefranc-Kemal Sülker, Dünyada ve Bizde Sendikacılık, Varlık Yayınları, Ankara, 1966, s.150.

Nitekim TUAB'nin kuruluşu sırasında kendisine başkanlık teklif edilen Mehmet Bey, ardından da eski başbakanlardan Rauf (Orbay) Bey bu teklifi kabul etmeyince birlik, 23 Kasım 1923 tarihinde olağanüstü kongreye giderek “İkinci Başkanlık” makamı ihdas edilmiştir. Bu makama da Cumhuriyet Halk Fırkasının (CHF) İstanbul Muhasibi Dr. Refik İsmail (Kakmacı) Bey seçilmiştir. Aynı kongrede birliğin umum kâtipliğine ise daha önce Türkiye Sosyalist Fırkasında (TSF) ve Müstakil Sosyalist Fırkasında (MSF) görev almış Şakir Rasim Bey seçilmiştir. Bu iki ismin bu denli önemli görevlere getirilmesi, işçilerin sosyalist akımların etkisinde hareket etmesi gerektiğini savunan kişi ve gruplar tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bugün dahi “sendikacılık” kavramını sosyalizmin bir alt kurumu gibi nitelendiren araştırmacı, tarihçi veya yazarlar tarafından da sert bir şekilde eleştirilen iki isimden Dr. Refik İsmail Bey, CHF yöneticisi olması hasebiyle, TUAB'nin hükûmete “yaranma” çabasının gereği olarak o göreve getirildiği suçlamasıyla karşı karşıya kalırken, Şakir Rasim Bey ise “burjuva uşağı”, “hükûmetin adamı” gibi suçlamalara maruz kalmıştır.¹²²

1923 yılı sonlarında, Cemiyetler Kanunu'nda üst örgütlenmeye yönelik bir düzenleme olmadığı gerekçesiyle kapanma sorunuyla karşı karşıya kalan TUAB, hazırlanan yeni bir tüzükle ismini “Türkiye Umum Amele Cemiyeti” olarak değiştirme kararı almışsa da hazırlanmakta olan “Mesai Kanunu Layihasında” “Birliklerin” varlığı kabul edilince isim değişikliğine gerek kalmamıştır.¹²³

1924 yılı başlarında “Çelik Kol” adında bir gazete çıkaran TUAB, gazetede “1 Mayıs'ı kutlama” hazırlıklarından söz eden bir haber yayımlayınca, gazete emniyet güçleri tarafından toplatılmış, 1 Mayıs kutlamalarına izin verilmemiştir.¹²⁴ 19 Mayıs 1924 tarihine kadar faaliyetlerine devam eden TUAB, “hükûmetin baskılarına tahammül etmenin imkânsız olduğu” gerekçesiyle bu tarihte kendi kendini feshetmiştir. 32 işçi derneğinin ve 7000'i aşkın üyenin bağlı olduğu bir “Üst İşçi Birliği” vasfını taşıyan TUAB'nin kendisini feshetmesindeki en önemli etkenlerden birisinin de İkinci Başkan Şakir Rasim tarafından, CHF içerisindeki muhalif

¹²² Mete Tunçay, 1923 Amele Birliği, BDS Yayınevi, İstanbul, 1990, s.79-113; Mahiroğulları, age., s.56; Gülmez, age., s.423.

¹²³ Tunçay, age., s.116-117.

¹²⁴ Tunçay, age., s.129-130.

isimlerden Rauf Orbay’a götürülen “fahri başkanlık” teklifinin Birlik ile Hükûmetin arasında soğukluğa yol açması¹²⁵ olarak değerlendirilmektedir.

TUAB, döneminin önemli “işçi birliği” olmasının yanı sıra bünyesinde kurduğu “iş merkezi” eliyle feshedildiği tarihe kadar “işsizlere iş bulma, mevcut işlere de işçi tedarik etme” görevini de gerçekleştirmiş. Bugünkü “Türkiye İş Kurumunun” temelini atmıştır.¹²⁶

19 Mayıs 1924 tarihinde Türkiye Umum Amele Birliğinin (TUAB) kapanmasıyla, Birlik içerisinde faaliyet yürüten “sol eğilimli” yöneticiler, kendileriyle hemfikir olanlarla birlikte, 12 Ağustos 1924 tarihinde, İstanbul’da faaliyetlerin sürdüren Mürettibin-i Osmaniyye Cemiyeti, İstanbul Umum Deniz ve Maden Kömürü Tahmil ve Tahliye İşçileri Cemiyeti, Cibali Tütün Fabrikası Amele İttihadı Cemiyeti, Şark Şimendiferleri Müstahdemin Teavün Cemiyeti, Anadolu-Bağdat Şimendifercileri Cemiyeti, İstanbul Tramvay Amelesi Cemiyeti ve Haliç Şirketi Amele Cemiyetinin bir araya gelerek “Amele Teali Cemiyetinin” (ATC) kuruluşuna öncülük etmişlerdir.¹²⁷

ATC’nin kurucuları arasında bulunan Hüseyin Avni (Kuran) ve Yusuf (Sidal) gibi isimler aslında 1919’dan beri sürdürmüş oldukları mücadelede yeni bir gelişmeye imza atmışlardır. Özellikle bu iki isim, 1928 yılında ATC’nin kapatılmasının ardından da işçi hareketleri içerisinde mücadelelerini sürdürmüşler ve 1947 yılında, daha sonra İstanbul Maden-İş (1967 yılında kurulacak olan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonunun -DİSK- ana nüvesini oluşturan sendika) adını alacak olan İstanbul Metal İşçileri Sendikasının kuruluşunu gerçekleştirmişlerdir.¹²⁸ Kurucularının siyasi eğilimlerinden de anlaşılacağı üzere ATC’nin temel siyasi yaklaşımı “Aydınlık Dergisi” etrafında toplanan radikal soldur.¹²⁹ Nitekim Cemiyet’in yöneticileri 1 Mayıs 1925’te dağıttıkları “1 Mayıs Nedir?” başlıklı 16 sayfalık broşür sebebiyle İstiklâl Mahkemeleri’nde yargılanarak 7 ila 15 yıl arasında

¹²⁵ Tunçay, age., s.157.

¹²⁶ Ökçün, age., s.162.

¹²⁷ Zafer Toprak, “Osmanlı’dan Cumhuriyet Türkiye’sine Sendikal Gelişmeler: İstanbul Umum Deniz ve Maden Kömürü Tahmil ve Tahliye Amele Cemiyeti”, Toplum ve Bilim, S.40, İstanbul, 1988, s.146.

¹²⁸ Güzel, age., s.131.

¹²⁹ Mahiroğulları, age., s.57.

sürelerle değişen kürek cezasına mahkûm edilmişlerdir.¹³⁰ Bu tutuklamaların ardından da ATC dağılmıştır. Dağılan Cemiyet'in yerine "İstanbul İşçi Yardımlaşma Derneği" kurulmuş, başkanlığına da TÜAB'ın ikinci başkanlığın yapan Dr. Refik İsmail getirilmiştir. CHF'ye yakınlığıyla bilinen Dr. Refik İsmail ve kurmuş olduğu ekip, CHF yanlısı bir yönetim anlayışı benimseyince 1927 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüş, ancak tekrar radikal sol grupların eline geçen¹³¹ dernek yönetimi, aynı yıl gerçekleştirilen "Komünist Tevkifatı" sırasında tutuklanmıştır. Dernek, 1928 yılında tekrar faaliyetlerine başlamışsa da hükûmet tarafından tamamen kapatılmıştır.¹³²

ATC'nin 1927 yılında hazırlayıp Ticaret Vekâletine sunmuş olduğu "İşçi Layihası", dönemine göre oldukça ileri seviyede öneriler içeren tasarıdır. Bu layihada yer alan ve iki ayrı ara başlıkta sunulan öneriler şu şekildedir:¹³³

Bireysel İş İlişkileriyle İlgili Öneriler:

- 14 yaşından küçük çocuk işçilerin çalıştırılmasının yasaklanması.
- Günlük çalışma süresinin maden işçileri için 6 saat, diğer işçiler için 8 saat olması.
- Hafta tatilinin ve resmî tatillerin ücretli olması, hafta sonlarında 42 saat izin verilmesi.
- 1 Mayıs'ın resmî tatil olarak kabul edilmesi.
- Fazla çalışma ücretinin normal ücretin iki katı olması.
- 4 saat gece mesaisinin bir yevmiye sayılması ve kadınlarla çocukların gece çalıştırılmaması.
- Kadın işçilere doğumdan 15 gün önce izin verilmesi, doğum sonrası için doktorun öngöreceği sürede izin verilmesi ve tüm bu izinlerin ücretli olması.
- Herhangi bir kusuru olmaksızın işten çıkartılan işçiye "kıdem ve yeteneğine göre" üç aylık ücreti tutarında tazminat ödenmesi.
- Asgari ücretin belirlenerek ödemenin bu tespite göre yapılması.

¹³⁰ Zafer Toprak, "Amele-i Osmanî Cemiyeti", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.1, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s.241.

¹³¹ Tüm İktisatçılar Birliği Çalışma Grubu, Türkiye İşçi Sınıfı ve Mücadeleleri Tarihi, Tüm İktisatçılar Birliği Yayınları, Ankara, 1976, s.71-72.

¹³² Gülmez, age., s.418.

¹³³ Gülmez, age., s.420-421.

Toplu İş İlişkileriyle İlgili Öneriler:

- İş mukavelesinin mutlaka bir heyet, bir cemiyet, bir sendika eşliğinde yapılması.
- Sendikacılık Kanunu'nun çıkarılması.
- Grev hakkının meşrulaştırılması. Greve gidilmesini güçleştiren Ta'til-i Eşgâl Kanunu'nun yürürlükten kaldırılması.

Aslında 1924 Anayasası, demokratik yapısı gereği dernek kurma hakkı çerçevesinde sendikalaşmayı da bir nevi serbest bırakmıştı. Bu doğrultuda İstanbul'da ve Anadolu-Bağdat Demiryolu gibi nispeten işçi yoğunluğunun bulunduğu bölgelerde sendikalar faaliyet göstermekteydi. Ancak bu sendikaların büyük çoğunluğunun üye sayısı 500-1000 gibi rakamları geçmemekteydi.¹³⁴

Tüm bu sebeplerle, Tek Partili Dönemde gerçekleştirilen işçi eylemleri, herhangi bir organizasyon sonucu ya da örgütlü eylemler olmayıp genellikle ekonomik sebeplerle işçilerin başlatmış olduğu sınırlı süreli ve sayılı eylemlerdir. Büyük çoğunluğu hükûmetin ağırlığını iyiden iyiye hissettirdiği 1925 sonrasında gerçekleştirilen işçi eylemlerinin en önemli özelliği ise büyük çoğunluğunun yabancı sermayenin elindeki iş yerlerinde gerçekleşmiş olmasıdır. Bu yolla, millî sermayeyi güçlendirmeye çalışan hükûmetin bu eylemlere daha ılımlı tepki vermiş olmasının hedeflendiği düşünülebilir. Bu dönemin önemli işçi eylemleri ise şunlardır:¹³⁵

- Zonguldak Kömür Havzası (Fransız Sermayeli) Ereğli Şirketi İşçilerinin Direnişi (Ağustos 1923)
- (İngiliz Sermayeli) İzmir-Aydın Demiryolu İşçileri Grevi (31 Ağustos-9 Eylül 1923)
- Şirket-i Hayriye Grevi (25 Ağustos 1925)
- (Yabancı Sermayeli) İstanbul Tramvay İşçileri Grevi (Birincisi 1 Temmuz 1924, İkincisi 8 Ekim 1928)
- İstanbul Liman İşçileri Grevi (Müdahalede 5 polis, 15 işçi hayatını kaybetmiştir.) (Ocak 1927)

¹³⁴ Işıklı, *agm.*, s.1827.

¹³⁵ Mahiroğulları, *age.*, s.73-77.

- (Fransız İşletmesi) Adana-Nusaybin Demiryolu İşçileri Grevi (9 Haziran-24 Ağustos 1927)
- İzmir Liman İşçileri Grevi (6 Eylül 1930)

Bu dönemin etkili işçi birliklerinden olan Türkiye İşçi Derneği, Şefik Hüsnü'nün başkanlığındaki Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkasının etkisi altında faaliyetlerini sürdürmekteyken iktidara yakın bir politika izleyerek faaliyetlerini sürdüren İUAB ve TUAB de diğer grubu temsil etmekteydi. 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde her kesimin talepleri dinlenip 1 Mayıs'ın İşçi Bayramı olarak kabul edilmesi başta olmak üzere işçiler lehine birçok gelişmenin ortaya konulması ve sendika hakkının da tanınması gibi önemli gelişmeler meydana gelmesi işçileri çok ümitlendirmişti. Ancak 1925 tarihli Takrir-i Sükûn Kanunu'yla birlikte her türlü işçi faaliyeti yasaklanmış, 1928 yılında ATC'nin kapatılmasıyla birlikte sendikal faaliyetler uzunca bir süre sona erdirilmiştir. 1933'te Türk Ceza Kanunu'nda yapılan bir düzenlemeyle “grev” cezai müeyyide gerektiren bir eylem haline gelirken, 1936 tarihli bir düzenlemeyle İş Kanunu da iş yerlerinde “grevi” yasaklamıştır. 1938 tarihli Cemiyetler Kanunu'nda ifadesini bulan “sınıf esaslı müstenit” cemiyet kurmak da yasaklanınca sendika kurma hakkı kanunlar önünde kesin bir tavırla yasaklanmıştır.¹³⁶

Aslında Mustafa Kemal Paşa'nın Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Başkanı sıfatıyla 20 Nisan 1931 tarihinde yayımladığı ve 22 Nisan 1931 tarihli Son Posta gazetesinde “Halk Fırkasının Müstakbel Çalışma Raporu” başlığıyla verdiği beyannamede, “toplumda sınıf” kavramına bakış açısını ortaya koymakta, “sınıf esaslı müstenit cemiyet kurma” konusunda neden bu kadar sert bir politika izlendiğini de göstermektedir. Bu beyannamede, “Türkiye Cumhuriyeti halkı ayrı ayrı sınıflardan mürekkep değil, fakat ferdî ve içtimai hayat için iş bölümü itibariyle muhtelif mesai erbabına ayrılmış bir camia” olarak telakki edilmekte ve raporun 5. maddesinde, “Milliyetçi Türk amelesi ve işçileri, mevcudiyetleri ve emekleriyle Türk camiasının kıymetli uzuvlardır. Bu itibarla ameale ve işçilerin hayat ve haklarını ve menfaatlerini göz önünde tutarız.” ifadeleri yer almaktadır. Özetle, Mustafa Kemal, milliyetçi bir bakış açısıyla, işçi ve ameleleri ayrı bir toplumsal sınıf değil, toplumun tüm diğer

¹³⁶ Işıklı, *agm.*, s.1827.

kesimleri gibi toplumun temel taşları olarak görmekte ve onların tüm haklarının teminatı olduklarını beyan etmektedir.¹³⁷ Bu açıklama göstermiştir ki, 1930 yılına kadar “halkçılık” çerçevesinde dillendirilen “sınıfsız, imtiyazsız, kaynaşmış kütle” ifadesi yerine artık “Milliyetçi Türk İşçisi” ifadesi daha çok kullanılacaktır.¹³⁸ Bu yüzden Atatürk döneminde ortaya konulan bu tür katı uygulamaları, zorlu bir kurtuluş mücadelesi vermiş olan Türk milletini sınıfsal ayrımlarla kutuplaştırmaya ve sosyalist akımların peşinden giderek milletin birlik ve bütünlüğünü bozmaya, Türkiye’yi başta Sovyet Rusya olmak üzere sosyalist ülkelerin yörüngesine çekmeye çalışanlara karşı bir tepki olarak görmek mümkündür.

1.4.2. Demokrat Parti Dönemi (1946-1960)

İkinci Dünya Savaşı sonunda tek partili, antidemokratik hükûmetlerin yıkılması, tüm dünyada demokrasi kavramının gelişmesine yönelik hareketlere ve çoğulcu parlamenter sistemlerin yeni yönetim biçimleri haline gelmesini sağlamıştır.¹³⁹ Dünya konjonktüründe kendisine saygın bir yer edinmek isteyen genç Türkiye Cumhuriyeti de demokratikleşmeye ivme kazandırmak amacıyla çok partili hayata geçiş için ortaya çıkan faaliyetleri desteklemiştir. Nitekim Cumhuriyet Halk Partisi’nden (CHP) kopan bir partili 1946 yılında Demokrat Parti’yi (DP) kurmuştur. Aynı yıl Sovyet Rusya’nın Türkiye ile imzaladığı 1925 tarihli dostluk anlaşmasını hiçe sayarak Boğazlar’ın mevcut statüsünde değişiklik istemesi ve daha ötesi Kars ve Ardahan’ı istemesi, sıcak savaş sonrası oluşan soğuk savaş ortamında kutuplaşan dünyada Türkiye’yi ABD liderliğindeki “Batı Blokunda” yer almaya itmiştir.¹⁴⁰

Siyasi olduğu kadar ekonomik anlamda da “Batı” tarzını takip etmeye başlayan Türkiye’de katı devletçi, korumacı, içe dönük ekonomik anlayışın yerini daha ılımlı, ithalatı serbest bırakan, dış yardım ve yabancı sermaye gibi kavramlara daha sıcak bakan bir ekonomik anlayış hâkim olmaya başlamıştır.¹⁴¹ 21 Temmuz 1946’da yapılan çok partili ilk seçimin ardından kurulan Recep Peker Hükûmeti döneminde

¹³⁷ Son Posta gazetesi, S.267, 22 Nisan 1931, s.2.

¹³⁸ Yüksel Akkaya, “Korporatizmden Sendikal İdeolojiye, Milliyetçilik ve İşçi Sınıfı”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, İletişim Yayınları, 3. Baskı, C.4, s.830.

¹³⁹ Aysen Tokol, Türkiye’de Sendikal Hareket, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1994, s.22.

¹⁴⁰ Hüseyin Bağcı, Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1990, s.12.

¹⁴¹ Makal, age., s.458.

“Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu” çıkarılmış,¹⁴² aynı yıl “1947 Ekonomik Kalkınma Planı” hazırlanmıştır.¹⁴³

14 Mayıs 1950’de gerçekleştirilen seçimde tek başına iktidara gelen DP, ekonomideki liberalleşme çalışmalarına hız kazandırmış, DP Dönemi’nde sanayileşmeye büyük katkı ve teşvik sağlayacak özel sektörün kredilerinin sağlanması amacıyla “Türkiye Sınai Kalkınma Bankası” kurulmuştur. Aynı dönemde Et Balık Kurumu (EBK), Selüloz ve Kâğıt Sanayi (SEKA), Demir-Çelik İşletmeleri gibi KİT’ler kurularak bir taraftan özel sektör teşvik edilirken diğer taraftan da devlet yatırımları artırılarak yerli sanayinin güçlendirilmesi hedeflenmiştir.¹⁴⁴

1945 sonrasında gerçekleştirilen önemli yasal düzenlemeler ve açılan bazı kurumlar ülkedeki sosyal politikada da köklü değişimlerin öncüsü olmuştur. Bu kapsamda kurulan İş ve İşçi Bulma Kurumu ve bu kurumun kuruluşuna dair kanunun yanı sıra Sendikalar Kanunu, Asgari Ücret Yönetmeliği, İş Mahkemeleri Kanunu, Basın-İş ve Deniz-İş Kanunları, Hafta Tatili ve Genel Tatillerde Ücret Ödenmesiyle İlgili Kanun, Analık, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortası, Yıllık Ücretli İzin Kanunu yürürlüğe giren önemli gelişmelerdir.¹⁴⁵

Zaten bu dönemde meydana gelen gelişmeler gerek sosyal politikalarda gerekse iş ve işçi hayatına düzenlemelere gidilmesini zaruri kılmaktaydı. CHP’nin yayın organı Ulus gazetesinde 1947 yılında yapılan şu haber, tek parti döneminin katı uygulamalarının artık gereksiz olduğunun ilamı niteliğindedir: “Memleketimizin, son yirmi yıl içerisinde endüstrileşme yolunda bir hayli mesafe almış olduğu ve daha bu günden yalnız İş Kanunu kapsamına girenlerin sayısı üç yüz bini aşan bir işçi topluluğu meydana gelmiş bulunduğu göz önünde tutulacak olursa, geçimlerini günlük kazançlarıyla sağlamaya çalışan bu yurttaşlara da bu hakkı tanımanın ve bu imkânı hazırlamanın yerinde olacağı pek tabiidir.”¹⁴⁶

¹⁴² Hüseyin Şahin, Türkiye Ekonomisi, 3. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1995, s.101.

¹⁴³ Yakup Kepenek-Nurhan Yentürk, Türkiye Ekonomisi, 10. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000, s.92.

¹⁴⁴ Mahiroğulları, age., s.79-80.

¹⁴⁵ Mahiroğulları, age., s.80.

¹⁴⁶ Işıklı, *agm.*, s.1828.

Tek Partili Dönemdeki sendikacılığın en önemli sorunu ve sendikacılık önündeki ön önemli engeli 1938 tarih ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu'nda bulunan "sınıf esasına dayalı cemiyet kurulamaz" maddesiydi. Demokrasiye doğru önemli adımlar atılan ülkemizde dernek, cemiyet ve nihayetinde sendika gibi sivil toplum kuruluşlarının var olması ve çoğalması Türkiye'nin dünyada demokratikleşme adımlarını olabildiğince hızlı atan bir ülke konumuna yükselmesi, ülke içindeyse vatandaşların demokrasiye olan inancın artması açısından önemli bir adım olacaktı.¹⁴⁷ Nihayetinde, 10-11 Mayıs 1946 tarihlerinde toplanan CHP Kurultayında bizzat İsmet İnönü tarafından yapılan açıklamalar iktidarın sendikal izni hızlandırma konusundaki olumlu yaklaşımını ortaya koymuştur.¹⁴⁸ Ancak CHP Tüzük Komisyonu, yapmış olduğu görüşme neticesinde, "sınıf esasına dayalı cemiyet kurma" izni konusunda toplumun ve siyasi konjonktürün gerektirdiği yaklaşımı geliştirme konusunda hemfikir olmakla birlikte bu maddenin yerine konulacak uygun bir başka maddeyle de Türkiye'de millî birliği zafiyete uğratacak, bölücü ve ülke bütünlüğüne hanel getirici fikir ve maksatla kurulacak olan cemiyetlerin de önüne geçilmesi gerektiğini savunmuşlardır.¹⁴⁹ Nitekim, yukarıda bahsi geçen kurultayda İsmet İnönü, bu konudaki düşüncelerini de şu şekilde açıklamıştır: "Bizim kanun yoluyla da men etmeye çalışacağımız cemiyet ve partileri, kökü dışarıda, yani yabancı aleti olan cemiyet, partiler ve onlardan mülhem olanlardır."¹⁵⁰

Uluslararası sözleşmeler kapsamında hükûmet tarafından verilen taahhütler, muhalefet partisi olan Demokrat Partinin (DP) Cemiyetler Kanunu'nda gerekli düzenlemenin yapılması konusundaki tarafgir yaklaşımı ve yine ülkedeki demokrasi beklentisi CHP'yi ilgili değişikliğin yapılmasına itmiş, Meclis İçişleri Komisyonu'nda yapılan görüşmeler neticesinde 1938 tarihli Cemiyetler Kanunu'nda değişiklik yapılarak dernek kurma faaliyetlerine liberal bir bakış açısı getirilmesi gereği hakkında şu ifadeleri içeren bir rapor hazırlanmıştır:¹⁵¹ "1938 yılında kabul

¹⁴⁷ Nizamettin Aktay, Sendika Hakkı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1993, s.26.

¹⁴⁸ Mehmet Şehmus Güzel, Türkiye'de İşçi Örgütlenmesi (1940-1950), Yayımlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara, 1983, s.110.

¹⁴⁹ Güzel, agt., s.301. (Bu düşünce bugün dahi ülkemizin huzur ve bütünlüğüne alenî kast eden tüm STK ve siyasi partiler için uygulanması gereken bir kanun olması bakımından zaman zaman ülke gündeminde tartışılan bir konu olmaya devam etmektedir.)

¹⁵⁰ Işıklı, Sendikacılık ve Siyaset, s.317-318.

¹⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VII, Birleşim: 3, 7. VI. 1946, C.23-24, s.4.

edilen Cemiyetler Kanunu'ndaki bazı hükümlerin son yılların siyasi ve medeni ihtiyaçlarını tamamen karşılayamadığını gören Hükûmet'in TBMM'ye sunduğu bu tasarı, vatandaşların amme hakları sahasında mühim bir yer tutan dernek kurma faaliyetini daha liberal bir sistem içinde düzenlemek ve bu suretle müşterek çalışmaların ve toplu gayretlerin gelişmesini kolaylaştırmak prensibine dayanmaktadır.”

Bu çalışmaların ardından 5 Haziran 1946 tarih ve 4919 sayılı kanunda yapılan değişiklikle, Cemiyetler Kanunu'nun 9. madde (H) bendinde yer alan “sınıf esasına dayalı cemiyet kurulamaz” ibaresi kaldırılmıştır. Kanunun tümü üzerinde yapılan görüşmeler sırasında DP adına görüş bildiren Adnan Menderes, bu değişikliği “demokrasiye götüren yolda bir merhale” olarak yorumlamıştır.¹⁵²

Bu yasal değişiklikle birlikte, başta İstanbul olmak üzere sanayileşmiş tüm şehirlerde sendikalar kurulmaya başlamıştır. Ancak, fikrî ve teknik altyapısı oldukça zayıf olan bu sendikaları, aynı yıl kurulan iki siyasi parti, Türkiye Sosyalist Partisi ile Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi yönlendirmeye başlamıştır. İki sosyalist partinin etrafında şekillenen sendikaların bu yöntemi kendilerine faydadan çok zarar getirmiş, 16 Aralık 1946 tarihli Sıkıyönetim Komutanlığı emriyle ilgili sosyalist partiler ve onlara yakın olan sendikalar ivedilikle kapatılmış, sendikacılık da henüz doğmadan sessizliğe gömülmüştür.¹⁵³

Sıkıyönetim Komutanlığının söz konusu partilerin ve sendikaların kapatılmasına ilişkin yayımladığı tebliğde şu gerekçelere yer verilmiştir: “Mahkûm komünistler veya müfrit komünist mefkûreli kimseler tarafından örtülü bir şekil altında kurularak memleket içinde içtimai bir zümrenin diğerleri üzerindeki tahakkümünü tesise ve mevcut iktisadi ve içtimai nizamları bozmaya çalıştıkları anlaşılan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ile Türkiye Sosyalist Partisi merkez ve şubeleri ve mevcut sendikalardan bu partiler veya onlardan aldıkları direktifle hareket eden kimseler tarafından kurularak ve kendi maksatlarına göre sevk ve idare edilenler ve İstanbul

¹⁵² Güzel, agt., s.303.

¹⁵³ Işıklı, “Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Sendikacılığı”, s.1828-1829.

İşçi Sendikaları Birliği ve İstanbul İşçi Kulübü kapatılarak faaliyetlerine son verilmiştir.”¹⁵⁴

Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından alınan bir kararla sendikaların kapatılmasının ardından Ulus gazetesinde “Türk milletinin varlığı ile oynanmaz” başlığıyla kaleme aldığı yazısında gelişmeyi değerlendiren CHP Milletvekili Nihat Erim, tedbir amaçlı olarak yapılan bu “temizlik operasyonun”, emperyalist amaçlar taşıyan komünizmin sendikalar aracılığıyla Türkiye’ye “ihraç edilmesinin” önüne geçme amacı taşıdığını ima etmiştir. Erim, yazısında şu ifadelere yer vermiştir:¹⁵⁵

“(…) 16 Aralık 1946 tedbirleri, içeride ve dışarıda bütün Türkiye ve Türk millî rejimi düşmanlarına ibret olmalıdır. Türk milleti için bağımsızlık, hayatta kalmanın vazgeçilmez şartıdır. Türk’ü bağımsızlıktan ayırmak için onu önce öldürmek lazımdır.

Pazartesi günü Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından girişilen temizleme hareketinde fikir hürriyetine, siyasi hürriyete karşı çevrilmiş bir tehdit görmek katiyen doğru olmaz. Biz fikir hürriyetine taraftarız. Eğer komünizm, fikir hürriyetini ortadan kaldırmayı hedef tutan bir sistem olmasaydı, onun serbestçe tartışılmasını kendimiz fikrin esasını reddetmekle beraber isteyebilirdik. Fakat komünizm kendisini kabul ettirinceye kadar, hatta fırsat elverdiği takdirde zorla yerleştirilinceye kadar istifade etmek istediği hürriyeti, iktidarı ele alır almaz büsbütün ortadan kaldıracaktır. (...)

(...) Türkiye için komünizmin arz ettiği en büyük tehlike, sadece yukarıda işaret ettiğimiz tehlikeden ibaret de değildir. Komünizm, dış münasebetler alanında yeni bir emperyalizm silahıdır. Komünist doktrinin arkasında muayyen bir emperyalizm saklanmışır. Coğrafi durumumuz dolayısıyla nelere maruz bulunduğumuzu aklı başında her vatandaş takdir edebilir (...).”

Bu gelişme üzerine sendikacılığın doktriner (ideolojik) bir mecraya yöneleceğinden kaygı duyan hükûmet, alelacele bir sendikalar kanunu hazırlamış ve 26 Şubat 1947’de 5018 sayılı Sendikalar Kanunu’nu yürürlüğe koymuştur. Kanunla da yetinmeyen hükûmet, herhangi bir zamanda komünizmle irtibatlı ya da iltisaklı olan

¹⁵⁴ Kemal Sülker, 100 Soruda İşçi Hareketleri, 3. Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1976, s.60.

¹⁵⁵ Ulus gazetesi, 18.12.1946, s.1,3.

sendika yönetim kurulu üyelerinin tespitine başlamıştır. Örnek olarak, 11 Eylül 1950’de kurulan ve bugünkü adıyla Petrol-İş Sendikası olan İstanbul Akaryakıt İşçileri Sendikasının kuruluşunun hemen ardından Çalışma Bakanlığı, İstanbul Emniyet Müdürlüğünden sendika kurucuları hakkında bilgi istemiştir. İstanbul Emniyet Müdürlüğü de 30.09.1950 tarih ve 3518 sayılı yazısında, “Yapılan tahkikat sonucunda, kurucu üyelerden Ahmet Engin’in, komünist Turgut Etingü’nün arkadaşı olduğu, Sıkıyönetim Komutanlığı kararıyla kapatılan Zonguldak Maden Kömür Havzası İşçileri Sendikasında ikisinin de kurucu üye oldukları, Zonguldak Valiliğinin 24.12.1946 tarih ve 1666 sayılı yazısından anlaşılmaktadır.” şeklinde bir rapor hazırlamıştır.¹⁵⁶

Sendikacılığın yasallık kazandığı ilk yılda bu tarz olayların yaşanması, sendikalaşma üzerinde olumsuz etkilere ve çalışanlar üzerinde korkuya yol açmıştır. Sendika birliği kurmak ya da var olan bir sendikaya üye olmak, “komünist damgası yeme” korkusuyla, çalışanların uzak durduğu bir durum haline gelmiştir.¹⁵⁷ Hatta sendikalar, tüzüklerinde faşizm, komünizm, gericilik gibi akımlardan uzak durduklarını belirten ifadeler kullanarak bir nevi kendilerini garanti altına alma mecburiyetinde hissetmişlerdir. Bu durumun bir örneği olarak, 1949 yılında kurulan Sivas Demiryolu İşçileri Sendikası, tüzüğüne üye olma şartı olarak, “Memleketin yüksek menfaatlerini ihlale sahip fikir ve hareketlerle meşgul olmamak...” maddesini koymuş, üyelikten çıkarma gerekçeleri arasına da “herhangi bir siyasi grubun, fikrin yayılmasına hizmet etmek, millî menfaatlere ve milliyetçiliğe aykırı davranmak...” gibi durumları eklemiştir.¹⁵⁸

Cemiyetler Kanunu’nda yapılan değişikliklerle sendikacılığın düzenlenmeye çalışılması, beklenenin aksine devletin istediği düzeni değil daha karmaşık durumları ortaya çıkarmıştır. Yasal boşluklar doktriner (ideolojik) sendikacılığın yolunu açmış, bu da devletin resmî ideolojisine aykırı durumlar ortaya çıkarmıştır. Yaşanan bu durum, hükûmeti bir an önce “Sendikalar Kanunu” çıkarma konusunda daha hızlı davranmaya sevk etmiştir. İşçileri ve Adalet Karma Komisyonu raporunda,

¹⁵⁶ Koç, Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi, s.40.

¹⁵⁷ Lefranc-Sülker, age., s.155.

¹⁵⁸ Adnan Mahiroğulları, “Anadolu’da Sendikacılık: Sivas Örneği”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.16, S.1, İzmir, 2001, s.98.

hazırlanan “Sendikalar Kanunu Tasarısı’na” değinilmiş, Cemiyetler Kanunu’na göre kurulan sendikaların işçi olmayanların kontrolüne girdiği, sendikaların siyasi kimlikler çerçevesinde şekillendiği, bu yüzden de bir an önce sendikacılığı düzenleyen özel bir kanunun çıkarılması gereğiyle ilgili şu ifadeler yer verilmiştir:

“(...) işçi kütlelerinin hayati ve mesleki ihtiyaç, menfaat, alaka ve mukadderlerinin iş hayatının özellikleriyle ilgili olmayan, ancak işçi kütlelerini hususi maksatlarına ve menfaatlerine alet etmek isteyenlerin ellerine bırakılması gibi mahzurların meydana gelmesi ve melhuz bulunduğu anlaşılmasına binaen (...); (...) çalışma hayatına yabancı olan elemanların işçi ve işveren teşekküllerinden uzak tutularak bu kabil sınıf ve meslek topluluklarının ortak ihtiyaç ve mukadderlerini tamamıyla ilgililerin kendi eliyle serbestçe idare edebilmelerini mümkün kılacak yeni bir sendikalar kanununa lüzum ve ihtiyaç varit görülmekte ittifak edilmiştir. (...)”¹⁵⁹

Yapılan çalışmaların ardından Türkiye’nin ilk Sendikalar Kanunu, “5018 Sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun” olarak 20 Şubat 1947 tarihinde TBMM’de kabul edilmiş ve 26 Şubat 1947 tarih ve 6542 sayılı Resmî Gazete’de¹⁶⁰ yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu kanunla bir yandan sendikaların kendi mecralarından çıkıp siyasi akımlara hizmet etmelerini önlemek, diğer yandan da sendikaların kontrol altında tutulması hedeflenmiştir. Toker Dereli’ye göre, Sendikalar Kanunu’ndaki kısıtlayıcı hükümlerin sebepleri ve bu kanunun temel felsefesi de şudur: “Politikacı aydınlarımıza hâkim olan ana düşünce, Türkiye’nin imtiyazsız, sınıfsız bir toplum olduğu, bu sebeple sendikaların sınıf çatışmasını destekleyecek birer müessese olarak değil, devletle ve işverenle iş birliği yapıp ülkenin kalkınmasına hizmet edecek kuruluşlar olması gerektiğidir. Kanunun müzakeresi sırasında hükûmete hâkim olan ana saikin sendikaları bir sosyal kontrol organı olarak kullanmak arzusu olduğu da dikkati çekmektedir. Klasik batı demokrasisini benimsemenin bir gereği olarak, sendikacılığı bünyemize aktarmak lüzumu kabul edilmiş, ancak siyasi faaliyetler

¹⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, İşçileri Komisyon Raporu, Dönem: VIII, S. Sayısı: 88, Esas No: 1/125, Karar No: 16, 10.II.1947, s.2.

¹⁶⁰ Resmî Gazete, S.6542, 26.02.1947, s.11929-11930.

önlerek ve en önemlisi grev yasakları devam ettirilerek bu teşekküllerin işçi sınıfının devlete kontrolünü kolaylaştıran bir araç olmaları sağlanmak istenmiştir.”¹⁶¹

Çalışma Bakanı Sadi Irmak, sendikaların hangi prensipler üzerine kurulacağını, Tasarının tümü üzerine yaptığı konuşmada şu şekilde açıklamıştır: “(...) Prensibimiz hürriyetçilik, milliyetçilik ve devletçilik görüşünü bu yeni doğmakta olan derneklere istikamet olarak vermek ve bunların gerek mesleklerine ve gerekse millete, kamu menfaatlerine yararlı olmalarını sağlamaktır (...). Bütün hareketlerimizde izlediğimiz motif, millî motiftir. Millîlik, memleketin hava gibi, su gibi muhtaç olduğu zaruriyededir. Binaenaleyh, işçi birliklerinde millî motiflerle hareket etmeyi tabii gördük.”¹⁶²

Irmak, o yıllarda üç tip sendikacılığın olduğunu belirtmiştir:¹⁶³

- 1-Devlete Karşı Sendikacılık
- 2-Devlet Emrindeki Sendikacılık
- 3-Devletle Beraber Sendikacılık

Türkiye’de ise üçüncü tip sendikacılığın tesis edileceğini, tasarıda hâkim olan felsefenin de,

- 1- Devletle beraber sendikacılık oluşturmak,
- 2- Meslekten olmayanların sendikalara nüfuz etmelerini önlemek,
- 3- Sendikaları gayri siyasi yapmak,
- 4- Sendikaların millî karakterli teşekküller olmasını sağlamak şeklindeki dört prensip olduğunu açıklamıştır.

Kanun’un gerekçesinde ise devletin rejimi ve temel felsefesi vurgusu yapılmıştır: “Bu kanun tasarısı, hürriyetçi, milliyetçi ve devletçi olan rejimimizin çalışma hayatında işçi ve işveren sıfatıyla faal olanların meydana getirecekleri teşekküllere hür bir gelişme imkânı sağlamak fikrinden mülhem olmuştur. (...) Rejimimizin milliyetçi karakterine uygun olarak sendikaların da millî teşekküller oldukları,

¹⁶¹ Toker Dereli, Aydınlar Sendika Hareketi ve Endüstriyel İlişkiler Sistemi, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1975, s.329.

¹⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, Birleşim: 20.2.1947, C.4,47, s.301-302.

¹⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, Birleşim: 20.2.1947, C.4,47, s.301-302.

milliyetçi bir zihniyetle çalışacakları ve beynelmilel mahiyet alamayacakları tasarıda tespit edilmiştir.”¹⁶⁴

Bu kanunla sendikaların, üyeleri adına “umumi mukaveleler akdedebilmelerinin” önü açıldığından bu durum bir toplu sözleşme hakkı gibi görünse de grev yasağı sebebiyle “umumi mukavelelerin” çok fazla geçerliliği kalmamaktadır. Daha önce yaşanan tecrübelerin neticesinde, kanunun 5. maddesiyle getirilen “siyasetle uğraşma yasağı” kimilerinin çok hoşuna gitmemiş olsa da bu maddenin görüşülmesi sırasında gerek iktidardaki CHP milletvekilleri gerekse muhalefetteki DP milletvekilleri büyük bir çoğunlukla bu maddenin kabulü yönünde görüş belirtmişlerdir. Ancak ne ilginçtir ki aynı CHP ve DP aslında sendikaları kendi yanlarına çekebilmek için türlü yöntemler denemişlerdir. CHP’nin “işçi bürosu” ve DP’nin “grev hakkı tanıma” vaadi, bu anlamda birbiriyle yarışan iki çaba olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁶⁵ Ayrıca 1948 yılında kurulan ve CHP’ye yakınlığıyla bilinen İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin karşısına DP de “Hür İşçi Sendikaları Birliği” adında bir üst örgütün kurulmasına öncülük etmiştir.¹⁶⁶

Kanun görüşmeleri sırasında Demokrat Parti sözcüleri her fırsatta grev hakkıyla donatılmamış sendikalar kanununun yavan kalacağını savunmuşlar, Fuat Köprülü, kanun tasarısı hakkında partisi adına görüşleri bildirirken, “(...) Ve bu hak tanınmadıkça orada demokratik manada sendika ve amele hürriyetinin mevcut olduğu asla iddia edilemez. (...) Ekonomik faaliyet ve kudret dereceleriyle mütenasip şekilde ne büyük zararlara sebep olduğu malumdur. Onun için grev hakkını tabiatıyla bir takım kanuni takyidata¹⁶⁷ tabi tutmaya mecburuz. Meselâ hakem usulü ve saire gibi. Ben şahsen bu takyidata taraftarım, millî menfaat bakımından. Fakat bunu kabul etmek başkadır, grev hakkını menetmek başka... demokrasi icabı olarak böyle bir sendika kanunu getiriyoruz demek, hem de sendika kanununda bu grev hakkını külliye reddetmek tamamen yanlış bir hareket olur. Eğer grev hakkı tanımıyorsak, kabul etmiyorsak, Sendika Kanunu’nun hikmet-i vücudu olamaz. Bu sadece gösterişten ibaret kalır, mantıksızlıktan ibaret kalır

¹⁶⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: VIII, C.4, S. Sayısı: 88, s.1.

¹⁶⁵ Işık, *agm.*, s.1829.

¹⁶⁶ Mahiroğulları, Osmanlı’dan Günümüze Türk Sendikacılık Tarihi, s.113.

¹⁶⁷ “Birtakım şartlara bağlamaya...” (TDK Sözlük)

(...).”¹⁶⁸ demiştir. Bununla da kalmayan DP, 1949 yılında gerçekleştirdiği İkinci Büyük Kongresinde kabul edilen parti tüzük ve programının 7. maddesinde sendikacılık ve grev hakkıyla ilgili olarak şu cümlelere yer vermiştir: “Umumi hayatta her bakımdan muvazeneli ve ahenkli bir gelişmenin sağlanması için, yalnız siyasi partiler kurulmasını, yani, sadece siyasi sahada teşkilatlanmış olmayı kâfi görmüyoruz; milletimizin iktisadi ve içtimai sahalarda da süratle teşkilatlanması ve daha şuurlu bir birliğin tecellisi için işçilerin, çiftçilerin, tüccar ve sanayicilerin, serbest meslekler mensuplarının, memur ve muallimlerin, yüksek öğretim talebesinin mesleki, içtimai ve iktisadi maksatlarla cemiyetler, kooperatifler ve sendikalar kurmalarını gerekli buluyoruz. Bütün bu meslek ve tesianüt tevekküllerinin manevi şahsiyet olarak her türlü siyasi tesir ve maksatlar dışında kalmaları şartıyla, işçi sendikalarının grev hakkının tanınması fikrindeyiz.”¹⁶⁹

Yeni seçilen Başvekil Adnan Menderes tarafından 29 Mayıs 1950 tarihinde TBMM Genel Kurulunda bizzat okunan Birinci Menderes Hükûmeti programında da grevle ilgili olumlu görüşler bildirmeye devam eden Demokrat Partinin bu görüşü, “Demokrasi prensiplerine göre tabii bir hak olarak tanıdığımız grev hakkını sair demokrat memleketlerde olduğu gibi, içtimai nizamı ve iktisadi ahengi bozmayacak surette kanunlaştıracamız.”¹⁷⁰ cümlesiyle ifade edilmiştir. Ancak zaman içerisinde bu konudaki görüşleri değiştirmeye başlayan DP’nin 15 Ekim 1951 tarihli parti programında grev ve toplu sözleşme hakkından söz edilmemiştir. 1952’den sonra ise bu konu ne zaman gündeme gelse, DP sözcüleri bu hakları vermenin zorluklarından bahisle aceleye getirilemeyeceğini, derin incelemeler gerektiren konular olduğunu söylemişlerdir.¹⁷¹

5018 Sayılı Kanun yürürlüğe girdikten sonra ilk sendikalar, sanayinin ve işçilerin yoğun olduğu şehirlerde kurulmaya başlamıştır. Sendikal örgütlenmelerin büyük çoğunluğu da İstanbul, İzmir, Ankara, Adana, Bursa ve Zonguldak gibi şehirlerdeki kamu işletmelerinde olmuştur. Sanayinin yoğun olduğu şehirlerde ilk örgütlenmelerini gerçekleştiren sendikaların Anadolu’da teşkilatlanması 1947

¹⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, Birleşim: 20.2.1947, C.4,47, s.306.

¹⁶⁹ Demokrat Parti Tüzük ve Program (İkinci Büyük Kongrede Kabul Edilmiştir), Doğu Matbaası, Ankara, 1949, s.48-49.

¹⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Birleşim: 3, 29.5.1950, C.1, s.29.

¹⁷¹ Işıklı, Sendikacılık ve Siyaset, s.321.

sonrasında başlamış ve ancak 1950'lerin sonlarına doğru taban oluşturulabilmiştir. 1946'da meslek esasına göre birkaç sendika kurulmuşsa da bu sendikalar başarılı olamamıştır. 1947 sonrasında ise iş yeri tipi örgütlenme modeliyle kurulan sendikalar, yerel düzeyde örgütlenmişler ve Türk sendikacılığının temellerini oluşturmuşlardır.¹⁷² Diğer önemli bir husus da Türkiye'de sendikal örgütlenme modelinin taban örgütlenmeden ziyade üst örgütlenme düzeyinde gerçekleşmesi ve Türk sendikacılık hareketinin gelişimin bu yönde ilerlemesidir.¹⁷³

1948 yılında 73 olan taban örgütlenme yoluyla kurulan sendika sayısı 1958'de 248'e, 1955'te 363'e, 1960'ta ise 432'ye ulaşmıştır. Toplamda 67 ilin 53'ünde sendika kurulmuştur.¹⁷⁴ Sendikalar öncelikle kendi aralarında birlikler kurmuşlar, bu yöntemle daha etkin faaliyet alanları bulmuşlardır. Bu şekilde kurulan ilk birlik, 1948 yılında kurulan İstanbul İşçi Sendikaları Birliği olmuştur. Aynı dönemde 20 kadar daha birlik kurulmuş, bu birlikler Türk sendikacılığında konfederasyonların ilk adımları olmuştur.¹⁷⁵ Nitekim 1952'de, 10 üst örgütün bir araya gelmesiyle "Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu" (Türk-İş) kurulmuş, bazı taban ve üst örgütler ise bağımsız kalmayı tercih etmişler, 1954 yılında da bir araya gelerek "Bağımsız Sendikalar Birliğini" kurmuşlardır.¹⁷⁶

¹⁷² Mahiroğulları, age., s.113-114.

¹⁷³ Yavuz Öz, Türkiye'de İşçi Sendikalarının Üst Örgütlenmesi, Öz İplik-İş Sendikası Yayınları, Ankara, 1994, s.7.

¹⁷⁴ Mahiroğulları, age., s.117.

¹⁷⁵ Kemal Sülker, "Türkiye'de İşçi Konfederasyonlarının Kuruluş ve Görevleri", Sosyal Siyaset Konferansları, XX. Kitap, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1969, s.66.

¹⁷⁶ Nurcan Özkaplan, "Bağımsız Sendikalar", Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, C.1, s.100.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU (TÜRK-İŞ)

2.1. Türk-İş'in Kuruluşu

Sendikaları bir çatı altında toplayacak ve daha güçlü olmalarını sağlayacak bir çatı örgüt fikri, 1920'lerden beri gerçekleştirilmeye çalışılan bir fikirdir. 1946'daki sendikacılık hareketleri, bu hayali gerçekleştirebilecek güce kavuşmuş olsaydı, Türk-İş çapındaki bir konfederasyon düşüncesi belki o dönemde ortaya çıkabilirdi. Dolayısıyla, Türk-İş'in kuruluşu için Türkiye işçi hareketinin tarihsel birikiminin bir tezahürü denilebilir. Türk-İş, bu birikime sahip sendikacıların öncülüğünde kurulmuş ve çalışmalarına başlamıştır.¹⁷⁷

Güçlü bir konfederasyon kurulması için İstanbul İşçi Sendikaları Birliği (İİSB) ve diğer bazı birliklerin önemli gayretleri olmuştur. İİSB, kurulduğu 1948'den itibaren bu konudaki fikrini her zaman gündeme getirmiş, Ekim 1950'de sendikalara gönderdiği şu mektupta da bir üst örgütün neden kurulması gerektiğine dair fikirlerini anlatmıştır: “(...) Yurdun her tarafında teşekkül eden işçi sendikaları, kendi ölçüleri içinde davasının tahakkuku yolunda çalışmaktadır. Fakat sendikalar arasında manevi bağdan başka henüz bir irtibat ve iş birliği mevcut değildir. Halbuki dava büyüktür ve hepimizindir. Binaenaleyh, müşterek çalışmamız şarttır. Bazı

¹⁷⁷ Mahmut Hakan Koçak, “*Ellili Yıllarda Emek Rejimi ve Emek Hareketi*”, Türkiye'nin 1950'li Yılları, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s.74-75.

sendikalardan aldığımız teklifler ve hadiseler, artık memleket sendikacılığının konfederasyon haline gelmesini zaruri kılmaktadır (...).”¹⁷⁸

Türk-İş’in kuruluş amacı, konfederasyonun “Ana Nizamnamesinde” şu şekilde belirtilmiştir:¹⁷⁹

“1) Azalarının iktisadi ve içtimai menfaatlerini korumak ferdî ve toplu olarak bu menfaatlere aykırı hakaret edenlerle hiçbir şekilde dinî ve felsefi inanç ve siyasi propagandalara alet olmaksızın mücadele etmeye çalışır.

2) Türk-İş, bütün işçilerin her nevi demokratik haklarını müdafaaya, yeni haklar ve menfaatler elde etmeye çalışır.

3) İşçilerin hayat endekslerine uygun seyyal bir ücretle en az orta hâlli bir geçim seviyesini sağlayacak ücret almalarını temine çalışır.

4) Sosyal sigortaların ve iş hukukunun inkişafına çalışır.

5) İşçilerin, mesleki ve umumi kültürlerinin devlet memurları tarafından hukuki öğretim müessesleriyle hiçbir öğretim masrafı ödemedi ve iş kazasıyla ölen işçilerin çocuklarının resmî mekteplerde parasız olarak tahsillerine devamını temin edici kanunların çıkarılmasına ve mevcutların ıslahına çalışır.

6) İşçilerin menfaatleriyle alakalı her türlü (resmî veya gayri resmî) teşekküllerde Türk-İş’in tayin edeceği ve seçeceği azaların rey sahibi olmasını sağlamaya çalışır.

7) Bütün işçilerin sendikalar etrafında toplanmasına çalışır.

8) Aynı işte, aynı ehliyetle çalışacak işçilerin yaş ve cins farkı gözetilmeksizin müsavi ücret almalarına çalışır.

9) Konfederasyon çalışmalarında, milliyetçi bir teşekkül olmak vasfını kaybetmeksizin siyasi partilerle hükûmet karşısında mutlak istiklalini muhafaza eder.

10) Türk-İş gayretlerine uygun gördüğü, milletlerarası mümasili teşekküllere aza olur, temasa geçer, lüzumlu fikir teatilerinde bulunur ve mensuplarını müsavi

¹⁷⁸ Sülker, *agm.*, s.68.

¹⁷⁹ <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turkiye-isci-sendikasi-konfederasyonu-turkis-31-temmuz-1952/> Erişim Tarihi: 13.05.2023.

haklarla temsil eder. Türk-İş'in bu gibi teşekküllere aza olabilmesi için kongre azalarının üçte ikisinin kararı ve İcra Vekilleri Heyetinin müsaadesi lazımdır.

11) Türk-İş, siyasi parti yayın ve propagandalarına asla alet olmayacağı gibi yabancı devlet ideolojilerine de alet ve vasıta olamaz.”

Türk-İş Konfederasyonunun kuruluş aşamasındaki üyeleri şunlardan oluşmaktaydı:¹⁸⁰

“1) Mesleki Federasyonlar

2) Mahallî Sendikalar Birlikleri

3) Mıntıka Sendikalar Birliği

4) Mesleki federasyonlarla mahallî ve mıntıka sendikalar birliklerine bağlı sendikalar ve azaları

5) Türkiye dâhilinde, mesleki bir federasyonu kurulmamış bulunan veya mıntikasında herhangi bir birlik veya federasyonu bulunmayan müstakil sendikalar, Türk-İş nezdinde aynı hak ve vecibelerle temsil edilmezler. (Bu madde neşri tarihinden itibaren iki yıl sonra mer'iyete girer.¹⁸¹)”

Türk-İş'in teşkilat kademeleri de şu şekilde oluşmaktaydı:¹⁸²

“1) Umumi Heyet

2) Mümessiller Heyeti

3) İdare Heyeti

4) Haysiyet Divanı

5) İcra Heyeti

6) Murakabe Heyeti”

Kuruluş aşamasında yetersiz üye sayısı, hâlihazırdaki üyelerin aidat ödeme imkânlarının kısıtlı olması gibi sebepler, sendikaların mali bakımdan

¹⁸⁰ <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turkiye-isci-sendikasi-konfederasyonu-turkis-31-temmuz-1952/> Erişim Tarihi: 13.05.2023.

¹⁸¹ (...) yürürlüğe girer.

¹⁸² <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turkiye-isci-sendikasi-konfederasyonu-turkis-31-temmuz-1952/> Erişim Tarihi: 13.05.2023.

güçlenmelerinin önündeki en büyük engel olmuştur. Sendikaların faydalanabilecekleri en önemli mali kaynak, Çalışma Bakanlığı tarafından İş Kanunu'na göre kesilen ceza paralarından oluşan fondur.¹⁸³ Örnek olarak, 1952'de kurulan Türk-İş'in ilk yıl faaliyetlerinin ardından ceza paralarından elde ettiği yardım 26.500 TL iken aidat gelirleri yalnızca 8.177 TL idi. Sendikaların ayakta kalabilmeleri için oldukça önemli olan bu ödenek çoğu zaman iktidarın sendikalar üzerindeki bir baskı aracı olarak kullanılmış, bu ödenek sendika-iktidar arasındaki ilişkiye göre artmış ya da azalmıştır.¹⁸⁴

Konfederasyon kurma konusunda somut adımları olan sendika temsilcileri 18 Şubat 1952'de İstanbul'da bir araya gelmişlerdir. Bu toplantının ardından, tüzük hazırlama görevini alan İstanbul Tekstil ve Örmeye Sanayisi İşçileri Sendikaları Federasyonu, oluşturduğu bir komisyonla tüzüğü kısa sürede hazırlamıştır. Tüzük hazırlamak üzere bir araya gelen komisyon şu isimlerden oluşmaktaydı: "Recep Kırım (Bursa), Cevdet Şigay (Nazilli), Şükrü Güler (Adana), Mevlüt Bulca (Adana), Şaban Yıldız (İstanbul), Burhaneddin Hasdemir (Kayseri), Remzi Atalay (Ereğli), Yunus Kara (Malatya), İhsan Tekin (Hereke).¹⁸⁵ İstanbul'daki tüzük hazırlama toplantısının ardından 6-7 Nisan 1952 tarihleri arasında Bursa'da bir araya gelen on kurucu sendika¹⁸⁶ temsilcisi, büyük ölçüde Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonunun (ICTFU) tüzüğünden faydalanılarak hazırlanan tüzüğü¹⁸⁷ son haline getirmiş, 31 Temmuz 1952 tarihinde de konfederasyonun ana tüzüğü Ankara Valiliğine sunularak Türkiye'nin ilk işçi sendikaları konfederasyonu olan "Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu" (Türk-İş) kurulmuştur.¹⁸⁸ Türk-İş'in Geçici İcra Kurulu şu isimlerden oluşmaktaydı: "Reis: Ömer Akçakanat, Umumi Kâtip: Şaban

¹⁸³ Işıklı, "Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Sendikacılığı", s.1830.

¹⁸⁴ Işıklı, Sendikacılık ve Siyaset, s.323-324.

¹⁸⁵ Mehmet Sadık Şide, Çalışma Hayatı, Türk-İş ve Sendikalar, Şeker-İş Yayınları, Ankara, 2004, s.33.

¹⁸⁶ 1-Ankara İşçi Sendikaları Federasyonu, 2-Bursa İşçi Sendikaları Birliği, 3-Eskisehir-Sakarya Bölgesi İşçi Sendikaları Federasyonu 4-Adana Güney Bölgesi İşçi Sendikaları Federasyonu, 5-İstanbul İşçi Sendikaları Birliği, 6-İzmir İşçi Sendikaları Birliği, 7-Karadeniz Bölgesi İşçi Sendikaları Federasyonu, 8-Türkiye Taşıt İşçileri Federasyonu (TİF), 9-Otel, Lokanta, Eğlence Yerleri İşçileri Sendikaları Federasyonu (OLEYİS), 10-Tekstil ve Örmeye Sanayii İşçileri Sendikaları Federasyonu (TEKSİF)

¹⁸⁷ Cahit Talas-Alpaslan Işıklı-Sait Dilik, Türkiye'de Sendikacılık Hareketi ve Toplu Sözleşme (İktisadi Yönleriyle), SBF Yayınları, Ankara, 1965, s.47.

¹⁸⁸ Mahiroğulları, Dünyada ve Türkiye'de Sendikacılık, s.156.

Yıldız, Muhasip: Seyfi Demirsoy, Murakıp: Mehmet İnhanlı, Aza: Adil Bugakaptan.”¹⁸⁹

2.2. Türk-İş’in Sendikacılık Anlayışı ve Uluslararası Sendikalarla İlişkileri

Türk-İş ölçeğinde bir konfederasyonun kurulmasında yurtdışındaki bazı sendikal çevrelerin etkisi de göz ardı edilemez. Türkiye’nin aynı yıllarda NATO’ya üye olmasıyla birlikte ilişkilerini geliştirdiği ABD’nin önemli sendikal aktörleri olan Amerikan İş Federasyonu (AFL), Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICTFU) ve Marshall Yardım Servisi, Türkiye’de büyük bir konfederasyonun kurulması için yardımda bulunmuşlardır.¹⁹⁰

Türk-İş Yayınları arasında çıkan “Amerikan İşçi Hareketinin Tetkiki” adlı kitabın ön sözünü yazan, Türk-İş kurucularından Seyfi Demirsoy, ABD’li sendikacıların bu ilgisi ve desteği konusunda şunları söylemiştir:¹⁹¹

“Türk sendikacıları, bir taraftan kendi kabukları içinde işçilerin ıstırabının dindirilmesi, sorunlarının çözülmesi için gayret sarf ederken, diğer taraftan da yurdumuzda yeni filizlenmeye başlayan Türk sendikacılık hareketine yabancı dost sendikaların ilgisini çekmeye çalıştılar. 1951’de Cibali Sigara Fabrikasında yapılan İstanbul Sendikalar Birliğinin kongresini takip eden konuklar arasında Amerikan İşçi Sendikaları Federasyonunun Avrupa temsilcisi de hazır bulunuyordu. Kongreyi haber almış, davetsiz gelmişti. İşte bu ilgi, Türk sendikacılığında Batıya doğru açılan ilk pencerenin işareti oldu. Bir müddet sonra aynı temsilci, Türk sendikacılık hareketinin millî bir merkez tarafından toplanması yolunda sık sık bizi ziyarete gelmiştir. Bugün Türkiye’de hemen hemen her konuda sözüne itibar edilen, güçlü, etkili ve güvenilir bir teşkilat haline gelen Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun kuruluş tohumlarını ekenler arasında yer alan Amerikalı gerçek dostumuz Mr. Irwing Brown, ilk gelişlerinin birinde, o zamanlar Türk sendikacılık

¹⁸⁹ Türk-İş, Belgelerle Türk-İş Tarihi, C.1, Ankara, 1996, s.15-16.

¹⁹⁰ Yıldırım Koç, Türk-İş Neden Böyle, Nasıl Değişecek?, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1986, s.132.

¹⁹¹ Kenan Öztürk, “Türk-İş Kurulurken Sendikalar Birliği ve ABD’li Irwing Brown”, Toplumsal Tarih, C.12, S.67, Temmuz, 1989, s.45.

hareketinin adeta bir mihrakı ve bir okulu olan İİSB'ye AFL ve CIO'nun bir temsilcisini de beraberinde getirmişti (...)

Elinize almış olduğunuz eseri okumaya başlayacağınız sırada sizleri sendikalaşmamızın ilk günlerine götürmem sebepsiz değildir. Bu hareketim, meçhul kalmasını istemediğim birtakım gerçekleri açıklamak ve Amerikalı dostlarımızın sendikacılığımıza göstermiş olduğu yüksek ilgiyi belirtmek arzusundan ileri gelmiştir. Bu ilgi, şimdi de eksilmemiş; bilakis daha da artmıştır.”

Öte yandan Türk-İş'in ana tüzüğünün amaçlar maddesinde yer alan, “Azalarının iktisadî ve içtimaî menfaatlerini korumak, sosyal sigortaların ve iş hukukunun inkişafına alışmak, bütün işçileri sendikaların etrafında toplamaya çalışmak, yaş ve cins farkı gözetmeksizin eşit işe eşit ücret ilkesini gerçekleştirmeye çalışmak.” gibi “ekonomik” sendikacılık anlayışına yönelik hükümlerin yanı sıra, “Konfederasyon, çalışmalarında milliyetçi bir teşekkül olmak vasfını kaybetmeksizin siyasi partilerle hükûmet karşısında mutlak istiklalini muhafaza eder.” şeklinde bir ifadeyle de “duruş” ortaya koymuştur. Ayrıca, “Türk-İş, siyasi parti yayın ve propagandalarına asla alet olmayacağı gibi, yabancı devlet ideolojilerine de alet ve vasıta olmaz.” ifadesiyle, “tarafsızlık” beyan edilmiş, ideolojik sendikacılık açıkça reddedilmiştir.¹⁹²

Türk-İş, o dönemin rağbetteki sendikacılık anlayışı olan “sınıf sendikacılığını” reddettiğini, ana tüzüğün ilk şeklinin 22. maddesinde yer alan “işçi sınıfı” ifadesini, İzmir'deki kongrede “işçiler” şeklinde değiştirerek açıkça ortaya koymuştur.¹⁹³ Hatta Konfederasyonun kuruluş aşamasında etkin rol oynayan ve radikal sol görüşlerinin yanı sıra sınıf sendikacılığı taraftarı olduğu bilinen Şaban Yıldız gibi isimler ilk kongreden itibaren icra kurulunda görev alamamışlardır. Uygulamalardan ve tüzükteki birçok maddeden de anlaşılacağı üzere, Türk-İş'in sendikacılık anlayışı, “Mesleki-Ekonomik Sendikacılık” anlayışıdır ve bu da “Amerikan Modeli” sendikacılığın, tüm dünya tarafından bilinen sendikacılık anlayışıdır.¹⁹⁴

5018 sayılı Sendikalar Kanunu, Türk-İş'in hassasiyetle dikkat ettiği bir konu olmuş ve bu kanunda belirtilen “siyaset yasağı” Türk-İş'in de Ana Nizamnamesinde yer

¹⁹² Mahiroğulları, age., s.121.

¹⁹³ Koç, age., s.41.

¹⁹⁴ Mahiroğulları, age., s.121.

bulmuştur. Türk-İş, Ana Nizamnamesinin 41. maddesinde, yönetimde yer alan sendikacıların siyasi partilerde görev almalarını ve seçimlerde aday olmalarını kesin bir dille yasaklamış, bu yasağa uyulmaması durumunda sendikayla olan ilişkilerinin kesileceğini şu cümlelerle net bir şekilde ifade etmiştir: “Türk-İş kademelerinde vazife almış sendikacılar, siyasi parti seçimlerinde, dini ve ticari gayeler için Türk-İş’teki unvan ve yetkilerini kullanamazlar. Aynı zamanda siyasi teşekküllerde vazife alamazlar ve unvanlarını propaganda vasıtası yapamazlar. Yaptıkları takdirde Konfederasyondaki vazifelerinden müstafi sayılırlar.”¹⁹⁵

Türk-İş’in kurulması, çalışanlar ve sendikalar arasında büyük bir heyecan ve hareketlik başlatmış, kuruluşun hemen ardından mevcut 240 sendikanın 162’si, İş Kanunu’na uygun olarak çalışan 450 bin işçinin 140 bini Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonuna üye olmuştur.¹⁹⁶ Türk-İş, ilk olağan kongresini 6 Eylül 1952 tarihinde İzmir’de gerçekleştirmiş, bu kongrede genel başkan olarak İsmail İnönü, genel sekreter olarak Muammer Özerkan, genel sayman olarak da İsmail Aras seçilmiştir. Ayrıca Adil Buğakaptan, İhsan Tekin, Recep Kırım, Naci Kurt, Nurullah Ceylan, Yusuf Sıdal ve Mehmet İnhanlı da yönetim kurulu üyeleri olarak Türk-İş’in seçilen ilk yönetim kurulunu oluşturmuşlardır. Bu ilk kongreye AFL, ILO, ICTFU ve Yunan “Genel-İş Konfederasyonu” temsilcileri de iştirak etmişlerdir.¹⁹⁷ Bu kongrede Türk-İş ICTFU’ya üye olma kararı almış, bu kararlar ilgili işlemlerin de “İdare Kurulu” tarafından yürütülmesi kararlaştırılmıştır.¹⁹⁸ Kongrede, “Türkiye’de kurulan antikomünist sendikacılık, Yakın ve Orta Şark bölgesinde büyük bir mana taşıyıp muazzam neticeler yaratacaktır. Mezkûr bölgede, çok defa Sovyet emperyalizminin körüklediği mutaassıp ve müfrit bir milliyetçilik mevcuttur. Türk hür sendikacılık hareketi, Orta Şark’ta ve Şimal Afrika’da mevcut olan demokrat milliyetçi hareketlerle iş birliği yaparak daha az inkişaf etmiş olan Orta Şark’ın bazı bölgelerinde hürriyet ve demokrasiyi korumak için Kominform’a¹⁹⁹ karşı galibiyet

¹⁹⁵ *Türk-İş Nizamnamesinde yer alan tüm maddeler için bkz.*, Türk-İş, Belgelerle Türk-İş Tarihi, C.1, Ankara, 1996, s.3-16.

¹⁹⁶ Orhan Tuna, “Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun Teşekkülü”, İktisat Fakültesi Mecmuası, C.12, No.:3-4, İstanbul, 1952, s.152.

¹⁹⁷ Mahiroğulları, age., s.122.

¹⁹⁸ Lefranc-Sülker, age., s.223.

¹⁹⁹ “Sovyetler Birliği Komünist Partisi’nin ve Doğu Avrupa ülkelerinin, 5 Ekim 1947’de ‘Amerikan emperyalizminin bir aleti’ olarak tanımladığı Marshall Planına karşı bir girişim olarak; SSCB,

temin edecek olan bir kozdur.” şeklinde bir de konuşma yapan ICTFU temsilcisi Irwing Brown, ABD’nin Türk Sendikacılığıyla neden bu kadar yakından ilgilendiğine dair niyetlerini ortaya koymuştur.²⁰⁰

Türk-İş, ilginç bir şekilde, henüz bir yılını bile doldurmadan İkinci Genel Kurul kararı almak zorunda kalmıştır. İzmir Kongresinde yönetim kurulunu oluşturanların işçi tabanında yeterince tasvip edilmemesi, Marshall Yardımı çerçevesinde ABD’ye eğitime gönderilecek işçilerin seçimi konusunda fikir birliğine varılamaması gibi gerekçelerle 8-11 Ağustos 1953 tarihleri arasında İstanbul’da gerçekleştirilen olağanüstü genel kurulda²⁰¹ genel başkanlığa Naci Kurt, genel sekreterliğe İsmail İnönü seçilmiştir. Büyük bir çekişmeye sahne olan genel saymanlık seçiminde Şaban Yıldız ile Sefer Yıldız arasında 10 tur boyunca seçim sonuçlanamayınca, Mümessiller Heyeti, bu göreve üçüncü bir kişiyi, Ömer Ergün’ü getirmiştir. Ayrıca yönetim kurulu üyeliklerine ise Mehmet İnhanlı, Burhanettin Asutay, Celal Beyaz, Sabri Tıgılı, Süreyya Birol, Zühtü Tetey, Ramazan Karamiş, Seyfi Demirsoy ve Yusuf Sıdal seçilmiştir. Asıl üyelere Celal Beyaz ve Sabri Tıgılı’nın genel kurul sırasında görevlerinden istifa etmeleri sebebiyle, yedek üyelere Recep Kırım ve Adil Buğakaptan İdare Heyeti asıl üyeliklerine getirilmiştir.²⁰²

ICTFU’ya üyelik konusunda alınan karar gereğince, Çalışma Bakanlığından izin almak üzere 27.01.1953 tarihinde başvuruda bulunulmuşsa da Bakanlık, ICTFU’nun uluslararası bir kuruluş olduğu, üye olunmak istenen uluslararası kuruluşun tüzüğünün genel kurulda okunmadığı²⁰³ ve üyelik kararının üçte iki çoğunlukla

Polonya, Bulgaristan, Çekoslovakya, Romanya, Macaristan, Yugoslavya, Fransa, İtalya komünist partileri liderlerini bir araya getiren Kominform’u kurmuştur. Kominform, görünüşte Marshall Planına mukabele amacına yönelik bir adım olarak takdim edilmişse de gerçekte amacı, dünya ve özellikle Avrupa komünist hareketinin koordinasyonu ve Alman-Sovyet Saldırmazlık Paktı ertesinde lağvedilen 3. Enternasyonalin fonksiyonlarını üstlenmekteydi. Bu nedenle Kominform bir nevi 3. Enternasyonalin ardılı olarak nitelendirilebilir. Aralarındaki fikir ayrılığı sonucu diğer komünist ülkelerle ters düşen Yugoslavya, Kominform’dan ihraç edildi. Yugoslavya’nın Belgrad şehri olan örgütün merkezi, Romanya’nın Bükreş şehrine taşındı. Stalin sonrası Sovyet-Yugoslavya ilişkilerinin normale dönmesi ve Destalinizasyon süreciyle birlikte Kominform da 1956 yılında lağvedildi.” <https://tr.wikipedia.org/wiki/Kominform>, Erişim Tarihi: 11.05.2023.

²⁰⁰ Fatih Güngör, “1946-1960 Döneminde Türkiye’de Sendikacılık Hareketi ve Demokrasi”, Türkiye’de Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s.174.

²⁰¹ Anıl Çeçen, Türkiye’de Sendikacılık, Özgür İnsan Yayınları, Ankara, 1973, s.36.

²⁰² Türk-İş, Uzun Tarihçe, <https://www.turkis.org.tr/wp-content/uploads/yayinlar/tarihce/index.html>, s.2, Erişim: 11.05.2023.

²⁰³ Makal, Türkiye’de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1946-1963, s.286.

alınması gerekirken salt çoğunlukla alındığı gerekçeleriyle üyelik izni vermemiştir.²⁰⁴ ICTFU'ya üyelik konusunda ısrarcı olan yöneticiler, yaşanan bu durum üzerine 8-11 Ağustos 1953 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilen olağanüstü genel kurulda bu konuyu yeniden gündeme getirmişler, Çalışma Bakanlığınca eksik görülen maddelerin giderilmesi için çalışmalar yapmışlardır. Üyeliğe karşı çıkan bazı DP'li sendikacıların muhalefetine rağmen çoğunluğun kararıyla, üyelik talebinde bulunulması kararlaştırılmış, 15.09.1953 tarihinde yapılan başvuruya Çalışma Bakanlığı ancak üç yıl sonra cevap vermiştir. Bu cevapta ise Türk-İş'in Türkiye'deki tüm sendikaları temsil eden bir vasfının olmadığını, 5018 Sayılı Kanun'un 8. maddesindeki "Sendikaların birlik kurabilmeleri için, birliğe katılmak isteyen sendikanın üyelerinin üçte ikisinin muvafakati gereklidir." hükmünü gerekçe göstererek başvuruyu reddetmiştir. Bu dönemde Türk-İş Genel Başkanlığı ve Genel Sekreterliği görevlerinde bulunan İsmail İnönü, 11. Yasama Döneminde (1 Kasım 1957-25 Mayıs 1960) CHP'den Ankara Milletvekili seçilerek TBMM'ye girmiştir. İnönü, 1960 yılında Devlet Bakanı İzzet Akçal'a verdiği bir soru önergesinde, Türk-İş'in ICTFU'ya üyelik izninin verilmeme gerekçesini sormuştur. Devlet Bakanı Akçal da 8 Nisan 1960 tarihinde yazılı olarak verdiği cevapta, 1956 yılında verilen, "Türk-İş'in tüm sendikaları temsil etmediği" gerekçesinin yanı sıra o günlerde gündemde olan "Kıbrıs Meselesini" hatırlatarak "ICTFU, Kıbrıs konusunda Yunanistan'dan taraf bir politika izlemektedir. Dolayısıyla da siyasi bir kuruluştur." ifadesi yer almıştır.²⁰⁵

2.3. Kuruluş Döneminde Türk-İş'te Siyasi Çekişmeler

İkinci kurultayın ardından Türk-İş'te CHP-DP çekişmesi iyice gün yüzüne çıkarken DP'li Genel Başkan Naci Kurt ile CHP'li Genel Sekreter İsmail İnönü, tüm tartışmaların içindeki iki aktör olarak her zaman basının gündeminde olmuştur. Naci Kurt'un 1954 yılında DP'den milletvekili seçilmesinin ardından, Türk-İş Genel Merkezi büyük oranda CHP'li İsmail İnönü, Bahattin Asutay ve Ömer Ergün'ün kontrolüne geçmiştir. Naci Kurt'un milletvekili olmasının ardından, İdare Heyetinin

²⁰⁴ Koç, age., s.114.

²⁰⁵ Makal, age., s.286.

almış olduğu, “Mali bünyenin tahammülsüzlüğü karşısında yeni bir genel başkan belirlenmemesi ve bu vazifenin, nizamnamenin amir hükmüne müsteniden genel sekreter tarafından ifası...” kararı gereğince 3. Genel Kurula kadar boş bırakılan genel başkanlık koltuğuna fiili olarak vekalet eden İsmail İnan, kendisiyle hareket eden arkadaşlarıyla birlikte Türk-İş’in CHP yanlısı olarak bilinmesine sebep olunca, iktidardaki DP bu durumdan rahatsız olmuş, İnan ve ekibine karşı açıktan tavır almıştır.²⁰⁶ Hatta 6-7 Eylül 1955 tarihlerinde meydana gelen olaylar bahane edilerek Türk-İş’in faaliyetleri durdurulmuş ve bazı yöneticiler tutuklanmıştır. Hükûmet, 1957 yılında Ankara, Adana, Samsun, Diyarbakır ve Bursa’daki sendika birliklerinin faaliyetini durdurmuş, Sakarya’da faaliyet gösteren Kocaeli İşçi Sendikaları Birliğini de kapatmak istemiştir. Ancak mahkeme kararıyla Kocaeli İşçi Sendikaları Birliği kapatılamamıştır.²⁰⁷

Bu olaylar sebebiyle DP baskısı altında geçen Türk-İş 3. Kurultayı, 19-21 Haziran 1957 tarihleri arasında Ankara’da gerçekleştirilmiştir. DP taraftarı olan bazı sendikacıların, “Biz seçilmezsek Türk-İş’in kapısına kara kilit takılacaktır!”²⁰⁸ tarzındaki baskıları da sonuç vermiş ve DP yanlısı Nuri Başer, genel başkan seçilmiştir. Genel sekreterliğe İsmail İnan, genel saymanlığa Ömer Ergün, yönetim kurulu üyeliklerine ise Mahmut Yüksel, Burhanettin Asutay, Mehmet İnhanlı, Seyfi Demirsoy, İsmail Aras, Cemil Gider, Celal Beyaz, İbrahim Denizcier ve Sabri Tıgılı seçilmiştir. Aynı yıl Genel Sekreter İsmail İnan’ın İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisaiyat Enstitüsü tarafından düzenlenen Sosyal Siyaset Konferansı’na konuşmacı olarak katılmasına hükûmetten izin çıkmayınca CHP’li İsmail İnan’la hükûmet arasındaki gerginlik iyice artmış, artan bu gerginlik ve baskı üzerine İsmail İnan da 1957 genel seçimlerinde CHP’den Ankara adayı olarak milletvekili seçilmiştir. İnan’ın genel sekreterliğinin düşmesinin ardından bu göreve Cemil Gider getirilmiştir. Cemil Gider’in de kısa bir süre sonra bu görevden ayrılması üzerine Mehmet Ali Sarı genel sekreterlik görevini üstlenmiştir. Ayrıca genel idare heyeti tarafından Bahattin Asutay ile birlikte genel başkan vekilliği görevine getirilen

²⁰⁶ Koç, age., s.45; Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.2.

²⁰⁷ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.2.

²⁰⁸ Türk-İş, IV. Genel Kurul İcra İdare Heyetleri İdari Mali Raporları, Ankara, 1961, s.4.

Mahmut Yüksel'in bu görevden istifa etmesi üzerine yerine Seyfi Demirsoy getirilmiştir.²⁰⁹

1960'a gelindiğinde, mevcut 432 işçi sendikasıdan 293'ü, 27 birlik ve federasyondan 22'si, Türk-İş'e üye olmuştur. Aynı yıl sendikalı 282.967 işçinin 204.883'ünü, oransal olarak da %72'sini Türk-İş temsil etmekteydi.²¹⁰

27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi'nin ardından Millî Birlik Hükûmeti, 1963 yılına kadar sürecek olan Ara Dönemde, Prof. Dr. Cahit Talas'ı Çalışma Bakanı olarak atamıştır. Sendikaların da memnuniyetle karşıladığı Bakan Talas, temmuz ayında İstanbul'a gelerek İşçi Sendikaları Birliği mensubu sendikacılarla görüşerek sendikacıların sorunları hakkında bilgi almıştır.²¹¹ Bu görüşmenin ardından Ömer Karahasan, İsmail İnan, Feridun Şakir Ögünç, Kerim Akyüz, Bahir Ersoy ve Tekin Çullu'dan oluşan altı kişilik ekip, işçi temsilcisi olarak Kurucu Meclis'e dâhil edilmiştir.²¹² Tüm bu gelişmelerle birlikte, temel sendikal haklar, 1961 Anayasası'nın 46. ve 47. maddelerinde şu ifadelerle güvence altına alınmıştır.²¹³

“e) Sendika kurma hakkı.

MADDE 46.- (Özgün hali) Çalışanlar ve işverenler, önceden izin almaksızın, sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmetli görevlilerinin bu alandaki hakları kanunla düzenlenir.

Sendika ve sendika birliklerinin tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.

e) Sendika kurma hakkı.

MADDE 46- (Değişik: 20/9/1971-1488 S. Kanun/Md.1)

²⁰⁹ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.3.

²¹⁰ Gülten Kutal, Türkiye'de İşçi Sendikacılığı 1960-1968, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1977, s.26.

²¹¹ Sedat Ağralı, Günümüze Kadar Belgelerle Türk Sendikacılığı, Son Telgraf Matbaası, İstanbul, 1967, s.95.

²¹² Ağralı, age., s.103.

²¹³ <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/>, Erişim: 12.05.2023.

İşçiler ve işverenler, önceden izin almaksızın, sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler. Bu hakların kullanılmasında uygulanacak şekil ve usuller kanunda gösterilir. Kanun, devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğinin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması maksadıyla sınırlar koyabilir.

Sendikalar ve sendika birliklerinin tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.

f) Toplu sözleşme ve grev hakkı.

MADDE 47.- İşçiler, işverenlerle olan münasebetlerinde, iktisadî ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla toplu sözleşme ve grev haklarına sahiptirler.

Grev hakkının kullanılması ve istisnaları ve işverenlerin hakları kanunla düzenlenir.”

1961 Anayasası’yla gelen bu haklar, yeni bir sendikacılık kanunu çıkarılarak Türk sendikacılığındaki bazı belirsizliklerin giderilmesi gerekliliğini de ortaya koymuştur. Bu minvalde hazırlanarak çağdaş normlara uygun, uluslararası sendikacılık anlayışıyla bağdaşan 274 sayılı Sendikalar Kanunu²¹⁴, 15 Temmuz 1963 tarihinde kabul edilmiştir. 274 sayılı Sendikalar Kanunu, özellikle uluslararası normlara uygunluk bağlamında, Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) Sendikacılık Temel Sözleşmesi 87. maddesinde ifade edildiği şekliyle “Sendika Özgürlüğü ve Sendika Hakkının Korunması” sözleşmesiyle de uyumlu bir kanundur. Fransız İş Hukuku mevzuatından faydalanılarak hazırlanan ve 5018 Sayılı Kanun’da yer alan birçok yasaklamanın yerine daha özgürlükçü ve demokratik haklar içeren bu kanun 35 madde ve 4 geçici maddeden oluşmaktadır. Ayrıca 274 sayılı bu kanun, 17 Temmuz 1964 tarihinde çıkarılan 508 Sayılı Kanun’la²¹⁵ ve 29 Temmuz 1970 tarihinde çıkarılan 1317 Sayılı Kanun’la²¹⁶ değişikliğe uğramıştır.²¹⁷

²¹⁴ Resmî Gazete, S.11462, 24.07.1963, s.1-6.

²¹⁵ Resmî Gazete, S.11769, 01.08.1964, s.4.

²¹⁶ Resmî Gazete, S.13577, 12.08.1970, s.1-4.

²¹⁷ Mahiroğulları, age., s.181,183.

Bir diğerk önemli kanun da 15 Temmuz 1963 tarihli, 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu'dur²¹⁸. Türk işçisini bağımsız ve çağdaş anlamda bir toplu pazarlık kanununa kavuşturan, işçi-işveren ilişkilerini zorunlu uzlaştırma ve tahkim düzeninden kurtararak grev hakkının da desteğiyle işveren karşısında pazarlık gücünü artıran, Türkiye'nin ilk toplu pazarlık kanunu, bazı batı ülkelerinin toplu pazarlık kanunlarından yararlanılarak hazırlanmıştır. Bu kanun, üçü geçici olmak üzere toplam 66 maddeden oluşmakta olup 16 Temmuz 1964 tarih ve 503 sayılı kanunla değişikliğe uğramıştır.²¹⁹

Türk-İş, yaşanan bu gelişmelerin ardından, sendikaları ve sendikacılığı dağınıklıktan ve çok başlılıktan kurtarmak amacıyla "Türkiye Tipi Sendikacılık" ya da "Millî Tip Sendikacılık" adını verdiği bir sisteme geçilmesini önermiştir. Bu sisteme göre sendikalaşma iş yeri ya da yerel temelli değil tüm ülkede aynı işkolunda hizmet veren işçilerin aynı sendika çatısı altında örgütlenmesini öngörmekteydi. Bu sistemin ilk örnekleri 1950'lerde Gemi Adamları Sendikası, Maden-İş, Petrol-İş gibi sendikalar tarafından uygulamaya konulmuştur.²²⁰ Türk-İş'in "Millî Tip Sendikacılık" çağrısına rağmen 1960'lı yıllarda da iş yeri ya da bölgesel düzeyde kurulan sendikaların sayısı her geçen gün artmış, 1968 yılı itibarıyla kurulan 711 sendikanın 130'u bölgesel sendikalardan oluşmuştur. Ayrıca aynı dönemde kurulan sendikalardan 556'sı belli bir ilde faaliyetlerini yürüten (yerel) sendikalar olurken bunların da 127'si iş yeri sendikası, 16'sı federasyon, 7'si birlik ve 2'si de konfederasyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca 1960 Askerî Darbesi'nden 1980 Askerî Darbesi'ne kadar kurulan 450 sendikanın büyük bir kısmı gerekli şartları yerine getiremediğinden münfesihi duruma düşmüştür. 1970 tarihinde çıkarılan 1317 sayılı kanunla "birlik" tipi sendikal üst örgütlenmelere son verildiğinden üst örgütlenmeler daha çok konfederasyon şeklinde kurulmuştur. Türk Hür-İş, DİSK, Özgür-İş, Hak-İş, Anadolu-İş, MİSK ve Sosyal Demokrat-İş²²¹ adlarıyla kurulan bu yedi konfederasyondan bugün yalnızca DİSK, Hak-İş ve Türk-İş kuruldukları tarihten itibaren faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu yedi konfederasyondan Anadolu-

²¹⁸ Resmî Gazete, S.11462, 24.07.1963, s.6-14.

²¹⁹ Mahiroğulları, age., s.199,201.

²²⁰ Mahiroğulları, Dünyada ve Türkiye'de Sendikacılık, s.162-163.

²²¹ Mahiroğulları, age., s.174.

İş, aynı adla 2020'den; MİSK ise Yeniden Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Yeniden MİSK) adıyla 2021 tarihinden itibaren TEKRAR faaliyetlerine başlamışlardır.

27 Mayıs Askerî Darbesi'nden bir süre sonra tekrar siyasi partilere izin verilmesi ve sendikacılar üzerindeki siyaset yapma yasağının ortadan kalkmasıyla, bir grup sendikacı Türkiye İşçi Partisini (TİP) kurmuş, ancak zamanla sosyalist bir çizgiye oturan parti, bazı kurucuları da dâhil birçok sendikacının, işçi haklarına ideolojik bir yaklaşım geliştirilmesine sıcak bakmamaları sebebiyle uzaklaşmaları neticesinde iyice marjinalleşmiştir.

TİP yöneticilerinin sık sık yapmış oldukları, “işçi sınıfının tek temsilcisinin TİP olduğuna dair” açıklamalar, Türk-İş'te tedirginliğe yol açmış ve Türk-İş de bir siyasi parti kurmak üzere çalışmalara başlamıştır. Temsilciler Meclisi toplantısının hemen akabinde YÖN Dergisi yöneticileri olan Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu, Sadun Aren ve Türkkaya Ataöv ile bir araya gelen Türk-İş yöneticileri, tüzük ve parti programı hazırlıkları için ivedilikle çalışmalara başlamışlardır. Partinin adının, önce “Türkiye Sosyal Güvenlik Partisi” olması kararlaştırılmışsa da daha sonra “Türkiye Çalışanlar Partisi” olarak değiştirilmiştir.²²² Seyfi Demirsoy tarafından, partinin kuruluşunun 20 Şubat 1962 tarihinde gerçekleştirileceği²²³ duyurulmuş olsa da işçi oylarının kendilerinden uzaklaşacağı endişesi taşıyan dönemin iki büyük partisi CHP ve Adalet Partisinin (AP) engellemeleri sonucunda “Türkiye Çalışanlar Partisi” kurulamamıştır.²²⁴

2.4. Türk-İş'in ve Türkiye “İşçi Hareketinin” Gelişim Dönemi

Anayasal güvence altına alınan sendikal hakların kanunlaşması konusunda yaşanan gecikmeler bazı sendikacıları huzursuz etmiş, tüm siyasi partilerin bu işe sahip çıkmalarını sağlamak amacıyla bir uyarı mitingi düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği tarafından organize edilen miting için Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy ve Genel Sekreteri Halil Tunç tarafından imzalanan bir

²²² Cumhuriyet gazetesi, S.13463, 25.01.1962, s.1,5.

²²³ Cumhuriyet gazetesi, S.13464, 26.01.1962, s.1,5.

²²⁴ Engin Ünsal, “*Partilerüstü Politika*”, Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, C.2, Kültür Bakanlığı ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, 1996, s.510.

genelgeyle tüm teşkilatlar bu mitinge davet edilmiş, siyasilerin samimiyetsizliği karşısında, işçilerin artık kendi haklarını savunabilecek bir olgunluğa eriştikleri vurgulanmıştır.²²⁵ Nitekim, 1 Ocak 1962 tarihli Cumhuriyet gazetesinin haberinde de ifade edildiği gibi, “Türk işçisi olgunluk imtihanını başarıyla vermiş ve endişeleri haksız çıkararak” İstanbul-Saraçhane’de 100 bin işçinin katıldığı bir mitingle sesini duyurmuştur.²²⁶

Türk-İş desteğiyle düzenlenen ve başarıyla sonuçlanan Saraçhane Mitinginin yankıları uzun süre kamuoyunu meşgul etmiş, Türk işçisinin “örgütlenme” aşamasını tamamlayarak artık “işçi hareketi” aşamasına yükseldiği kamuoyu tarafından dile getirilmeye başlamıştır.

Sovyetler Birliği’nin yayılmacı politikaları sebebiyle, sosyalist çevreler dışında her platformda tepki gören komünizm, büyük oranda Türk işçisinin de tevessül etmediği bir siyasi akım olmuştur. Bu sebeple zaman zaman komünizme karşı yapılan açıklamaların yanı sıra Türk-İş, daha önce de yaptığı gibi 1962’nin aralık ayında Ankara, İzmir ve Afyon’da “Komünizmi Tel’in Mitingleri” düzenlemiştir. Özellikle 22 Aralık 1962 tarihinde Ankara Tandoğan Meydanı’nda gerçekleştirilen miting büyük ses getirmiş, mitinge katılan 20 bin işçi hep bir ağızdan komünizmi lanetleyerek, “Komünizm mezalimi altında inleyenlere selam!”, “Türk işçisi vatanseverliğin gerçek abidesidir.” ve Atatürk’e atfen, “Türk âleminin en büyük düşmanı komünizmdir; görüldüğü yerde ezilmelidir.” gibi döviz ve pankartlar taşımışlardır.²²⁷

Türk-İş’in 19-21 Kasım 1960 tarihleri arasında gerçekleştirilen 4. Genel Kurulunda genel başkan olarak seçilen Seyfi Demirsoy, genel sekreter olarak seçilen Halil Tunç ve genel sayman olarak seçilen Ömer Ergün, 28 Mayıs-5 Haziran 1973 tarihleri arasında gerçekleştirilen 9. Genel Kurula kadar hiç aralıksız aynı görevlere seçilmişlerdir. Ancak, Genel Başkan Seyfi Demirsoy’un 14 Ocak 1974 tarihinde vefat etmesi üzerine Türk-İş Yönetim Kurulu tarafından Genel Sekreter Halil Tunç

²²⁵ Koç, Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi, s.266; Ağralı, age., s.106.

²²⁶ Cumhuriyet gazetesi, S.13439, 01.01.1962, s.1,5,7.

²²⁷ Mahiroğulları, age., s.165.

genel başkanlığa, yönetim kurulu üyesi Sadık Şide de genel sekreterlik görevine atanmıştır.²²⁸

27 Ocak-2 Şubat 1964 tarihleri arasında toplanan 5. Genel Kurulda genel başkanlığa Seyfi Demirsoy, genel sekreterliğe Halil Tunç, genel saymanlığa da Ömer Ergün seçilirken, yönetim kurulu üyeliklerine de Halit Mısırlıoğlu, Mehmet Ali Sarı, Ekrem Özkılıç, Mahmut Yüksel, Ahmet Çehreli, Burhanettin Asutay, Rıza Tetik, Hasan Özgüneş, İsmail İnan, Cavit Yalçın, Ülkü Arman, İsmail Topkar, Abdullah Baştürk, Muzaffer Daysal, İbrahim Denizcier, Osman Soğukpınar, Ethem Ezgü, Sedat Ağralı, Rıza Kuas ve Hasan Türkay getirilmiştir. Türk-İş'in, sendikacıların sistemli bir biçimde eğitilmesi için önemli bir eğitim projesi olan Sendikacılık Koleji de bu yönetim döneminde, 1966 yılında hayata geçirilmiştir. Bu yönetimin en önemli başarılarından birisi de sendikaların birleştirilerek ve sendikacılık hareketinin daha düzenli bir hâle getirilmesi olmuştur. Nitekim 31 Aralık 1965 tarihi itibarıyla Türk-İş'e bağlı Türkiye Tipi (Millî Tip) 30 sendikada 184 bin işçi üye sayısına ulaşılmıştır.²²⁹

İcra Kurulu genişletilerek iki genel sekreter yardımcısı daha eklenen Türk-İş'te 6. Genel Kurul 7-14 Mart 1966 tarihleri arasında toplanmıştır. Genel başkanlığa Seyfi Demirsoy, genel sekreterliğe Halil Tunç, genel saymanlığa Ömer Ergün, genel sekreter yardımcılıklarına da Salahaddin Erkap ve Ethem Ezgü'nün seçildiği Genel Kurulda, yönetim kurulu üyeliklerine de İlhami Açıkgoz, Şerafettin Akova, Zeki Gedik, Mahmut Yüksel, Şevket Yılmaz, Mehmet Ali Sarı, Kemal Özer, Mustafa Şahin, Ekrem Özkılıç, İbrahim Denizcier, İhsan Dünder, Mukbil Zırtıloğlu, Hasan Türkay, Mehmet İnhanlı, Sedat Ağralı, Nusret Çoker, Osman İpekçi, Nihat Kaya, Enver Turgut, Kaya Özdemir ve Osman Soğukpınar getirilmiştir. Millî Tip Sendikacılığın her açıdan faydası gözlemlenirken en somut rakamlar üye sayılarında ortaya çıkmıştır. Türk-İş'e bağlı sendikalara üye olan işçi sayısı yalnızca iki yılda üç kat artarak 31 Aralık 1967 tarihi itibarıyla 544.936'yı bulmuştur.²³⁰

²²⁸ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.4.

²²⁹ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.5-6.

²³⁰ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.6.

Türk-İş'in ünlü 24 ilkesinin ortaya konulduğu iki genel kurul, 7. ve 8. Genel Kurullardır. Bu ilkelerden 23'ü 7. Genel Kurulda kabul edilmiş, 24'üncü ilke de 8. Genel Kurulda eklenmiştir. 15-22 Nisan 1968 tarihleri arasında gerçekleştirilen ve Genel başkanlığa Seyfi Demirsoy'un, genel sekreterliğe Halil Tunç'un, genel mali sekreterliğe Ömer Ergün'ün, genel eğitim sekreterliğine Salahaddin Erkap'ın, genel teşkilatlandırma sekreterliğine de Ethem Ezgü'nün getirildiği 7. Genel Kurulda Yönetim Kurulu üyeliklerine İsmail Topkar, Ekrem Özkılıç, Mehmet Ali Sarı, Feridun Şakir Öğünç, Mustafa Başoğlu, Şerafettin Akova, Halit Mısırlıoğlu, Kaya Özdemir, Sadık Şide, Orhan Sorguç, Celal Bülbül, Mahmut Yüksel, Şevket Yılmaz, Osman İpekçi, Mustafa Ulucan, Mehmet İnhanlı, Kemal Özer, Hasan Türkay, Binali Yağışan, İbrahim Denizcier, Orhan Erçelik, Mustafa Şahin, Abdullah Baştürk ve Osman Soğukpınar seçilmiştir. Bu genel kurulda belirlenen ve yalnızca işçilerin değil tüm ülkenin ve vatandaşların sıkıntılarına çözüm önerileri getiren 23 ilke ile 8. Genel Kurulda eklenen 24. ilke de dâhil şu şekildedir:²³¹

"1. Türk-İş, Türk milletinin ekonomik ve sosyal sorunlarını bir bütün olarak görür. Türkiye'nin hızlı, dengeli ve adil kalkınmasını işçilerin refah, huzur ve güvenliği için şart sayar. Kalkınmanın gerçekleşmesi için bütün toplum sorunlarıyla yakından ilgilenmeyi görev ve amaç bilir.

2. Anayasa'nın sosyal ve iktisadi haklar ve ödevler bölümünde yer alan hükümlerin mümkün mertebe kısa zamanda tam olarak uygulanması, Anayasa hükümlerinin yerine getirilmesi ve Anayasa'da öngörülen bütün hususların işler duruma getirilmesini Türk-İş gerekli sayar. Türk-İş bu hususun yerine getirilmesi için bütün gücüyle çalışmayı iktidar ve muhalefet partilerini bu yolda çalışmaya yöneltmek için etki gücünü kullanmayı ödev bilir.

3. Anayasa'da öngörülen prensiplerin gerçekleşmesi için göstereceği çabaların yanı sıra, Anayasa dışı sosyal ve ekonomik bir düzen kurulması, devletin şeklinin değiştirilmesi, Atatürk devrimlerinin ve demokrasinin tahribi amacına yönelen her türlü akıma karşı bütün gücüyle mücadele etmek Türk-İş'in temel görevlerinin başında gelir.

²³¹ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.6-8.

4. İşçilerin ve geniş halk topluluklarının sosyal, ekonomik ve siyasi haklarının tam bir özgürlük içinde tamam olarak uygulanması için Türk-İş yaygın ve yoğun bir eğitim seferberliğine girecektir. Türk-İş, cehaletle mücadeleyi ve halkın kültür seviyesini yükseltmeye yardımcı olmayı görevleri arasında sayar.
5. Türk-İş, sınıf ayrılıklarının derinleşmesine ve sınıf çatışmalarına yol açabilecek sebepleri ortadan kaldırmayı amaç edinen ve sınıflar arasında denge, barış ve kaynaşma sağlayıcı bir politika izleyecektir.
6. Devlet kesiminde aşırı merkeziyetçilik ve siyasi müdahalelerin önlenmesi, işçilerin bütün iş yerlerinde yönetime etkili olarak katılması, kârdan ve verim artışından pay almalarının sağlanması konusunda güçlüklerin bertaraf edilmesini sağlamayı Türk-İş, ilkeleri arasında sayar.
7. Tarım işçilerini kısa zamanda Tarım İş Kanunu'na kavuşturmak, tarım işçilerinin çalışma şartlarının adil esaslara bağlanmasını sağlayıcı tedbirleri almak ve gerçekleştirmek Türk-İş'in başlıca görevleri arasındadır.
8. Mümkün olduğu kadar, bütün işçilerin İş Kanunu kapsamına alınmaları, kıdem tazminatı aynen korunmak ve işverenlerce ödenmeye devam edilmek şartıyla, işsiz kalacak işçiler için İşsizlik Sigortası kurulması ve bu hususların süratle gerçekleştirilmesi Türk-İş tarafından sağlanacaktır.
9. Topraksız, az topraklı veya dar gelirli köylünün yeterli toprağa ve verimli tarım işletmeciliğine kavuşmasını sağlayıcı, toprak dağılımında dengesizlik ve adaletsizliği önleyici, aynı zamanda tarımsal verimliliği arttırıcı bir toprak ve tarım reformu yapılmasını ve bu reformun hızlı sanayileşme verimsizliği azaltma yönünden taşıdığı önemi göz önünde tutarak, bir an önce gerçekleştirilmesi için siyasi partiler üzerinde bütün etkisini kullanmayı Türk-İş başlıca görev sayar.
10. Orman köylüsünü insan onuruna yaraşır bir yaşama seviyesine ulaştırabilmek üzere devlet desteğinin sağlanması için gerekli çalışmaları yapmak Türk-İş'in görevleri arasındadır.
11. Yurdumuzda az gelişmiş bölgelerin kalkınması için plan ve yıllık programlarda bu bölgelere özel yer verilmesini ve bu bölgelerde alt yapı ve sanayi yatırımlarının arttırılmasını sağlama konusunda Türk-İş, kendisine düşen görevi yapacaktır.

12. Adil bir vergi reformunun süratle yapılması, özellikle yüksek kazançlı büyük çiftçilerden yeterli vergi alınması, yoksul halka yk olan dolaylı vergilerin azaltılması, vergi kaçırma yollarının kapatılması, vergi ve servet açıklamasının devlete karşı yapılması konularında Türk-İş, yetkili makamlar nezdinde gerekli ve etkili teşebbüslerde bulunacaktır.

13. Kredi dağılımında köklü değişiklikler yapılması, dar gelirli, topraksız veya tapusuz köylülerin faizcilere muhtaç olmaktan kurtarılması, kredi dağılımında iktisadi verimliliğin esas alınması, dar gelirli, topraksız veya tapusuz köylülerin kredi kaynakları büyük tüccar ve aracılardan çok, üretici köylülere, esnaf ve sanatkrlara, plan ve amaçlarına uygun yatırım yapan gerçek sanayicilere, ortaklaşa yatırım yapmak isteyen halka açık anonim şirketlere yöneltilmesi Türk-İş'in görevleri arasındadır.

14. Üretici, köylü ve çiftçinin kooperatifleştirilmeleri, bu kooperatiflere devletin müdahalesini veya aracı ve tefecilerin sızmasını kesinlikle önleyici tedbirler alınması, ayrıca üretici kooperatiflere sinai tesisler kurma imkânlarının sağlanması konularında Türk-İş, yetkilileri zamanında uyuracak ve bu konuda gerekli çalışmaları yapacaktır.

15. Dış ticaret düzeninde gerekli değişiklikler yapılarak üretici, köylü ve çiftçilerin, sanayicilerin ve devletin kendi ithalat ve ihracatlarını kendi kuruluşları yoluyla aracısız olarak yürütmeleri için gereken tedbirlerin alınması ve bu konuda gerekli çalışmaların süratle gerçekleştirilmesinin sağlanması için Türk-İş, ilgililer nezdinde tüm ağırlığıyla gereken teşebbüsü yapacaktır.

16. Petrollerimizin ve madenlerimizin geniş ölçüde devlet eliyle işletilmesi, bu alanda özel teşebbüse, devlet yatırımlarının verimli olamayacağı, küçük madenlerimizin işletilmesi için, devlet kontrolü ve işçilerin yönetimine katılmaları, krdan ve verim artışından pay almaları şartıyla izin verilebilmesini sağlayıcı tedbirlerin alınması konusunda Türk-İş gerekli çalışmaları yapacaktır. Bu alanda, yabancı sermayeye mümkün mertebe yer verilmemesi, yurdumuzun imkânları elverdiği anda yabancı sermayenin bu alanda çalıştırılmaması amaç edinilecek ve Türk-İş, bu konuda takipilik görevini eksiksiz yerine getirecektir.

17. Yerli sermayenin başarabileceği işler için yabancı sermayenin yurda sokulmaması, yabancı sermayenin yurt dışına büyük kâr transferleri yapmasının önlenmesi, yabancı sermayeyle kurulan ortaklıklarda dünya ölçülerine uygun oranda ve millî ortaklıklardan alınanın üstünde Kurumlar Vergisi alınması konularında Türk-İş, yetkililer nezdinde gerekli çalışmaları yapacaktır. Yabancı hissedarların Türk devletine gelir vergisi ödememelerinden doğan kayıpların giderilmesi için tedbir alınmasını Türk-İş isteyecek ve bu konuda da gerekli çalışmaları yapacaktır.

18. Özel teşebbüsün Anayasa'ya ve Anayasa'nın plan, ilke, amaçlarına ve toplum yararına uygun işlemesi için etkili tedbirler alınmasını, kamu kesimiyle özel kesimde de plan disiplininin sağlanmasını Türk-İş, ilgililerden isteyecektir.

19. Kalkınma planlarında, belirli programlarda işsizliği azaltıcı ve lüks tüketim harcamalarını önleyici yatırımlara öncelik tanınması konularında çalışmak Türk-İş'in görevleri arasındadır.

20. Devletin sosyal konut yapımına daha çok yardımcı olması, kendi evini kendi yapana devletçe daha fazla yardım edilmesi, arsaya para yatırarak havadan kazanç yolu bulmanın önlenmesi Türk-İş'in yetkililer nezdinde isteyeceği önemli görevler arasındadır.

21. Sağlık alanında sosyal güvenliğin süratle bütün halkı kapsar duruma getirilmesi ve bu konuda gerekli tedbirlerin alınması için çalışmak Türk-İş'in görevidir.

22. Eğitimde adalet ve plan amaçlarına uygunluğun sağlanması, köy çocuklarına parasız mesleki eğitim yollarının açılması, üstün yetenekli bütün dar gelirli aile çocuklarının yüksek öğrenim seviyesine kadar çıkabilmeleri için devletçe gereken yardımın yapılması, varlıklı ailelerin eğitim harcamalarına katılmalarının sağlanması, işçilerin mesleki eğitime veya yeni teknolojilere intibak edebilmeleri için iş yerlerinde 'Sürekli Eğitim Programları'nın' uygulanmasının sağlanması Türk-İş'in görevleri arasındadır.

23. Ücrette adalet ve yeknesaklığın sağlanması devlete ait iş yerlerinde çeşitli ücret ödemelerinin yarattığı huzursuzluğun giderilmesi konusunda Türk-İş kendisine düşen görevi yapacak ve yetkilileri bu konuda çalışmaya teşvik edecektir.

24. Türk işçisinin emeğini ordumuzun gücüyle birleştirerek yurt savunmasında öz kaynaklarımızın kullanılması ve savunma gücümüzün dış yardıma bağlı kalmadan yürütülebilmesi için Türk-İş, millî harp sanayisinin kurulması yolunda gerekli bütün çabayı gösterecektir.”

11-16 Mayıs 1970 tarihleri arasında Erzurum’da toplanan Türk-İş 8. Genel Kurulunda genel başkanlığa Seyfi Demirsoy, genel sekreterliğe Halil Tunç, genel mali sekreterliğe Ömer Ergün, genel eğitim sekreterliğine Salahaddin Erkap, genel teşkilatlandırma sekreterliğine de Ethem Ezgü seçilirken, yönetim kurulu üyeliklerine Şerafettin Akova, Mustafa Başoğlu, Abdullah Baştürk, Celal Bülbül, İbrahim Denizcier, Mehmet İnhanlı, Osman İpekçi, Halit Mısırlıoğlu, Feridun Şakir Ögünç, Kaya Özdemir, Kemal Özer, Ekrem Özkılıç, Mehmet Ali Sarı, Osman Soğukpınar, Orhan Sorguç, Mustafa Şahin, Sadık Şide, İsmail Topkar, Enver Turgut, Hasan Türkay, Mustafa Ulucan, Binali Yağışan, Şevket Yılmaz ve Mahmut Yüksel getirilmiştir.²³²

1970 yılı, bir süredir artan gerilimin iyice belirginleştiği bir yıl olarak bilinmektedir. Toplumda artan bu gerilime kayıtsız kalmayan Türk-İş Başkanlar Kurulu, yapmış olduğu bir dizi toplantı sonrasında 29 Aralık 1970 tarihinde konuyla ilgili bir bildiri yayınlamıştır. Birçok toplumsal konuda olduğu gibi bu konuda da kayıtsız kalamayacağını bildiren Türk-İş yöneticileri şu bildiriyi Türk milletiyle paylaşmıştır:²³³

“Cumhuriyet tarihimizin hiçbir döneminde görülmemiş bir karışıklık içinde bulunan yurdumuz, gittikçe daha büyük buhranlara sürüklenmektedir...

Kurtuluş ümidimizin üstünde toplandığı parlamentomuz ise, toplumun ciddi ve hayati ihtiyaçlarını unutmuş görünüyor. Bir an önce çıkarılması gerekli çok önemli bazı yasalar, bir takım gensoru önergeleri görüşmeleri yüzünden bir türlü Meclis Genel Kuruluna gelemiyor. Denetim, elbette parlamentonun başta gelen önemli görevlerinden biridir, ama yasama organımız bunu da yapamıyor.

²³² Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.8.

²³³ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.9. (Bu açıklamanın hemen ardından, 29 Aralık 1970 gecesi Türk-İş’e bombalı bir saldırı düzenlenmiştir.)

Türk İşçi Hareketini temsil eden en büyük işçi örgütü olarak Türk-İş'in bu şartlar içinde sessiz olması sorumluluklarını inkâr etmesi demek olacaktır...

Türk-İş, bugüne kadar uyarma görevini kanun sınırları içinde yerine getirmiş olmanın vicdani huzurunu duymaktadır. Ne var ki sorumluluk taşıyanlar, bu uyarımları tam bir vurdumduymazlık içinde dinlemişler, dikkate almamayı tercih etmişlerdir. Oysa Türk-İş'in uyarımları, bu kuruluşları Anayasa çizgisi içine sokmak için bir çağrı niteliği taşımaktaydı.

Türk-İş bu uyarıları yaparken, sorunlara Anayasa çizgisi içinde çözüm bulunacağı ümit ve temennisindeydi.

Bu şartlar altında Türk-İş, uyarma görevine artık başka bir biçimde devam karardır...

Anayasamız, dibacesinde belirtildiği üzere, Türk milletinin bekçiliğine emanet edilmiş bulunmaktadır. Bu durumda, işçiler Anayasa'yı korumak için harekete geçmek durumunda kalmışlardır.

Türk-İş'e bağlı kuruluşların başkanları, başta hükûmet ve parlamento olmak üzere, bütün yetkililerin uyarılmasını sağlamak amacıyla işçilerin işi durdurmalarını kararlaştırmışlardır. Bir milyon işçinin katılacağı bu hareketin başlayacağı gün ve saat ile uygulama şekli Türk-İş Yönetim Kurulu tarafından tespit edilecektir...

Türk-İş, işçilerin bu davranışla tarihi bir uyarma görevini yerine getirmiş olacaklarına inanmakta ve hiç olmazsa, bu uyarının dikkate alınarak, Türk-İş tarafından yeni hareketlere girişilmesine yol açılmamasını temenni etmektedir."

1960-1980 yılları arasında askerî darbe ve muhtıraların ardı arkası kesilmezken, işçi hareketinin bundan zarar görmemesi için ılımlı bir yaklaşım geliştiren Türk-İş yöneticileri, gerektiğinde tavırlarını sertleştirmekten de geri durmamışlardır. Nitekim 4 Ocak 1971 tarihinde Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından Köşk'e davet edilen Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy, Türk-İş'in görüşlerini içeren bir bilgi notunu Cumhurbaşkanına sunmuş,²³⁴ 12 Mart 1971 tarihinde gerçekleştirilen askerî muhtırayı onaylayan bir tavır takınmıştır. Türk-İş tarafından 14 Mart 1971 tarihinde

²³⁴ Türk-İş, 9. Genel Kurul Çalışma Raporu, Ankara, 1973, s.66-72.

konuyla ilgili olarak yayımlanan bir bildiride siyasi partilere çağrıda bulunularak, siyasi partilerin karşı karşıya oldukları siyasi misyonun bilincinde olmaları, Türk Silahlı Kuvvetlerinin uyarı ve önlemlerine uymaları çağrısı yapılmıştır.²³⁵ Bir yandan askerî muhtıra için destek bildirisi yayımlayan Türk-İş yönetimi, diğer yandan da “işçi haklarından” taviz vermeyeceklerini, adeta bir muhtıra şeklinde açıklamış, “Anayasa’nın işçilere sağladığı hak ve özgürlüklerin, anarşik olayları engelleme gerekçesiyle kısıntıya uğraması durumunda, işçi hareketinin tepkisinin çok sert olacağını...” belirtmiştir. Kısa bir süre sonra da temel sendikal haklara getirilen kısıtlamalara dikkat çekmek amacıyla, dönemin Başbakanı Nihat Erim’e bir mektup gönderilmiştir.²³⁶

2.5. Türk-İş’te “Sol” Muhalif Hareketler

Türk-İş tarafından kurulma aşamasındayken sekteye uğrayan “Türkiye Çalışanlar Partisi” projesinin başarısızlığı üzerine “Partilerüstü Politika” fikrini benimseyen Türk-İş’in bu politikasına sıcak bakmayan “sosyal demokrat” sendikacılar, DİSK’in kurulmasıyla birlikte seslerini yükseltmeye başlamışlardır.²³⁷ Bu konudaki rahatsızlıklarını 1968 yılındaki 7. Genel Kurulda açıkça dile getiren bu sendikacılar, somut çıkışlarını 14 Ocak 1971 tarihinde Kızılcahamam’da gerçekleştirilen Türk-İş Yönetim Kurulu toplantısında yapmışlardır.²³⁸ Bu toplantıda yönetim kuruluna, “1971 Türkiye’inde İşçi Hareketi ve Sendikalarımız. Ortak Reform Yolları Üzerine Eleştiriler ve Araştırmalar.” başlıklı ve Genel-İş Genel Başkanı Abdullah Baştürk, Deniz Ulaş-İş Genel Başkanı F. Şakir Ögünç, Yol-İş Genel Başkanı Halit Mısırlıoğlu, Petrol-İş Genel Başkanı İsmail Topkar’ın imzalarını taşıyan bir rapor sunulmuştur. Kamuoyunda “Dörtler Raporu” olarak adlandırılan metinde, ülke kalkınmasının yolunun “sosyal demokrat” bir anlayıştan geçtiği vurgusu yapılarak Türk-İş’in “Partilerüstü Politika” anlayışı eleştirilmiştir.²³⁹ Geniş hacimli olduğu

²³⁵ Türk-İş, agr., s.15-18.

²³⁶ Türk-İş, agr., s.78-86.

²³⁷ Özkal Yici, “*Türk Sendikacılığında Sosyal Demokrasi Hareketi*”, Sosyal Siyaset Konferansları, XXIV. Kitap, İstanbul, 1972, s.214.

²³⁸ Metin Kutal, “*Sendikacılık Hareketinde Önemli Bir Gelişme: Kızılcahamam Toplantısı*”, İktisat ve Maliye, C. XII, S.11, Şubat 1971, s.506.

²³⁹ Mahiroğulları, age., s.186.

gerekçesiyle toplantı gündemine alınmayan²⁴⁰ bu raporla ilgili söz alan Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç, “Partilerüstü Politika” anlayışını benimsemelerinin sebebini siyasi partilerin hepsinin de güven veremeyen bir anlayışa sahip olmaları ve aralarındaki kısır çekişmenin ülkeye bir hayrı dokunmayacağı düşüncesi olarak açıklamış, konfederasyonun bölünmemesi için bu düşünce yapısıyla devam etmenin şart olduğunu ifade etmiştir.²⁴¹

Yönetim Kurulu devam ederken, “Siyasi parti kurma veya herhangi bir siyasi partinin desteklenmesi fikrini geri aldıklarını” belirten “Dörtler”, bu görüşmeler sırasında kendileriyle hemfikir olan sekiz sendikacıyı daha yanlarına alarak bu kez de 2 Temmuz 1971 tarihinde “Türk İşçi Hareketi İçin Sosyal Demokrat Düzen” başlıklı ve 12 imzalı bir rapor hazırlayıp 9 Temmuz 1971 tarihli Yönetim Kurulu Toplantısına sunmuştur. Besin-İş, DYF-İş, Genel-İş, Ges-İş, Kristal-İş, Petrol-İş, Sağlık-İş²⁴², Tez Büro-İş, Türk Deniz Ulaş-İş, Türk Harb-İş, OLEYİS, Yol-İş sendikalarının imzaladığı ve “On İkiler Raporu” adıyla literatüre geçen bu metinde de ilk metindekine benzer ifadeler kullanılmıştır.²⁴³

Tüm bu yaşananların ardından 9. Genel Kurulda, sosyal demokrat sendikacılarda kopmalar başlamıştır. Metal işkolunda kısa sürede yükseliş gösteren ve Türk milliyetçisi görüşleriyle tanınan Mustafa Özbek ile girdiği genel sekreterlik yarışını kaybeden Fehmi Işıklar,²⁴⁴ Ali Kaya ile birlikte Türkiye Metal-İş Federasyonundan ayrılarak Çağdaş Metal-İş’i kurmuştur. Ardından Türk-İş Yönetim Kurulu Üyesi Abdullah Baştürk’ün genel başkanlığını yaptığı Genel-İş ve Ges-İş 1975’te, OLEYİS de 1977 yılında Türk-İş’ten ayrılarak DİSK’e katılan sendikalar olmuşlardır.²⁴⁵

Seyfi Demirsoy’un vefatının ardından gerçekleştirilen ilk genel kurul olan 10. Genel Kurulda genel başkanlığa Halil Tunç seçilirken, Sadık Şide genel sekreterliğe, Ömer

²⁴⁰ Koç, Türk-İş Neden Böyle, Nasıl Değişecek, s.190.

²⁴¹ Işıklı, age., s.363.

²⁴² “Raporun yayımlanmasının ardından bir açıklama yapan Sağlık-İş Genel Başkanı, raporda Sağlık-İş adına imzası bulunan kişinin bu davranışının sendikanın görüşlerini yansıtmadığını, Sağlık-İş’in de Türk-İş Genel Merkezinin ‘Partilerüstü Politika’ anlayışına sıkı sıkıya bağlı olduğunu açıklamıştır.” Işıklı, age., s.375.

²⁴³ Mahiroğulları, age., s.186-187.

²⁴⁴ Refik Sönmezsoy-Erdoğan Aslıyüce, Metal İşçilerinin Mücadele Tarihi, 2. Baskı, Bekaş Yayınları, İstanbul, 1989, s.12.

²⁴⁵ Mahiroğulları, age., s.176.

Ergün genel mali sekreterliğe, Kaya Özdemir de genel eğitim sekreterliğine seçilen isimler olmuştur. 16-22 Nisan 1979 tarihleri arasında gerçekleştirilen 11. Genel Kurulda Genel Başkan Halil Tunç aday olmamış, onun yerine aday olan İbrahim Denizcier genel başkan olarak seçilmiştir. Bu genel kurulda da Sadık Şide genel sekreterlik, Ömer Ergün genel mali sekreterlik, Kaya Özdemir genel eğitim sekreterlik görevlerine seçilirken genel teşkilatlandırma sekreterliğine Orhan Erçelik getirilmiştir.²⁴⁶ Bu kongreden kısa bir süre sonra, 1979 yılının kasım ayında, Türk-İş Genel Başkanı İbrahim Denizcier, ICTFU İcra Kuruluna seçilen ilk Türk olmuştur.²⁴⁷

2.6. 12 Eylül Sonrası Türk-İş ve Toplumsal Gücü

27 Mayıs 1960'taki Askerî Darbe ve 12 Mart 1971'deki askerî muhtıranın ardından 12 Eylül 1980 tarihinde yeni bir askerî darbeye demokrasi yine sekteye uğramıştır. Bu süreçte diğer birçok siyasi parti ve sivil toplum kuruluşu gibi sendikalar da kapatılırken bir tek Türk-İş'e faaliyetlerini sürdürme izni verilmiştir. Türk-İş Genel Başkanı İbrahim Denizcier de bu durumu ve Millî Güvenlik Konseyi bildirisinde ifade edilen “kısa zamanda demokrasiye dönüleceğine ve işçi haklarının korunacağına dair verilen teminatı” memnuniyetle karşıladığını belirten bir bildiri hazırlayarak Millî Güvenlik Konseyi Başkanı Kenan Evren'e telgraf çekmiştir. Bu destek yalnızca telgrafla da kalmamış, 22 Eylül'de kurulan Bülent Ulusu Hükûmetinin Sosyal Güvenlik Bakanlığına, Türk-İş Genel Sekreteri Sadık Şide getirilmiştir. Şide'nin bakanlığın yanı sıra sendikadaki görevini de sürdürmesine tepki gösteren ICTFU, Türk-İş'in üyeliğini bir süre askıya almış, bu durumdan kurtulmak isteyen Türk-İş de Şide'yi bakanlık yaptığı sürede genel sekreterlik görevinden izinli saymıştır.²⁴⁸

Askerî Darbe sonrasında yapılan ilk genel kurul olan 12. Genel Kurul, 24-28 Mayıs 1982 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Genel başkanlığa Şevket Yılmaz, genel sekreterliğe Sadık Şide, genel mali sekreterliğe Ömer Ergün, genel eğitim sekreterliğine Kaya Özdemir ve genel teşkilatlandırma sekreterliğine Yusuf

²⁴⁶ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.10-11.

²⁴⁷ Mahiroğulları, age., s.177.

²⁴⁸ Mahiroğulları, age., s.217-218.

Ziya Kara'nın seçildiği bu genel kurulla birlikte Türk-İş, işçilerin lehine bazı değişiklikler yapılmasını sağlamıştır. Bu değişikliklerin belki de en önemlisi, “check-off”²⁴⁹ sistemi kaldırılmış, “Üye, aidatını sendikaya doğrudan öder.” hükmü yer almıştır. Ayrıca “En çok beş işçi çalıştırılan küçük iş yerlerinde toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt yapılamaz.” hükmü ve bir grevin 60 gün devam etmesi hâlinde taraflardan birinin veya Çalışma Bakanı'nın başvurusu üzerine Yüksek Hakem Kurulunun uyuşmazlığı sonuçlandıracağı hükmü kaldırılmıştır.²⁵⁰

Millî Güvenlik Konseyi tarafından 5 Mayıs 1983 tarihinde kabul edilen ve 7 Mayıs 1983 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2821 sayılı Sendikalar Kanunu²⁵¹, Danışma Meclisi’nde görüşülmeden 23 Mayıs 1983 tarihinde, Orgeneral Kenan Evren başkanlığındaki MGK’de kabul edilmiştir. Askerî Darbe ortamında yasalaşan 2821 sayılı Kanun incelendiğinde, bazı hak ve özgürlüklere sınırlamalar getirildiği görülmektedir. 2821 sayılı Kanun, 66 madde, 2 ek madde ve 7 geçici maddeden oluşmuştur. Ancak uygulamada görülen bazı aksaklıklar ve ILO tarafından ortaya konulan eleştirileri aşabilmek için 25 Mayıs 1988 tarihinde 3449 sayılı Kanun’la²⁵², 4 Nisan 1995 tarihinde 4101 sayılı Kanun’la²⁵³ ve 26 Haziran 1997 tarihinde 4277 sayılı Kanun’la²⁵⁴ değişiklikler yapılmıştır.²⁵⁵ 2821 sayılı Sendikalar Kanunu, 1982 Anayasası’nın 51. ve 52. maddelerindeki sendikal örgütlenme ve faaliyetleriyle ilgili maddelere dayanılarak hazırlanmış, ancak 23 Temmuz 1995 tarih ve 4121 sayılı Kanun’la²⁵⁶ sendikalara siyasi faaliyet yasağı getiren 52. madde yürürlükten kaldırılmıştır.²⁵⁷

Bu dönemde çıkarılan bir diğer kanun da 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu’dur. 2821 sayılı Sendikalar Kanunu’nun 274 sayılı Kanun’a

²⁴⁹ “2821 sayılı Sendikalar Kanunu’na göre, işçi kendi isteğiyle üye olduğu işçi sendikasına ödenmesi gereken aidatı, işveren tarafından işçi ücretlerinden kesilip sendikaya verilmesi sistemini (check-off) uygulanmaktaydı. Bu kanunla işçi sendikalarının zayıf olduğu yer ve dönemlerde, işçi sendikalarının güçlendirilmesi amaçlanmaktaydı.” İstanbul Sanayi Odası, “Genel Esasları Açısından 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu”, İSO Araştırma Şubesi Bilgi Notu, İstanbul, Ocak 2013, s.6.

²⁵⁰ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.11-12.

²⁵¹ Resmî Gazete, S.18040, 07.05.1983, s.1-36.

²⁵² Resmî Gazete, S.19830, 02.06.1988, s.1-5.

²⁵³ Resmî Gazete, S.22252, 08.04.1995, s.1-4.

²⁵⁴ Resmî Gazete, S.23033, 28.06.1997, s.1-2.

²⁵⁵ Mahiroğulları, Osmanlı’dan Günümüze Türk Sendikacılık Tarihi, s.332,334.

²⁵⁶ Resmî Gazete, S.22355, 26.07.1995, s.3.

²⁵⁷ Mahiroğulları, age., s.334.

alternatif olarak çıkarıldığı gibi, 2822 sayılı Kanun da 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu'na alternatif olarak, Danışma Meclisine gelmeden MGK'de görüşülerek yasalaşmıştır. Bu Kanun'da da uygulamadaki sorunların giderilmesi amacıyla, 3 Haziran 1986 tarihinde çıkarılan 3299 sayılı Kanun'la²⁵⁸ ve 27 Mayıs 1988 tarihinde çıkarılan 3451 sayılı Kanun'la²⁵⁹ düzenlemelere gidilmiştir.²⁶⁰

1982 yılında kabul edilen yeni Anayasa ve yürürlüğe giren 2821 sayılı Sendikalar Kanunu'nun ardından Türk-İş de tüzüğünü yasaya uygun hâle getirmek üzere olağanüstü genel kurulunu 18 Temmuz 1983 tarihinde toplamıştır. Genel Kurulda kabul edilen tüzüğe göre amaç şu şekilde ifade edilmiştir: “Madde 2: Türk-İş insan hakları, çoğulcu ve özgürlükçü demokrasi kuralları, Atatürk ilkeleri, millî, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti anlayışı çerçevesinde çalışanların hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacını taşır. Bu amacın gerçekleştirilmesine engel teşkil eden komünizm, faşizm, gericilik, yoksulluk, cehalet ve sefaletle, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün zedelenmesini hedef alan faaliyetlerle mücadele eder. Türk-İş bu amaç çerçevesinde yapacağı çalışmalarda siyasi partilere karşı bağımsızlığını korur.”²⁶¹

On İkinci Genel Kurul ve Olağanüstü Tüzük Kurultayının ardından, Askerî Darbe'nin etkilerinin nispeten daha da az hissedildiği 13. Genel Kurulda Türk-İş yönetiminin askerî yönetime verdiği destek sert bir şekilde eleştirilmiştir. 21-25 Aralık 1983 tarihleri arasında gerçekleştirilen genel kurulda, “Darbe Hükûmetinde” bakan olarak görev yapan Sadık Şide sert eleştirilere maruz kalmış, karşısına birçok aday çıkmıştır. Ancak tüm çabalara rağmen Şide, yeniden genel sekreter seçilmiştir. Şevket Yılmaz'ın yeniden genel başkan olduğu genel kurulda, Sadık Şide genel sekreterliğe, Ömer Ergün genel mali sekreterliğe, Kaya Özdemir genel eğitim sekreterliğine ve Orhan Balaban da genel teşkilatlandırma sekreterliğine seçilmiştir.²⁶²

²⁵⁸ Resmî Gazete, S.19139, 19.06.1986, s.3.

²⁵⁹ Resmî Gazete, S.19830, 02.06.1988, s.6.

²⁶⁰ Mahiroğulları, age., s.344-345.

²⁶¹ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.12.

²⁶² Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.12.

Ara dönemde birçok mağduriyet ve hak kaybı yaşayan işçilerin kayıplarının telafisi için Darbe sonrası yapılan ilk demokratik seçimleri kazanan Anavatan Partisi (ANAP) ile uzlaşma arayışına giren Türk-İş'in bu çabaları sonuçsuz kalınca hükûmete karşı net bir tavır alınmıştır. İstanbul, İzmir ve Bursa'da miting ve yürüyüşler düzenlenirken 1986 Ara Seçimleri öncesinde "ANAP'a Oy Yok" mitingleri düzenlenmiştir.²⁶³

Şevket Yılmaz'ın yeniden genel başkanlığa seçildiği 14. Genel Kurul, 22-28 Aralık 1986 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Bu genel kurulda Konfederasyon içerisindeki "sol" muhalefet, Şevket Yılmaz'ın karşısına Petrol-İş Genel Başkanı Cevdet Selvi'yi çıkarmış, ancak başarılı olamamıştır. Genel Kurul sonunda Şevket Yılmaz başkanlığında oluşan yönetimde Genel Sekreter Emin Kul, Genel Mali Sekreter Çetin Göçer, Genel Eğitim Sekreteri Mustafa Başoğlu, Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Orhan Balaban olmuştur. Ayrıca bu genel kurulda "işçi temsilcilerinin demokratik hakları" konusunda hassasiyet gösteren Türk-İş, DİSK'le ilgili İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askerî Mahkemesi tarafından alınan kapatma kararı konusunda tepki kararı almıştır. Alınan kararda, "Türk-İş 14. Genel Kurulu, sendikaların ve sendikacıların sendikal mücadelelerinden dolayı yargılanmalarını ve mahkûm edilmelerini sendikal hak ve özgürlükleri ortadan kaldıracı nitelikte bulmaktadır. Bu konuda ICFTU nezdinde tüm girişimlerle duyarlılık sağlanacaktır." ifadeleri yer almıştır.²⁶⁴

Mart ayı itibariyle "Bahar Eylemleri" adı verilen bir dizi yoğun katılımlı eylemlerin başladığı 1989 yılının ilk aylarında kamu kesiminde çalışan 600 bin işçi adına toplu sözleşme görüşmeleri başlatılmıştı. Türk-İş'e bağlı sendikalar ve Türk-İş Konfederasyonu yöneticilerinin hep birlikte katıldıkları toplu görüşmeler tıkandıkça eylemlerin de sayıları, katılımcıları ve sertliği daha da artmaktaydı. "Bahar Eylemleri", "toplu viziteye çıkma", "sakal bırakma", "servis araçlarına binmeme", "çıplak ayakla yürüme", "yolları trafiğe kapama", "maaş bordrolarını başbakanlığa postalama", "çocuklarını evlatlık verme", "toplu boşanma davası açma", "caddelerde toplu olarak dilenme", kefenli basın toplantısı düzenleme" gibi sendikacılık

²⁶³ Mahiroğulları, Dünyada ve Türkiye'de Sendikacılık, s.218.

²⁶⁴ Petrol-İş, Birlik, Mücadele ve Dayanışma ile 70 Yılın Öyküsü, Petrol-İş Yayını, İstanbul, 2020, s.52; Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.13-14.

literatürüne belki de ilk defa giren ilginç eylem şekillerine de sahne olmuştur. Tüm bu kitlesel eylemler sonucunda, istedikleri şekilde ücret artışları sağlayan ve toplu iş sözleşmeleri imzalayan tüm sendika yöneticileri, Türk-İş'in önderliğinde büyük zaferler kazanmışlardır. 17 Mayıs 1989 tarihinde imzalanan sözleşmeyle, hükûmet işçi tarafının taleplerini kabul etmiş, eylemler de son bulmuştur.²⁶⁵ Varılan anlaşmayla birinci yıl ilk altı ay için %80+10.000 TL, ikinci altı ay için %40+70.000 TL; ikinci yıl ilk altı ay için %25, ikinci altı ay için de %20 zam yapılmıştır.²⁶⁶

“Sendikal uğraşımızın en önde gelen uğraş biçimi olan, üretimden gelen gücümüzün en etkin ortaya konduğu genel grev, daha fazla gecikmeden, ülkemiz sendikal geleneğine kazandırılmalıdır. Türk-İş bu amaçla hazırlıklarını yaparak, örgüt içi ve dışı oluşumları gerçekleştirmelidir... Grevlerin etkisiz, kısıtlı ve yasaklı hali devam ettiği sürece sıkça başvurmak zorunda kalınan direnişler Türk-İş tarafından desteklenmeli, koordine edilmeli ve sendikalar arasındaki birliktelik sağlanmalıdır...” bildirisinin damga vurduğu Türk-İş 15. Genel Kurulu 11-17 Aralık 1989 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu kongrede “Genel Grev” beklentisi ve sendikalar arası birlik ve beraberliğin tüm çalışanlarının haklarının elde edilmesi için elzem ve ivedi bir konu olduğunun üzerinde durulmuştur. Bu genel kurulda da genel başkan değişmemiş, Şevket Yılmaz seçilmiştir. Ayrıca 15. Genel Kurulda genel sekreterliğe Orhan Balta, genel mali sekreterliğe Enver Toçoğlu, genel eğitim sekreterliğine Mustafa Başoğlu ve genel teşkilatlandırma sekreterliğine Mehmet Bamyacı seçilmiştir.²⁶⁷

Büyük olayların yaşandığı 1990 yılında Türkiye, 7 Şubat 1990 tarihinde Amasya'nın Merzifon ilçesinde, Yeni Çeltik Kömür Ocağında meydana gelen grizu patlamasıyla büyük bir acı yaşamıştır. 69 maden işçisinin hayatını kaybettiği olay sonrasında Türk-İş Yönetim Kurulu, bu olayı protesto etmek amacıyla, 12 Şubat 1990 tarihinde tüm ülkede iki dakikalık saygı duruşu düzenlemiştir.²⁶⁸

Türk-İş'in son birkaç kongresinde ısrarla üzerinde durduğu, başlatmış olduğu tüm çalışanlarının haklarının elde edilmesi mevzubahis olduğunda sendikalar arası birlik

²⁶⁵ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.14-15; Mahiroğulları, age., s.229-230.

²⁶⁶ Türk-İş, On Beşinci Genel Kurul Çalışma Raporu, Ankara, 1989, s.168-169.

²⁶⁷ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.15-16.

²⁶⁸ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.16.

ve beraberliğin de sağlanması gerekliliği düşüncesi 1992 yılında somut bir hâl almış, 1 Mayıs 1992 tarihinde Türk-İş, Hak-İş ve DİSK tarafından “Güç Birliği ve Ortak Eylem” bildirisi yayımlanmıştır.²⁶⁹

Türk-İş’te zaman zaman yaşanan “değişim” rüzgârlarından birisinin daha estiği yıl olan 1992’de uzun bir aradan sonra genel başkan değişimi yaşanmış ve 1982 yılından beri genel başkanlığı yürüten Şevket Yılmaz’ın²⁷⁰ yerine Bayram Meral seçilmiştir. Kendilerine “Değişim Grubu” adını veren Şeker-İş, Tez Koop-İş, Belediye-İş, Harb-İş, Ağaç-İş, Çimse-İş, Haber-İş, Yol-İş, Petrol-İş, Türk-Sen, Demiryol-İş, Selüloz-İş, Türk Koop-İş, Türk Metal, Liman-İş, Tarım-İş, Genel Maden-İş, Dok Gemi-İş, TÜMTİS, Basın-İş, TOLEYİS, Deri-İş ve BASS’tan oluşan 23 sendikanın 24 Kasım 1992 tarihinde yayınladıkları bildiriyle Türk sendikacılığının son yıllarda içinde bulunduğu durum değerlendirilerek sorunlarla nasıl mücadele edileceğine dair tespitlerde bulunulmuş ve şu ifadelerle yer verilmiştir: “Değişim grubu, sendikacılığın işlevini toplu pazarlıkla sınırlı gören anlayışı ve uygulamayı aşmaya, işçi gözüyle toplumun sorunlarını tümüyle kavrayan politikalar üretmeye ve uygulamaya, sendikacılık hareketini etkin bir baskı grubu haline getirmeye, bu hüviyetiyle siyasi yaşamı yönlendirmeye karardır.”²⁷¹

Belirlenen amaçlar doğrultusunda Konfederasyonun izleyeceği politikalar ve hedefler 16. Genel Kurulda görüşülen ana başlıklardan olmuş ve bu hedefler şu başlıklar altında belirlenmiştir:²⁷²

- a) “Çoğulcu özgürlükçü demokrasinin yeniden sağlıklı bir biçimde kurulması
- b) İşçi hak ve özgürlüklerinin önündeki engellerin kaldırılması
- c) Ekonomik ve sosyal alanda çalışanlar aleyhine bozulan dengelerin adil bir biçimde yeniden oluşturulması”

On Altıncı Genel Kurulda yapılan seçimde, dört dönemdir genel başkanlık görevini yürüten Şevket Yılmaz’ın yerine Yol-İş Sendikası Genel Başkanı Bayram Meral

²⁶⁹ Mahiroğulları, age., s.219.

²⁷⁰ Şevket Yılmaz, 17 Ağustos 1999 tarihinde meydana gelen Gölcük merkezli depremde hayatını kaybetmiştir. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yilmaz-deprem-kurbani-39096905>, Erişim Tarihi: 19.05.2023.

²⁷¹ Petrol-İş, 50. Yılında Petrol-İş (1950-2000), Petrol-İş Yayını, İstanbul, 2000, s.202-203.

²⁷² Türk-İş, On Yedinci Genel Kurul Çalışma Raporu, Ankara, 1995, s.119.

Türk-İş'in yeni genel başkanı olarak seçilmiştir. Aynı seçimde genel sekreterliğe Şemsi Denizler, genel mali sekreterliğe Enver Toçoğlu, genel eğitim sekreterliğine Salih Kılıç, genel teşkilatlandırma sekreterliğine de Sabri Özdeş seçilmiştir.²⁷³

Dönemin belirgin sorunlarına paralel olarak toplumsal konulara daha fazla eğilme kararı alınan kongre sonrasında “demokrasi”, “laiklik” ve “Güneydoğu” gibi sorunlara ilişkin toplantılar düzenleyen Türk-İş tarafından, 14 Şubat 1993 tarihinde toplanan Başkanlar Kurulunun ardından şöyle bir açıklama yapılmıştır: “Türk-İş, ülkemizin en büyük organize sivil gücü olarak, demokratik rejim içinde sadece işçilerin değil, toplumun tüm kesimlerinin içinde bulunduğu sorunların çözümü için büyük bir duyarlılıkla kendisini görevli saymaktadır.”²⁷⁴

Daha önce başlatılan sendikal birlik çalışmaları hız kazanmış, 16. Genel Kurulda alınan kararlar gereği DİSK ve Hak-İş’le başlatılan iş birliğinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Bu bağlamda yapılan iş birliği girişimleri neticesinde 16 Ekim 1993’te birçok meslek odasının da katılımıyla “Demokrasi Platformu” oluşturulmuştur.²⁷⁵

DYP-SHP Koalisyon Hükûmeti tarafından açıklanan “5 Nisan Ekonomik Paketine” yönelik Türk-İş’in tepkisini bir basın toplantısıyla açıklayan Genel Başkan Bayram Meral, ekonomik paketin KİT’leri ve kamu çalışanlarını devletin sırtında bir yük olarak gördüğünü, çözümün de KİT’lerin özelleştirilmesi, taşeronlaşma ve zorunlu emeklilik olarak sunulduğunu, bunun asla kabul edilemeyeceğini belirtmiştir.²⁷⁶

Hükûmete karşı sert bir tavır takınan Türk-İş, bu ortamda 17. Genel Kurulunu gerçekleştirmiştir. 5-10 Aralık 1995 tarihleri arasında Ankara’da yapılan Genel Kurulda Bayram Meral yeniden Türk-İş Genel Başkanı olarak seçilirken, genel sekreterliğe Şemsi Denizler, genel mali sekreterliğe Enver Toçoğlu, genel eğitim sekreterliğine Salih Kılıç, genel teşkilatlandırma sekreterliğine de Tamer Eralan

²⁷³ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.17.

²⁷⁴ Türk-İş, On Yedinci Genel Kurul Çalışma Raporu, Ankara, 1995, s.126.

²⁷⁵ Türk-İş, On Yedinci Genel Kurul Çalışma Raporu, Ankara, 1995, s.136.

²⁷⁶ Türk-İş, On Yedinci Genel Kurul Çalışma Raporu, Ankara, 1995, s.156.

seçilmiştir. Kısa bir süre sonra Enver Toçoğlu'nun görevden alınması üzerine yerine Sabri Özdeş getirilmiştir.²⁷⁷

2.7. Türk-İş'in Temel İlkeleri

Türk-İş'in 7. Genel Kurulunda 23 ilke olarak kabul edilen kabul edilen ve 8. Genel Kurulunda güncelleştirilerek bir ilke daha eklenmesiyle 24 ilke haline gelen temel görüşler, 17. Genel Kurulda ayrıntılı ve daha kapsamlı bir hâle getirilerek işçi hareketinin ekonomik, demokratik ve siyasi taleplerinin yer aldığı ortak talepler bildirgesi hâlinde yayınlanmıştır. Genel Kurulda oy birliğiyle kabul edilen ve Türk-İş'in temel programını oluşturan bu bildirge şu konuları içermektedir:²⁷⁸

“a- Demokratikleşme

- 1) 12 Eylül döneminin antidemokratik Anayasası ve diğer mevzuatı, sendikaların ve diğer demokratik kuruluşların da katılacağı bir tartışma sürecinde, evrensel demokrasi ilkelerine, onaylanmış uluslararası sözleşmelere ve tam üyelik için başvurduğumuz Avrupa Birliği standartlarına uygun hâle getirilmelidir. Çoğulcu, özgürlükçü ve katılımcı demokrasi, tüm kurum ve kurallarıyla uygulanmalıdır.
- 2) Türk-İş Ana Tüzüğünde, ‘Konfederasyonun Amacı’ şöyle belirtilmektedir: ‘Türk-İş, insan hakları, çoğulcu ve özgürlükçü demokrasi kuralları, Atatürk ilkeleri, millî, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti anlayışı çerçevesinde çalışanların hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacını taşır.’ Bu amaç hayata geçirilmelidir.
- 3) Türkiye Cumhuriyeti’nin Misak-ı Millî sınırları içindeki bütünlüğü ve bağımsızlığı özenle korunmalı, uluslararası tekelci sermayenin sözcüsü ve beyni Uluslararası Para Fonunun (IMF) ve Dünya Bankasının ülkemizin bağımsızlığını zedeleyici tavırlarına karşı çıkılmalıdır.
- 4) Türkiye Cumhuriyeti’nin üniter devlet yapısı korunmalıdır. Irkçılığın her türü lanetlenmeli, insanlığın evrensel kültür mirasına sahip çıkılırken ve millî kültürümüz geliştirilirken, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde kültürel

²⁷⁷ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.21.

²⁷⁸ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.21-30.

bütünlüğün geliştirilmesine, ülkemizin kültür zenginliğinin ve yerel özelliklerin korunmasına ve geliştirilmesine çaba gösterilmelidir.

- 5) Türk-İş, ifade edilen amacı ne olursa olsun, her türlü diktatörlüğe, darbelere, silahlı eylemlere ve teröre, hukuk dışı baskılara, zor ve şiddet kullanarak görüşleri kabul ettirme ve iktidara gelme çabalarına karşıdır. Türk-İş, toplumsal ve siyasi taleplerin demokratik kanallardan büyük ölçüde gündeme getirilebildiği Türkiye’de, silahlı eylemlere ve teröre başvurulmasına karşı çıkmakta ve herkesi, ülkemizin demokratikleştirilmesi ve çalışanların sorunlarının çözülmesi mücadelesine katkıda bulunmaya ve mücadelelerini meşru ve demokratik platformda sürdürmeye davet etmektedir.
- 6) Demokrasinin temeli örgütlü toplumdur. Şiddete dayanmamak, şiddeti savunmamak ve demokrasiyi ortadan kaldırmaya çalışmamak koşuluyla, her görüş ve düşünce serbestçe örgütlenebilmelidir. Toplumsal barışın ve huzurun ana dayanağı olan inanç, ibadet, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü özgürce kullanılabilmelidir.
- 7) Türk-İş, kimseye potansiyel suçlu gözüyle bakılmamasını, herkesin Anayasa’da, onaylanmış uluslararası sözleşmelerde ve yasalarda yer alan temel hak ve özgürlüklerini eşit biçimde ve özgürce kullanabilmesini, güvenlik güçlerinin halkımıza hukuk devleti anlayışı içinde eşit, hoşgörülü ve saygılı davranmasını istemektedir.
- 8) Türk-İş, faili meçhul cinayetlerin önlenmesini, bunların faillerinin bulunmasını, insan haklarına saygılı hukuk devleti anlayışının tüm soruşturma ve kovuşturmalarda hâkim kılınmasını, bir insanlık suçu olan işkencenin kesinlikle önlenmesini, işkencecilerin caydırıcı bir biçimde cezalandırılmalarını talep etmektedir. Türk-İş, terör olaylarında devletin resmî güçleri dışında hiçbir gücün kullanılmamasını talep etmektedir.
- 9) Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin tüm kurumları hukuk devleti anlayışıyla hareket etmelidir.
- 10) Demokratikleşmenin bir unsuru olarak, yerel yönetimlerin ve yerel meclislerin yetkileri artırılmalıdır. Köyde, iş yerinde ve mahallede etkin bir yönetime katılma gerçekleştirilmelidir.
- 11) Basın ve yayın özgürlüğü en geniş biçimiyle tanınmalı ve idari kararlarla engellenememelidir.

- 12) Ülkemizde bilimin yol göstericiliği temel kabul edilmeli, egemenliğin kayıtsız şartsız ulusun olduğu anlayışı hâkim kılınmalıdır.
- 13) Emek en yüce değerdir. Çalışanlar ve emekliler, toplumda hak ettikleri saygın yere sahip olmalıdır.
- 14) Toplumda, köşeyi dönmeci ve bireyci anlayışlar değil, halkın ve ülkenin çıkarlarını ön planda tutan ve örgütlü davranmayı savunan anlayışlar hâkim kılınmalıdır.
- 15) TRT Yönetim Kurulunda 12 Eylül öncesinde işçilerin bir temsilcisi yer almaktayken, 12 Eylül sonrasında yapılan bir yasa değişikliğiyle, bu temsil yetkisi işçilerin elinden alınmıştır. TRT Yönetim Kurulunda işçilerin ve memurların yetkili örgütlerinin belirleyeceği temsilcileri bulunmalıdır.
- 16) Başta kamu kurum ve kuruluşları olmak üzere, tüm işletmelerde çalışanların yönetime etkin katılımı sağlanmalıdır. Ekonomik ve Sosyal Konsey demokratikleştirilmelidir.
- 17) Sendikaların radyo ve televizyon kurması konusunda 13.4.1994 gün ve 3984 sayılı Yasa ile getirilen yasak kaldırılmalıdır. Türk-İş, 1992 Genel Kurulunda oy birliğiyle alınan karar doğrultusunda, bir televizyon kanalı kurmalıdır.
- 18) Üniversiteler özerk ve demokratik bir yapıya kavuşturulmalı, YÖK kaldırılmalıdır.
- 19) Dini eğitim ve öğretimde devletin gözetim ve denetimi etkinleştirilmelidir.
- 20) Meslek örgütleri bağımsız ve demokratik bir yapıya kavuşturulmalıdır.

b- Ekonomik Politikalar

- 21) IMF ve Dünya Bankası tarafından gelişmekte olan ülkelere dayatılan biçimiyle istikrar ve yapısal uyum politikaları uygulamasından vazgeçilmelidir. 1980'li yıllardan bu yana, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda uygulanan ve sermayenin uluslararası çıkarlarına öncelik tanıyan ekonomik politikalar terk edilerek, insana öncelik veren ve sosyal devlet anlayışına dayalı ekonomik politikalar benimsenmelidir.
- 22) Gelişmekte olan ülkelerin iç ve dış borçlarının bu ülke ekonomilerini ipotek altına alan yükünün ortadan kaldırılması için uluslararası ve ulusal düzeyde politikalar geliştirilmeli ve hayata geçirilmelidir.

- 23) Hükûmet, Türkiye tarafından onaylanmış 122 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi hükümleri uyarınca, tam istihdam sağlamaya yönelik bir politika izlemeli, işsizlikle etkili bir biçimde mücadele etmelidir. Devlet, istihdam yaratıcı üretken ve verimli yatırımlar yapmalıdır. Özel sektörün yatırımlarının teşvikinde istihdam yaratma özelliğine öncelik tanınmalıdır.
- 24) Gelir ve servet dağılımı, aktif devlet müdahalesiyle, adaletli hâle getirilmelidir. Hayatın her alanında sosyal adalet sağlanmalıdır.
- 25) Türkiye'nin gelişmesi ve güçlenmesi ve halkımızın sorunlarının çözümü, kendi çıkarlarına her şeyin üstünde öncelik tanıyan işverenlerin denetimindeki piyasa kurallarına bırakılmamalıdır.
- 26) Devlet, ülke kalkınmasını demokratik planlama yoluyla yönlendirmelidir. Devlet, ülkenin ve halkın çıkarlarını göz önüne alarak, piyasaya aktif bir biçimde müdahale etmeli ve piyasayı yerli ve yabancı tekелci işletmelerin hâkimiyetine bırakmamalıdır. Devlet, büyük işletmelerin kendi aralarında çeşitli biçimlerde anlaşarak piyasayı denetimleri altına alma girişimlerini önlemelidir.
- 27) Devlet, sosyal adaletin sağlanması doğrultusunda fiyatlara ve üretilen mal ve sunulan hizmetlerin kalitesine gerekli müdahalelerde bulunmalıdır.
- 28) Fabrikalar, bankalar, büyük ticarethaneler, büyük araziler ve çok miktardaki gayrimenkul üzerindeki bireysel tasarruf hakkı, ülkenin ve halkın çıkarları gerektirdiğinde, demokratik bir biçimde denetlenmeli ve ülkenin ve halkın çıkarları doğrultusunda yönlendirilmelidir. Devlet, aşırı kâr peşinde koşanları denetim altına almalıdır.
- 29) Türkiye'de yaşayan vatandaşlarımızın yurtdışındaki mal varlığı ve banka hesapları tespit edilmeli, kamuoyuna açıklanmalı ve vergilendirilmelidir.
- 30) Yasalarda yer alan yükümlülüklerini yerine getirmeyen işverenlere uygulanacak yaptırımların ağırlaştırılarak, caydırıcı olması sağlanmalıdır.
- 31) Ülkede ve devlet yönetiminde israf, yolsuzluk, rüşvet, hırsızlık önlenmelidir.
- 32) Devlet, temel tüketim mallarına uygulayacağı sübvansiyonlarla, dar ve sabit gelirliileri desteklemelidir.
- 33) Geniş halk kitlelerinin başlıca ıstırapı haline gelen yüksek enflasyon oranı düşürülmeli ve bir sorun olarak ülke gündeminden çıkarılmalıdır.

- 34) Çeşitli dönemlerde iktidardaki siyasi partilerin çıkarları doğrultusunda yönetilen, birer arpalık olarak kullanılan ve sermayeyi desteklemek amacıyla kurulup işletilen kamu kurum ve kuruluşları, özerk ve demokratik bir yapıya kavuşturularak, halkımıza hizmet eder hâle getirilmelidir. KİT'lerin yönetimi demokratik ve özerk bir yapıya kavuşturulmalı ve çalışanların yönetim kurulu üyeliği dâhil, yönetime etkin şekilde katılımı sağlanmalıdır.
- 35) KİT'lere yeni kaynaklar aktararak, bu işletmelerin gelişkin teknoloji, verimli ve etken kuruluşlar haline gelmeleri sağlanmalıdır.
- 36) Millî savunmayla doğrudan ilgili sanayiler, kamunun mülkiyetinde ve demokratik yönetiminde bulunmalıdır.
- 37) Ülkemizin önemli doğal kaynakları, çalışanların etkin yönetime katılımıyla, kamu kurum ve kuruluşları tarafından işletilmelidir. Kıyılar, kamu mülkiyetinde olmalı ve ormanlar kamu mülkiyetinde kalmalıdır.
- 38) Enerji, bir kamu hizmeti olarak devletçe üretilmeli ve devletçe dağıtılmalıdır. Kamu işletmeleri eliyle çağdaş deniz ve demiryolu ulaştırma teknolojisi geliştirilmelidir. Kamu hizmeti niteliğindeki posta ve telefon hizmetleri kamu kurum ve kuruluşları tarafından yerine getirilmelidir.
- 39) Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik ve siyasi bağımsızlığının ana dayanaklarından olan KİT'ler, özelleştirme adı altında değerlerinin çok altında fiyatlarla yerli ve yabancı kişi ve kuruluşlara yağmalatılmamalı, sendikasılaştırmanın ve işçileri köleleştirmenin bir aracı olan özelleştirme durdurulmalıdır. Yanlış siyasi kararlar nedeniyle veya sermayeyi desteklemek amacıyla uygun olmayan yerlerde ve geri teknolojiyle kurulan ve yeni teknoloji kullanılmasını sağlayacak yatırımlarla rasyonel hâle getirilmesinin mümkün olmadığı, demokratik yapılı bir ekonomik ve sosyal konseyde görüşülüp karara bağlanarak tespit edilecek kamu işletmeleri, bir süreç içinde elden çıkarılmalı veya tasfiye edilmelidir. Bu iş yerlerindeki işçiler başka kamu iş yerlerine yerleştirilmelidir. Bu kararda yalnızca söz konusu işletmenin kârı veya zararı değil, bu işletmenin ülke ekonomisine, yöre ekonomisine ve toplumsal hayata doğrudan ve dolaylı olumlu etkileri de göz önünde bulundurulmalıdır.
- 40) Çay ve tütün gibi küçük üreticilik için önemli alanlarda kamu tekeli yeniden kurulmalıdır.

- 41) Yerli ürünlerin kullanımını özendiren politikalar izlenmelidir.
- 42) Kamu kurum ve kuruluşları özel sektöre fason üretim yaptırma uygulamasını asgariye indirmelidir. Kamu kurum ve kuruluşları ellerindeki makine ve teçhizatı geliştirerek ve etkili bir biçimde kullanarak, emanet işleri artırmalıdır.
- 43) Kayıt dışı ekonomi ve vergi kaçakçılığı önlenmeli, vergi kaçırana devlet malını çalanlarla aynı ceza verilmelidir.
- 44) Sermaye ve tarıma sağlanan vergi ayrıcalıkları ve istisnaları kaldırılmalıdır. Vergi yükü, kazanç ve servete göre adaletli bir biçimde dağılmalıdır. Başta vurguncu, rantiyeler, büyük toprak sahipleri, büyük tüccarlar, ithalat ve ihracatçılar ve bankacılar olmak üzere tüm sermaye ve servet sahipleri etkili bir biçimde vergilendirilmelidir. İşçilerin ve memurların sırtındaki gelir vergisi ve dolaylı vergi yükü azaltılmalıdır. Asgari ücret miktarı kadar gelirden vergi kesilmemelidir.
- 45) Türkiye, Avrupa Birliği'nin eşit koşullarla tam üyesi olmalı, Avrupa Birliği ile olan ilişkiler bu anlayışla biçimlendirilmelidir.

c- Sosyal Politikalar

- 46) Anayasanın emrettiği sosyal devlet anlayışı hayata geçirilmelidir.
- 47) Aile toplumun temelidir. Devlet, her ailenin istihdam, konut, beslenme, sağlık, çocuk yetiştirme, eğitim ve ulaştırma konularındaki gereksinimlerinin karşılanmasında sorumluluk sahibi olmalı ve bu sorumluluğunu öncelikle yerine getirmelidir.
- 48) Kamu harcamalarında sosyal adaletin sağlanması ve sosyal devlet anlayışının gereklerinin yerine getirilmesine öncelik verilmelidir. Eğitim, sağlık, toplu konut, ulaştırma harcamalarının bütçe içindeki payı artırılmalıdır.
- 49) Sağlık hizmetleri devlet tarafından, parasız olarak sağlanmalıdır. Koruyucu hekimliğe önem verilmelidir. Sağlık personeli sayısı ve niteliği yükseltilmelidir.
- 50) Devlet bütçesinden eğitime ayrılan kaynaklar artırılmalıdır. Eğitim, devlet tarafından parasız olarak yapılmalıdır. Eğitim alanında özel teşebbüsün teşvik edilmesine son verilmeli, olanakları sınırlı öğrencilere yaygın bir biçimde ve yeterli miktarda burs sağlanmalıdır.

- 51) Eğitim programları çağın gelişmelerine ayak uydurmalı, çağdaş bilgilerle donanmış, düşünme ve problem çözme yeteneği gelişmiş bireyler yetiştirilmelidir. Okul, teçhizat ve eğitim personeli sayısı ve niteliği yükseltilmelidir. Mesleki eğitimde okul-iş yeri bağlantısı geliştirilmelidir.
- 52) Kentlerde belediyelerin mülkiyetinde ve halkın denetimindeki toplu taşımacılık teşvik edilmelidir.
- 53) Asgari ücret, iki çocuklu bir ailenin insanca yaşamasına yeterli düzeyde olmalı ve altı ayda bir enflasyona ve ekonomik büyümeye endeksli olarak artırılmalıdır. Asgari ücret tespit komisyonu demokratik bir yapıya kavuşturulmalıdır.
- 54) Emekli, dul ve yetim aylıkları, gerektiğinde devlet desteğiyle yükseltilerek, bu kişilerin insanca yaşamalarına imkân sağlanmalıdır.
- 55) İşçi memur ayrımı, devletin ihtiyaçları, evrensel ilkeler ve günümüzdeki çalışma şartları göz önünde bulundurularak, demokratik danışma ve karar mekanizmaları içinde netleştirilmeli, işçi ücretleriyle memur aylıkları, insanca yaşamaya yetecek düzeye çıkarılmalıdır.
- 56) Ücretlerde, maaşlarda ve emekli aylıklarında yapılan artışlar en az bir önceki dönemin enflasyonu oranında olmalıdır.
- 57) Devlet, tüketiciyi koruyucu mevzuatın etkili bir biçimde uygulanmasını sağlamalıdır.
- 58) Kamu kurum ve kuruluşları tarafından üretilen malların ve sunulan hizmetlerin fiyatlandırılmasında, “sosyal devlet” anlayışı temel alınmalıdır. Tanzim satışları, sübvansiyonlar ve destekleme alımları gibi yollarla, gelir ve servet dağılımındaki büyük adaletsizliği azaltmaya yönelik girişimlerde bulunulmalıdır.
- 59) İşsizlik sigortası uygulanmalı ve işsizlik sigortasının sona ermesi durumunda devlet sosyal yardım yapmalıdır.
- 60) Kadınların işgücüne katılımlarını ve ücret veya maaş karşılığı çalışma olanaklarını artırmak, çalışmakta olanların karşılaştıkları sorunları çözmek için genel ekonomik ve sosyal politikalar geliştirilmelidir. Kadının toplumsal statüsünü iyileştirmeye yönelik, gerektiğinde olumlu ayırmacılık da içeren politikalar belirlenip kalkınma planlarında yer almalı ve uygulamada somutlaştırılmalıdır. Kadın istihdamını engelleyen unsurların ortadan

kaldırılması ve teşvik edici yasal düzenlemelerin yapılması ve uygulanması sağlanmalıdır.

- 61) Uluslararası Çalışma Örgütünün 103, 140, 156, 157 ve 168 sayılı sözleşmeleri onaylanmalı ve iç mevzuata aktarılmalıdır.
- 62) Medeni Kanun'da, Türk Ceza Kanunu'nda, İş Kanunu'nda ve diğer mevzuatta yer alan ve kadına karşı ayrımcılığa doğrudan ya da dolaylı olarak yol açan maddeler değiştirilmelidir.
- 63) Ücretli doğum izni artırılmalıdır. Analık haliyle bağlantılı olarak haksız işten çıkarmalara son verecek ve iş güvencesi sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır.
- 64) Üst sınır bir yıl olmak üzere, çalışan kadınlara ücretli süt izni kullanma hakkı verilmelidir.
- 65) Türkiye koşullarına uygun bir süre için, ücretli ebeveyn izni ve ailevi nedenlerle izin bütün işçiler için benimsenmelidir. Bu izinleri kullanan işçilerin aynı koşullarla, aynı ya da benzer işlerine dönmeleri garanti edilmelidir.
- 66) 0-6 yaş grubu çocukların bakımı sosyal devlet anlayışıyla ele alınmalı ve yerel ve merkezi yönetimler bu amaca yönelik tesislerin kurulmasını, işletilmesini ve aile sahibi işçilerin hizmetine sunulmasını sağlamalıdır.
- 67) Şiddete uğrayan kadınlar için başvuru yerleri sağlanmalı, danışma hizmeti yapan kuruluşlar açılmalı, kadınların bu konuda bilinçlendirilmesi için eğitim verilmelidir.
- 68) Kadın işçiler için mesleki eğitim ve kız çocuklarının örgün eğitimden kesintisiz yararlanmasının olanakları yaratılmalıdır.
- 69) Kadın ve erkek işi ayırımına son verilmeli, yasalarda yer alan eşit değerdeki işe eşit ücret ilkesinin hayata geçirilmesi için gereken düzenlemeler yapılmalı, önlemler alınmalıdır.
- 70) Çalışan çocuklarla ilgili yasa ve diğer mevzuat dağınıklıktan kurtarılarak tek yasada toplanmalı, bu yasaya tarım kesiminde ve sokakta çalışan çocukların korunmasına ilişkin hükümler konulmalı ve anılan yasa, Uluslararası Çalışma Örgütünün asgari çalışma yaşını belirleyen 138 sayılı Sözleşme ve ilgili Tavsiye Kararlarına uygun olmalıdır. 15 yaşından küçük çocukların çalıştırılmaları kesinlikle engellenmelidir.

- 71) Zorunlu eğitim 8 yıla çıkarılarak yaygınlaştırılmalıdır.
- 72) Yabancıların ülkemizde kaçak olarak çalışmaları önlenmelidir. Kaçak işçi çalıştırmanın, bordroda düşük ücret ve kısa çalışma süresi göstermenin cezası artırılmalıdır. Kaçak işçilik, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, SSK ve Maliye Bakanlığının sendikalarla birlikte yapacakları çalışmayla, önlenmelidir.
- 73) Sendikasılaştırmanın bir aracı olarak kullanılan taşeronluk önlenmelidir. Günümüzde, 94 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi, ilgili Bakanlar Kurulu kararı ve 1993 yılı kamu kesimi toplu iş sözleşmelerine konulan hüküm uyarınca, kamu kurum ve kuruluşları tarafından ihaleyle yaptırılan tüm işlerde, işkolunda bağitlanmış toplu iş sözleşmesinin ücretlere ve diğer konulara ilişkin hükümlerinin sendika üyesi olmasalar dahi taşeron işçilerine ve fason olarak iş yapan iş yerlerinin işçilerine uygulanması sağlanmalıdır.
- 74) Çalışma yaşamına ilişkin düzenlemeleri ihlal eden işverenlere verilen cezalar caydırıcı bir düzeye çıkarılmalıdır.
- 75) İşçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin mevzuat, yeni teknolojiler ve girdiler göz önüne alınarak çağdaştırılmalıdır. İşçi sağlığı kurulları demokratik bir yapıya kavuşturulmalı, bu kurulların yetkileri artırılmalı ve etkin bir biçimde çalışmaları sağlanmalıdır. İşe yeni alınan işçilere, çalışma saatleri içinde, işçi sağlığı ve iş güvenliği eğitimi yaptırılmalıdır. TRT’de, sendikalarla iş birliği içinde, işçi sağlığı ve iş güvenliği konularında düzenli programlar yayınlanmalıdır.
- 76) Sosyal güvenlik, sosyal devlet anlayışıyla gerçekleştirilmelidir. Sosyal güvenliğin finansmanına devlet de katılmalı, sosyal sigorta primi işçi ve işveren payı azaltılmalıdır. Devlet, sosyal güvenliğin finansmanına katkıda bulunduğu oranda SSK yönetiminde temsil edilmelidir. SSK yönetimi demokratik ve özerk bir hâle getirilmelidir. SSK, karşılığında prim almadığı sosyal risklerden sorumlu tutulmamalıdır. SSK’nın müfettiş sayısı artırılmalı, müfettişlerin yetkileri ve denetimi daha etkili hâle getirilmelidir. SSK, özel sosyal güvenlik kuruluşları, Emekli Sandığı ve BAĞ-KUR sigortalıları arasında yükümlülükler ve haklar konusunda uyum sağlanmalıdır.

- 77) Yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları, sigorta tekniği göz önünde bulundurularak, Sosyal Sigortalar Kurumuna prim ödeyenlerin temsilcileri tarafından demokratik biçimde belirlenmelidir. Sosyal sigorta primlerinin işverenlerce zamanında yatırılmasını sağlayacak yasal ve idari düzenlemeler yapılmalıdır. SSK alacaklarının faizleri affedilmemeli, alacaklar takside bağlanmamalıdır. SSK genel kurulları her yıl toplanmalı ve önemli konularda karar ve ibra yetkisi tanınarak, danışma organı olmaktan çıkarılmalıdır. Sosyal güvenlikteki finansman açığının kapatılması için SSK gayrimenkullerinin satışı yoluna gidilmemelidir. SSK sağlık tesislerinin sağlık işletmesi haline getirilerek özelleştirilmesi girişimlerine son verilmelidir. Özel sigorta programları devlet tarafından sıkı bir biçimde denetlenmelidir.
- 78) Tüketim kooperatifçiliği ve kırsal kesimde demokratik kooperatifçilik desteklenmelidir. Tarım satış ve kredi kooperatiflerinin ve merkez birliklerinin yönetimi demokratik ve özerk olmalıdır.
- 79) Çevre korunmalı, çevrenin temizlenmesinin maliyetini, kirletenler ödemelidir.
- 80) Çıracılık ve mesleki eğitim yeniden yapılandırılarak, çocuklar çıracılık ve mesleki eğitimin koruyucu şemsiyesi altına alınmalıdır.
- 81) Özellikle düzensiz sektörde ağır, tehlikeli ve kötü koşullarda çalışan 15-18 yaş grubundaki çocukların çalışma koşulları iyileştirilmeli, fiziksel ve ruhsal konumları çalıştıkları sektörlere uygun olmayan çocukların çalışmaları önlenmelidir.

d- Çalışma Yaşamı ve Sendikal Haklar

- 83) Ülkemizdeki çalışma mevzuatı bir bütün olarak Uluslararası Çalışma Örgütü'nün ilkeleri ve Türkiye tarafından onaylanmış sözleşmeleriyle uyumlu hâle getirilmelidir.
- 84) Avrupa Sosyal Şartı'nın Türkiye tarafından onaylanmamış olan maddeleri Bakanlar Kurulu tarafından derhal onaylanmalıdır.
- 85) Kamu kesiminde ve özel kesimde tüm ücretli çalışanların, Türkiye tarafından onaylanmış Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmelerinden kaynaklanan

sendikalarda örgütlenme, toplu pazarlık ve grev haklarını kullanmalarının önündeki iç hukuk engelleri kaldırılmalıdır.

- 86) Kamu çalışanlarının Türkiye tarafından onaylanmış Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmelerinde yer alan sendikalaşma, toplu pazarlık ve grev haklarını kullanmalarının önündeki idari ve hukuksal engeller kaldırılmalıdır. Memur ve sözleşmeli personel statülerinde istihdam edilen kamu çalışanlarının, Türkiye tarafından onaylanmış 151 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesinden kaynaklanan siyasi faaliyette bulunma hakkını kullanmalarının önündeki iç hukuk engelleri kaldırılmalıdır.
- 87) Tüm ücretli çalışanlar aynı hak ve özgürlüklere sahip olmalıdır. İşçi sınıfının ayrılmaz bir parçasını oluşturan memur ve sözleşmeli personel statülerindeki kamu çalışanları da diğer işçilerle birlikte örgütlenebilmelidir. Sözleşmeli personel uygulamasına son verilmelidir. İşçi statüsünde çalışanların memur ve sözleşmeli personel statüsüne geçirilmesi uygulamasına son verilmelidir.
- 88) İşçi ve memur statülerinde istihdam edilen ve aynı işi yapan kamu ücretli çalışanları arasında ücret ve diğer hak ve özgürlükler konusundaki farklar, iş yerlerinde huzursuzluk yarattığı gibi, Türkiye tarafından onaylanmış 111 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesini de ihlal etmektedir. Bu ayrımcılık, en gelişkin haklar diğer statülerde istihdam edilenlere yaygınlaştırılmak yoluyla, sona erdirilmelidir.
- 89) Tarım ve orman işçileri, ev hizmetlerinde çalışanlar, stajyer öğrenciler ve çıraklar, İş Yasası kapsamına alınmalıdır. ‘Eve iş verme’ sistemi içinde çalışanlar da ‘işçi’ sayılmalı ve işçiyi koruyucu mevzuatın kapsamı içine alınmalıdır. Özel radyo ve televizyonlarda ücret karşılığında çalışanlar 212 sayılı Basın İş Yasası kapsamına alınmalıdır.
- 90) Hizmet akdinin işveren tarafından geçerli bir nedene dayanmadan tek taraflı olarak feshedilmesine engel olunmalıdır. Bu konuda Uluslararası Çalışma Örgütünün Türkiye tarafından onaylanmış 158 sayılı sözleşmesinin gerekleri iç mevzuatımıza yansıtılmalıdır. İşten çıkarmanın geçerli bir nedene dayanmaması durumunda verilecek yargı kararıyla söz konusu işçi işe geri döndürülebilmelidir.

- 91) Haftalık çalışma süresi 1983 yılında yapılan bir yasa değişikliğiyle, ücrette bir azalma olmaksızın, 45 saate indirilmiştir. Avrupa Birliği ülkelerinde bu süre 40 saat ve altındadır. Haftalık çalışma süresi 40 saate indirilmelidir.
- 92) Mazeret izinleri ve yıllık ücretli izinler konularında Avrupa Birliği ülkelerinde geçerli olan düzeyler ülkemizde de uygulanmalıdır.
- 93) İş müfettişlerinin sayısı ve yetkileri artırılmalıdır.
- 94) 19.04.1981 gün ve 2448 sayılı Yasa ile toplu iş sözleşmeleriyle ödenebilecek ikramiye konusunda getirilen tavan kaldırılmalıdır.
- 95) 1475 sayılı İş Yasası'nın 14. maddesinde 12 Eylül sonrasında yapılan değişiklikle getirilen kıdem tazminatı tavanı kaldırılmalıdır.
- 96) 12.07.1987 günlü Resmî Gazete'de yayımlanan 87/11945 sayılı Bakanlar Kurulu kararı uyarınca ihtiyaç fazlası askerlik yükümlülerinin kamu kurum ve kuruluşlarında çalıştırılması uygulaması sona erdirilmelidir.
- 97) 1982 Anayasasının 18. maddesi ikinci fıkrasında olağanüstü hallerde vatandaşların zorla çalıştırılabileceği hükmü getirilmiştir. Türkiye tarafından onaylanmış 105 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesini ihlal eden bu hüküm kaldırılmalıdır.
- 98) 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası'nın sıkıyönetim komutanlarına işçi ve memurları işten çıkarma ve bölge dışına gönderme yetkisi veren hükümleri, Türkiye tarafından onaylanmış 111 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesini ihlal eden bir düzenlemedir. Bu hüküm kaldırılmalıdır.
- 99) Her türlü işçi alacağı ilke olarak zamanında ödenmelidir. İşçi alacaklarının gecikmesinde yargı kararına gerek kalmaksızın en yüksek oranlı mevduat faizi uygulanmalıdır. Birçok yörede Belediye-İş Sendikamızın üyesi belediye işçileri aylardır ve hatta yıllardır aylık ve ikramiyelerini alamamaktadır. Belediye-İş Sendikamızın belediyelerden aidat alacağı 400 milyar lirayı aşmış ve Sendikamız bu nedenle vergi ve sigorta primi borçlarını ödeyemez duruma itilmiştir. Belediye işçilerinin alacaklarının ödenmesine büyük öncelik tanınmalıdır. 1995 kamu kesimi toplu sözleşme zam farkları mutlaka 1995 yılı içinde defaten ödenmelidir.
- 100) Devlet İstatistik Enstitüsü, enflasyon oranlarını belirleyerek ücret ve aylıkların belirlenmesi sürecini etkilemektedir. Ancak bu bilgiler sendikalara verilmemekte, sendikaların enflasyon oranlarının doğruluğunu denetleme

olanağı ortadan kaldırılmaktadır. DİE’de işçilerin ve memurların yetkili örgütlerince belirlenecek temsilcileri bulunmalıdır.

- 101) İşçilerden ve memurlardan yapılan kesintilerle oluşan tasarrufu teşvik ve konut edindirme fonları, işçilerin ve memurların demokratik yönetimine devredilmelidir.
- 102) 1 Mayıs, işçi sınıfının uluslararası birlik, dayanışma ve mücadele günü olarak kutlanmalı ve genel tatil olmalıdır.
- 103) Zorunlu emeklilik uygulaması sona erdirilmelidir.
- 104) Giderek yaygınlaştırılan kısmi süreli çalışma veya diğer esnek çalışma biçimlerinde, işçi hakları ve sendikal hak ve özgürlükler bakımından bir kaybın olmamasını sağlayacak düzenlemeler getirilmelidir. 05.07.1983 tarihinde çıkarılan Yüzde Yönetmeliği hükümleri uyarınca özellikle turizm sektöründe görülen ‘ekstra’ çalışma uygulamasının işverenlerce istismar edilmesi önlenmeli, bu şekilde çalışan işçilerin sendikalaşmasının ve sendikal haklardan yararlanmasının önündeki engeller kaldırılmalıdır.
- 105) ‘Eve iş verme’ sistemi içinde çalışanlar da sendikalara üye olabilmeli ve işkolunda bağışlanmış olan toplu iş sözleşmelerinin hükümleri bu kişiler için de geçerli olmalıdır.
- 106) Çıraklar ve stajyer öğrenciler, sendikal hak ve özgürlüklerden yararlanabilmelidir. 05.06.1986 gün ve 3308 sayılı Yasa’da, çırakların ve stajyer öğrencilerin sendikalaşması, toplu pazarlık hakkından yararlanması ve greve katılması konusundaki yasaklar kaldırılmalıdır.
- 107) Özel güvenlik görevlilerinin sendikalaşmasını yasaklayan 22.07.1981 gün ve 2495 sayılı yasa iptal edilmeli ve özel güvenlik görevlilerinin sendikalaşmasına imkân sağlanmalıdır.
- 108) Sendika üyeliklerini Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bildirme yükümlülüğü, yetki için başvurma tarihinde yerine getirilmelidir (ilgili madde: 2821/22).
- 109) Sendika üyeliklerini ilgili işverene bildirme yükümlülüğü yetkinin kesinleştiği tarihte yerine getirilmelidir (İlgili Madde: 2822/13).
- 110) Sendika üyelik kayıtları Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından değil, en fazla sayıda işçiyi temsil eden üst örgütün temsilcilerinin de yer aldığı bağımsız ve demokratik bir kurum tarafından tutulmalıdır.

- 111) İş yerinde çalışan sendika organlarında görevli işçilere de iş yeri sendika temsilcilerine tanınan teminat sağlanmalıdır.
- 112) 04.10.1983 gün ve 2908 sayılı Dernekler Kanunu uyarınca, sendikacıların diğer ülkelerdeki toplantılara katılabilmeleri ve yabancı uyruklu sendikacıların ülkemizdeki toplantılara katılabilmeleri için İçişleri Bakanlığından izin alınması gerekmektedir. Bu izin koşulu kaldırılmalıdır.
- 113) 05.06.1986 gün ve 3308 sayılı Yasa (M.3 2/h) uyarınca, sendikaların eğitim fonlarının yüzde 25'lik bölümünün Hükûmetin denetimindeki bir fona aktarılma zorunluluğu kaldırılmalıdır.
- 114) Sendika aidatının miktarı ve aidat dışında sendika üyesinin ücretinden yapılabilecek kesinti konusunda 2821 sayılı yasada (M.23) yer alan kısıtlamalar kaldırılmalı, bu konu sendika genel kurullarının iradesine bırakılmalıdır.
- 115) İş yeri sendika temsilcilerinin sayısı konusunda 2821 sayılı yasada (M.34) yer alan kısıtlamalar kaldırılmalı, yasada asgari miktar belirlenmeli, iş yerinde uygulanacak sayı, tarafların iradesine bırakılmalıdır.
- 116) Sendika kurucusu, sendika yöneticisi ve iş yeri sendika temsilcisi olabilmek için öngörülen ön koşulların büyük bir bölümü Uluslararası Çalışma Örgütünün Türkiye tarafından onaylanmış sözleşmelerine aykırıdır. Bu antidemokratik kısıtlamalar kaldırılmalıdır.
- 117) Sendikacıların ve sendikaların siyasi alandaki faaliyetlerini kısıtlayan tüm yasaklama ve kısıtlamalar kaldırılmalıdır. Sendikaların ve konfederasyonların, demokratik biçimde alınmış kararlar doğrultusunda siyasi partilerle her türlü ilişki kurabilmelerine olanak tanınmalıdır.
- 118) Sendikalar üzerindeki Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Devlet Denetleme Kurulu denetimi sona erdirilmelidir, sendikaların denetimini genel kurullar ve bu genel kurullarda seçilen denetim kurulları yerine getirmelidir.
- 119) 15.06.1985 gün ve 3218 sayılı Serbest Bölgeler Yasası, serbest bölgelerde kuruluştan sonraki on yıllık dönemde tüm grevleri yasaklamaktadır. Bu yasak kaldırılmalıdır. Serbest bölgelerde çalışan işçiler de tüm işçi haklarına ve sendikal hak ve özgürlüklere sahip olmalıdır.

- 120) Toplu iş sözleşmesi görüşmelerinde yetkili sendikanın tespiti, en fazla temsil niteliğine sahip işçi ve işveren sendika üst örgütleri temsilcilerinin de yer aldığı bağımsız ve demokratik bir kurum tarafından gerçekleştirilmelidir.
- 121) 12 Eylül öncesinde aynı iş yeri için hem iş yeri ve hem de işkolu toplu iş sözleşmesinin aynı anda uygulanması mümkündür. Günümüzde ise yalnızca ya iş yeri ya da işletme toplu iş sözleşmesi uygulanabilmektedir. İşkolu düzeyinde toplu iş sözleşmeleri bağtlanabilmelidir. İşkolu, iş yeri ve işletme düzeylerinde toplu iş sözleşmeleri aynı anda uygulanabilmelidir.
- 122) Toplu sözleşme görüşmelerinin 60 gün süreyle kısıtlanması uygulamasına son verilmelidir.
- 123) Toplu pazarlık görüşmelerinde zorunlu arabuluculuk aşaması kaldırılmalı, taraflar isterlerse arabulucu kurumunu kullanmalıdır.
- 124) Bakanlar Kurulu tarafından 2822 sayılı Yasa'nın 11. maddesi uyarınca teşmil edilen bir toplu iş sözleşmesinin yürürlük süresi sona erene kadar iş yerinde yeni bir toplu iş sözleşmesi bağtlanamamaktadır. Teşmil edilen bir toplu iş sözleşmesinin uygulandığı iş yerindeki işçilerin bir sendikada örgütlenmeleri durumunda, bu süre içinde dahi yeni toplu sözleşme imzalanabilmelidir.
- 125) Bir toplu iş sözleşmesinin yürürlük süresi içinde yeniden menfaat uyuşmazlığı çıkarılabilmelidir.
- 126) Türkiye, tüm ücretli çalışanların grev hakkını düzenleyen 87 sayılı ILO Sözleşmesini onaylamıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü yetkili organlarının 87 sayılı Sözleşme ile ilgili olarak grev hakkı konusunda kabul ettiği ilkeler doğrultusunda, barışçıl olmak koşuluyla, her türlü grev yasal kabul edilmeli, onaylanmış sözleşmenin gerekleri ülkemizde de geçerli kılınmalıdır.
- 127) 1402 sayılı Yasa uyarınca (M.3/f), sıkıyönetim dönemlerinde sıkıyönetim komutanı grev hakkının kullanılmasını sürekli olarak yasaklayabilir veya izne bağlayabilir. Bu düzenleme ve uygulama kaldırılmalıdır. Olağanüstü hâl uygulanan bölgelerde olağanüstü hâl valisinin grevleri durdurma yetkisi kaldırılmalıdır.

- 128) Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Türkiye tarafından onaylanmış 87 sayılı Sözleşmesi, barışçıl olmak koşuluyla iş yavaşlatma ve iş yeri işgalinin yasal kabul edilmesini gerektirmektedir. Ülkemizdeki çalışma mevzuatı ve uygulama da buna uygun hâle getirilmelidir.
- 129) Millî Savunma Bakanlığı ile Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığınca doğrudan işletilen iş yerlerinde 12 Eylül öncesinde grev yasağı yoktu; grev hakkının kullanılması bazı ön koşullara bağlanmıştı. Günümüzde bu iş yerlerinde geçerli olan grev yasağı kaldırılmalıdır.
- 130) Genel grev yasal bir hak olarak tanınmalıdır. Hak grevi hakkı yeniden tanınmalıdır. Dayanışma grevi yasal bir hak olarak tanınmalıdır. Sendikasız işçilere de grev hakkı tanınmalıdır. İşçiler ve sendikalar, toplu sözleşmeyle doğrudan ilişkili olmayan konularda da grev hakkına sahip olmalıdır. Konfederasyonların da grev kararı alma ve uygulama yetkisi olmalıdır.
- 131) Sendikanın yetkili organ kararlarıyla sorumlu olmadığı hiçbir eylem nedeniyle sendikaya mali yükümlülük getirilmemelidir.
- 132) Su, elektrik, havagazı, termik santralleri besleyen linyit üretimi, tabii gaz ve petrol sondajı, üretimi, tasfiyesi ve dağıtımı ile üretimi nafta veya doğalgazdan başlayan petrokimya işlerinde grev yasağı kaldırılmalıdır. Banka ve noterlik hizmetlerinde grev yasağı kaldırılmalıdır. Kamu kuruluşlarınca yürütülen şehir içi deniz, kara ve demiryolu ve diğer raylı toplu yolcu ulaştırma hizmetlerinde grev yasağı kaldırılmalıdır. Eğitim ve öğretim kurumlarında grev yasağı kaldırılmalıdır. Sağlık hizmetlerinde acil servisler ve işler dışındaki birimlerde grev yasağı kaldırılmalıdır.
- 133) Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Türkiye'nin onaylamış olduğu 87, 98 ve 151 sayılı sözleşmelerden kaynaklanan sendikalaşma, grevli toplu pazarlık, barışçıl eylem ve siyasi faaliyette bulunma haklarını kullandıkları için işçiler, kamu çalışanları ve sendikacılar ve ayrıca sendikalar hakkında açılan davalar sona erdirilmeli, bu meşru haklarını kullanan kişiler ve kuruluşlar hakkında verilen cezalar iptal edilmelidir.
- 134) Bakanlar Kurulunun grev erteleme yetkisi kaldırılmalıdır.

- 135) Grev gözcülerine barınak yapılmasını yasaklayan hüküm kaldırılmalıdır. Grev sırasında grev uygulanan iş yerinin girişlerine asılabilecek afiş ve pankartlar konusundaki kısıtlama ve yasaklamalar kaldırılmalıdır. Grev gözcülerinin sayısı ve faaliyeti konusundaki kısıtlama ve yasaklamalar kaldırılmalıdır.
- 136) 12 Eylül öncesinde alınan grev kararının 60 gün içinde uygulanması zorunluluğu yoktu. 2822 sayılı yasada öngörülen bu düzenleme ILO ilkelerine de aykırıdır. Bu kısıtlama kaldırılmalıdır. 12 Eylül öncesinde, grev uygulama kararını 6 iş günü önceden işverene bildirme zorunluluğu yoktu. 2822 sayılı yasada öngörülen bu düzenleme ILO ilkelerine de aykırıdır. Bu kısıtlama kaldırılmalıdır.
- 137) Grev sırasında iş yerini terk etme yükümlülüğü Türkiye tarafından onaylanmış Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmeleriyle çelişmektedir. Bu yükümlülük kaldırılmalıdır.
- 138) Usul hatası nedeniyle işçilerin ve sendikaların grev hakkının ortadan kalkması engellenmelidir.
- 139) Mahkemelerin, “grev hakkının iyi niyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve millî serveti tahrip edecek şekilde kullanılması” gibi gerekçelerle grevi durdurma hakkı (2822/47) kaldırılmalıdır.
- 140) Grevi uygulayan sendikanın iş yerindeki üyelerinin dörtte üçünün sendika üyeliğinden ayrılması durumunda mahkemelere grevi durdurma yetkisi veren hüküm (2822/51) kaldırılmalıdır.
- 141) 12 Eylül öncesinde, uygulanan bir grevin ardından, bağitlanan toplu iş sözleşmesiyle grev süresinin ücretinin işçilere ödenmesi mümkündü. 2822 sayılı yasanın 42. maddesi bu uygulamayı yasaklamaktadır. Bu yasak kaldırılarak, grev süresinin ücretinin ödenip ödenmeyeceği tarafların iradesine bırakılmalıdır.
- 142) Kamu kesimindeki geçici işçilerin kadroya geçirilmeleri sağlanmalıdır.
- 143) Mevsimlik işlerde işçilerin işe giriş ve işten çıkış tarihleri önceden belirlenmeli ve açıklanmalıdır.
- 144) Ormancılıkta vahidi fiyat uygulamasına son verilmelidir.
- 145) Millî Savunma Bakanlığına bağlı iş yerlerine ilişkin mevzuat, çağdaş işçi haklarına ve sendikal hak ve özgürlüklere uygun hâle getirilmelidir.

- 146) Kamu işveren sendikaları kapatılmalıdır.
- 147) Lokavt yasaklanmalıdır.
- 148) Kamu kesimi işverenlerinin özel sektör işverenleriyle aynı örgütlere üye olmaları yasaklanmalıdır.”

Taleplerini iletmek üzere önce Anayol Hükûmetinin başbakanı Mesut Yılmaz'ı ziyaret etmek isteyen Türk-İş Yönetim Kurulu, bu hükûmetin 11 Nisan 1996 tarihinde dağılması üzerine, aynı yılın temmuz ayında kurulan Refah-Yol Hükûmetiyle, Başbakan Necmettin Erbakan'la görüşmüştür. Talepleri göz ardı edilen Türk-İş, önce Ankara'da, 5 Ocak 1997'de geniş katılımlı “Türkiye'ye Sahip Çık!” mitingi düzenlemiş, 6 Mart 1997'de de DİSK ve Hak-İş ile birlikte tüm milletvekillerine, “Ülkenin ve milletin çıkarlarını partilerinin ve kişisel çıkarlarının üstünde tutan özgürlükçü bir anlayışla hareket etmelerini” isteyen bir mektup göndermiştir. Türk-İş, Refah-Yol Hükûmetini istifaya zorlamak amacıyla Mayıs 1997'de DİSK, TESK, TOBB, TİSK ile birlikte kurulan “Beşli Sivil İnisiyatif” içerisinde yer alarak tavrını net bir şekilde ortaya koymuştur.²⁷⁹

Yaşanan ekonomik sıkıntıların ve IMF eksenli politikaların etkisinin her geçen gün daha da yoğun hissedildiği günlerde, 18 Nisan 1999 Genel Seçimleri sonrasında kurulan DSP-MHP-ANAP üçlü koalisyon hükûmetinin sosyal güvenlikle ilgili tasarısının kabul edilemeyeceğini öngören Türk-İş yönetimi, o günlerde kuruluş aşamasında bulunan “Emek Platformu” içerisinde yer alma kararına varmıştır. Bu karar uyarınca Türk-İş, Hak-İş, DİSK, KESK, Türkiye Kamu-Sen, Memur-Sen, Türkiye İşçi Emeklileri Cemiyeti, Tüm İşçi Emeklileri Derneği, Tüm BAĞ-KUR Emeklileri Derneği, TMMOB, Türk Diş Hekimleri Birliği, Türk Eczacılar Birliği, Türk Tabipleri Birliği, Türk Veteriner Hekimleri Birliği, TÜRMÖB yöneticileri 14 Temmuz 1999 tarihinde Türk-İş Genel Merkezinde toplanmışlar ve bir dizi kararla birlikte “Emek Platformunun” oluşumunu ilan etmişlerdir.²⁸⁰ “Emek Platformu”, zaman zaman ideolojik saplantılarla yapılan (özellikle bazı DİSK ve KESK üyelerinin)²⁸¹ bazı kışkırtıcı davranışlar sebebiyle dağılma noktasına gelse de başarılı ve sonuç veren eylemlere imza atan bir dayanışma birliği örneği olmuştur. Özellikle

²⁷⁹ Türk-İş, 97 Yıllığı, C.1, Ankara, 1997, s.420.

²⁸⁰ Yıldırım Koç, Emek Platformu, Türk-İş Eğitim Yayınları, Ankara, 2001, s.6.

²⁸¹ Koç, age., s.11-16.

24 Temmuz 1999 tarihinde Kızılay Meydanında gerçekleştirilen ve Türkiye tarihinin en büyük mitingi olan bu eylem büyük ses getirmiştir. Yaklaşık 400 bin kişiden oluşan kitle Kızılay'a sığmamıştır. Katılanların büyük bir bölümünü Türk-İş'e bağlı sendikaların üyeleri oluştururken toplantıya siyasilerden de büyük ilgi olmuştur. Özgürlük ve Dayanışma Partisi ve İşçi Partisi, Fazilet Partisi ve Büyük Birlik Partisi'nin yanı sıra iktidardaki DSP ve MHP'den milletvekili ve temsilciler yürüyüşte yer almışlardır. Eylem, çok kalabalık bir miting olmuştur. Ancak Kızılay'da miting yapılması yasak olduğundan, bu eylemin resmî adı "Kitlesel Basın Açıklaması" olarak duyurulmuştur. Miting öncesinde "Emek Platformu" tarafından hazırlanarak dağıtılan ortak bildiride, "Yüzde 20 Sadaka İstemiyoruz!", "Mezarda Emekliliğe Hayır!", "Emekçiler El Ele, Genel Greve", "Kahrolsun IMF, Bağımsız Türkiye" cümleleri yer almıştır.²⁸²

"Emek Platformu" içerisinde zaman zaman oluşan anlaşmazlıkların çözümü kavuşturulması için Türk-İş Genel Sekreteri Şemsi Denizler başkanlığında yapılan görüşmelerin devam ettiği günlerde, sendikal bir çalışma için gittiği Zonguldak'ta 6 Ağustos gecesi saldırıya uğrayan Türk-İş Genel Sekreteri Şemsi Denizler, hayatını kaybetmiştir. 7 Ağustos'ta "Emek Platformu" tarafından yapılan açıklamada, Şemsi Denizler'e yapılan bu saldırının, tüm emekçilere ve emek hareketine yönelik bir saldırı olduğu vurgulanmıştır.²⁸³

Tüm bu olayların gölgesinde, 1-5 Aralık 1999 tarihleri arasında gerçekleştirilen Türk-İş 18. Genel Kurulunda Bayram Meral son kez genel başkan olarak seçilmiştir. Genel sekreterliğe Hüseyin Karakoç, genel mali sekreterliğe Mustafa Kumlu, genel eğitim sekreterliğine Salih Kılıç ve genel teşkilatlandırma sekreterliğine de Çetin Altun seçilmiştir. Bayram Meral, 3 Kasım 2002 Genel Seçimlerinde CHP'den milletvekili seçilince yerine Salih Kılıç, Salih Kılıç'tan boşalan genel eğitim sekreterliğine de Ergün Atalay seçilmiştir.²⁸⁴

1999-2003 yılları arası Türkiye için oldukça hareketli ve bir o kadar da sıkıntılı geçmiş bir dönemdir. İki önemli ekonomik krizin yaşandığı bu dönemde Avrupa

²⁸² Koç, age., s.7-9.

²⁸³ Koç, age., s.14.

²⁸⁴ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.35.

Birliği ile ilişkilerde önemli sorunların ortaya çıkmış, terör tehdidi artmış, ABD'nin Irak'a yaptığı saldırı Türkiye'yi olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Türkiye, 3 Kasım 2002'deki Genel Seçimlerde uzunca bir süreden sonra tek partinin iktidar olduğu bir hükûmetle yönetilmeye başlamıştır. 2024 yılında da tek başına iktidarını sürdüren Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti), ilk hükûmetini (58. Hükûmet) kurar kurmaz hızlı bir şekilde icraata başlarken Türkiye'de yeni bir döneme girilmiştir.²⁸⁵

Türk-İş'in 19. Genel Kurulu, 3-7 Aralık 2003 tarihleri arasında Ankara'da yapılmıştır. Salih Kılıç genel başkanlığa, Mustafa Kumlu genel sekreterliğe, Ergün Atalay genel mali sekreterliğe, Mustafa Türkel genel eğitim sekreterliğine, Çetin Altun genel teşkilatlandırma sekreterliğine seçilmişlerdir.²⁸⁶

Salih Kılıç başkanlığında 15 Haziran 2006'da Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı ziyaret eden Türk-İş Yönetim Kurulu, Başbakan'a çalışma hayatının güncel sorunlarını içeren 10 maddelik bir talep mektubu sunmuştur. Başbakan Erdoğan ile yapılan görüşmede, Türk-İş'in önceliklerinden biri olan "kamuda çalışan geçici işçilerin kadroya alınması" talebi Başbakan tarafından da uygun görülmüştür.²⁸⁷

Türk-İş' in 20. Olağan Genel Kurulu 6-9 Aralık 2007 tarihleri arasında Ankara'da toplanmış, genel başkanlığa Mustafa Kumlu, genel sekreterliğe Mustafa Türkel, genel mali sekreterliğe Ergün Atalay, genel teşkilatlandırma sekreterliğine Pevrul Kavlak, genel eğitim sekreterliğine Nihat Yurdakul seçilmiştir. Pevrul Kavlak, bu görevin ardından Nisan 2009'da 13. Olağan Genel Kurulda Türk Metal Sendikasının genel başkanlığına seçilmiştir. Mustafa Türkel'in, 23 şubat 2010 tarihinde görevinden istifa etmesi üzerine, yönetim kurulu birinci yedek üyesi, TOLEYİS Sendikası Genel Başkanı Cemail Bakındı genel teşkilatlandırma sekreterliğine, Pevrul Kavlak da genel sekreterlik görevine getirilmiştir.²⁸⁸

²⁸⁵ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.36.

²⁸⁶ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.38.

²⁸⁷ "Mektupta yer alan taleplerin konu başlıkları şunlardır: 1-Geçici işçilerin kadroya alınması 2-Özelleştirme uygulamaları 3-İşgücü maliyetleriyle ilgili paket programı çalışmaları 4-Sendikal örgütlenmenin önündeki engellemeler ve işten çıkarmalar 5-Avrupa Sosyal şartı 6-Kanun hükmünde kararname değişikliği 7-Vergi düzenlemeleri 8-Sosyal Güvenlik Yasası 9-Ak Partili belediyeler 10-TTK'nin geleceği ve Zonguldak." Bkz. Türk-İş, 20. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, Ankara, 2007, s.210-222.

²⁸⁸ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.40.

Günümüzde Türk-İş bünyesinde Deriteks Sendikası, Ağaç-İş Sendikası, Selüloz-İş Sendikası, Basın-İş Sendikası, Türkiye Gazeteciler Sendikası, BASİSEN Sendikası, BASS Sendikası, Tarım-İş Sendikası, Orman-İş Sendikası, Tek Gıda-İş Sendikası, Şeker-İş Sendikası, Türkiye Maden-İş Sendikası, Genel Maden-İş Sendikası, Petrol-İş Sendikası, Teksif Sendikası, Türkiye Haber-İş, Tez Koop-İş Sendikası, Türk Koop-İş Sendikası, Türkiye Çimse-İş Sendikası, Kristal-İş Sendikası, Türk Metal Sendikası, Türkiye Yol-İş Sendikası, Tes-İş Sendikası, Demiryol-İş Sendikası, Hava-İş Sendikası, TÜMTİS Sendikası, Dokgemi-İş Sendikası, Türkiye Denizciler Sendikası, Sağlık-İş Sendikası, TOLEYİS Sendikası, Türk Harb-İş Sendikası, Güvenlik-İş, Türkiye Belediye İş Sendikası, Hür-İş sendikaları bulunmaktadır.²⁸⁹

Ayrıca Türk-İş, şu uluslararası kuruluşlarda da temsil edilmektedir:²⁹⁰

- Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye İşçi Delegatesi
- Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu (ITUC) Genel Konsey
- Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu Asya Pasifik Bölge Örgütü (ITUC-AP) Bölge Genel Konseyi
- Avrupa Sendikalar konfederasyonu (ETUC) İcra Kurulu
- Sendikalar Danışma Komitesi (TUAC)
- Pan Avrupa Bölge Konseyi (PERC)

²⁸⁹ <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turkiye-isci-sendikasi-konfederasyonu-turkis-31-temmuz-1952/>

²⁹⁰ <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turkiye-isci-sendikasi-konfederasyonu-turkis-31-temmuz-1952/>

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KIRIKKALE METAL-İŞ VE TÜRKİYE METAL-İŞ

3.1. Kırıkkale Makine ve Kimya İşçileri Sendikası (Kırıkkale Metal-İş) ve Türkiye Metal İşçileri Federasyonu (Türkiye Metal-İş)

3.1.1. Metal-İş Sendikasının Kuruluşu ve Faaliyetleri

Türkiye’de 1947 yılı, sendikacılık tarihi için önemli bir dönüm noktasıdır. Zira “5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun” 1947’de kabul edilmiş, sendikaları hükûmet denetimine tabi tutmayı amaçlayan, sendikaların uluslararası kuruluşlara üyeliklerini Bakanlar Kurulu kararına bağlayan, grevi teşvik ve greve teşebbüs gibi eylemlere geçici ya da sürekli kapatma cezası öngören birçok kısıtlama içeren bir kanun olarak değerlendirilmiştir. Tüm bu kısıtlamaların yanı sıra bu kanunda grev ve toplu sözleşme hakkı da bulunmamaktadır. Tüm bu olumsuzluklara rağmen 5018 sayılı kanunun çıkmasıyla birlikte sendikal faaliyetler hız kazanmış, 1948 yılında Kırıkkale Metal-İş, İzmir Metal-İş, Ankara Temkin-İş, Sakarya Donatsa, Ankara Metal-İş ve İstanbul Çelik-İş Sendikaları kurularak faaliyetlerine başlamıştır.²⁹¹

Ancak 1947 yılında kazanılan hakların kısıtlı olması, haklar yanında birçok yasağı da içermesi ve belki de en önemlisi grevli toplu sözleşme hakkından yoksun olması, 1947 sendikacılığının yeterli ivmeyi kazanamamasına yol açmış, sendikalar yalnızca amatör çalışmalar içerisinde bulunabilmiştir. Bu dönemde “sendikacılığı öğrenme”,

²⁹¹ Habilhan Pehlivanlı-Hamit Pehlivanlı, “Kırıkkale’de Sendikal Hareketin Öncüleri: Kaya Özdemir ve Mustafa Özbek”, Uluslararası Akademik Birikim Dergisi, C.7, S.3, Mayıs 2024, s.242.

“güç birliği oluşturma” gibi konularda tecrübe kazanan sendikacılar İstanbul Sendikalar Birliği, Ankara Sendikalar Birliği, Orta Anadolu Sendikalar Birliği gibi federasyonlar ve üst birlikler oluşturulmuştur. Bu birliklerin en sağlam olanı ise 3 Temmuz 1952’de kurulan Türk-İş olmuştur.²⁹²

Kaya Özdemir, ilk adı MKE İşçileri Sendikası olan Kırıkkale Metal-İş Sendikasının kuruluşu ve kendisi genel başkan oluncaya kadarki süreçte neler yaşandığını şöyle anlatmaktadır: “İlk kuruluştaki sendikada kayıt filan tutulmamış. Göreve geldiğimde hiçbir kayıt ya da evrak bulamadım. Sendikanın kuruluşunda müteşebbis heyet başkanı Niyazi Talu Usta idi. İngilizceyi ve Almancayı ana dili gibi bilen, mükemmel bir insandı. Fabrika müdürüne yazdığı bir yazıyı ‘Rica ederim.’ diye bitirmiş. Yazıyı sendikanın hükmi şahsiyeti adına yazmış, ‘Arz ederim’ demesi gerekiyordu. Olay oldu, altı ay sonra adamı devirdik. Ama o, ayrılıktan sonra da desteğini hep sürdürdü. Ölümünde çok büyük bir tören yaptık, günahımızı affettirdiğimizde inanıyorum. Onun ardından ‘Sinemacı Fuat’ diye bilinen Fuat Öztan Genel Başkan oldu. Daha önce başkan vekiliydi. Ben önce genel sekreterdim. Sonra 1954 yılında, önce yönetim kurulu kararıyla başkanlığa seçildim. Sonra da genel kurulda göreve getirildim.”²⁹³

Kaya Özdemir’in Metal-İş Sendikası Genel Başkanı oluncaya kadar geçen süreçte Özdemir’in de köşe yazılarının ya da röportajlarının yayımlandığı Kırıkkale Postası gazetesinde Metal-İş Sendikası yönetimine dair eleştiriler bulunmaktadır. 8 Mart 1954 tarihli bir habere göre, bir ABD ziyareti sonrası Ankara’ya dönen Cumhurbaşkanı Celal Bayar coşkulu bir kalabalık tarafından karşılanmış, bu kalabalığın içerisinde Kırıkkale’den de yaklaşık bin kişilik bir grup, özel olarak tahsis edilen trenle ya da otobüslerle Ankara’ya ulaşmışlardır. Gazetenin eleştirdiği konu ise Kırıkkale’den bu kadar kişi gelmiş olmasına karşın, Metal-İş Sendikasının pankartlarını taşıyan kişilerin tanınmayan kişilerden oluşması, yönetim kurulundan hiç kimsenin bu karşılamada yer almamasıdır.²⁹⁴

²⁹² Pehlivanlı-Pehlivanlı, agm., s.242.

²⁹³ Uğur Polat, Tarihe Tanıklık Edenler, Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları, Ankara, 2023, s.8-9.

²⁹⁴ Kırıkkale Postası gazetesi, S.48, 08.03.1954, s.1.

Kaya Özdemir imzasıyla kaleme alınmış bir köşe yazısına göre, sendikanın genel başkanı Fuat Öztan, sendikanın sinema salonunda, ticari kaygılarla “gayrı ahlaki” gösteri, tiyatro ve diğer oyunlara izin vermekte, gençlerin ahlakını bozmaktadır.²⁹⁵ Yine Kaya Özdemir’in, sendikanın “sabık veznedarı” M. İpekçioğlu ile yapmış olduğu bir röportajda, sendikadaki düzensiz ve gereksiz harcamaların yanı sıra hesabı belli olmayan paralardan bahsedilmektedir.²⁹⁶ Kırıkkale Metal-İş Sendikası Genel Başkanı Fuat Öztan ile ilgili bir diğer eleştiri de, yine aynı gazeteye şikâyetlerini ve rahatsızlıklarını bir dilekçeyle anlatan bazı iş yeri temsilcilerinden gelmektedir. Dilekçeye göre Fuat Öztan, işçilerin ya da işçi temsilcilerinin görüşlerini almadan milletvekili adayı olmuş, Kırıkkale Metal-İş Sendikası üyeleri de bu durumu Zafer ve Ulus gazetelerinde konuyla ilgili çıkan haberlerden öğrenmişlerdir. İşçi temsilcileri hem kararın kendilerine sorulmaması hem de bu tür bir yaklaşımın “sınıflı toplum” oluşturma riskinden dolayı Öztan’ı eleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Tüm bu olanlar sonunda Fuat Öztan, adaylıktan çekilmek zorunda kalmış, Demokrat Partiden de ihraç edilmiştir.²⁹⁷

3.1.1.1. Kaya Özdemir

Kaya Özdemir, Devlet Demiryollarında sürveyan olarak çalışan Rüstem Ağa ile Rabia Hanım’ın oğlu olarak 6 Şubat 1931 tarihinde Sivas’ta dünyaya gelmiştir. Aslen Kırıkkale’nin Beyobası köyü nüfusuna kayıtlı olan²⁹⁸ Özdemir, ilk ve orta öğrenimini Kırıkkale’de tamamlamıştır. Kaya Özdemir, Ankara II. Erkek Sanat Enstitüsü Elektrik Bölümünden mezun olduktan sonra ailesinin maddi durumundan dolayı üniversiteye gidememiştir.²⁹⁹

Özdemir, üniversite hayalini gerçekleştirememiş olsa da babasını örnek aldığından dolayı okumayı çok seviyordu. Rüstem Ağa da her görüşten çeşitli yazarları okuyan,

²⁹⁵ Kırıkkale Postası gazetesi, S.51, 02.04.1954, s.2.

²⁹⁶ Habilhan Pehlivanlı, Türkiye’de Yerel Basın (Kırıkkale Örneği 1951-1983), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Kırıkkale, 2014, s.287-288.

²⁹⁷ Kırıkkale Postası gazetesi, S.52, 11.04.1954, s.1,3.

²⁹⁸ Yıldırım Koç, Türk-İş Tarihinden Portreler Eski Sendikacılardan Anılar-Gözlemler (I), Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) Yayınları, II. Baskı. Ankara, 1999, s.83.

²⁹⁹ Necmeddin Sefercioğlu, “Kaya Özdemir”, <https://www.kavgamiz.com/orkun-dergisi/kaya-ozdemir-1593/> Erişim Tarihi: 04.03.2024.

aydın bir kişiydi. Rüstem Ağa, Arif Oruç'un Yarın dergisini de Necip Fazıl'ın Büyük Doğu Dergisini de okurdu ve çocuklarına da okuturdu.³⁰⁰

Demiryollarından emekliliği olmayan Rüstem Ağa, demiryollarından ayrıldıktan sonra ticarete atıldı. Kil, zeytinyağı, Amerikan kaput bezi gibi ürünlerin ticaretiyle iştigal olan Rüstem Ağa, askerî fabrikalara (Şimdiki MKE AŞ. Fabrikaları) toptan sebze vermeye başlamıştır. Rüstem Ağa bir dönem mezat salonu çalıştırmış ve tellaliye işleri yapmıştır. Rüstem Ağa'nın "ağalık" sıfatı zenginliğinden ya da arazilerinin bolluğundan değil, haksızlığa tahammülü olmayan, dürüst kişiliğinden dolayı bizzat çevresi tarafından yakıştırılmış bir sıfattı. Dahası, köydeki tüm arazileri amcaları tarafından işletilen Kaya Özdemir'in babası, kalan arazileri de işletmesi için yeğenlerine vermişti. Maddî imkânları kısıtlı olan Rüstem Ağa, bir de astım hastalığına yakalananınca oğlunun Sanat Enstitüsü okuyup bir an önce bitirmesini istedi.³⁰¹

Kaya Özdemir, Yıldırım Koç ile yaptığı bir röportajda o sıkıntılı günlerini şöyle anlatmaktadır: "Benim sanat enstitüsüne alınmamda Hasan Ali Yücel'in büyük rolü vardır. Benim okuldaki velim, öğretmen Mahmut Ceyhan'dı. Ankara'ya ilk geldiğimde onların evinde kaldım. Evleri Esat'ta bağların içindeydi. O tarihlerde buralarda ev yoktu. Birinci Erkek Sanat Enstitüsüne girmeyi istiyordum. Yaşım küçük diye almadılar. Mahmut Ceyhan o zaman bana, 'Millî Eğitim Bakanlığına git, Bakan'la görüşmeye çalış, gerekirse sesini yükselt, bağır çağır ağla.' dedi. Millî Eğitim Bakanlığına gittim. Bakanın katına kadar çıktım. Beni sokmuyorlardı. 'Bakan amcam.' dedim. Kapıdaki polis inandı. Kapıyı açıp içeri girdim. Hasan Ali Yücel'i gördüm. 'Niye geldin?' dedi. Babamın durumun anlattım. Ağlamaklı oldum. 'Elinizi ayağınızı öpeyim, beni okula yazdırın, küçük olduğum için almıyorlar.' dedim. 'Millet senin elini ayağına öpsün, sen niye benim elimi ayağımı öpeceksin!' dedi. Müsteşarını çağırdı. O zamana kadar edebiyat öğretmeni olmak isterdim. Müsteşar mesleki teknik eğitimci Rüştü Uzel'di. O da bana yardımcı oldu. Küçük olmama rağmen okula kabul edilmemi sağladı. Mesleki teknik eğitimciliğe o günden sonra

³⁰⁰ Pehlivanlı-Pehlivanlı, agm., s.243.

³⁰¹ Koç, age., s.83.

gönül verdim. Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in okula alınmam için yazdığı yazı sanat enstitüsündeki dosyamdaydı.”³⁰²

Bu telaş içerisinde okula müracaat tarihini geciktiren Kaya Özdemir, yatılı olarak kabul edilmedi; gündüzlü olması gerekti. Gündüzlü olarak okula devam edebilmesi için de Ankara'da teyzesinin evinden kalması gerekiyordu. O dönemde yaşadıklarıyla ilgili olarak Kaya Özdemir, Yıldırım Koç'la yaptığı aynı röportajda şunları anlatmıştır: “Okula leyli (yatılı) öğrenci olarak almadılar. Başvuru süresi geçmiş. Nehari (gündüzlü) öğrenci olabilmem için de teyzemin evinde kalmam gerekiyordu. Evleri, yeni cezaevinin sokağındaydı. Teyzemin kayınpederi başımadı. Teyzemin eşi Ziya Hafız da aydın bir insandı. Osman Yüksel Serdengeçti'yi onun evinde tanıdım. Osman Yüksel, Dil Tarih'teki ateist öğrencileri Ziya Hafız'ın yanına getirirdi, onunla konuşurlardı. Onları yeniden inanca kazandırirdi. Okulda birinci sene biterken, Reşat Şemseddin Sirer okula geldi. Beni kendisiyle tanıştırdılar. Hasanoğlu Köy Enstitüsündeki bir toplantıya Bakan talimatıyla beni gönderdiler. Orada ‘Turan’ şiirini okudum. Babam ihtiyaçlarımın karşılanması için ayda 25 lira verirdi. Bir gün altın dişini satarak bu parayı ödeyebildi. Teyzem çok titiz bir kadındı. Kışları bile ayağımda yazlık lastik vardı. Cezaevinin bulunduğu yerden okulun olduğu Hipodroma kadar yürür, akşam da yürüyerek dönerdim. Uzun süre teyzeme kırıldım. Kışın gelirdim, ayağımı aşağıda çıkarttırırdı; ayağımı karla ovuşturur, yukarıya öyle çıkardım. Ay ışığında ders çalıştığım çok oldu. Okulun birinci sınıfını geçince Yıldız Teknik Okuluna imtihansız kabul edildim. Ortalama notum o kadar yüksekti. Hocalar çok severlerdi. Babamın hastalığı nedeniyle gidemedim. İçimde bir ukde olarak kaldı. Ama hâlîmden memnunum. Ziya Hafız'ın da manevi etkisi oldu. Ana baba duasının önemini öğrendim. Ziya Hafız'ın yanına birçok ünlü kişi gelirdi. Çerkez pehlivanlar hep onun yanına gelirlerdi. Teyzemler staj döneminde evlerinde kalmama izin vermediler. Gazi Terbiyenin bahçesinde yattım iki ay. Bazen okula götürüyordu arkadaşlar. Ancak o zaman sıcak yemek yiyebiliyordum. Daha sonra bir okul yatakhanesinde kaldım.”³⁰³

³⁰² Koç, age., s.83-84.

³⁰³ Koç, age., s.84.

Okulun bitmesinin ardından 1947’de Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğü (şimdiki adıyla “Makine ve Kimya Endüstrisi AŞ.”-MKE-) Kırıkkale Kuvvet Merkezinde elektrikçi olarak göreve başlayan Kaya Özdemir, Şebeke Tamir-Bakım Postabaşılığına kadar yükseldiği o fabrikada 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesine kadar çalışmıştır.³⁰⁴

Özdemir’in kendi ifadesine göre, “İlk zamanlar askerî iş yerlerinde sendika kurmak yasaktı. İşe girdiğim zaman, Askerî Fabrikaların lojmanları, sineması, ‘Toprak Mahalle’³⁰⁵ denilen ve vatandaşın oturduğu yerlerden tel örgüyle ayrılmıştı. Nöbetçiler beklerdi.”³⁰⁶

Kaya Özdemir, 1948 yılında, iş yoğunluğunun hafif olduğu bir gün sıkılınca mesleğiyle alakalı bir kitap okumaya başlar. Bu sırada durumu gören bir albay, iş sırasında kitap okuduğu için kendisine beş yevmiye ceza verir. Kitabın mesleğiyle ilgili olduğunu ispat etmeye çalışan Özdemir’in bu inadı sebebiyle albay tarafından cezası on yevmiyeye çıkartılır. Bu miktar yaklaşık olarak maaşının üçte biridir ve Kaya Özdemir’i maddi olarak sıkıntıya sokar. Çünkü o günlerde rahatsızlığı tekrar eden babası çalışmamaktadır ve evin geçimini Kaya Özdemir sağlamaktadır. Fakat Kaya Özdemir’in aldığı bu cezanın kitaptan dolayı değil, babasının Kırıkkale’de Demokrat Parti teşkilatını kuran ilk kişi olmasından kaynaklandığı daha sonra anlaşılır. Tek parti (CHP) döneminde meydana gelen bu olay, Kaya Özdemir’in üstlerine şikâyet edilmesi için “yeterli” olmuştur. Bu olaydan sonra tepkisini artıran Kaya Özdemir, Tevfik Fikret şiirleri okumaya başlayınca 22 gün nezarete kalır ve TCK’nin 146. maddesinin³⁰⁷ tatbiki istenir. Fakat o gün nöbetçi olan Askerî Savcı’nın olumlu tutumu, Özdemir’in nazik ve saygılı tavırları, amirlerinin ve diğer

³⁰⁴ Sefercioğlu, *agm.*, <https://www.kavgamiz.com/orkun-dergisi/kaya-ozdemir-1593/>.

³⁰⁵ Askerî Fabrikaların Kırıkkale’de kurulmasının ardından Kırıkkale halkının ilk yerleşim yerlerindendir. Günümüzde Gürler Mahallesi adıyla, Kırıkkale Merkez İlçeye bağlı idari yapılanma içerisinde yer alsa da halk arasında hâlâ “Toprak Mahalle” adıyla anılmaktadır.

³⁰⁶ Koç, *age.*, s.84.

³⁰⁷ Artık yürürlükte olmayan TCK. 146. maddeye göre, “Türkiye Cumhuriyeti Teşkilat-ı Esasiye Kanununun tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil veya ilgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisini iskata veya vazifesini yapmaktan men’e cehren teşebbüs edenler, idam cezasına mahkûm olur”. Doğan Soyaslan, “*Anayasa’nın Ceza Normları Tarafından Korunması-TCK’nin 146. Maddesi*”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt: 10, Yıl: 1993, s.67.

şahitlerin verdikleri olumlu ifadeler sayesinde davaya bakan savcılar tarafından mütalaası değiştirilen Kaya Özdemir beraat etmiştir.³⁰⁸

Kaya Özdemir, Kırıkkale Makine ve Kimya İşçileri Sendikasının (Kırıkkale Metal-İş) kurucuları arasında yer almıştır. Sendikada genel sekreterlik ve başkan vekilliği yapan Özdemir, 1954 yılında genel başkanlığa seçilmiştir.³⁰⁹ Kaya Özdemir, o günleri şöyle anlatmaktadır: “1950 yılında askerî iş yerlerinde örgütlenme izni çıktı. İzni Celal Bayar’ın verdiği söylenir. Sendika kurmaya karar verildi. Elektrikçi Burhan Usta ve Fuat Usta, Sucu Burhan Usta, Niyazi Talu Usta (Müteşebbis Heyet Başkanı, 6 ay başkanlık yaptı), Edip Kök Usta, Şevket Bayrakçı Usta (hızlı solculardandı), Mahmut Develioğlu (daha sonra gazeteci oldu) bu işin başını çekiyordu. Ben sürekli olarak Burhan ustaların yanındaydım. Bu sebeple bana kurucular arasında yer almamı ısrarla onlar telkin etti. ‘Bize yer düşer mi,’ dedim. ‘Düşer,’ dediler. 3 Ağustos 1950 tarihinde Makine ve Kimya Sanayisi İşçileri Sendikasını kurduk. 25 kuruş aidatı makbuzla toplardık. Aidat toplamada ben rekortmendim. Aidat daha sonra önce 50 kuruş, bir süre sonra da 1 lira oldu. İlk olarak askerî iş yerinin stadyumunda bize verilen bir odada sendikacılık yapıyorduk.”³¹⁰ “(...) 1972’ye kadar yedek subaylık hariç, başkanlığı sürdürdüm. Mazbatamı rahmetli anama götürürlerdi. Ben giderdim, elini öperdim. Duayla verirdi bana mazbatayı. 1965 yılında mebus olunca, bana karşı tavır alanlar oldu. ‘Bizi bıraktı da gitti mebus oldu,’ diyenler çıktı. Sendikada göreve başlayınca adını değiştirmek istedim. Genel Kurulda, adını Kırıkkale Metal-İş Sendikası olarak değiştirdik. Avrupa’da çalışan bir akrabam, isteğim üzerine, meslek kodlarını gönderdi. İşkollarına göre ayrımı öğrendim. Milleti alıştırmak lazımdı. Evraklar düzenlemeye başladım. Sendika sicil numarası sistemini getirdim. İlk kuruculara 9 kişi ayırıp, 10. sırayı kendime verdim. (...)”³¹¹

MKE’nin, bir süre önce patlayan³¹² İmla İşletmesinin yeniden inşa edilmesinin ardından açılışa katılan Cumhurbaşkanı Celal Bayar, bu törende bir konuşma yapan Metal-İş Genel Başkanı Kaya Özdemir’in hitabetini çok beğenir. Dönüş yolunda

³⁰⁸ Pehlivanlı-Pehlivanlı, agm., s.244.

³⁰⁹ Sefercioğlu, agm., <https://www.kavgamiz.com/orkun-dergisi/kaya-ozdemir-1593/>.

³¹⁰ Koç, age., s.86.

³¹¹ Polat, age., s.9.

³¹² 1986 ve 1997’de de benzerleri yaşanmıştır.

yanındakilere, “Bu çocuğu Meclis’e kazanın.” der. Yükselişini sürdüren Kaya Özdemir, 1956 yılında da Ankara İşçi Sendikaları Birliği Başkanı olmuştur. Özdemir, Birlik Başkanı sıfatıyla bir yemek tertip eder ve yemeğe Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ı da davet eder. Bayar, Kaya Özdemir’i kırmaz ve yemeğe katılır. Özdemir, Türkiye’de yine bir ilki gerçekleştirmiş, bir sivil toplum kuruluşu olarak ilk defa bir cumhurbaşkanına resmî yemek vermiştir. Başarılarına devam eden Kaya Özdemir, Emlak Kredi Bankası’ndan 600 bin lira kredi çekerek Kırıkkale’ye sendika binası yaptırır. Bu bina da bir ilktir ve Kırıkkale’nin ilk kaloriferli binası olma özelliğini taşımaktadır.³¹³

Kaya Özdemir, 1960 yılında Türk-İş Yönetim Kurulu üyeliğine seçilir ve Konfederasyonun Genel Sekreter Yardımcılığı görevine getirilir. 1963 yılında Türkiye Metal-İş Federasyonunun kuruluşuna öncülük eder. Federasyonun da genel başkanlığına seçilen Kaya Özdemir, 1965-69 yılları arasında II. (XIII.) Dönem Adalet Partisi İstanbul Milletvekili olarak TBMM’de yer almış, Çalışma Komisyonu Başkanlığı yapmıştır.³¹⁴ Özdemir, aynı dönemde Kırıkkale Metal-İş Sendikası ve Türkiye Metal-İş Federasyonu Genel Başkanlıklarını 1972 yılına kadar, o yıl seçildiği Türk-İş Genel Eğitim Sekreterliği görevini de aralıksız 15 yıl sürdürmüştür. Tüm bunların yanında 12 yıl TRT Danışma Kurulu üyeliği, 1981-84 yıllarında da üç dönem Millî Prodüktivite Merkezi (MPM) Yönetim Kurulu Başkanlığı yapmıştır. Kaya Özdemir, Türk-İş Genel Eğitim Sekreterliğinden emekli olduktan sonra da vefat ettiği 19 Mayıs 2001 tarihine kadar Türk-İş Genel Başkan Danışmanlığı yapmıştır.³¹⁵

Sendikacı, siyasetçi, şair ve yazar olan Kaya Özdemir’in, dört buçuk yıl Dünya, dört buçuk yıl da Adalet gazetelerinde, “Köşemden” başlıklı köşesinde, vatan ve millet sorunlarına ilişkin günlük yazıları yayımlanmıştır. Orkun, Mefkûre, Forum, Size, Hız, İnanç, Karınca, Kooperatifçilik Bülteni gibi dergiler yanında, kurucusu veya yöneticisi olduğu sendika kuruluşlarının yayın organlarında da (Türk Metal, Türk-İş, vb.) yazıları ve şiirleri yayımlanmıştır. Ayrıca Türk-İş genel başkanlarından “Seyfi Demirsoy” için hazırladığı aynı isimdeki 350 sayfalık özgeçmiş çalışması (Türk

³¹³ Koç, age., s.88.

³¹⁴ <https://vekillerimiz.com/vekil/kaya-ozdemir-5656/>, Erişim Tarihi: 27.05.2023.

³¹⁵ Sefercioğlu, *agm.*, <https://www.kavgamiz.com/orkun-dergisi/kaya-ozdemir-1593/>.

Metal Sendikası Yayınları, Ankara), “Çaresizlik Şarkısı-Şiirler” (Demircioğlu Matbaası, Ankara, 1. Baskı 1998, 2. Baskı 2001) adlı şiir kitabı, Kaya Özdemir’in önemli çalışmalarındandır. Kaya Özdemir, 1950’lerde bir işçi kenti olarak gelişmekte olan Kırıkkale’nin “kozmopolit” yapısı içinde Türkçü bir ortam oluşturma çabası içine girmiş, dünya görüşünü paylaşan arkadaşlarıyla birlikte 1951’in Nisan’ında Türk Milliyetçiler Derneği’nin (TMD) Kırıkkale Şubesini açmıştır. Arkadaşlarıyla birlikte Kırıkkale’de düzenledikleri faaliyetlerde birçok Türkçü ismi ağırlamışlardır.³¹⁶ Türk milletinin maddi ve manevi değerlerine sadakatle bağlı olan ve bu görüşünü her ortamda açıkça dile getiren Özdemir, Türkiye Metal-İş Federasyonundan Türk Metal Sendikasına geçiş sürecinde yaşanan sorunlara ve sendikalarına yönelik ithamlara dair 17 Temmuz 1975 tarihinde yaptığı basın açıklamasında, kendilerine yönelen saldırıların, sendikanın logosundaki “Bozkurt” sembolüne kadar vardırıldığını söyleyerek logo konusunda şu ifadeleri kullanmıştır: “Metal-İş yöneticileri daha 1963 yılında amblemlerine Ergenekon Destanı’ndan alınan ‘Bozkurt’ sembolünü koymuşlardır. Bu sembol fanatik bir düşünce ve şoven bir görüşle ambleme konulmuş değildir. Hür dünyanın hemen hemen her ülkesinde amblemler o ülkenin geçmişiyle ilgili çeşitli olayları sembolize etmektedirler. Ergenekon Destanı, ‘Metal İşkolunu’ en iyi sembolize eden tarihi bir semboldür. Federal Almanya’da amblemine ‘Ayı’ sembolü koyan kuruluşlar vardır. Bunlar bizde olduğu gibi ne eleştirilmekte ne de kınanmaktadır.”³¹⁷

3.1.1.2. Kaya Özdemir’in Genel Başkanlığı Döneminde Metal-İş Sendikasının Faaliyetleri

Metal-İş Sendikası, birçok millî davanın takipçisi olduğu gibi, dönemin en önemli sorunlarından olan, Türkiye’nin Kıbrıs davasına da sahip çıkmış, sembolik de olsa yaptığı girişimlerle bu düşüncesini ortaya koymuştur.³¹⁸ Örnek olarak, sendika, MKE ile müştereken Kıbrıs Türklerine gönderilmek üzere bir bayrak direği yapılmasını kararlaştırmıştır. Sendika yetkilileri bu hediyeyle ilgili olarak basına yapmış

³¹⁶ Sefercioğlu, *agm.*, <https://www.kavgamiz.com/orkun-dergisi/kaya-ozdemir-1593/>.

³¹⁷ Türk Metal gazetesİ, S.4, 25.07.1975, s.4.

³¹⁸ Tarihi süreçte MKE İşçileri Sendikası, Kırıkkale Metal-İş Sendikası ve Türk Metal Sendikası isimleriyle faaliyet gösteren mezkûr sendika, Türkiye’nin Kıbrıs Davasını adeta bir işçi meselesi gibi her dönemde gündemde tutmuş ve Kıbrıs’ın Türkiye için vazgeçilmez olduğunu her fırsatta dile getirmiştir.

oldukları açıklamada, “Bayrak direği, Kırıkkale fabrikalarında Türk işçisi tarafından üretilecek olup Türkiye’de yaşayan 24 milyon Türk’ün gözleriyle ve kalpleriyle yakından ilgilendikleri Kıbrıs Türkleri için bir iftihar kaynağı olacaktır.” demişlerdir.³¹⁹ Yine Kırıkkale Metal-İş Sendikasının konuyu sürekli gündeme getirmesi sayesinde, Genel Başkan Kaya Özdemir’in üç yıllık uğraşı sonucunda Kırıkkale’nin sembollerinden olan Kaletepe’ye büyük bir Türk Bayrağı dikilmiştir. Ayrıca aynı bölgenin ağaçlandırılması için de büyük mücadele vermişlerdir.³²⁰

MKE İşçileri Sendikası, bu dönemde MKE işçilerinin yalnızca geçici olarak değil sürekli çalışmalarını sağlayacak sözleşme imzalanması ya da bir süredir verilmeyen ikramiyelerin verilmesini sağlama gibi faaliyetler yapmışlardır.³²¹ Sendika için başarı olarak kabul edilebilecek bir olay da şu şekilde yaşanmıştır: 1956 yılında, Kırıkkale Belediyesinin kontenjanı ve siparişi olan 3.810 ton kömüre karşılık, Kırıkkale’ye yarısından az bir miktar olan 1.502 ton kömür sevk edilmiş, bu durum karşısında Kırıkkale MKE İşçileri Sendikası yetkilileri, Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhan nezdinde hükûmete bir telgraf çekerek durumu anlatmışlar, ayrıca Sendika Genel Başkanı Kaya Özdemir’in 2 Eylül’de Mümtaz Tarhan’ı ziyaretinde de gündeme gelmiştir. Konu, hükûmet tarafından olumlu karşılanmış, durumu bildiren telgraf da İşletmeler Bakanı Samet Ağaoğlu tarafından cevaben Kırıkkale MKE İşçileri Sendikasına gönderilmiştir. Bakan Ağaoğlu, gönderdiği telgrafta, sendikanın bu girişimi neticesinde acilen 22 ton kömürün daha Kırıkkale’ye sevk edildiği, işçilerin de topyekûn Kırıkkale’nin ihtiyacı olan 3.810 ton kömürün de en kısa zamanda sevk edileceğinin müjdesini vermiştir.³²²

Sendikacılığın amatörce yapıldığı bu dönemde, DP Hükûmeti de daha önce verdiği sözleri tutmak amacıyla, sendikalara küçük çaplı da olsa destek sağlamıştır. Sanayinin yoğun olduğu bölgelerde sendikacılık faaliyetleri de artış göstermeye başlayınca, Çalışma Bakanlığı tarafından bir program çerçevesi içerisinde işçi seminerleri verilmeye başlanmış, bunlardan bir tanesi de 1958 yılında Kırıkkale’de

³¹⁹ Bizim Kırıkkale gazetesi, S.5, 03.09.1955, s.1.

³²⁰ Kırıkkale Postası gazetesi, S.84, 22.09.1956, s.1,4; Pehlivanlı-Pehlivanlı, agm., s.245; Günümüzde Kaletepe’deki bayrak dalgalanmaya devam etmekte, o yıllarda dikilen ağaçlar sayesinde tepe yemyeşil ve sık ağaçlıklarla bir fidanlık görünümündedir.

³²¹ Bizim Kırıkkale gazetesi, S.62, 29.09.1956, s.1.

³²² Bizim Kırıkkale gazetesi, S.79, 15.12.1956, s.1.

başlamıştır. Konuya ilişkin basında çıkan haberlere göre, seminerler bir ay devam etmekte, seminere sendika üyelerinden ve işçi temsilcilerinden 35 kişi katılmaktadır. Eğitimler, Çalışma Bakanlığı tarafından gösterilen uzmanlar tarafından verilmekte ve eğitimlerde “Sendikacılık Nedir, Sendikacılığın Tarihi, Türkiye ve Avrupa Sendikacılığı, Grev, Lokavt, İş İhtilafı ve İşçi Temsilcilerinin Görevleri” gibi konulara değinilmektedir.³²³

Sendikacılık konusunda zamanla tecrübe kazanmaya başlayan Metal-İş üyeleri ve yöneticileri, kuruluş aşamasındaki federasyonun kendilerine daha çok hak sağlayacağını bilincinde bir yandan çalışmalarını sürdürürken diğer yandan da çalışma ortamının daha sağlıklı ve kaliteli olması için de mücadele vermişlerdir. Sendikal bilincin oluşmadığı dönemlerde böyle bir duruma karşı tepkisiz kalabilecekken Mühimmat Fabrikası çalışanları, fabrikalarının Sağlık Şefi Mustafa Turgut’un hasta işçilere karşı iyi muamele etmediğiyle ilgili şikâyetle bulununca sendika harekete geçmiş, adı geçen doktor hakkında inceleme yapılması için MKE Genel Müdürlüğüne başvuruda bulunulmuştur.³²⁴

Kaya Özdemir ve arkadaşları, 1962-63 yıllarında metal işkolunda asgari ücretin yükseltilmesi için MKE çapında eylemlere başlarlar. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Yeni Türkiye Partisi (YTP) ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) tarafından kurulan koalisyon hükûmetinin iş başında olduğu yıllardır ve Çalışma Bakanlığı koltuğunda Bülent Ecevit oturmaktadır. Asgari ücretin yükseltilmesini istemeyen Ecevit’in aklındaki azami miktar olan 10 liraya karşılık sendika, 12 lira asgari ücret talep etmektedir. Kaya Özdemir, bu durumu Kırıkkale’deki bir işverenle görüşür. İşverenin İl Hakem Kurulu kararına itiraz etmemesi, bu miktarın zaten bir şekilde cebinden çıkacağı yönünde kendisini ikna eder. Özdemir bu girişimle de kalmayıp hocası olan Rafet Ayyıldız’a gider. Ayyıldız, o dönemde bir kamu kurumunun genel müdürüdür. Kaya Özdemir, Rafet Ayyıldız’ı da ‘İtiraz etmeyin, millet size dua etsin.’ ifadesiyle ikna eder. İkisi de itiraz etmez. Süresi içinde itiraz edilmediği için 12 liralık İl Hakem Kurulu kararı kesinleşir. Ancak Çalışma Bakanı Bülent Ecevit, kafasındaki 10 TL’lik asgari ücret tavanı konusunda Kaya Özdemir’i ikna etmeye

³²³ Bizim Kırıkkale gazetesi, S.308, 28.11.1958, s.1.

³²⁴ Çelikkale gazetesi, S.9, 22.08.1962, s.3.

çalışır. Fakat Kaya Özdemir, tavrından ve kararından geri adım atmaz, çok büyük zorluklarla elde ettiği 12 liradan taviz vermeyeceğini bir kez daha ifade eder. Özdemir'in bu kararlı tutumu karşısında mecbur kalan Ecevit imzayı atar. Bu olayın ardından Ecevit ile Özdemir arasında sıkı bir dostluk başlamıştır.³²⁵

O yıllarda Ankara-Kırıkkale arasında demiryolu da karayolu da vardır ancak ikisi de metruk haldedir, trenler de eskimiş vaziyettedir. Bu yüzden trenle Ankara-Kırıkkale arası ancak 5-6 saatte alınabilmektedir. Öte yandan her geçen gün hızla büyüyen Kırıkkale'de halkın gıda ve giyim ihtiyaçlarını karşılayabileceği büyüklükte bir market ve mağaza bulunmamaktadır. Özel sektörün henüz gelişmediği o yıllarda giyim, manifatura gibi ihtiyaçlar Sümerbank; gıda, temizlik malzemeleri gibi ihtiyaçlar ise GİMA tarafından karşılanmaktaydı. Devletçilik anlayışının gereği olarak hizmet veren Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT) Sümerbank da GİMA da Kırıkkale'de yoktu. Kaya Özdemir, tüm bu sorunları DP'li Bakan Samet Ağaoğlu'na götürür. Özdemir'in her zamanki gibi net ve oldukça sert konuşma tarzından dolayı Samet Ağaoğlu önce sert davranır. Özdemir'e, "Sen proletarya ağzıyla konuşuyorsun," der. Kaya Özdemir, genel başkanlığın yanı sıra aynı zamanda Kuvvet Merkezinde işçi mümessili olarak seçilmeye devam etmektedir. Samet Ağaoğlu, bu gergin sohbetten iki gün sonra Kırıkkale'ye, Kuvvet Merkezine gelir ve işçi lokaline girer. Bakan geldiği için temsilciler de toplanmıştır. Bakan Ağaoğlu, "Temsilciler adına sözcünüz kim?" diye sorar. Temsilcilerin sözcüsünün Kaya Özdemir olduğunu gören Ağaoğlu şaşırır. Özdemir, kendisinin hem sendika genel başkanı hem de iş yeri temsilci olduğunu söyler. Sözcü olarak tüm sıkıntıları yeniden iletir. Samet Ağaoğlu'nun tavrı bu kez daha farklı ve olumlu olur. Bu ziyaretin ardından Bakan Ağaoğlu, hem daha iyi bir demiryolu ve tren sisteminin hem de Sümerbank ve GİMA'nın en kısa zamanda Kırıkkalelilerin hizmetine sunulacağını sözünü verir. Özdemir'in kararlı ve açık sözlü duruşu sayesinde, Bakan Samet Ağaoğlu'nun talimatlarıyla Kırıkkale'de sendika başkanının protokole alınması kararı alınmıştır. Kırıkkale'de hizmete giren Sümerbank, bir ilçede açılan ilk Sümerbank'tır. Ankara'nın merkez ilçelerinde dahi böyle daha önce böyle bir uygulama yapılmamıştır. Kaya Özdemir, bu gelişmenin ardından iyice güçlenerek

³²⁵ Pehlivanlı-Pehlivanlı, agm., s.245.

gerek iş yerlerinde gerekse Kırıkkale'nin muhtelif yerlerindeki eksikliklerin giderilmesi için tüm çalışmaların içerisinde yer alır.³²⁶

Kırıkkale, Ankara, İstanbul, İzmir ve Karabük'te kurulu olan ve metal işkolunda faaliyet gösteren sendikalar bu dönemi daha sessiz ve sakin bir şekilde geçirmiş olsalar da 1961 Anayasası'nın getirmiş olduğu haklara dayanarak daha aktif sendikacılık faaliyetlerine girişmişlerdir. Nitekim 1952'de kurulan Türk-İş Konfederasyonunun, ilerleyen yıllarda belkemiği sayılabilecek metal işkolu sendikaları, Türk-İş'in kuruluşuna destek olmuşlardır. Bu desteğin en somut örneklerinden birisi, Türk-İş'in ilk icra komitesi başkanı olan Ömer Akçakanat'tır. Akçakanat, aynı zamanda MKE'de yetkili Ankara Mihaniki Kimya İşçileri Sendikasında da (Ankara Metal-İş Sendikası) yönetici olan bir isimdir.³²⁷

3.1.2. Türkiye Metal-İş Federasyonun Kuruluşu ve Faaliyetleri

Türk-İş'te de bu kadar aktif olan metal işkolundaki sendikaların uzun yıllar boyunca gerek işçi hakları adına gerekse ülke menfaatleri adına gerçekleştirmiş oldukları çalışmalar bu sendikaların Türk Sendikacılık Tarihi'nde güçlü bir aktör olmasını sağlamıştır. Bunun farkında olan Türk-İş yetkililerinin girişimleriyle dağınık durumdaki metal işkolu sendikaları bir federasyon çatısı altında toplanmıştır. Bu konuda Kırıkkale Metal-İş Sendikası Genel Başkanı Kaya Özdemir, 1962'de yaptıkları Kırıkkale Metal-İş İkinci Olağan Yönetim Kurulunda, Türkiye Metal-İş Federasyonunun kuruluşuyla ilgili olarak, "Metal sanayisi işçileri arasında, Kırıkkale Metal-İş'in gayretleriyle 4 binden fazla işçiyi kavrayacak umumi bir sendikanın hazırlıklarına girişilmiştir."³²⁸ ifadesiyle müjdeyi vermektedir. Federasyon kurulması için yapılan çalışmaların kısa sürede sonuç vermesiyle, Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç'un rehberliğinde oluşturulan bir müteşebbis heyet tarafından 10 Temmuz 1963 tarihinde federasyonun tüzük taslağı hazırlanmış, kabul edilen tüzükle Türkiye Metal-İş Federasyonu resmen kurulmuştur. Bu süreçte katkıda bulunan Müteşebbis Heyette Halil Tunç'un dışında Hüseyin Orhan, Şuayip Çalkın, Ali Caner, Kaya Özdemir, Mustafa Patırna, Ali Önder, İsmail Tunca ve Veli Karakülâh

³²⁶ Koç, age., s.87.

³²⁷ Pehlivanlı-Pehlivanlı, agm., s.242.

³²⁸ Çelikkale gazetesi, S.5, 17.08.1962, s.1.

bulunmaktaydı. Heyet'in başkanlığına Kırıkkale Metal-İş Sendikasının da başkanı olan Kaya Özdemir, genel sekreterliğine Ankara Mihaniki Kimya İşçileri Sendikası Başkanı Mustafa Patırna, mali sekreterliğine ise yine Ankara Mihaniki Kimya İşçileri Sendikasından Veli Karakülah getirilmişti.³²⁹

Sendikacılığa grev, toplu sözleşme ve lokavt gibi hakları getiren kanunun 24 Temmuz 1963 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanmasıyla birlikte Türk Sendikacılık Tarihinde önemli bir aşama kaydedilmiştir. Konuya ilişkin bir açıklama yapan Başbakan İsmet İnönü, "Türk işçisinin memleketin kalkınmasında birinci derece vazife sahibi olduğuna inanıyoruz." derken, Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu, "Sosyal adaleti, hürriyet ve demokrasi çerçevesi içinde gerçekleştireceğiz." şeklinde yorumlamıştır. Çalışma Bakanı Bülent Ecevit ise, "Grev ve lokavt haklarının kullanılacağına değil, anlayışla anlaşma masalarına oturulacağına inanıyorum." ifadeleriyle sendikaların daha mutedil davranmalarını salık veren bir açıklama yapmıştır. Sendikacılık için önemli haklar ve gelişmeler içeren bu kanunun resmî olarak yayımlandığı gün olan 24 Temmuz, Türk-İş tarafından "İşçi Bayramı" olarak kabul etmiştir. Aynı gün ilk "İşçi Bayramı" İşçi Sigortaları Konferans Salonunda kutlanmış, kutlamaya Başbakan İsmet İnönü, Başbakan Yardımcıları Ekrem Alican ve Turhan Feyzioğlu, Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, Millî Eğitim Bakanı İbrahim Öktem, Çalışma Bakanı Bülent Ecevit, senatörler, milletvekilleri ve yabancı sendika temsilcileri katılmıştır.³³⁰

Kuruluşunda 8.650 üyesi bulunan Türkiye Metal-İş Federasyonunun, kuruluşunun ardından 19 Ocak 1964 tarihinde gerçekleştirdiği ilk genel kurulunda genel başkanlığa Kaya Özdemir, genel sekreterliğe Mustafa Patırna, mali sekreterliğe de Nuri Özdemir seçilmiş, dönem içinde Nuri Özdemir vefat edince, yerine Tefvik Başaral getirilmiştir. Bu dönemde teşkilatlanma çalışmalarını hızlandıran federasyon, büyük kazanımlar sağlayan önemli sözleşmelere imza atmıştır.³³¹

Kanundışı örgütlenmelerin gün yüzüne çıkmaya başladığı ve toplumda ayrışmaların belirginleşmeye başladığı 1965 sonrasında bu bölünmeler sendikalara da sıçramaya

³²⁹ Pehlivanlı-Pehlivanlı, agm., s.242.

³³⁰ MKE Haberleri gazetesi, S.143, 01.08.1963, s.1.

³³¹ Polat, age., s.12.

başlamıştır. “İlkeler üzerine sendikacılık” anlayışını benimseyenlerle “ideolojik sendikacılık” anlayışını benimseyenler bu ayrışmanın iki tarafını temsil etmekteydiler. Bunlardan “ilkeli sendikacılık” anlayışını benimseyenler, “bağımsızlıktan” yana tavır alıp herhangi bir siyasi partinin ya da ideolojinin güdümüne girmemeyi tercih etmişlerdir. Tüm kararlarında, uygulamalarında yalnızca tabanlarını oluşturan işçilerin menfaatini ve onların bakış açılarını kararlarına yansıtmaktan yanaydılar. “İdeolojik sendikacılık” anlayışından yana tavır alanlar ise birçoğu kanundışı örgütlenmeler olmak üzere, çeşitli ideolojilerin, hatta ideolojik düşüncelerin de iç ayrışmaları olan farklı fraksiyonların görüşleri doğrultusunda kararlar almayı tercih etmişlerdir. Sık sık dile getirdikleri “sınıf ve kitle sendikacılığı” yalnızca bir slogan olmaktan ileri gidememiştir.³³²

Kısa süre içerisinde metal işkolunda çalışan işçiler tarafından benimsenen Metal-İş ve Türkiye Metal-İş Federasyonu, o günlerde belirginleşmeye başlayan Türk sendikacılığındaki “yol ayrımını” da tescillemiş oldular. Federasyon, “Devletin bölünmez bütünlüğü, milletin birliği ve hür demokrasiden yana tavır almış, bu tavrı da tabandan büyük destek almasını sağlamıştır.”³³³ Ayrıca federasyon, üyesi olduğu Türk-İş’in siyasete bakış açısıyla paralel bir çizgi izlemiş, Genel Başkan Kaya Özdemir, zaman zaman yaptığı açıklamalarla Türk işçisinin ve Metal-İş’in “milliyetçi” olduğunun altını çizerek, “Metal-İş, adı ne olursa olsun siyasi partiler karşısında bağımsız olup herhangi bir siyasi teşekkülün de vasıtası değildir. Metal-İş saflarında çeşitli siyasi partilere mensup ve bağımsız işçi arkadaşlarımız, el ele gönül birliği içerisinde çalışmaktadırlar. Metal-İş Sendikası, milliyetçilik ülküsüne bağlı bir meslek teşekkülüdür. Yurdumuzun menfaatlerine gerçekten uygun kuruluş ve siyasi partilerle siyasi inanışlara hürmetkâr, icra ve idare heyetlerimizde vazife alan sendikamız idarecileri sendikamız faaliyetleri ve çalışmaları dışında siyasi partilere üye olabilirler, fakat partilerin idare heyetlerinde vazife alamazlar.” demiştir.³³⁴

Federasyon kurulmasıyla birlikte yapılan eğitim, bilgilendirme ve teşkilatlanma çalışmaları meyvelerini vermeye başlamış, 19-20 Aralık 1965 tarihleri arasında toplanan 2. Genel Kurula 20 bin üye sayısı ile girilmiştir. Genel Kurul sonunda

³³² Hazır-Eroğlu, age., s.21.

³³³ Hazır-Eroğlu, age., s.18.

³³⁴ Çelikkale gazetesi, S.5, 17.08.1962, s.2; Çelikkale gazetesi, S.21, 05.09.1962, s.1.

Genel Başkan Kaya Özdemir ve Genel Sekreter Mustafa Patırna yeniden seçilirken, mali sekreterliğe Gündüz Yazıcı seçilmiş, bir süre sonra istifa eden Yazıcı'nın yerine Ali Önder getirilmiştir.³³⁵

Türkiye Metal-İş Federasyonu için oldukça çekişmeli toplu sözleşme pazarlıklarına ve grevlere sahne olan 1968-1970 döneminin başında, 3 Ocak 1968 tarihinde Türkiye Metal-İş Federasyonu 3. Genel Kurulunu Ankara'da toplamıştır. Genel başkanlığa yeniden Kaya Özdemir'in seçildiği genel kurulda, yeni oluşturulan genel başkan yardımcılığına Mustafa Patırna, genel sekreterliğe Yahya Görmüş, genel mali sekreterliğe Raşit Çamkuşu ve yeni oluşturulan bir diğer makam olan genel sekreter yardımcılığına ise Fehmi Işıklar seçilmiştir. Adeta gelenek haline geldiği üzere, Genel Sekreter Yahya Görmüş, dönem içinde görevinden istifa etmiştir.³³⁶

Bu dönemde yapılan önemli bazı toplu sözleşme süreçlerinde meydana gelen tıkanmalar, işçilerin greve gitmesinde sebep olmuştur. MKE ile yapılan üçüncü dönem toplu iş sözleşmesi sürecinde “ücret sistemiyle ilgili çalışmalar” sonuç vermeyince, Kırıkkale Metal-İş üyesi işçiler, “yemek boykotu” eylemi yapmışlardır. Katılımın oldukça geniş olduğu boykot sayesinde sözleşme görüşmelerinin bir ay önceye alınması sağlanmış, fakat görüşmeler anlaşmayla sonuçlanmamıştır. Bunun üzerine bir araya gelen federasyon üyesi sendikaların yönetim kurulları, oy birliğiyle “grev” kararı almışlardır. Karar üzerine grev hazırlıklarına başlayan Türkiye Metal-İş Federasyonu ile görüşerek yeniden toplantı talebinde bulunan MKE ve federasyon yetkilileri arasında geçen 14 saatlik görüşme sonunda anlaşma sağlanarak, grevden vazgeçilmiştir.³³⁷ MKE'nin Kırıkkale fabrikalarında çalışan işçilerin bilinçli ve kararlı duruşu sayesinde yapılan bu anlaşma, diğer taraftan da sendika üst yönetimine karşı bir güvensizlik ortamının oluşmasına yol açmıştır. Özellikle genç nesil sendikacılar, üç dönemdir sendikayı yöneten Kaya Özdemir ve ekibine karşı tavır almışlar, Kırıkkale işçilerinden oluşan bir grup, 4 Ocak 1969 tarihinde sendika merkezine baskın düzenleyerek Genel Başkan Kaya Özdemir aleyhine slogan atmışlardır.³³⁸ Her genel kurulda karar alınmasına rağmen 15 yıldır sonuca

³³⁵ Polat, age., s.13.

³³⁶ Polat, age., s.13.

³³⁷ Polat, age., s.13.

³³⁸ Hazır-Eroğlu, age., s.22.

ulaşmayan ücret sistemi, emek zammı uygulamasının kaldırılması gibi durumlar karşısında tepkilerini sert bir şekilde dile getirip sendika merkezini de tahrip eden işçileri Genel Başkan Kaya Özdemir yatıştırmış ve kendisi hakkında ortaya atılan söylentileri de şu açıklamayla tekzip etmiştir: “Benimle ilgili dedikodulara, haysiyetsize uydurulan yalanlara gelince; katlarım, arabam olduğu, servet edindiğim yolundaki iddialar şerefsizce ortaya atılan, yayılan fısıltılardan başka bir şey değildir. Ben başkanınız olarak hâlâ başını sokacak evi, bir tek kuruşu bulunmayan, düne nazaran çok daha ağır maddî sıkıntılar içerisinde yaşayan ülkücü bir sendikacı olarak görevimin başındayım. Mal beyanımı herkese açıklamaya hazırım. Babamızdan kalan tek gayrimenkulümüzü, Ovacık Mahallesi’ndeki ahşap evimizi de satmak zorunda kaldığımız cümlelerin malumudur. Açıkça ifade ediyorum, benim, eşimin, sülalemin, eşimin sülalesinin malı, miktarı ne olursa olsun birikmiş parası olduğunu ispat edenlere devretmeye, sendikacılıktan ve milletvekilliğinden, derhal çekilmeye hazırım.”³³⁹

Aynı günlerde Orman Genel Müdürlüğü ile Türkiye Metal-İş Federasyonu arasında süren toplu iş sözleşmesi sırasında ortaya çıkan ihtilaf, tam da grev aşamasına geldiği sırada Tarım Bakanı Bahri Dağdaş’ın arabuluculuğuyla çözümlenmiştir.³⁴⁰

Yaşanan sıkıntılara rağmen, Türkiye çapında metal işkolundaki sendikaların teveccüh gösterdiği Türkiye Metal-İş Federasyonunda önemli gelişmelerinden birisi de Bursa Metal-İş Sendikası’nın federasyona katılması olmuştur. Bu katılımı güçlenen federasyon, Bursa Metal-İş Sendikası’nın yetki alanındaki toplu iş görüşmelerini yürütmeye başlamıştır. Bu kapsamda, Karsan ile yürütülen görüşmelerde anlaşma sağlanamaması üzerinde greve gidilmiştir. Oldukça başarılı bir grev uygulaması yapan federasyon, bu grevden güçlenerek çıkmıştır.³⁴¹ Bu grevde ortaya çıkan işçilerin maddi kayıpları, Bursa Metal-İş Sendikası borçlandırılarak Türkiye Metal-İş Federasyonu tarafından karşılanmıştır. Federasyonun Karsan grevi sırasında ilginç bir sendikal çatışma da yaşanmıştır. İstanbul merkezli Türkiye Metal-İş Sendikası, Türkiye Metal-İş Federasyonu karşısında tavır alarak adeta işveren gibi bir tavır sergileyerek grevin kanunsuz

³³⁹ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.42.

³⁴⁰ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.43.

³⁴¹ Polat, age., s.13.

olduğunu iddia etmiş, yargıya taşınan olayda Türkiye Metal-İş Federasyonunun haklılığı ortaya konularak grevin başarısı bir kez daha tescillenmiştir.³⁴²

Bu dönemin en önemli eylemi ise 1969'da Karadeniz Ereğli'sindeki Ereğli Demir Çelik Fabrikasında (ERDEMİR) gerçekleştirilen grev olmuştur. Türkiye Sendikacılık tarihinin önemli grevlerinden olan ve o güne kadar görülmemiş bir kapsama sahip olan bu eyleme dört bin işçi katılmıştır.³⁴³ Dönemin en büyük grevliyle ilgili olarak 4. Genel Kurula sunulan raporda grevin öncesi ve sonrası şu şekilde anlatılmıştır:³⁴⁴

“Türk işçi hareketinin yurdumuzda bir anda dört bin işçinin katılmasına sebep olan en mühim grevi, rahatlıkla iddia edilebilir ki, Karadeniz Ereğli'sinde sendikamızla işveren arasında çıkan uyuşmazlık sonucu başlatılan grevdir.

Hükûmetin iki defa ertelemesine sebep olan grevin bütün safahatını sosyal siyaset araştırmacılarına bir doküman olarak sunmak istiyoruz.

Karadeniz Ereğli'sinde bilindiği üzere ikinci demir çelik sanayisi, yabancı sermayenin de iştirakiyle kurulmuş, fabrikanın faaliyete geçmesinden sonra birinci toplu iş sözleşmesi Maden-İş Sendikası tarafından yapılmıştı. O zamanlar Ereğli'de henüz Metal-İş Sendikası yoktu. Ereğli'de Metal-İş'in kuruluşu gerçekleştirildikten sonra ikinci toplu iş sözleşmesi federasyona bağlı Metal-İş Sendikası tarafından yapılmış, üçüncü sözleşmede de yetki ihtilafını Metal-İş Sendikası kazanınca toplu iş sözleşmesinin yapılması hazırlıklarına başlanmıştı. Bu hazırlıklar için sendikamızla federasyonumuz iş birliğine ve ahenkli çalışmalara başladılar. Metal-İş Federasyonu Başkan Vekili, sendikanın talebi üzerine Ereğli'ye gönderildi. Ereğli'de üç ay süren hazırlıklar sonucunda işçilerin de görüşleri alınarak taslak hazırlanmış ve 14 Nisan'da toplu iş sözleşmesi müzakerelerine Ereğli'de başlanmıştı.

Ereğli işvereniyle sendikamız arasında 83 maddede uyuşmazlık çıktı. Bu uyuşmazlığın bir tutanakla belirlenmesinden sonra, gelişmeler hızla arttı.

Uyuşmazlık, sendika aracısı Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç, işveren aracısı MESS Genel Sekreteri İlhan Lök ve Prof. Dr. Sait Kemal Mimaroglu'ndan kurulu üç kişilik bir özel hakeme havale edildi. Hakem, 15 gün içinde çalışmalarını

³⁴² Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.43.

³⁴³ Polat, age., s.13.

³⁴⁴ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.43-47.

tamamlayamadı. Özel hakem çalışmalarına devam ederken, işveren sorumluları gereken ilgiyi göstermediler. Özel hakemin müddeti uzatma talebi sendikamızca kabul edilmedi ve grev kararı alınarak işverene tebliğ edildi. 4 Ağustos 1969 tarihinde alınan grev kararından önce federasyonumuz bir bildiri yayımlayarak durumu bütün çıplaklığıyla kamuoyunun bilgisine sundu. Alınan grev kararı, 12 Ağustos 1969 tarihinde iş yerinde uygulanmaya başladı. Hükûmet, grevi 14 Ağustos 1969 tarihine erteledi. İşçi arkadaşlarımız olaysız olarak iş yerine döndüler.

Bu sırada Danıştay Dava Daireleri adli tatilde bulunduğu için, nöbetçi daire nezdinde yürütmenin durdurulması ve erteleme kararının iptali için dava açıldı. Dava, nöbetçi daire tarafından 3 oya karşı 2 oyla reddedildi.

Kanuna göre, ikinci defa greve 15 Eylül 1969 tarihinde başlandı. Hükûmet, Resmî Gazete'ye yaptığı ekle, ikinci defa grevi erteledi. Bu defa da erteleme kararı aleyhine Danıştay'a dava açıldı. Danıştay, hükûmetin grevi ertelemeyle ilgili kararı üzerine yürütmeyi durdurma kararı aldı. Bu kararla grev hakkımız doğduğu halde, Türk-İş İcra Kurulunun talimatıyla, grevi hemen uygulamadan ilgililerle, bu arada zamanın Sanayi Bakanı ile temas imkânlarını aradık. Bakanla yaptığımız görüşmelerde grevin ortadan kaldırılması için gerekli olan çalışmaların yapılması talep edildi. Bu arada işverenin ilgisizliği devam ediyordu. Neticede Türk-İş İcra Kurulunun görüşü de alınarak grev 29 Eylül 1969 tarihinde tekrar başladı. Grevin başladığı günden bittiği güne kadar dikkati çeken en mühim hadise, işveren konfederasyonunun basına açıkladığı bildirilerle, grev hakkının kısıtlanması için parlamentoyu etkileme çabalarıydı. Türk işçi hareketi, Ereğli grevinde birlik ve beraberlik içinde hareket etmiş ve grevin desteklenmesi konusunda elinden geleni yapmıştır.

İşverenler, bir taraftan kamuoyunu bu haklı direnişe karşı yanıltma çabaları içindeyken, basına verdikleri paralı ilanlarla gerçekleri değiştirerek aksettirme yolunu tercih ederken Yüksek Uzlaştırma Kurulu da Çalışma Bakanlığının talebiyle toplantılara başladı. Hükûmet aracısı Devlet Bakanı Seyfi Öztürk, tarafları anlaştırmak için müteaddit toplantılar düzenledi.

Özel hakemin müddeti bitmesine rağmen, gayri resmî olarak aldığı karar bilahare taraflara tebliğ edildi. Taraflar, karara itibar etmediler.

Yüksek Uzlaştırma Kurulunun Devlet Bakanı ve hükûmet aracısı Seyfi Öztürk'ün başkanlığında toplanarak aldığı istişare kararları da taraflarca kabul edilmemiştir.

Karadeniz Ereğli'sinde grevin başlangıcından sonra üçüncü defa işverenler mahallî mahkemelere müracaat ederek işçileri çalıştırmak istediler. Gerekçeleri ise “Ayşe” adlı meşhur yüksek fırının donacağı iddiasıydı. Birinci mahkeme talebi reddetti, ikinci mahkeme ise muğlak bir karar vererek işçilerin çalıştırılması gerektiğini belirtti. Bu arada büyük bir gösterişle iki yüksek mühendis ERDEMİR'den istifa ettiler. “Ayşe'nin” donduğu iddiası yayılmaya başladı. Bu iddialar Türk-İş, federasyonumuz ve sendikaca reddedildi. Mahkeme kararının uygulanmak istenmesi, Ereğli işçisinin tepkisine sebep oldu. Bunun üzerine Zonguldak'tan askerî birlikler Ereğli'ye sevk edildi. Toplum Polisi takviye edildi. Ereğli'deki Deniz Kuvvetleri alarına geçirildi. Olayların süratle gelişmesi ve büyümesi Türk-İş Yönetim Kurulunun olağanüstü toplanmasına sebep oldu. Türk-İş Yönetim Kurulunun, katılan üyeleriyle aralıksız 29 saat yaptığı toplantı sırasında Sanayi Bakanı ile temaslara devam etti. Grevin kanlı olaylara sebep olmaması ve akliselimin galebesi için gösterilen çabalar sonunda Sanayi Bakanı ile Yönetim Kurulu arasında 06.10.1969 tarihli bir protokol imzalandı.

4 maddelik bu protokolde şu haklara yer verildi:

- 1) Çocuk zammı: 20 TL.
- 2) Ücret: 80.50 TL.
- 3) Yemek zammı: Günde 300 kuruş, çalışılan gün verilmek üzere ve para vermek şartıyla başlama tarihi 01.03.1970.
- 4) Toplu iş sözleşmesinin kapsam konusu vs. diğer hususlar hakkında Sanayi Bakanının riyasetinde taraflarca yapılacak toplantının neticelendirilmesi için, Ereğli Demir-Çelik Fabrikaları Anonim Şirketi adına, Sanayi Bakanı Mehmet Turgut ve Ereğli Metal-İş Sendikası adına Türk-İş Genel Sekreteri ve Yönetim Kurulu Üyeleri arasında uyuşma anlaşmasına varılmıştır.

Sözü geçen protokolde su imzalara yer verildi: Mehmet Turgut, (Sanayi Bakanı), İsmail Topkar, Halil Tunç, Şerafettin Akova, Orhan Erçelik, Kemal Özer, Kaya Özdemir, Binali Yağışan, Celal Bülbül ve M. Ali Sarı.

7 Ekim 1969 sabahı, Türk-İş'ten verilen direktifle grev kaldırıldı. Grevin kaldırılmasıyla uyuşmazlık bitmemişti. Yoğun çalışmalar devam etti. Sendika Yönetim Kurulu, oy birliğiyle metni aşağıda gösterilen yetkiyi Türk-İş Genel Sekreterine devretti:

‘Yönetim Kurulumuz, Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç, Metal-İş Federasyonu Başkanı Kaya Özdemir ve Türk-İş Birinci Bölge Temsilcisi Nejat Karacagil’in de hazır bulunduğu bugünkü toplantısında, 29 Eylül 1969 Pazartesi saat 24.00’te başlayan grevimizden bu yana gelişen hadiseleri gözden geçirmiş ve alınacak tedbirleri tespit etmiştir.

Bu arada Yönetim Kurulumuz, Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç’un, bir kere daha ilgililerce yapacağı müzakerelerde ve müzakereler sonucu sendikamız adına her türlü yetkiye haiz olarak, toplu iş sözleşmesini imza etmeye ve böyle bir imza sonucu grev kararını kaldırmaya tam yetkili olduğu ittifakla karara bağlanmıştır.

İmzalar: Fikri Yıldız (Başkan), Nerim Yula (Genel Sekreter), Burhan Karagülle (Mali Sekreter) İlhami Akgün (Başkan Vekili), İrfan Yaman (Genel Sekreter Yardımcısı). Üyeler: Hüseyin Atagür, Feridun Kaboğlu, Fahri Bayram, Recep Çınar, Fevzi Çınar, İsmail Keskinsoy ve Yakup İnal.

Türk-İş Genel Sekreteri ile Federasyonumuz ve sendikamız yetkililerinin işveren yetkilileriyle uzun süre devam eden çalışmaları, Sanayi Bakanı ile imzalanan protokolden daha ileri haklar sağlanmasına vesile olmuştur. Buna rağmen, toplu iş sözleşmesinin (A) personeline gerçek sosyal güvenlik getirdiği iddia edilemez. Toplu sözleşmenin bu maddesinin iptali için, adli mercilere başvurulmuştur.

Toplu iş sözleşmesinin imzalanmasına rağmen, Karadeniz Ereğli’sinde huzurun henüz tesis edildiğini iddia etmek mümkün değildir.

Sanayi ve Çalışma Bakanlığı ile Türk-İş Başkanı Sayın Seyfi Demirsoy’un önderliğinde yapılan temasların sonucu henüz tam olarak alınamamıştır. İşveren vekilleri grevden sonra Ereğli’de tam anlamıyla bir baskı havası oluşturmaya, greve öncülük eden işçileri işten çıkarmaya teşebbüs etmiş, dört işçinin çıkışı yapılmıştır.’

Olayların bu yönde gelişmesi üzerine federasyon başkanı Ereğli’ye gönderilir ve bir bildiri yayınlanır. İşverenin baskıya son vermesi istenir.” Bu grev, sendikaların

böylesine kapsamlı bir grevin altından kalkamayacağını düşünen işverenler ve hükûmet için büyük şaşkınlığa yol açmıştır.³⁴⁵

Türkiye Metal-İş Federasyonu, 4. Genel Kurulunu, 7 Ocak 1970 tarihinde Ankara’da toplamıştır. Kaya Özdemir’in dördüncü kez genel başkanlığa seçildiği genel kurulda Mustafa Patırna genel başkan yardımcısı, Fehmi Işıklar genel sekreter, Raşit Çamkuşu genel mali sekreter, Avni Çarsancaklı da genel teşkilatlandırma sekreteri olarak seçilmiştir. Gelenek bozulmamış, dönem içerisinde emekli olan Raşit Çamkuşu’nun görevini İdris Sağbaş üstlenmiş, askerlik vazifesi sebebiyle ayrılan Avni Çarsancaklı da görevini Nerim Yula’ya bırakmıştır.³⁴⁶

Tüm iç ve dış bölücü ve ayrıştırıcı unsurların müdahalelerine rağmen duruşundan taviz vermeyen Türkiye Metal-İş Federasyonu, 1970 yılında meydana gelen tüm toplumsal olaylarda olduğu gibi, 16 Haziran 1970 tarihinde “aşırı sol” sendikaların organizasyonu ile İstanbul’da gerçekleştirilen ve sonrasında büyük bir toplumsal kargaşaya yol açan “işçi yürüyüşlerinde” de devlet ve milletten yana tavır almıştır. Bu duruşuyla her kesimin gözünde saygınlığı artan federasyon, bu sıkıntılı süreçte bile işçiler için kazanımlar sağlamıştır. Nitekim 21 Ekim 1970 tarihinde imzalanan ek bir protokolle, Kırıkkale işçilerinin ücret sistemi ve emek zammıyla ilgili şikâyetleri giderilmiştir. Kararlı duruşu, başarıları, teşkilatlanması ve üye sayısını her geçen gün artırması gibi olumlu gelişmeler sayesinde federasyon, Türk-İş içerisinde altıncı büyük işçi kuruluşu haline gelmiştir.³⁴⁷

Yaşanan tüm toplumsal olaylar ve sonucunda gelen 12 Mart 1971 Askerî Muhtırası, diğer tüm askerî müdahalelerde olduğu gibi demokrasinin askıya alınmasına yol açmıştır. Türkiye Metal-İş Federasyonu, bu olay karşısındaki tavrını şu cümlelerle açıklamıştır: “12 Mart’tan önce Türkiye bir bakıma anarşinin kol gezdiği, çocuklarımızın yarısından endişe duyduğumuz, banka soygunlarının, adam kaçırma olaylarının, cinayetlerin, fidye olaylarının ve hatta ülkemizde konuk bulunan bir yabancı devlet başkonsolosunun vahşice öldürüldüğü Maocu, Marksist ve Leninist gençlerin, kendilerinden olmayanlara hayat hakkı tanımadıkları bir ülke görünümü

³⁴⁵ Hazır-Eroğlu, age., s.23.

³⁴⁶ Polat, age., s.14.

³⁴⁷ Hazır-Eroğlu, age., s.24.

içindeydi. Bu olaylar, tabii olarak iktisadi hayatı da etkiliyor, ekonominin darboğaza itilmesine vesile teşkil ediyordu. 12 Mart öncesinde, sonradan anlaşıldığına göre, devlet düzenini yıkmaya, demokratik parlamenter rejime son vermeye, Anayasa'yı kaldırarak yerine Maoçu bir düzen kurmayı amaç edinenlerin gayretleri son noktaya ulaşmak üzereydi. Türk Silahlı Kuvvetleri adına Millî Güvenlik Kurulu Üyeliği sıfatıyla birlikte, Sayın Genelkurmay Başkanı ile Kuvvet Komutanlarının hazırladıkları muhtıra ve bu muhtıradan sonra hükûmet değişikliğini müteakip 11 ilde ilan edilen sıkıyönetim, anarşik olayların büyük ölçüde önüne geçmiş, anarşistler geniş ölçüde Türk adaletinin pençesine teslim edilmiştir.”³⁴⁸

12 Mart 1971 Askerî Muhtırası sebebiyle sendikacılık faaliyetleri bir süre sekteye uğramış, grevler yasaklanmıştır. Böyle bir dönemde dahi çalışmalarını ara vermeksizin sürdüren Türkiye Metal-İş Federasyonu, Yüksek Hakem Kurulunun tüm olumsuz uygulamalarına rağmen imzaladığı yeni sözleşmelerle üyelerinin büyük kazanımlar elde etmesini sağlamıştır. Zaman zaman greve de başvuran federasyon, Bandırma ve Kırıkkale Çelik Çekme Boru Fabrikalarında başlatılan grevleri başarıyla yürütmüştür. Üye sayısı her geçen gün daha da artan Türkiye Metal-İş Federasyonu, kamu kurumlarının yanı sıra özel sektörde de önemli yetkiler elde etmeye başlamıştır.³⁴⁹

Önce TOFAŞ'ta, sonra da Bursa'daki diğer kuruluşlardan Renault, SKT ve Coşkunöz'de elde edilen büyük zamlar, bölgede Türkiye Metal-İş Federasyonuna büyük prestij kazandırmış, bu kazanımları Türk Traktör Fabrikası, PTT Tamir Atölyeleri, BMC, Karadeniz Bakır Kompleksi, Seydişehir Alüminyum Tesisleri, Zira, Donatım Kurumu ve Mannesman'da imzalanan başarılı sözleşmeler takip etmiştir.³⁵⁰

Türkiye Metal-İş Federasyonunun, 10 Ocak 1972 tarihinde gerçekleştirilen 5. Olağan Genel Kurulu büyük değişimlere sahne olmuştur. Genel Başkanın değiştiği genel kurulda bu makama Enver Kaya seçilirken genel başkan yardımcılığına Aydın

³⁴⁸ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.53-54.

³⁴⁹ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.59-60.

³⁵⁰ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.60.

Özeren, genel sekreterliğe Fehmi Işıklar, genel mali sekreterliğe Rıza Yurdakul, genel teşkilatlandırma sekreterliğine de Talat Akpınar seçilmiştir.³⁵¹

Bu süreçte 6.181 iş yerinde lokavt uygulanmaya başlaması sendikaları zor durumda bırakırken federasyon dönemin en kapsamlı grevlerini Bursa'da gerçekleştirmiştir. Bursa Metal-İş Sendikası üyeleri TOFAŞ, Renault, MAKÖ, Cemtaş, Karsan, SKT, Coşkunöz ve Bursa Çelik Döküm iş yerlerinde greve gidince işverenler bu iş yerlerinde lokavt kararı alıp 5.360 işçiye kapılarını kapatmıştır. Bu denli geniş çaplı bir lokavt kararı kamuoyunda tepkiyle karşılanınca 9 Ağustos 1973 tarihinde Türk-İş organizasyonunda, tüm Türkiye'den on binlerce işçinin katılımıyla büyük bir miting düzenlenmiştir.³⁵²

Türkiye çapında büyüyen güçlenen Türkiye Metal-İş Federasyonu, 6. Genel Kurul öncesinde yirmiye yakın sendikanın üye olduğu ve metal işkolunda büyük başarılarla imza atan bir federasyon haline gelmiştir. Bu sendikalardan Kırıkkale Metal-İş Sendikası, Karabük Çelik-İş Sendikası, İstanbul Otomobil-İş Sendikası ve İç Anadolu Metal-İş Sendikası, federasyon içerisinde etkili olan sendikalardır. Bu sendikaların dışında İzmir Metal-İş Sendikası, Adana Metal-İş Sendikası, Mersin Metal-İş Sendikası, Trabzon Metal-İş Sendikası, Ankara Temkin-İş Sendikası, İstanbul Çelik-İş Sendikası, Balıkesir Metal-İş Sendikası, Muğla Metal-İş Sendikası, Diyarbakır Metal-İş Sendikası, Antalya Metal-İş Sendikası ve Erzurum Metal-İş Sendikası da federasyona üye olan diğer sendikalardır. Elâzığ Ef-İş Sendikası, Özgür Alüminyum-İş Sendikası ve Oray-İş Sendikası da (Orman Tamirhaneleri) sonradan federasyona katılan sendikalar olmuştur.³⁵³

Askerî Muhtıranın etkilerinin azalmasıyla birlikte demokrasi ortamı yeniden hissedilmeye başlar, ancak diğer taraftan da özellikle sendikal hareketlerde yeniden kargaşa ortamı gözlemlenmeye başlar. Üye sayısı 85 bini bulan Türkiye Metal-İş Federasyonundaki bu gelişme memnuniyet yaratması gerekirken, yaşanan kargaşa ortamından dolayı hissedilen bir de memnuniyetsizlik vardır. 6. Genel Kurula sunulan çalışma raporunda, hissedilen bu memnuniyetsizlik şu cümlelerle ifade

³⁵¹ Polat, age., s.14.

³⁵² Hazır-Eroğlu, age., s.20.

³⁵³ Polat, age., s.14-15; Sönmezsoy-Ashyüce, age., s.61-62.

edilir: “Yaptığımız 5. Genel Kurul neticesinde en büyük başarı, federasyonumuza iltihak eden Karabük Çelik-İş Teşkilatının, bünyeye yeni katılmasına rağmen, eski teşkilatlar kadar vefakâr çıkan, diğer yandan İskenderun Demir Çelik Tesislerinin kurulmasıyla federasyonumuza büyük çapta üye katkısına sebep olan yegâne teşkilattır. Bunun ardından İç Anadolu Bölgesi Metal-İş Sendikası, Seydişehir’deki gelişmeleri ve Kayseri ilindeki teşkilatlanmalarıyla ardından gelmekte, bunu İstanbul teşkilatları takip etmektedir. Bursa’daki üye sayısının gelişmeleri, daha ziyade iş yerlerinin büyümesinden ve birkaç yeni iş yerinden ibarettir. Ufak da olsa, bir gelişme de Borçka Metal-İş Sendikasında görülmektedir. Diğer teşkilatlardaki gelişme çok cüz’i olmuş, bunların içinde Adana teşkilatımız bünye içerisinde gelişmiştir. Türkiye Metal-İş Federasyonunun bağlı sendikaları, istenilen gelişmeyi gösterememiş gibi görünmesine karşılık, teşkilata bağlı üye sayısı 85 bini bulmuştur.”³⁵⁴

Özellikle sendikal ortamda yaşanan kargaşanın en önemli sebeplerinin başında sendikalar arasındaki siyasi çekişmelerdir. Bazı sendikaların sosyalist grupların yönlendirmeleriyle, işçi haklarından ziyade kendi yetki alanlarını genişletme çabası, sendikalarda bölünmeler yaşanmasına yol açmıştır. Nitekim Seydişehir’de Türkiye Metal-İş Federasyonuna bağlı İç Anadolu Bölgesi Metal-İş Sendikasıyla Türkiye Maden-İş Federasyonuna bağlı Seydişehir Maden-İş Sendikası arasında yaşanan ihtilaf sebebiyle işçiler zarar görünce, Seydişehir’de yeni bir sendika, Özgür Alüminyum-İş Sendikası kurulmuştur.³⁵⁵

3.1.3. Metal-İş’ten Türk Metal’e Geçiş Dönemi

Türkiye’de toplumsal kargaşa ortamı henüz düzelmemişti. Aynı gerginlik sendikal ortamda da devam ediyordu. Tam da böyle bir ortamda, 16 Kasım 1973 tarihinde gerçekleştirilen Türkiye Metal-İş Federasyonu 6. Genel Kurulunda genel başkanlığa yeniden Enver Kaya, genel başkan yardımcılığına Aydın Özeren, genel sekreterliğe Mustafa Özbek seçilmiş, bu genel kurul aynı zamanda Türkiye Metal-İş Federasyonu yapılanmasının son genel kurulu olmuştur.³⁵⁶ Zira artık “Türkiye Tipi” ya da “Millî

³⁵⁴ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.62.

³⁵⁵ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.63.

³⁵⁶ Polat, age., s.15.

Tip” adı verilen sendikacılık türünün gerekliliği iyice ortaya çıkmıştır. Özellikle 9 Ağustos 1973 tarihinde Bursa’da gerçekleştirilen ve on binlerce kişinin katıldığı büyük miting, “Kafa Kasa Birliği” mantığıyla hareket etmenin önemini göstermiştir. İşverenlerin ortak hareket etmesi, millî tip sendikacılığa karşı çıkanların fikirlerinin değişmesine yol açmıştır. Bunun üzerine, Türkiye Metal İşçileri Federasyonunda yeni bir yapılanmaya gitmek üzere yeni tüzük hazırlama komisyonu oluşturulur. Komisyonda Baki Yeşiloğlu, İdris Sağbaş, Muammer Gür, Recep Demir, Sedat Demir, Sedat İnal, Mehmet Ali Bölek, Ergül Özşahiner, Fevzi Korkmaz isimleri yer alır. Yapılan çalışmaların ve ardından millî tip sendika tüzüğü hazırlanır ve sendikanın adı, “Türkiye Metal, Çelik, Mühimmat, Makine, Metalden Mamul Eşya, Oto Montaj ve Yardımcı İşçileri Sendikası” (Türk Metal Sendikası) olarak tescillenir. İsim değişikliğinin ardından sendikanın amaç ve ilkeleri 4’üncü maddede şu şekilde açıklanır: “Sendika, insan hakları, Atatürk ilkelerine ve Anayasaya dayanan millî, demokratik, laik, sosyal, hukuk devleti anlayışı içinde, milliyetçilik, devrimcilik, demokrasi ve insan hakları prensiplerine bağlı kalmak; işçilerin ve Türk milletinin, dolayısıyla insanlığın hürriyet ve sulh içinde, medeni bir hayat seviyesine kavuşması, sosyal adalet ve sosyal güvenliğin bütün icaplarıyla gerçekleşmesi, iş hukukunun gelişmesi, her türlü istismarın ortadan kaldırılması için mücadele etmek; cins, aile, ırk, renk, din, dil, mezhep, inanç, siyasi kanaat ve siyasi parti gözetmeden kendi işkolunda ve bu işkoluyla ilgili işlerde çalışan işçileri teşkilatlandırmak; Türkiye’nin içinde ve dışında hür düşüncelerle kurulmuş işçi teşekkülleri, sosyal müesseseler arasında dostluk, kardeşçe münasebetler ve is birliği duygularını artırmak, sendikanın başlıca gayesini teşkil eder. Sendika, üyelerinin iktisadi ve sosyal menfaatlerin korumak; haklarını savunmak ve ileri, müreffeh ve mesut bir hayat seviyesine sahip olmalarını sağlamak; genel sendikal ve mesleki kültürlerini geliştirmek, iş emniyetini, grev hakkını, toplu iş sözleşmesini teminat altında tutmak; işsizlik, hastalık, maluliyet, anormal ölüm tehlike ve endişelerini bertaraf etmek; istismarı ortadan kaldırmak, işçilerin yararına sair hizmetlerde bulunmak için yapacağı mücadele ve çalışmalarda her türlü meşru vasıtalarından faydalanır. Sendika, kendi üyelerinden başka, bütün Türk ve dünya işçilerinin sulh, insan hakları, demokrasi,

sosyal adalet, sosyal güvenlik, refah ve yukarıda belirtilen sair gayeler uğruna yapacakları mücadeleleri tek başına ve diğer işçi teşekkülleriyle birlikte desteklemeyi ve sefalet ve cehaletin yok edilmesi için çalışmayı vazife sayar.”³⁵⁷

Türk Metal Sendikasının kurucuları şu isimlerden oluşmaktaydı: “Enver Kaya, Aydın Özeren, Fehmi Işıklar, Rıza Yurdakul, Talat Akpınar, Mustafa Özbek, Zahir Aykul, Sami Ataç, İlhan Dalkılıç, Mehmet Ali Dölek, İsmail Hakkı Süren, Aslan Yılmaz, Raşit Özkan, Recep Demir, Abdullah Serdaroğlu, Ali Kaya, İsmet Cantekin, İbrahim Erhan, Lütfü Öztürk, Sedat İnal, İbrahim Kızılgör, Nazım Yıldız, Enver Öztürk, Fevzi Korkmaz, Ergül Özşahiner, Hasan Tanerbaş, İsmail Eryılmaz, Turhan Sarier, Muammer Gür, Saffet Gökçen, Saffet Akşemsettinoğlu, İdris Sağbaş, Mustafa Bayraktar, Ahmet Polat, Nuri Tınık, Tekin Semerci, Orhan Başarslan, Yusuf Acar, Baki Yeşiloğlu ve Muzaffer Ayal.”³⁵⁸

“Türkiye Metal-İş Federasyonu” tüzel kişiliğiyle son genel kurulunu yaptıktan yalnızca bir gün sonra, 17 Kasım 1973 tarihinde “Türk Metal Sendikası” tüzel kişiliğine devredilen tüm haklarla birlikte, bir gün önceki seçimde iş başına gelen yönetim kurulu da aynı şekilde görevine devam etmiştir.³⁵⁹

Federasyon tüzel kişiliğinden “Millî Tıp” sendika tüzel kişiliğine geçilmesi son zamanlarda belirginleşmeye başlayan iç huzursuzlukların da artmasına sebep olur. Zira federasyon çatısı altında, yerel sendika liderleri olarak birçok konuda bağımsız hareket edebilirken “şube” olmak bazılarının işlerine gelmez ve kimi sendika başkanlığını bırakmamak için kimi de genel kurulda görev alamadığı için yeni kurulan sendikal yapıdan ayrılır.³⁶⁰

Sıra teşkilatların Türk Metal Sendikasına iltihak kararlarına gelince, ilk iltihak eden sendika Ankara Temkin-İş sendikası olmuştur. Ardından Balıkesir Metal-İş ile Adapazarı Donat-İş Türk Metal Sendikasına iltihak etmişlerdir.³⁶¹

³⁵⁷ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.65-66.

³⁵⁸ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.66.

³⁵⁹ Hazır-Eroğlu, age., s.27.

³⁶⁰ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.67-68.

³⁶¹ Kırıkkale Metal-İş Sendikası, 23 Haziran 1974 Olağanüstü Genel Kurulu Çalışma Raporu, Pars Matbaası, Ankara, 1974, s.35.

Tüm bu yaşananlar, bir taraftan Türk Metal Sendikasının kurulmadan tarihe karışacağı gibi bir algıya yol açarken diğer taraftan da “Millî Tip” sendikacılığın Türkiye’de yerleşemeyeceği düşüncesinin yayılmasına yol açmıştır. Bunun üzerine 7 Nisan 1974 tarihinde lağvedilen Türkiye Metal-İş Federasyonuna üye sendikaların yetkililerini Ankara’da toplayan Türk-İş Genel Başkanı Halil Tunç, yaptığı konuşmada şu ifadelerle yer vermiştir:³⁶²

“(…) Türk Sendikacılık hareketi içinde çeşitli işçi kuruluşları arasında yer alan Metal-İş Federasyonu, Türk-İş’in çalışmalarına güç katan, ciddi aşamalar yapan kuruluşlarımızdan biridir. Bugün Türkiye’de, metal işkolunda 230 bin metal işçisi bulunmasına rağmen, teşkilatlanmış işçi sayısı 80 binin özerine çıkmamıştır. Bunu dikkate alan Türk-İş, yoğun ve ciddi bir çalışma dönemine girerek, sendikaları bölmeye yeltenen ve işçiyi sahipsiz bırakan kişilerle mücadele etme kararını almıştır. Türk-İş’in bu mücadelesinde, en büyük yardımcı metal işçisi olacak ve kendi haklarını koruyacaktır, buna yürekten inanıyoruz. Türk-İş, metal işçilerinin sahipsiz kalmasına, ezilmesine ve haklarını kaybetmesine seyirci kalmayacaktır. Artık ne pahasına olursa olsun, metal işçilerini gerçek bir sendikacılığa kavuşturup aydınlık günlere ulaştırmak gerekmektedir ve bu Türk-İş’in en büyük görevi olacaktır. (...)”

(...) Metal işkolunda çalışan 230 bin işçinin toplu sözleşmelerden yararlanabilmesi için, süratli bir teşkilatlanmaya ihtiyaç vardır. Bu dönemde, tam bir dayanışma ve bütünlük içinde olmak, işçiler açısından olduğu kadar, Türk sendikacılık hareketi bakımından da büyük bir önem taşımaktadır. (...)

(...) Bu nedenle, 7 Nisan 1974 Pazar günü Türk-İş İcra Kurulunun çağrısı ile Metal-İş Federasyonuna bağlı sendikaların icra kurullarının tümünün katıldığı bir toplantı yapılmış ve metal işkolunun çeşitli sorunları görüşülerek önemli kararlar alınmıştır.

Bu kararlar arasında, yurt çapında hızlı bir teşkilatlanma hareketine geçilmesi ve millî tip sendikaya dönülmesi hakkında 17 Kasım 1973 günü yapılan Metal-İş Federasyonu olağanüstü genel kurulunda alınan kararı süratle gerçekleştirilmesi, öncelik kazanmıştır. (...)

³⁶² Otomobil-İş dergisi, S.18, Nisan 1974, s.4,15.

(...) Metal-İş Federasyonu, Türk-İş'in teşkilatlanma prensiplerine uygun olarak, millî tip sendikaya geçiş kararının alınmasından bu yana, büyük bir gelişme içine girmiştir. Genel Kurulun bu kararına ilk olarak Balıkesir Metal-İş, Ankara Temkin-İş ve Adapazarı Donat-İş sendikaları uymuş ve millî tip sendikaya katılmıştır.

Türk-İş'in, Metal-İş Federasyonunu bütün gücüyle destekleyeceği açıklanan bu toplantıda, millî tip sendikaya geçişin süratlendirilmesi için. Federasyona bağlı sendikaların kongrelerini yakın tarihlere almaları kararlaştırılmıştır. Bu karara ilk olarak, İzmir Metal-İş Sendikası uymuş ve 12 Mayıs'ta kongre yapacağını açıklamıştır.

Kırıkkale Metal-İş Sendikası da federasyonun millî tip sendika kararının gerçekleştirilmesi çalışmalarına bütün gücüyle katıldığını ilan etmiştir.

Toplantıda ayrıca, metal işkolunda tüm işçilerin teşkilatlandırılması ve büyük bir gelişme gösteren teşkilatlanmanın gözden geçirilmesi için Türk-İş İcra Kurulu ile sık sık toplantılar yapılması kabul edilmiştir.

Türk-İş şimdi bir hizmet yarışı içindedir ve bu yarışta metal işçilerini görmek, Türk-İş için en büyük kıvanç kaynağı olacaktır.

Metal işçileri sahipsiz değildir, Türk-İş daima onların yanındadır.”

Türk-İş Genel Başkanı Halil Tunç'un yapmış olduğu bu açıklamayla, iltihakların hızlandırılarak Türk Metal'in tıpkı Metal-İş Federasyonunda olduğu gibi “metal işkolundaki” en güçlü sendika olma özelliğini sürdüreceğinin belirtmişti. Yapılan bu açıklama üzerine İzmir Metal-İş Sendikası 12 Mayıs 1974'te, İstanbul Otomobil-İş Sendikası³⁶³ ise 9 Haziran 1974 tarihinde Türk Metal'e iltihak kararlarını almışlardır.³⁶⁴

Kırıkkale Metal-İş Sendikası Genel Başkanı ve Türkiye Metal-İş Federasyonu Genel Sekreteri Mustafa Özbek de Türk Metal'e geçiş sürecinin sıkıntılarını kendisiyle yapılan bir röportajda şöyle anlatmıştır:³⁶⁵

³⁶³ İstanbul Otomobil-İş Sendikasının iltihakıyla ilgili ortaya çıkan sorunla ilgili olarak, bkz. Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.72.

³⁶⁴ Kırıkkale Metal-İş Sendikası, agr., s.41.

³⁶⁵ Hazır-Eroğlu, age., s.31-32.

“Sene 1973... İltihak yaptık. İzmir iltihakını yaptı. Sakarya iltihakını yaptı, Ergül Özşahiner, İstanbul iltihakını yaptı ama bir avuç işçi... İşte biraz orada var, biraz orada, biraz orada, biraz Sakarya’da; Sakarya’da bir Zirai Donatım, başka yok, bir fabrika var... Tabi Türk Metal’in de kongresini yaptık; Enver Kaya Başkan, Aydın Özeren Başkan Vekili, ben Genel Sekreter, Muammer Mali Sekreter, Ergül Teşkilat Sekreteri... Bir türlü Aydın Özeren ile Enver Kaya yanaşmıyor iltihak kongresine... Tabi bu Kırıkkale iltihakından dolayı, ben 1971’de geldim, 1973’e kadar on iki milyon para bıraktım o zamanın parasıyla... 12 milyon, çok büyük bir para, hiçbir sendikada yoktu hemen hemen... Sendikanın parasına tedbir koydurdular rahmetli Turan Şekerler, Mahmut Taşdemirler filan hep engelliyorlar o zaman muhalif, mahkemeye verdiler... Yeni Metal-İş Sendikasını kurdular... Bir yetki olayında Mühimmat Fabrikası, Çelik Fabrikası, Pirinç Fabrikası gitti. Barut Fabrikası, Bölge Müdürlüğü, Silah bizde kaldı.

Sonra ikinci döneme İbrahim Özder’i çağırdım ben. Sayın Ecevit Başbakan, Ben Halil Tunç’a gittim. Türk-İş Genel Kurulu var. Hep olaylar iç içe... Dedim, Halil Bey, durumu anlattım. Kırıkkale’de ben isticvap³⁶⁶ istiyorum, o zaman referandum filan durumuna isticvap diyorlar... Onlar vermiyorlar. Çalışma Bakanlığı vermiyor. Bu kongreye Sayın Başbakan gelecek, Ecevit... Ben başbakanı yuhalatırım orada dedim.

Yapamazsın. Seni ve 31 delegeni alıp içeri atarlar dedi Halil Bey... ‘Halil Bey, ben de senden bu cevabı bekliyordum.’ dedim. Gördün mü Türk-İş başkanını, ‘ben, yuhalatacağım’ dedim, kalktım, geldim. Ve karar aldık, oturduk arkadaşlarla, Ecevit çıktığı zaman yuhalatacağız... O zaman Halil Tunç’u götüreceğiz, İbrahim Denizcier’i getireceğiz. Olaylar hep şey, böyle iç içe...

Kongreye geldik, inanın Ecevit konuşamıyor. Ben diyorum, yuhalatacağım... Çalışma Bakanıyla İbrahim Denizcier bana geldi. Çalışma Bakanı, ‘Sayın Özbek, dedi. -Ha bu İbrahim Özder, Mahmut Taşdemir gelmişler, demişler ki, ‘Bizim partinin bakanısın, yetkiyi bize ver.’ O da ‘Siz sosyal demokratız diyorsunuz,

³⁶⁶ Kaynak metinde “isticvap” olarak geçen ya da konuşmacı tarafından bu şekilde telaffuz edilen kelime, metinde “referandum” olarak kullanılmıştır. Bu kelimenin aslı “isticvap” olarak geçmekte ve Türk Dili Kurumu (<https://sozluk.gov.tr>) bu kelimenin anlamını “sorgulama” olarak açıklamıştır.

solcuyuz diyorsunuz, tabandan yanayız diyorsunuz, Özbek'i faşistlikle suçluyorsunuz, o referandum istiyor, isticvap istiyor, siz yetki istiyorsunuz, bu nasıl iş? Siz, hanginiz işçiden yanasınız?

Bakanla Denizcier geldiler, Bakan, 'İsticvabı vereceğim.' dedi. Ecevit çıktı, konuştu, biz alkışladık... İsticvap verdiler. Kırıkkale, Ankara 17 fabrikada referandum olacak yani şimdiki tabirle... Ama biz çok güzel hazırlandık. Onlar burada İş Anadolu Metal-İş kanalıyla Fehmi'nin sendikasına gittiler, Çağdaş Metal-İş'e... 17 fabrikada biz, Ankara, Kırıkkale biz isticvabı aldık, sıfıra karşı... Çelik Fabrikasında çağırıyor işçiyi; adın ne Türk Metal, soyadın ne Türk Metal, babanın adı ne Türk Metal... Ya, tamam kardeşim, diyor, sen CHP'nin belediye meclisi üyesisin, nasıl bunu diyorsun, diyor... Vallahi diyor, ben atölye şefi oldum, beni Mustafa Özbek şef yaptı, diyor. CHP yapmadı veyahut da o Yeni Metal-İş yapmadı, diyor... Ve vazgeçiyor müfettişler direnmekten ve bütün fabrikalarda biz sıfıra karşı aldık yetkiyi ama paramıza tedbir var. Üç sendika iltihak etmiş, bir Kırıkkale o da para yok, tedbir konduğu için... İzmir, İstanbul, Sakarya onun da zaten kendine yetiyor parası yetiyor, yetmiyor... Merkezde para yok... Bu para olayında Enver Kaya'ya yükleniyor Aydın Özeren... Enver Kaya onurlu ve saf bir adamdı yani cahil bir adamdı, istifa etti gitti... Getiremedi Çelik-İş'i... Başkanlıktan ayrıldı, gitti. Aydın Özeren başkan vekili, ben dedim ki Aydın Bey, başkan ol. Başkan olan sendikayı da getirir, iltihak ettirir.

Dedi, bir Kırıkkale'ye gidelim. Kırıkkale'ye gittik. Orada bizim rahmetli Baki Yeşiloğlu, Zahir Aykul arkadaşlarımız var. Aydın dedi ki, 'Başkan bir dakika!' dedi, 'Ben konuşayım, sen dinle' dedi. 'İşte Otomobil-İş'i ben iltihak ettireceğim. Ondan sonra dedi, Türk Metal'in genel kurulu olacak. Genel Başkanlıkta beni destekler misiniz? dedi. Başkan 'destekleriz' diyor ama siz ne diyorsunuz dedi. Dediler ki, 'Başkan destekleriz diyorsa biz tabi ki destekleriz. O bizim ağabeyimiz...' dediler, rahmetli Baki... Yani ola ki, dedi hepimiz can taşıyoruz dedi. Bir kaza geldi, Özbek öldü dedi. Ne yaparsınız? 'Allah korusun ne biçim konuşuyorsun sen Aydın Bey' dediler. Yani söz verdiyse ölse de destekleriz, ölmese de destekleriz. Bundan niye endişe ediyorsun sen, dediler. Bu konuşma aynen olmuştur.

Çıktık geldik. Türk Kablo ile Çelik Halat'ta da grev başlama noktasına geldi. Aydın dedi ki, ben bir İstanbul'a gideyim, dedi. Olur dedik... Karar aldık, bu İstanbul'a gitti. İzmit'e varınca Çelik Halat ile Türk Kablo'da grevi başlatıyor ve İstanbul'a geçiyor.

Allah'ım ne yaparız biz? Para yok, hiç sıfır. Maaş almıyoruz biz... Çırpınıyoruz ama yok bir şey... Ve bir araya yaklaştı grev, para dağılacak. Ergül de, kulakları çınlasın, bağırsak düğümlenmesi oldu, ameliyat oldu, ağır bir ameliyat geçirdi eve yattı, İstanbul'a. Muammer ile ikimiz varız... Muammer, 'Aga' derdi, İzmir şivesiyle... 'Aga, dedi bu grev ayını dolduruyor, ne yapacağız' dedi. 'Geliyor aga, ne yapacağız, geliyor aga ne yapacağız?' O zaman da ben Ankara'nın Emek semtinde oturuyorum. 4'üncü Caddede. Kurtuluş Lisesine bakan tarafta zemin katta bir evim var. Bombalanan evim benim, oraya da bomba atıldı. Rahmetli babam, annem, altı çocuğum ve hanımım içerideyken odada... 'Muammer, beş dakika müsaade et bana, geliyorum ben' dedim. Nereye?' 'Geliyorum ben, sen otur burada' dedim. Bu Gölbaşı Sinemasının üzerinde Maltepe'de yerimiz... Halit Demir diye bizim okul arkadaşımız vardı. Onun hanımı da Suna Hanım, banka müdürü... Şu kadar para lazım. Ben tapuyu getirsem, bu kadar parayı bana verebilir misin, evi ipotek ederek, dedim. 'Veririm ağabey...' dedi. Ben içeri girdim hemen tapuyu aldım geldim, ipotek ettirdim, parayı aldım. Al Muammer dağıt dedim. 'Aga, bu parayı nereden aldın?' Muammer derlerdi ona biliyor musun? 'Ula Muammer, ne yapacaksın oğlum?' Yok, aga nereden aldın bu parayı?' 'Çalmadım ya bu kadar parayı, aldım getirdim. Yok, nereden aldın? Dedim, evimi ipotek ettirdim al muameleler bu...' Aldı, sendikaya koydu ama ne oldu bilmiyorum...

34 yıl genel başkanlık yaptım, bakmadım ben o evraklara ama sendikanın muhasebesinde idi. Ona verdim ben... Attı şöyle bir kâğıtları, 'Aga ne yapıyorsun sen' dedi. 'Senin 6 çocuğun var, bu iş bitmiş' dedi. Sen ne yapıyorsun? 'Yok Muammer, bitmedi bu iş, yeni başlıyor, daha yeni başlıyor. 'Sen götür şu parayı, dağıt orada' dedim. Yahu gel dağıtmayalım' dedi. 'Git dağıt Muammer, canımı sıkma' dedim. Gitti, dağıttı o parayı. İkinci aya bitirdik grevi, yani ikinci ayın ortalarında. Ondan sonra Ergül kalktı, işte 1974'ün sonu 1975'in başı; Ergül, Muammer, 'Kaya Özdemir yıllardır bu Kırıkkale Metal-İş, Metal-İş Federasyonunun başkanlığını yaptı, milletvekilliği yaptı. -Ha, bir şunu da önemle belirtmem lazım.- Kırıkkale Metal-İş Sendikası Başkan Vekili olduğum zaman benim 2 bin 600 lira maaşım vardı. Milletvekilleri 1.500 lira alıyordu o zaman. Milletvekilleri 1.500 lira alıyordu ve ısrarla beni Kaya ağabeye gönderdiler. İlla sen git görüş... Dedim, peki.

Kaya ağabeye gittim ve Kaya Özdemir'i genel başkan yaptık. Bir süre Kaya Bey, ben, Muammer Gür ve Ergül Özşahiner devam ettik.”

Dönemin siyasi kargaşası, Türk Metal Sendikası içerisinde ayrışmalara yol açmıştır. Türkiye Metal-İş Federasyonu tarafından “Büyük Bursa Grevi” sırasında diğer sendikalardan alınan borçlar yeni kurulan Türk Metal Sendikasında mali krize sebep olur. Özellikle Türk-İş'teki “Sosyal Demokrat Grup” içerisinde yer alan Yol-İş ve Harp-İş sendikaları, Türk Metal'i mali açıdan zora sokmak için ellerinden geleni yaparlar. Çünkü Türk Metal Sendikasının kurucularının büyük çoğunluğu “Türk milliyetçisi” tavırlarıyla bilinen sendikacılardan oluşmaktadır. Nitekim “Sosyal Demokrat Grup” içerisinde yer alan ya da “solcu” duruşlarıyla bilinen sendikacıların ağırlıklı olduğu İç Anadolu Metal-İş, Balıkesir Metal-İş, Bursa Metal-İş, Samsun Metal-İş, Bolu Metal-İş, Trabzon Metal-İş, Mersin Metal-İş ve Muğla Metal-İş sendikaları, “Federatif Tip” sendikacılıktan “Millî Tip” sendikacılığa geçiş aşamasında genel yönetim kurulunda görev alamayacaklarını anlayınca Türk Metal yapısı içerisinde yer almazlar ve bir süre sonra da Çağdaş Metal-İş Sendikasını kurarlar. Ancak, dönemin iktidar partisi olan CHP'nin güdümünden çıkmayan ve (sendikacılık tabiriyle) “sarı sendika” olmaktan ileri gidemeyen Çağdaş Metal-İş, CHP'nin iktidardan düşmesinden kısa bir süre sonra dağılır ve yöneticileri de DİSK üyesi Maden-İş Sendikasına katılır.³⁶⁷

3.1.3.1. Kırıkkale Metal-İş'in Türk Metal'e İltihakı

Kuruluş yıllarında ciddi boyutlarda sorunlarla uğraşan Türk Metal Sendikasının ilk genel kurulunda genel başkanlığa seçilen Enver Kaya, federasyon döneminde Türkiye Metal-İş Federasyonuna bağlı Karabük Çelik-İş Sendikasının da genel başkanıydı. Aynı zamanda federasyonun son genel başkanı olan Enver Kaya, Türk Metal Sendikasına geçiş sürecinde de genel başkan seçilmişti ve doğal olarak Karabük Çelik-İş Sendikasının, Türk Metal'e iltihak edecek ilk sendikalardan olması bekleniyordu. Ancak iltihakı başaramayan Enver Kaya, 30 Ekim 1974 tarihinde Türk Metal Sendikası genel başkanlığı görevinden istifa eder. Federasyon döneminin başarılı sendikacılarından Aydın Özeren, Mustafa Özbek'in kendisiyle yapılan

³⁶⁷ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.70-71.

röportajda da belirttiği gibi genel başkanlık için ortaya çıkar.³⁶⁸ Aynı zamanda Türk Metal Sendikası 1. Genel Kurulunda genel başkan yardımcısı olarak seçilen Özeren'in, Enver Kaya'nın yapmaya çalıştığı gibi, federasyon döneminde genel başkanı olduğu İstanbul Otomobil-İş Sendikasını Türk Metal Sendikasına iltihak ettirmesi gerekiyordu. Bunun üzerine İstanbul Otomobil-İş Sendikası, alına ivedi bir kararla Türk Metal Sendikasına iltihak ettiğini duyurur. Ancak yapılan inceleme sonucunda iltihakın sahte olduğu görülür ve sendika yöneticilerinden “gerçek iltihakı” yapmaları istenir. Bunu yapmayan İstanbul Otomobil-İş Sendikası, Aydın Özeren'in Türk Metal Sendikası Genel Başkan Yardımcısı olmasına rağmen zaten iltihak etmedikleri Türk Metal Sendikası'ndan çekilir. Yaşanan bu durum üzerine, Enver Kaya'dan tam bir ay sonra, 30 Kasım 1974 tarihinde de Aydın Özeren, Türk Metal Sendikası'ndan ayrılır. Acilen toplanan Türk Metal Sendikası Yönetim Kurulu, aldığı bir kararla, Türk-İş Genel Eğitim Sekreterliği görevini yürüten, federasyon dönemi eski genel başkanları olan Kaya Özdemir'i Türk Metal'in başına getirir. Ancak Kaya Özdemir de her iki görevi birden layıkıyla yerine getiremeyeceği gerekçesiyle, göreve geldikten sekiz ay sonra, 1 Ağustos 1975 tarihinde genel başkanlıktan istifa eder. Bütün bu yaşananlar, Türk Metal Sendikası Tarihi'ne damga vuracak ve 34 yıl aralıksız genel başkanlık yapacak olan bir sendikacının, Mustafa Özbek'in ortaya çıkmasına vesile olacaktır. Nitekim Mustafa Özbek ve arkadaşları, genel başkanı ve genel başkan vekili olmayan sendikayı 8 Kasım 1975 tarihinde gerçekleştirilecek olan genel kurula kadar taşırlar. Sıkıntıların kaynağı yalnızca sendika içinde yaşananlar değil, iktidardaki CHP'nin Türk Metal ve sendikayı ayağa kaldırmaya çalışan Mustafa Özbek ve arkadaşlarına karşı tavırlarıdır.³⁶⁹

Bu yaşananların ardından, maddî olarak sendikayı ayakta tutabilecek en önemli şehirlerin başında görülen Kırıkkale'nin de bir an önce Türk Metal'e iltihak sürecini başlatması gerekmektedir. Bunun üzerine, Türk Metal Sendikasına iltihak etmek üzere olağanüstü genel kurulla ilgili bütün hazırlıklarını tamamlayan Kırıkkale Metal-İş Sendikası, yasal işlemlerin yapılabilmesi için durumu Kırıkkale Kaymakamlığına bildirir. Kaymakamlık da 17 Haziran 1974 tarihli bir yazıyla kongre komiseri olarak, önce İlçe Özel İdareden üç memuru görevlendirir, ancak

³⁶⁸ Hazır-Eroğlu, age., s.31.

³⁶⁹ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.72-73.

hazırlık çalışmalarının devam ettiği süreçte Kaymakamlıktan gelen yeni bir yazıyla bir polis memurunun görevlendirildiği bilgisi verilir. Sendika, Kaymakamlığın bu iki yazısına da itirazda bulunmaz ve bir sinema salonunda kongre başlar. Kongre günü konuşmalar sırasında salon dışından gürültüler yükselmeye başlar. O sırada meydana gelen kargaşa sebebiyle hükûmet komiseri olarak salonda bulunan polis memuru, kongreyi kendisinin sürdüreceğini söyler. Ancak sendika yetkilileri Anayasa Mahkemesi tarafından alınan ilgili karara göre hükûmet komiserinin böyle bir yetkisi olmadığını söyleyerek duruma itiraz ederler. Ortam yeniden sakinleşir, yeniden Divan oluşturulur ve kongre devam eder. Ancak salona gelen kalabalığın kongreyi sabote etmek istediğine dair belirtiler vardır.³⁷⁰ Bunun üzerine söz alan Mustafa Özbek şu açıklamayı yapar: “Genel Kurulumuzu sabote etmek için birtakım olayların tertip edilmiş olduğunu gözlerinizle gördünüz. Ben konuşurken, yukarıya birdenbire dolanlar, hepinizin de gördüğü gibi işçi değildir. Ayrıca içlerindeki beş altı kişi hariç, hiçbir Kırıkkaleli de değildir. Divanı teşekkül ettirdikten sonra hemen dışarı çıktım. Bunların üç otobüs ve dört taksiyle Ankara’dan geldiklerini gördüm. Otobüs ve taksiler hâlen bu salonun bulunduğu caddeden bir önceki caddede park etmiş bulunmaktadır. Genel Kurulumuzu sabote etmek isteyen bu anarşistlerin ellerinde, kâğıtlara sarılı sopalar bulunmaktadır. Yine bu anarşistlerin başında CHP İçel Milletvekili Oral Mavioglu ile Ankara Milletvekili Müteahhit Osman Ceran bulunmaktadır. Bu anarşistleri, kapıdaki görevli arkadaşları ekarte ederek salona zorla sokanlar da bu iki milletvekiliyle Kırıkkale Emniyet Amiri Şaban Bayören’dir. Durumu bilgilerinize arz eder, şu ana kadar gösterdiğiniz ağırbaşlılığı, genel kurul sonuna kadar korumanızı dilerim.”³⁷¹

Bu konuşmanın ardından gündemdeki konular görüşülür ve Kırıkkale Metal-İş Sendikasının feshi ve Türk Metal Sendikası Merkez Şubesine iltihakı, oy birliğiyle kararlaştırılır. Aynı gün Kırıkkale Merkez Şubesi Genel Kurulunun saat 15.00’te aynı salonda yapılması da kararlaştırılır. Ancak Kırıkkale Emniyet Amiri, kongreyi yaptırmayacağını söyler. Türk Metal yetkilileri duruma itiraz ederek direniş gösterirler ve durumu mahkemeye taşıyacaklarını belirtirler. Yaşanan bu kargaşaya rağmen genel kurul, Türk Metal Sendikası Kırıkkale Merkez Şubesi Mütешеbbis

³⁷⁰ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.73-74.

³⁷¹ Türk Metal Sendikası, agr., s.274.

Heyeti Başkanı Abdurrahman Ünlü tarafından açılır. Kararlılık karşısında daha fazla direnemeyen emniyet amiri salonu terk eder. Ancak hükûmetteki CHP yöneticileri, hatta Çalışma Bakanı Önder Sav ve Kırıkkale Emniyet Amirinin Türk Metal’e karşı faaliyetleri birkaç gün daha devam eder. Ancak Türk-İş’in de devreye girmesi ve açılan davaların Türk Metal Sendikası lehine sonuçlanmasıyla 23 Haziran 1974 tarihi itibarıyla Kırıkkale Metal-İş Sendikasının feshi ve tüzel kişiliğinin Türk Metal Sendikasına devredilmesi kararını hukuken Kırıkkale Kaymakamlığına sunar.³⁷²

Tüm bu yaşananlarla ilgili olarak 2. Olağan Genel Kurula sunulan raporda şu ifadeler yer verilir: “23 Haziran 1974 tarihinde yapılan Kırıkkale Metal-İş Sendikası ile sendikanın kendisini feshederek Türk Metal Sendikasına geçmesi sırasındaki olaylar oldukça enteresandır. Bu olayları burada anlatmakta büyük faydalar vardır. Türk işçi hareketi, metal işçileri, mevcut ve gelecek hükûmetler, mülki amirler, kamu yönetimiyle meşgul olanlar, Türkiye Tipi Sendikacılığa dönüşüm sırasındaki hadiselerden ciddi dersler alacaktır.”³⁷³

3.1.4. Metal İşkolunda Faaliyet Gösteren Sendikalar

Türkiye’nin ilk sendikalar kanunu olarak adlandırdığımız, 20 Şubat 1947 tarihinde çıkarılan 5018 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği tarihten 2000’li yıllara kadar metal işkolunda 139 işçi, 10 da işveren sendikası kurulmuştur. Bunlardan birçoğu tabela sendikası olmaktan ileri gidemezken bazıları da hükûmetler tarafından kurdurulan “sarı sendikalar” olarak adlandırılmıştır. Sağ-sol çatışmasının yoğun olarak yaşandığı 70’li yıllarda bile 95 sendika kurulurken, 1983 yılında çıkarılan 2821 ve 2822 sayılı kanunların getirmiş olduğu %10 barajı sebebiyle sendikaların %95’i kapatılmıştır. Sonuç olarak metal işkolunda Türk-İş’e bağlı Türk Metal Sendikası, Hak-İş’e bağlı Çelik-İş Sendikası ve DİSK’e bağlı Birleşik Metal-İş Sendikası yasal olarak toplu iş sözleşmesi yapabilecek yetkinliğe sahiptir. Burada belirtilen ve 1947’den itibaren metal işkolunda faaliyet gösteren işçi ve işveren sendikaları şunlardır:³⁷⁴

“İşçi Sendikaları

³⁷² Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.75-79.

³⁷³ Türk Metal Sendikası, 2. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, Türk Metal Sendikası Yayınları, Ankara, 1975, s.128.

³⁷⁴ Mecit Hazır-Bekir Eroğlu, Yarım Asırlık Çınar, Kalkan Matbaacılık, Ankara, 2013, s.53-60.

- Metal-İş (İç Anadolu Bölgesi Metal, Mühimmat, Makine, Kimya, Patlayıcı Maddeler ve Metalden Mamul Eşya ve Oto Sanayisi İşçileri ve İstanbul Silahlara Av Fişek Fabrikası İşçileri Sendikası-20 Kasım 1950)
- Çukurova Makine Sanayisi İşçileri Sendikası: 22 Ekim 1951'de Adana'da kuruldu. Faaliyetine rastlanmadı.
- Zirai Donatım İşçileri Sendikası (25 Aralık 1951)
- Liman Atölyesi İşçileri Genel Sendikası: 1952'de Mersin'de kuruldu. Faaliyetine rastlanmadı.
- Teknik-İş (Makine Metal Sanayisi İşçileri Sendikası-16 Ekim 1959)
- Karabük Demir Çelik Sanayisi İşçileri Sendikası (10 Aralık 1959)
- Radyo-İş (Türkiye Posta, Telgraf, Telefon, Radyo, Televizyon İşleri ve Hizmetlileri Sanayisi İşçileri Sendikası): 20 Mart 1962'de İstanbul'da kuruldu. İlk adı Türkiye Radyo-Elektrik Buzdolabı Sanayisi İşçileri Sendikasıydı. Ocak 1964'ten sonra faaliyetine rastlanmadı.
- Metal-İş (Türkiye Metal, Metal Eşya, Makine, Oto ve Montaj Sanayisi İşçileri Sendikası-25 Nisan 1962)
- Türkiye Motor-İş İşçileri Sendikası (Türkiye Motor, Makine, Vasıta Bakım ve Yardımcı İşler İşçileri Sendikası-11 Şubat 1963)
- Zirai Donatım-İş (Türkiye Zirai Donatım, Makine ve Ağaç Sanayisi İşçileri Sendikası): 4 Nisan 1963'te Adapazarı'nda kuruldu. 12 Mart 1964'te Maden-İş'e iltihak etti.
- EKİ Elektro Mekanik Materyal Taşıt Lavuarlar ve Filatosyon İşçileri Sendikası: 4 Temmuz 1963'te Zonguldak'ta kuruldu. Hiçbir faaliyette bulunmadığı için kısa süre sonra münfesihi duruma düştü.
- Bolu Metal-İş (Bolu Bölgesi Metal, Oto ve Orman Araçları Tamirhane, Metalden Mamul Eşya ve Oto Sanayisi İşçileri Sendikası-27 Ekim 1963)
- Türkiye Demir-Çelik Ağır Sanayisi İşçileri Sendikası: 15 Ocak 1964'te Karabük'te kuruldu. 6 Kasım 1965'te feshedildi.
- Metal-İş (Karadeniz Bölgesi Metal, Mühimmat ve Metalden Mamul Eşya ve Oto Sanayisi İşçileri Sendikası-4 Eylül 1964)

- Metal-İş (Adapazarı Metal, Mühimmat, Makine, Metalden Mamul Eşya, Oto Sanayisi ve Zirai Donatım İşçileri Sendikası): 1965'te Adapazarı'nda kuruldu. 6 Mayıs 1967'de feshedildi.
- Metal-İş (Ege Bölgesi Metal, Makine, Metalden Mamul Eşya, Oto ve Demir-Çelik Ağır Sanayisi İşçileri Sendikası-23 Mart 1965)
- Metal-İş Sendikası (Ereğli Demir ve Çelik Sanayisi İşçileri Sendikası-10 Mayıs 1965)
- Kocaeli Metal-İş (Metal, Çelik, Mühimmat, Makine, Metalden Mamul Eşya, Boru ve Oto Sanayisi İşçileri Sendikası-28 Haziran 1965)
- Birleşen İşçileri Sendikası (İstanbul Demir, Çelik, Döküm ve Montaj Sanayisi İşçileri Sendikası): 2 Ekim 1965'te İstanbul'da kuruldu. 29 Haziran 1979'da münfesihi duruma düştü.
- Çelik-İş Sendikası (Çelik Sanayisi İşçileri Sendikası-17 Kasım 1965)
- Demir-İş (Demir Sanayisi İşçileri Sendikası-26 Mart 1966)
- Temkin-İş (Ankara Teknik Metalürji, Makine, Bilumum Metalden Mamul Eşya ve Oto Sanayisi İşçileri Sendikası-17 Ağustos 1966)
- Türkiye Donat-İş (Türkiye Zirai Donatım Kurumu ve Makine Sanayisi İşçileri Sendikası-22 Ekim 1966)
- Metal-İş (Güney ve Güneydoğu Bölgesi Metal, Mühimmat, Makine, Metalden Mamul Eşya ve Oto Sanayisi İşçileri Sendikası-18 Mart 1967)
- Montaj-İş (İstanbul Montaj İşçileri Sendikası): 17 Nisan 1967'de İstanbul'da kuruldu. 29 Haziran 1979'da münfesihi duruma düştü.
- Balıkesir Metal-İş (Metal, Makine, Metalden Mamul Eşya ve Oto Sanayisi İşçileri Sendikası): 18 Mayıs 1967'de Balıkesir'de kuruldu. 2 Şubat 1975'te münfesihi sayıldı.
- Türkiye Demir-İş (Türkiye Demir-İş Metal, Mühimmat, Makine, Patlayıcı Maddeler ve Her Türlü Metal ve Alüminyumdan Mamul Eşya Sanayisi İşçileri Sendikası-29 Mayıs 1967)
- Metal-İş Sendikası (İç Anadolu Bölgesi Metal, Mühimmat, Makine, Metalden Mamul ve Oto Sanayisi İşçileri Sendikası-30 Mayıs 1967)

- SİMK (Kütahya Madenî, Sınai, İmalat, Montaj ve Kumlama İşçileri Sendikası): 16 Ekim 1967'de Kütahya'da kuruldu, 9 Eylül 1968'de feshedildi.
- TTAD-İş (Türkiye Tarım Bakanlığı Teşkilatı Atölyeleri ve Türkiye Ziraî Donatım Kurumu İşyerleri İşçileri Sendikası): 15 Nisan 1968'de Adana'da kuruldu. 13 Temmuz 1968'de feshedildi.
- Marmara Bölgesi Hür Sosyal Mineral-İş Sendikası (15 Mayıs 1968)
- Nevtron-İş (Nevtron Radyo Fabrikası İşçileri Sendikası-11 Haziran 1968)
- Karadeniz Metal-İş (Karadeniz Bölgesi Metal, Mühimmat, Makine, Metalden Mamul Eşya ve Oto Sanayisi İşçileri Sendikası-12 Haziran 1968)
- Metal-İş (Orman Makineleri, Makine, Metalden Mamul Eşya ve Oto Sanayisi İşçileri Sendikası-7 Ekim 1968)
- Ağır Sanayi-İş (Demir-Çelik Fabrikaları Ağır Sanayisi İşçileri Sendikası): 9 Kasım 1968'de Karadeniz Ereğli'sinde kuruldu. 8 Nisan 1969'da Metal-İş Sendikasına (Ereğli Demir ve Çelik Sanayisi İşçileri Sendikası) iltihak etti.
- Montaj-İş (Türkiye Oto Montaj ve Metal İmalatı ile Makine Sanayi İşçileri Sendikası): 12 Şubat 1969'da Gebze'de kuruldu. 26 Haziran 1980'de münfesiş sayıldı.
- GDS-İş (Güney ve Doğu Güney Yapı ve Montaj Sanayisi İşçileri Sendikası): 15 Mart 1969'da İskenderun'da kuruldu. 14 Haziran 1972'de münfesiş sayıldı.
- Met-İş (Türkiye Metal Mamulleri ve Makine Sanayisi İşçileri Sendikası): 24 Mart 1969'da İstanbul'da kuruldu. 10 Mart 1972'de Tek-Met-İş'e (Metal Mamulleri ve Makine Sanayisi İşçileri Sendikası) iltihak etti.
- Türkiye Temel-İş (Türkiye Temel-İş Maden İşletmeleri, Mamulleri, Makine ve Madenî Eşya Sanayisi İşçileri Sendikası): 14 Temmuz 1969'da İstanbul'da kuruldu. 14 Kasım 1979'da münfesiş sayıldı.
- Türk Metal-İş (Türkiye Metal Sanayisi İşçileri Sendikası-26 Şubat 1970)

- ÇUMİTAŞ Biçer İş Sendikası (Çukurova Makine İmalat ve Ticaret Anonim Şirketi İşçileri Sendikası): 23 Mart 1970'te Tarsus'ta kuruldu. 25 Ekim 1976'da münfesih sayıldı.
- Çelik-İş: 22 Haziran 1970'te Eskişehir'de kuruldu. Hiçbir faaliyet gösteremediği için 1973'te münfesih sayıldı.
- Türkiye Tek-Met-İş (Türkiye Metal Mamulleri ve Makine Sanayisi İşçileri Sendikası-6 Temmuz 1970)
- Metal-İş (Doğu Karadeniz Bölgesi Metal, Makine, Metalden Mamul Eşya, İzabe Şekillendirme ve Çelik Eşya Sanayisi İşçileri Sendikası): 28 Mayıs 1971'de Artvin'in Borçka ilçesinde kuruldu. 14 Nisan 1974'te Çağdaş Metal-İş'e (Türkiye Çağdaş Metal İşçileri Sendikası) iltihak etti.
- Des-İş (Hatay Demir ve Çelik Sanayisi İşçileri Sendikası): 21 Temmuz 1971'de İskenderun'da kuruldu. Aralık 1972'den sonra faaliyetine rastlanmadı.
- Metal-İş (Türkiye Metal, Çelik, Mühimmat, Makine, Metalden Mamul Eşya ve Oto Sanayisi İşçileri Sendikası): 27 Temmuz 1971'de Gaziantep'te kuruldu. 12 Mart 1979'da feshedildi.
- Millî Maden-İş (Millî Maden İşçileri Sendikası-14 Ağustos 1971)
- Demir-İş (Ereğli Demir Çelik Sanayisi İşçileri Sendikası-28 Haziran 1972)
- Ege Bölgesi Tek Maden-İş (Ege Bölgesi Maden, Madenden Mamul Eşya ve Makine Sanayisi İşçileri Sendikası): 2 Ekim 1972'de İzmir'de kuruldu. 22 Aralık 1973'te feshedildi.
- Metal-İş (Orta Anadolu, Ege ve Akdeniz Bölgeleri Metal-İş Sanayisi İşçileri Sendikası): 28 Kasım 1972'de Konya'da kuruldu. 23 Mart 1977'de münfesih duruma düştü.
- Döküm-İş (Türkiye Demir, Döküm, Makine, Montaj, Metal ve Madenî Eşya Sanayisi İşçileri Sendikası): 28 Haziran 1973'te İstanbul'da kuruldu. 31 Mayıs 1984'te münfesih sayıldı.
- Teknik-İş (Türkiye Metal, Çelik, Metalden Mamul Eşya ve Oto Sanayisi İşçileri Sendikası-6 Temmuz 1973)
- Elektro-Metal-İş Sendikası (İstanbul Madenî Eşya ve Elektronik Malzemesi Yapım ve Montaj İşçileri Sendikası-7 Eylül 1973)

- Türk Metal (Türkiye Metal, Çelik, Mühimmat, Makine, Metalden Mamul Eşya, Oto Montaj ve Yardımcı İşçileri Sendikası-24 Ekim 1973)
- Hür-İş (Türkiye Hür Alüminyum Sanayisi İşçileri Sendikası-7 Kasım 1973)
- Montaj-İş Sendikası (Montaj Sanayisi İşçileri Sendikası): 9 Kasım 1973'te İstanbul'da kuruldu. 19 Eylül 1979'da münfesihi duruma düştü.
- Alüminyum-İş (İç Anadolu Bölgesi Alüminyum Sanayisi İşçileri Sendikası-24 Kasım 1973)
- Çağdaş Metal-İş (Türkiye Çağdaş Metal İşçileri Sendikası-27 Aralık 1973)
- EF-İş (Elâzığ Ferrookrom Tesisleri İşyeri İşçileri Sendikası): 9 Ocak 1974'te Elâzığ'da kuruldu. 22 Mayıs 1974'te feshedildi.
- Özgür Alüminyum-İş (Özgür Alüminyum Sanayisi İşçileri Sendikası-17 Ocak 1974)
- İleri Maden-İş (Türkiye Maden, Madenî Eşya ve Makine Sanayisi İşçileri Sendikası-29 Ocak 1974)
- Demçe (Demir-Çelik, Metal Sanayisi İşçileri Sendikası): 5 Şubat 1974'te İskenderun'da kuruldu. 2 Şubat 1975'te münfesihi duruma düştü.
- Ef-Tes-Metal-İş (Etibank Ferrookrom Tesisleri Metal-İş Sendikası): 20 Mart 1974'te Elâzığ'da kuruldu. 22 Mart 1979'da feshedildi.
- Ege Metal-İş (Metal ve Metalden Mamul Eşya Sanayisi İşçileri Sendikası-3 Nisan 1974)
- Tüm Emek-İş (Türkiye Metal, Metalden Mamul Eşya, Kazan, Makine ve Otomobil Sanayisi İşçileri Sendikası): 11 Nisan 1974'te Ankara'da kuruldu. 20 Haziran 1976'da münfesihi sayıldı.
- Marmara Hürmetal-İş (Marmara Bölgesi Hürmetal-İş Sendikası): 31 Temmuz 1974'te İstanbul'da kuruldu. 1979'da münfesihi sayıldı.
- Türkiye Yeni Metal-İş (Türkiye Metal, Çelik Boru, Mühimmat, Makine, Metalden Mamul Eşya Sanayisi ve Yardımcı İşçileri Sendikası-11 Eylül 1974)
- Milliyetçi Maden-İş (Türkiye Milliyetçi Madenî Eşya Sanayisi İşçileri Sendikası): 23 Eylül 1974'te İstanbul'da kuruldu. 16 Aralık 1979'da Türk

Çelik-Sen'e (Türkiye Demir ve Çelik Sanayisi İşçileri Sendikası) iltihak etti.

- Metal-İş (Türkiye Metalcilik Sanayisi İşçileri Sendikası-17 Kasım 1974)
- Metal-İş (Eskişehir Merkezi ve İl Sınırları Metal, Metal Yapımı Madenî Eşya Sanayisi Makine Yapımı Montaj Sanayisi İşçileri Sendikası): 12 Şubat 1975'te Eskişehir'de kuruldu. 1 Eylül 1975'te feshedildi.
- Türk Maden-İş (Türkiye Metal Makine ve Madenî Eşya Sanayisi İşçileri Sendikası-24 Şubat 1975)
- İleri Maden-İş (İleri Maden İşçileri Sendikası-21 Nisan 1975)
- Tüm-San-İş (Türkiye Metal Eşya ve Makine Sanayisi İşçileri Sendikası): 6 Mayıs 1975'te İzmit'te kuruldu. 28 Kasım 1979'da münfesihi sayıldı.
- Çelik-Sen (Demir ve Çelik Sanayisi İşçileri Sendikası-7 Temmuz 1975)
- Fil-İş (Güney Bölgesi Filtre Sanayisi ve Montaj İşçileri Sendikası): 16 Temmuz 1975'te İskenderun'da kuruldu. 10 Temmuz 1976'da Filtre-İş'e (Akdeniz Bölgesi Filtre Sanayisi İşçileri Sendikası) iltihak etti.
- Tek-Metal (Tek Metal İşçileri Sendikası): 16 Temmuz 1975'te Ankara'da kuruldu. İlk adı Türkiye Metal İşçileri Sendikasıydı. 1980'den sonra faaliyetine rastlanmadı.
- Türk Metal-Sen (Türkiye Metal Sanayisi İşçileri ve Büro Personeli Birleşik Sendika): 17 Eylül 1975'te İstanbul'da kuruldu. 31 Ağustos 1979'da münfesihi sayıldı.
- TümSa-İş (Tüm Metal Sanayisi İşçileri Sendikası): 4 Kasım 1975'te Ankara'da kuruldu. 7 Ocak 1985'te münfesihi sayıldı.
- Makine ve Metal-İş (Makine ve Metal İşçileri Sendikası): 19 Kasım 1975'te İstanbul'da kuruldu. 1 Haziran 1984'te münfesihi sayıldı.
- Makine-İş (Türkiye Madenî Eşya ve Makine Sanayisi İşçileri Sendikası): 24 Aralık 1975'te İstanbul'da kuruldu. 19 Eylül 1979'da münfesihi sayıldı.
- Millî Metal-İş (Millî Metal İşçileri Sendikası): 25 Aralık 1975'te Adana'da kuruldu. 11 Haziran 1976'da münfesihi sayıldı.
- Metal-İş (Güney Bölgesi Metal İşçileri Sendikası): 29 Aralık 1975'te Adana'da kuruldu. 1984'te münfesihi sayıldı.

- Bir Emek-Sen (Birleşen Emekçiler Elektrik Elektronik Sanayisi İşçileri Sendikası): 1976'da Denizli'de kuruldu. 19 Ağustos 1984'te Türk Metal'e (Türkiye Metal, Çelik, Mühimmat, Makine, Metalden Mamul Eşya, Oto Montaj ve Yardımcı İşçileri Sendikası) iltihak etti.
- Metalsan-İş (Türkiye Bağımsız Metal Sanayisi İşçileri Sendikası): 1976'da Ankara'da kuruldu. 1979'da münfesiş sayıldı.
- ORAY-İş (Bolu Orman Ana Tamirhane Yol İşçileri Sendikası): 1976'da Bolu'da kuruldu. 14 Kasım 1976'da Türk Metal'e (Türkiye Metal, Çelik, Mühimmat, Makine, Metalden Mamul Eşya, Oto Montaj ve Yardımcı İşçileri Sendikası) iltihak etti.
- Batı Anadolu Montaj İşçileri Sendikası: 19 Ocak 1976'da Kütahya'nın Tavşanlı İlçesinde kuruldu. 30 Mayıs 1976'da TES-İş'e (Tavşanlı ve Havalisi Enerji İşçileri Sendikası) iltihak etti.
- Gediz Bölgesi Metal İzabe ve Sanayisi İşçileri Sendikası: 8 Mayıs 1976'da Kütahya'nın Gediz ilçesinde kuruldu. 16 Temmuz 1978'de Türk Çelik-Sen'e (Türkiye Demir ve Çelik Sanayisi İşçileri Sendikası) iltihak etti.
- Öz Çelik-İş (Madenî Eşya ve Oto Sanayisi İşçileri Sendikası-11 Mayıs 1976)
- Devrimci Metal-İş (Devrimci Metal İşçileri Sendikası-28 Mayıs 1976)
- Pompasan-İş (Pompa Sanayisi İşçileri Sendikası): 15 Haziran 1976'da Ankara'da kuruldu. 6 Ağustos 1978'de Türkiye Maden-İş'e (Türkiye Maden, Madenî Eşya, Makine Sanayisi İşçileri Sendikası) iltihak etti.
- Tüm Montaj-İş (Türkiye Montaj, Madenî Eşya, Metal Sanayisi İşçileri Sendikası-21 Haziran 1976)
- Filtre-İş (Akdeniz Bölgesi Filtre Sanayisi İşçileri Sendikası): 30 Haziran 1976'da İskenderun'da kuruldu. 15 Temmuz 1977'de Maden-İş'e iltihak etti.
- Türk Akım-İş (Türkiye Demir-Çelik Üretim ve Sanayisi İşçileri Sendikası): 19 Temmuz 1976'da İskenderun'da kuruldu. İlk kısa adı Türk Akın-İş'ti. Temmuz 1980'den sonra feshedildi.
- Öz Metal-İş (Öz Metal Sanayisi İşçileri Sendikası-22 Temmuz 1976)
- Metsan-İş (Türkiye Metal Sanayisi İşçileri Sendikası-17 Ağustos 1976)

- Hür Metal-İş (Türkiye Bağımsız Metal Sanayisi İşçileri Sendikası): 17 Kasım 1976'da Ankara'da kuruldu. 31 Ocak 1982'de feshedildi.
- Yeni Metal-İş (Karadeniz Bölgesi Metal, Metalden Mamul Eşya, Oto Montaj ve Tamir Sanayisi İşçileri Sendikası): 25 Kasım 1976'da Trabzon'da kuruldu. 3 Şubat 1983'te münfesiş sayıldı.
- Çesen (Çelik Yapı İşçileri Sendikası-22 Aralık 1976)
- Türk Krom-İş (Türkiye Metal, Krom, Elektrik Mamulleri ve Makine Sanayisi İşçileri Sendikası): 8 Aralık 1976'da İstanbul'da kuruldu. 1 Haziran 1984'te münfesiş sayıldı.
- FİMES-İş (Filtre ve Madenî Eşya Sanayisi İşçileri Sendikası): 1977'de İskenderun'da kuruldu. 26 Temmuz 1977'de Türk Metal'e (Türkiye Metal, Çelik, Mühimmat, Makine, Metalden Mamul Eşya, Oto Montaj ve Yardımcı İşçileri Sendikası) iltihak etti.
- Tüm-Döküm-İş (Tüm Döküm, Maden, Madenî Eşya ve Makine Sanayisi İşçileri Sendikası): 11 Ocak 1977'de İstanbul'da kuruldu. 13 Ocak 1980'de feshedildi.
- Hak Metal-İş (Hak Metal Sanayisi İşçileri Sendikası): 17 Mart 1977'de Konya'da kuruldu. 1979'da feshedildi.
- Metalsan (Metal Sanayisi Mamulleri ve Makine Sanayisi İşçileri Sendikası): 22 Mart 1977'de İstanbul Aksaray'da kuruldu. İlk adı Türkiye Metalsan (Türkiye Metal Sanayisi Mamulleri ve Makine Sanayisi İşçileri Sendikası) idi. 6 Kasım 1984'te münfesiş sayıldı.
- Çağdaş Maden-İş (Metal, Makine, Montaj ve Madenî Eşya Sanayisi İşçileri Sendikası-20 Nisan 1977)
- Filsa Metal-İş (Türkiye Filtre ve Metal Sanayisi İşçileri Sendikası-13 Mayıs 1977)
- Özgür Metal-İş (Özgür Metal İşçileri Karadeniz Bölgesi Sendikası): 11 Temmuz 1977'de Samsun'da kuruldu. 9 Ağustos 1977'de feshedildi.
- İşmaksen (İş Makineleri Operatörleri, Teknisyenleri ve Yardımcıları, İşçileri Sendikası): 29 Kasım 1977'de Ankara'da kuruldu. Kısa süre sonra münfesiş duruma düştü.

- Türk Madensen (Türkiye Maden, Makine ve Montaj Sanayisi İşçileri Sendikası): 12 Aralık 1977'de İstanbul'da kuruldu. 8 Aralık 1983'te Türk Metal'e (Türkiye Metal, Çelik, Mühimmat, Makine, Metalden Mamul Eşya, Oto Montaj ve Yardımcı İşçileri Sendikası) iltihak etti.
- Türkiye Bağımsız Metal-İş Sendikası: 1978'de Artvin'de kuruldu. 29 Temmuz 1978'de Türkiye Maden-İş'e (Türkiye Maden, Madenî Eşya, Makine Sanayisi İşçileri Sendikası) iltihak etti.
- Türkiye Özgür Maden-İş Sendikası (Metal, Metalden Mamul Oto Montaj Sanayisi İşçileri Sendikası): 1978'de İstanbul'da kuruldu. 29 Mart 1984'te Türkiye Demir-İş'e (Türkiye Demir-İş Metal, Mühimmat, Makine, Patlayıcı Maddeler ve Her Türlü Alüminyumdan Mamul Eşya Sanayisi İşçileri Sendikası) iltihak etti.
- Emek-İş (Emek Ziraat Aletleri Sanayi Makineleri, Sondaj Boruları İmalatı İşçileri Sendikası): 6 Şubat 1978'de Ankara'da kuruldu. 7 Mayıs 1986'da münfesihi sayıldı.
- Çağdaş Metal-İş (Çağdaş Metal, Madensel Eşya ve Makine Sanayisi İşçileri Sendikası-16 Şubat 1978)
- Özgür Maden-İş (Metal, Metalden Mamul Eşya Yapımı ve Montaj Sanayisi İşçileri Sendikası-23 Şubat 1978)
- MAKİS (Makine İşçileri Sendikası): 27 Şubat 1978'de İzmir'de kuruldu. 1980'den sonra faaliyetine rastlanmadı.
- Türkiye Özgür Metal-İş (Türkiye Metal Mamulleri ve Makine Sanayisi İşçileri Sendikası-23 Mart 1978)
- Birlik-İş (Türkiye Birleşik Makine ve Montaj Sanayisi İşçileri Sendikası-9 Nisan 1978)
- Yeni Maden-İş (Yeni Madenî Eşya Sanayisi İşçileri Sendikası): 21 Nisan 1978'de İstanbul'da kuruldu. 15 Mayıs 1984'te münfesihi sayıldı.
- Tartı-İş İşçileri Sendikası: 24 Nisan 1978'de İstanbul'da kuruldu. 16 Haziran 1984'te münfesihi sayıldı.
- Teknik Metal-İş (Metal, Montaj, Çelik ve Sanayisi İşçileri Sendikası): 4 Mayıs 1978'de İzmit'te kuruldu. 18 Haziran 1964'te münfesihi sayıldı.

- Bağımsız Yeni Metal-İş (Bağımsız Yeni Metal-İş Metalden Mamul ve Oto Montaj ve Tamirat İşçileri Sendikası): 19 Haziran 1978'de Amasya'da kuruldu. İlk adı Türkiye Bağımsız Yeni Metal-İş'ti. 27 Mart 1979'dan sonra faaliyetine rastlanmadı ve münfesi duruma düştü.
- Teknik Metal-İş (Metal Mamulleri Makine Sanayisi ve Onarım İşçileri Sendikası): 24 Temmuz 1978'de Adana'da kuruldu. 9 Şubat 1982'de münfesi sayıldı.
- Birleşik Maden-İş Sendikası (Metal, Madenî Eşya ve Makine Sanayisi İşçileri Sendikası-1 Ağustos 1978)
- Tüm Metsan-İş (Tüm Metal Sanayisi İşçileri Sendikası-28 Ağustos 1978)
- Mad-Sen (Maden, Maden Mamulleri, Otomatik Makine ve Elektronik Sanayisi İşçileri Sendikası): 29 Kasım 1978'de İstanbul'da kuruldu. 17 Ekim 1985'te kapatıldı.
- Kalıp-İş (Makine ve Kalıp Yapım İşçileri Sendikası-1979)
- Tarmaksan-İş (Tarım Makineleri Sanayisi İşçileri Sendikası): 19 Mart 1979'da Ankara'da kuruldu. 1985'te münfesi sayıldı.
- Güçdemsan (Güçlü Demir Sanayisi İşçileri Sendikası): 22 Haziran 1979'da kuruldu. 16 Haziran 1984'te münfesi duruma düştü.
- Makine-İş (Madenî Eşya ve Makine Sanayisi İşçileri Sendikası-29 Haziran 1979)
- Torna Aynası İmalatı Sanayisi İşçileri Sendikası: 23 Temmuz 1979'da Tarsus'ta kuruldu. 1986'da münfesi sayıldı.
- Toray Sanayi-İş Sen (Torna Aynası İmalatı Sanayisi İşçileri Sendikası): 1 Ağustos 1979'da Mersin'in Tarsus ilçesinde kuruldu. Faaliyetine rastlanmadı.
- Hür Metal-Sen (Metal Sanayisi İşçileri Sendikası): 10 Ağustos 1979'da Ankara'da kuruldu. 7 Mayıs 1985'te münfesi sayıldı.
- Devrimci Metal-Sen (Devrimci Metal, Madenî Eşya ve Makine Sanayisi İşçileri Sendikası): 8 Ekim 1979'da İstanbul'da kuruldu. 26 Eylül 1980'de feshedildi.

- Akmetal-İş (Akdeniz Filtre ve Metal Sanayisi İşçileri Sendikası): 1980'de İskenderun'da kuruldu. Faaliyet gösteremediği için kısa süre sonra münfesi duruma düştü.
- Bağımsız Doğu Metal-İş (Doğu Bölgesi Metal, Metalden Mamul Eşya ve Oto Montaj Sanayisi ve Tamirat Sanayisi İşçileri Sendikası): 1980'de Artvin'de kuruldu. 23 Ekim 1983'te Tarım-İş'e (Türkiye Orman, Toprak, Su, Tarım ve Tarım Sanayisi İşçileri Sendikası) iltihak etti.
- Türk Demir-Sen (Metal, Demir ve Oto Montaj, Oto Yan Sanayisi İşçileri Sendikası): 29 Mayıs 1984'te İstanbul'da kuruldu. 4 Temmuz 1985'te münfesi sayıldı.
- Metal-İş (Demir-Çelik ve Metal Sanayisi İşçileri Sendikası): 15 Ağustos 1991'de Ankara'da kuruldu. 5 Ocak 1993'te münfesi sayıldı.
- Yeni Çelik-Sen (Demir-Çelik ve Oto Sanayisi İşçileri Sendikası): 1 Temmuz 1993'te Ankara'da kuruldu. 30 Aralık 1993'te kapatıldı.
- Birleşik Metal-İş (Birleşik Metal İşçileri Sendikası-4 Eylül 1993)
- Tek Metal-İş (Demir-Çelik, Metal ve Oto Sanayisi İşçileri Sendikası-30 Mart 1995)

İşveren Sendikaları

- MESS (Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası-14 Ekim 1959)
- TUISEN-İşveren (Türkiye Bilumum Ulaştırma Vasıtaları ve Parçaları İmal ve Montaj Sanayisi İşverenler Sendikası-8 Aralık 1961)
- Ankara Madenî İşler İşverenler Sendikası: 18 Temmuz 1963'te Ankara'da kuruldu. 25 Aralık 1965'te feshedildi.
- Ankara Metal Sanayisi İşverenleri Sendikası: 5 Aralık 1963'te Ankara'da kuruldu. 1 Şubat 1964'te feshedildi.
- Türkiye Bakır, Metal, Sarı Turistik Antika, Madenî Eşya Şekillendirilmesi ve Tarihî El Sanatkârları İşverenler Sendikası: 22 Kasım 1968'de İstanbul'da kuruldu. 1984'te münfesi sayıldı.
- DÇSKİS (Demir-Çelik Sanayisi Kamu İşverenleri Sendikası): 6 Aralık 1973'te Ankara'da kuruldu. 22 Ağustos 1985'te TÛTİS'e (Türk Ulaştırma Kamu İşverenleri Sendikası) iltihak etti.
- Haddecî-İş (Haddecî İşverenleri Sendikası-19 Ocak 1978)

- Makine Kimya Kamu İşverenleri Sendikası: 1980 öncesi Ankara’da kuruldu. 22 Ağustos 1985’te TÛTİS’e (Türk Ulaştırma Kamu İşverenleri Sendikası) iltihak etti.
- ANSEN (Anadolu Metal Sanayisi İşverenleri Sendikası-4 Kasım 1983)
- MESİS (Metal Sanayicileri İşverenleri Sendikası-6 Ekim 1989)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRK METAL'İN KURULUŞU, FAALİYETLERİ VE TEŞKİLAT YAPISI

4.1. Türkiye Metal, Çelik, Mühimmat, Makine, Metalden Mamul Eşya, Oto Montaj ve Yardımcı İşçileri Sendikasının (Türk Metal Sendikası) Kuruluşu ve Büyüme Süreci

Türk Metal Sendikasının kurulduğu yıllarda, toplumda büyük endişeye yol açan iç kargaşa ve terör olaylarının Türkiye'yi iyice kısıpca alması ve bu toplumsal olayların sendikacılığa da sirayet etmesi, 1960'tan itibaren sendikacılık içerisinde bulunan Türk Metal yöneticilerini kaygılandırmaktaydı. Zira birçoğu o yıllardan beri işçiydi ve işçi hareketinin içerisindeydi. MKE İşçileri Sendikası sürecinden beri Türk milliyetçisi ve devletin menfaatlerinden yana tavır sergileyen Türk Metal Sendikası, bir yandan toplumsal olayların içine çekilmeye çalışılırken diğer yandan da metal işkolunda faaliyet gösteren işçilerin hakları için verdiği mücadelesinden de alıkonulmak istiyordu. Bütün bu engellemeler rağmen her geçen gün büyüyen Türk Metal Sendikası, kuruluş günlerinde yaşadığı sıkıntılardan kurtularak büyümeyi hedefliyordu.

Enver Kaya ve Aydın Özeren'in henüz kuruluş aşamasında sendikadan ayrılmaları, Kaya Özdemir'in de Türk-İş'teki görevini tercih etmesi sebebiyle lidersiz kaldığı düşünülen sendikanın başına Genel Sekreter Mustafa Özbek geçer. Özbek'in liderliğinde büyüme sürecine giren Türk Metal, o güne kadar ihmal edilen Seydişehir'de, Bursa'da, İzmir'de şubeler açar. 1975 yılının ortalarında Ankara ve İstanbul'da 2, Kırıkkale, İzmir, Seydişehir, İzmit, Adapazarı, Adana, Balıkesir,

Elâzığ, Erzurum, Kastamonu, Amasya, Diyarbakır ve Bursa’da birer şube olmak üzere Türk Metal Sendikası 15 ilde 17 şubede teşkilatlanmıştır.³⁷⁵

Yetki ve yeni iş yerleriyle yapılan sözleşme sayısını her geçen gün artıran Türk Metal Sendikasının yükselişinde, önemli bir payı olan, liderliği ve mücadelecilik ruhuyla metal işkolundaki işçilerin gönlüne girerek sendikanın 34 yıl aralıksız olarak genel başkanlığını yapan Mustafa Özbek önemli bir isimdir. Kaya Özdemir’in Metal-İş döneminde yüklendiği sorumluluk ve Metal-İş için önemi neyse Mustafa Özbek de Türk Metal için o kadar ve belki de daha fazla önem ifade etmektedir.

4.1.1. Mustafa Özbek

Mustafa Özbek, MKE’de genç yaşta başladığı işçilik hayatında, kısa bir süre sonra sendikacılıkla tanışmış, atılgan kişiliği sayesinde de kısa sürede sendika genel başkanlığına yükselmiştir. Metal-İş Sendikası’ndan Türk Metal Sendikası’na uzanan süreçte, önce Kırıkkale’de sonra da Türkiye’de sendikacılık tarihinin önemli isimlerinden birisi olan Mustafa Özbek’in hayatı ile Metal-İş ve Türk Metal Sendikası Tarihi büyük oranda aynı düzlemde seyretmiştir.

Mustafa Özbek, 28 Aralık 1940’ta, Kırıkkale’nin Balışeyh ilçesine bağlı Kenan Bey Obası köyünde Rabia Hanım ile Hacı Ahmet Bey’in dokuz çocuğundan birisi olarak dünyaya gelmiştir. Askerliğini Kurtuluş Savaşı döneminde yapan Hacı Ahmet Özbek, geçimini manifaturacılıkla sağlayan, 1940’lı-50’li yılların Türkiye’sindeki ekonomik sıkıntılarla boğuşan bir aile reisidir. Bu şartlar altında Mustafa Özbek de orta öğretiminde sonra eğitim hayatını sürdürememiş, çok sevdiği boks sporuna devam edememiştir. Özbek, 1957 yılında henüz 17 yaşında MKE Bölge Müdürlüğü Cer Atölyesinde lokomotif ve dizel tamircisi olarak iş hayatına, kendi ifadesiyle, “hayat okuluna” başlamıştır. 1961 yılında askerlik görevi için ayrıldığı işine 22 aylık askerlik vazifesinin ardından 1963 yılında tekrar dönen Özbek, Bölge Müdürlüğü yerine yine MKE’ye bağlı Mühimmat Fabrikası Mermi İşletmesinde imalat tornacısı olarak iş başı yapmıştır.³⁷⁶

³⁷⁵ Türk Metal gazetesi, S.4, 25.07.1975, s.2.

³⁷⁶ Uğur Polat, Mustafa Özbek: Emeğe ve Emekçiye Adanmış Bir Ömür, Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları, Ankara, 2021, s.1-2; Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.8; Refik

MKE’de ilk sendikacılık faaliyetleri başlamasından 17 yıl sonra, işçi temsilcisi olan Mustafa Özbek, kendisini sendikacılıkla ilgili eğitimlere adanmıştır. Özbek, eğitimin önemine ve bu eğitimlerle oluşan “sağlam bilgi” sayesinde başarıya ulaşabileceğine yürekten inanmıştır. Onu profesyonel sendikacılığa taşıyan ve nihayetinde kısa sürede sendikanın genel başkanlığına kadar yükselmesini sağlayan da liderlik vasfı, inanmışlığı ve mücadeleci ruhunun yanı sıra, sendikacılığın teorik kısmını öğrenme konusundaki çabaları olmuştur.³⁷⁷ Genç yaşında Kırıkkale sınırlarının dışında da tanınan Mustafa Özbek, aynı yıl Kırıkkale Metal-İş Sendikasının çatı kuruluşu olan Türkiye Metal-İş Federasyonunun yönetim kurulu üyeliğine, 1973 yılında yapılan genel kurulda da federasyonun genel sekreterliğine seçilmiştir. Türkiye Metal-İş Federasyonunun son genel kurulunda genel sekreter olarak seçilen Mustafa Özbek, “millî tip” sendikacılığa geçildiğinde de genel başkan oluncaya kadar bu görevini sürdürmüştür.³⁷⁸

Mustafa Özbek’in sendikacılığa bakış açısı da Metal-İş Sendikasının uzun süre genel başkanlık görevini yürüten Kaya Özdemir gibi, dünyadaki anarko-sendikal ve komünist bakış açısının aksine Türk milliyetçiliği temelindedir. Dönemin CHP yönetimi ise Bülent Ecevit liderliğinde, Türkiye’deki birçok marjinal sol grubun desteğiyle sendikalar üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışmaktadır. Bu yüzden Özbek, başta CHP yönetimi olmak üzere tüm sol gruplar ve sendikalar tarafından “faşistlikle, ırkçılıkla” suçlanarak hedef gösterilmiştir. Aynı işkolunda faaliyet gösteren DİSK’e bağlı Maden-İş Sendikası tarafından sürekli hedef gösterilen ve kendisiyle uğraşılın Mustafa Özbek, sendikacılığa başladığı günlerden itibaren öne çıkan özellikleriyle Maden-İş için önemli bir rakip olarak görülmüştür.³⁷⁹

Öte yandan, kuruluşundan itibaren Metal-İş Sendikası içinde faaliyet gösteren, ancak sendikanın ortaya koymuş olduğu bağımsız sendikacılık anlayışına ve Türk milliyetçisi yaklaşımına karşı her zaman muhalif duruş sergileyen Fehmi Işıklar da Mustafa Özbek isminin sendika içerisinde öne çıkmasıyla birlikte kendisine karşı

Sönmezsoy, Türk İşçi Hareketinde Liderler Galerisi, (Yayınevi ve Yayın Tarihi Belirtilmemiş), s.116-117; Hazır-Eroğlu, age., s.29.

³⁷⁷ Polat, age, s.2-3; Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.9; Hazır-Eroğlu, age., s.29.

³⁷⁸ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.9

³⁷⁹ Pehlivanlı-Pehlivanlı, agm., s.246.

tavır alan bir sendikacı olarak bilinmektedir.³⁸⁰ Özbek, sendikada bulunduğu süre içerisinde karşısında sürekli muhalif duruş sergileyen Işıklar’la ilgili bir anısını, gazeteci Refik Sönmezsoy’un kendisiyle yaptığı bir röportajda şöyle aktarmaktadır: “1973 yılının 11. ayının 17’sinde Türk Metal Sendikasının genel sekreteri oldum. Ayrıca Metal-İş Sendikasının da genel başkanıydım. Fehmi Işıklar’la karşılıklı aday olmuştum. Işıklar’ın arkasında parti ve sol desteği vardı. Ben ise sadece işçinin desteğine ve bana olan sevgisine güveniyordum. Sonuçta bu mücadeleyi kazanan ben oldum.”³⁸¹

Metal-İş’ten Türk Metal’e geçiş sürecinde türlü zorluklarla mücadele eden Mustafa Özbek ve arkadaşları ilk günlerde maddi imkânsızlıklarla da mücadele etmek zorundadırlar. Diğer sendikalara ve piyasaya olan borçlardan dolayı sendika personelinin maaşlarını dahi veremezler. Bağlı oldukları konfederasyon, Türk-İş’in Genel Mali Sekreteri “Ömer Ağa’ya” durumu ileten Özbek, bin bir sorgu ve zorluğun ardından çalışanlara avans verebilecek kadar bir miktarı “Ömer Ağa’dan” temin eder. Ancak diğer borçlar yüzünden sendika kurulmadan kapanma tehlikesi yaşar. Bunun üzerine Özbek, henüz sendikanın genel başkanı bile değilken evini ipotek ettirip kredi çeker. Bununla da yetinmeyen Mustafa Özbek, Kırıkkale’de tanıdığı esnaflardan “kendi adına” borç alıp sendikanın birçok borcunu bu paralarla öder.³⁸²

Sendikanın genel sekreteri olan Mustafa Özbek, genel başkanın olmadığı uzunca bir süre sendikaya “liderlik” yapmış ve nihayetinde 8-9 Kasım 1975 tarihleri arasında gerçekleştirilen 2. Genel Kurulda Türk Metal Sendikası genel başkanlığına seçilmiştir.³⁸³

Genel başkan olduktan sonra çalışmalarına hız veren Özbek, Türk Metal Sendikasının büyümesi için verdiği mücadele sırasında karşısına çıkan en önemli “rakip”, gerek metal işkolunda gerekse Türk-İş Konfederasyonunun içerisinde yer alan ve anarko-sendikal/komünist sendikacılık anlayışının hâkim olmasını isteyenler

³⁸⁰ Pehlivanlı-Pehlivanlı, agm., s.246.

³⁸¹ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.12.

³⁸² Pehlivanlı-Pehlivanlı, agm., s.247.

³⁸³ Türk Metal gazetesi, S.7, 28.12.1975, s.3.

olmuştur.³⁸⁴ Özellikle Seydişehir’deki yetki mücadelesi sırasında büyük olayların yaşanmasına ve Türk Metal Sendikası üyesi Hasan Kadioğlu’nun öldürülmesine, Erdoğan Aslıyüce ve diğer birçok sendikacının ağır yaralanmasına sebep olanlar da aynı görüşün temsilcileri olan sendikacılar ve hatta işçilikle dahi alakası olmayan “militanlardı”. Tek amaçları da Türk Metal üyesi işçileri yıldırma ve Türk Metal’den ayrılmaya zorlamaktı.³⁸⁵

Gazeteci Refik Sönmezsoy, Mustafa Özbek ile yaptığı bir röportajda, “İlkeniz neydi? Nasıl bir sendikacılığı düşündünüz? Geçmişteki sıkıntılar, bölünmeler sizi nasıl etkiledi?” şeklinde bir soru yöneltir. Özbek, bu soruya verdiği cevapla adeta bir ömre sığırdığı sendikacılık hayatının temel felsefesini özetlemiştir: “Biz metal işkolunda, metal işçilerinin perişanlığını yenmenin kavgasını vereceğimizi kafamıza koyarak yola çıktık. Metal işkolunda güçlü bir sendika ortaya koymak ve metal işçilerini Türk Metal Sendikasının çatısı altında toplamak istedik. Bu gayeyle yola çıktık. Zannederim 18 bin civarında üyemiz vardı. O zaman 18 bin üyeyle 1975’in 11’inci ayında yeni ekiple iş başına geldik. Sene 1980’e kadar 52 bin üyemiz oldu. 1980’den sonra süratli bir gelişme kaydederek bilhassa özel sektörde süratli bir gelişme kaydederek 150 bin rakamının üzerine çıktık. Düşlerimiz gerçekleşmiş oldu. Çünkü metal işkolundaki bir sendika ilk defa 100 bin rakamının üzerine çıkıyordu. Dolayısıyla hedeflediğimiz noktaya tam anlamıyla varamazsak bile, gerçekten işkolumuzda en büyük sendikayı ortaya koymanın kıvancını yaşıyoruz.”³⁸⁶

Toplumsal olayların had safhaya ulaştığı günlerde, 2 Haziran 1980’de gerçekleştirilen genel kurulda etkili bir konuşma yapan Mustafa Özbek, üyelerine, Türk Metal Sendikasının olağanüstü bir atılım çağına gireceğini müjdelere. Tam da Özbek’in ifade ettiği gibi Türk Metal Sendikası her geçen gün üye sayısını artırır. Türk-İş’e bağlı diğer sendikaların gerileme yaşadığı bu dönemde, bir zamanlar Maden-İş Sendikasının kalesi gibi görülen Bursa, Samsun, Seydişehir, Ankara, Eskişehir’de Türk Metal Sendikası tek yetkili sendika haline gelmiştir.³⁸⁷

³⁸⁴ Sönmezsoy, age., s.121.

³⁸⁵ Türk Metal gazetesi, S.4, 25.07.1975, s.1,3; Türk Metal gazetesi, S.5, 05.09.1975, s.1,3.

³⁸⁶ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.15.

³⁸⁷ Sönmezsoy, age., s.122.

Ancak toplumu ve devlet düzenini derinden sarsan, demokrasiye büyük darbeler vuran 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi, tüm kesimleri susturmuştur. Bu süreçte birçok sendikacının aksine darbeye karşı sessiz kalmayan Mustafa Özbek, her fırsatta demokrasiye olan bağlılığını ortaya ifade etmiştir. Her fırsatta ve ortamda, yaşanan olaylar bahane edilerek sendikal hak ve özgürlüklerin kısıtlanamayacağını ifade eden Özbek, yalnızca sendikal konularda değil, ülkenin menfaatine olan her konuda sert çıkışlarıyla tanınan bir kişi haline gelmiştir. Özellikle 1985-90 yılları arasında tüm Türkiye’de tanınan bir isim haline gelen Özbek, 22-28 Aralık 1986 tarihleri arasında gerçekleştirilen Türk-İş Olağan Genel Kurulunda genel başkanlığa aday olmuştur. Dönemin hükûmetini ağır sözlerle eleştiren Özbek, Türk-İş yönetimini de hükûmetin işçi karşıtı siyaset anlayışı karşısında sessiz kalmakla suçlar. Özbek, kongrede yaptığı konuşmada şu ifadeleri kullanır: “(...) Bu hükûmetin adı işçiye karşı cephe hükûmetidir. İşçiye karşı cephe olan bu hükûmet güçlü sendikacılığı istemiyor. Güçlü sendikacılık, çalışma barışının teminatıdır. Güçlü sendikacılığın olmadığı ülkelerde, çalışma barışı tehlikededir. Ama hâlâ bu hükûmet, sendikaları yıpratma hareketine devam ediyor. Güçlü sendikacılığın doğmasına zemin hazırlayıcı Türk-İş’in görüşlerine, işçinin görüşlerine yer vermek istemiyor. Demokratik rejimlerde güçlü sendikacılık büyük önem taşır. Demokratik rejimin sağlıklı olması, sağlıklı yaşaması, güçlü sendikalarla bağlantılıdır. Güçlü sendikacılığın olduğu, demokrasinin bütün kurum ve kurallarıyla işlediği bir rejime ancak demokratik rejim diyebiliriz. (...)”³⁸⁸ Seçimi kazanamamasına rağmen mücadelesinden taviz vermeyen Özbek, gazetelere manşet olan ifadesiyle, dönemin Başbakan Turgut Özal’ı “İşçi Düşmanı” ilan eder ve işçi haklarını hiçbir siyasiye peşkeş çekmeyeceğini vurgular.³⁸⁹

Mustafa Özbek, bu tavırlarıyla sendikacılığa “korkusuz”, “konuşan” ve “hakkını arayan” bir anlayış getirmiştir. Özbek’in bu kararlı tavrı sayesinde hem kamu kurum ve kuruluşlarında hem de özel sektörde Özbek önderliğinde başlayan grevler ve çalışanların haklarının iyileştirilmesine yönelik eylemler Türkiye’de olduğu gibi dünyada da ses getiren eylemler olmuştur. O günlerin büyük grevlerinden, Seydişehir Alüminyum Tesislerinde ve Antalya Ferrokrom Tesislerinde 30 Haziran 1987

³⁸⁸ Polat, Mustafa Özbek, s.48-49.

³⁸⁹ Son Havadis gazetesi, S.9412, 14.07.1987, s.1,7.

tarihinde başlayan ve 6 bin 100 işçiyle gerçekleştirilen grev, 62 gün sonra, 30 Ağustos 1987 tarihinde işçilerin lehine anlaşmaya varılmasıyla sona ermiştir.³⁹⁰ Grevin zaferle sona ermesinin ardından Seydişehir’de işçilere hitap eden Mustafa Özbek, “Benden, şahsiyetimden fedakârlık isteniyorsa evet, ama işçi haklarından geri gitmeyi, taviz vermeyi şerefsizlik addederim.” diyerek işçilere vermiş olduğu değeri ortaya koymuştur.³⁹¹

Bir toplu iş sözleşmesi sırasında, yaptığı açıklama da Mustafa Özbek isminin işçiler tarafından neden yıllarca “tek lider” olarak görüldüğünün önemli ispatlarından: “Mühim olan, birtakım çevreleri memnun etmek değil, tezgâh başında çalışan işçiyi memnun etmektir.” Bu çıkışlarıyla, kendisine güvenen on binlerce işçinin gücünü arkasına alan Mustafa Özbek MKE, ERDEMİR, ORS, ETİBANK gibi yüksek işçi potansiyeline sahip kamusal ve özel iş yerlerinde kazandığı başarılarla³⁹², yurtiçinde ve yurtdışında sendikal dünyada adından sıklıkla bahsedilen bir sendikacı olmuştur.³⁹³

Mustafa Özbek’in 7. Olağan Kongrede altıncı kez genel başkan seçilmesi, kazanılan başarılar göz önüne alındığında tesadüf değildi. Nitekim 4 Ekim 1988 tarihinde 260 iş yerini ve 90 bin işçiyi ilgilendiren sözleşmeyi yapan Özbek ve Türk Metal için³⁹⁴ 1990-1991 yılları daha büyük başarılarla sahne olmuştur. Öyle ki, Mustafa Özbek, Türkiye Metal Sanayicileri Sendikasına (MESS) bağlı 230 iş yerinde yaklaşık 90 bin işçi adına sürdürülen toplu iş sözleşmesi sürecinde uyuşmazlık ortaya çıkınca greve gidilmesine karar vermiş, 30 gün süren grevin sonunda da metal işçileri adına büyük bir zafer kazanarak tarihi bir sözleşmeye imza atmıştır. Bu süreçte grev dışında yapılan bazı eylemler de büyük ses getirmiştir. İşçilerin çıplak ayakla yürüyüş yapması, saçlarının ve bıyıklarının yarısını kestirmesi, sakal bırakması ve hatta kadın işçilerin de takma yarım bıyık takması kamuoyunun dikkatini çeken eylemler olmuştur.³⁹⁵

³⁹⁰ Polat, Mustafa Özbek, s.61.

³⁹¹ Türk Metal gazetesi, S.52, Temmuz-Ağustos 1987, s.1,3,4,6.

³⁹² Türk Metal gazetesi, Muhtelif Sayılar.

³⁹³ Türk Metal gazetesi, S.53, Eylül 1987, s.1,3,4,6,8.

³⁹⁴ Türk Metal gazetesi, S.63, Eylül-Ekim, 1988, s.1,4,5,8.

³⁹⁵ Yeni Asır gazetesi, 19.10.1990, s.10; Hürriyet gazetesi, 10.10.1990.

Çalışanların haklarını savunurken işveren karşısında sert ve kararlı bir duruş sergileyen Özbek, yetkili oldukları iş yerlerinde ya da kamu kurumlarında işveren ya da devlet zor durumda olduğunda da fedakârca yaklaşımlar geliştirmekten geri durmamıştır. Örnek vermek gerekirse, Türkiye’nin ekonomik krizle boğuştuğu 1994 yılında, Türkiye’nin en önemli otomobil fabrikalarından Renault ve TOFAŞ’ta 2 bin 400 işçinin iş akdi tek taraflı olarak feshedilmişti. Bu rakam otomotiv sektörünün genelinde 7 binleri bulmuştu. Türk Metal’in yetkili olduğu Renault ve TOFAŞ yetkilileriyle görüşen Özbek, bu acı tabloyu inceleyerek Türkiye ekonomisi ve yaşanan işçi çıkarmaları üzerine demeçler vermeye başlar. Özellikle 31 Mayıs 1994 tarihinde Hürriyet Gazetesine verdiği demeç kamuoyunda büyük ses getirmiştir. “Ağlatan Teklif” başlığıyla manşetten verilen habere göre Özbek, büyük bir fedakârlık örneği göstererek, işverenlerin işçi çıkarmalara son vermesi karşılığında işçilerin iki ay ücret almadan, iki ay da yarım ücretle çalışmasını teklif etmiştir.³⁹⁶

90’lı yıllar, 12 Eylül Askerî Darbesi’nin etkilerinin azalmaya başladığı, demokrasi ve özgürlüklerin daha çok hissedildiği yıllar olmuştur. Dolayısıyla sendikalar da daha geniş hareket alanı bulmuştur. Bu hak ve özgürlükler sayesinde daha büyük hizmetler yapmaya başlayan Türk Metal Sendikası, Genel Başkan Mustafa Özbek ve yönetim kuruluyla birlik ve beraberlik içerisinde, 1992 yılını “Gençlik Yılı” ilan etmiştir. Bu kapsamda, 6 Ocak 1992’de Gebze’de, 18-30 yaş arası işçilerin katılımıyla “Genç İşçiler Hazırlık Kurultayı” tertip edilmiştir. Yalnızca çalışanların değil, işsizlik başta olmak üzere, gençlerin bütün sorunlarının dile getirildiği, uzmanların katılımıyla düzenlenen çalıştaylar oldukça hareketli geçmiştir. Kurultayda bir konuşma yapan Genel Başkan Mustafa Özbek, dünya nüfusunun üçte birini oluşturan gençlerin toplum hayatı içerisine entegre edilmesi gerektiğinin altını çizmiştir.³⁹⁷

Kadın ve aileye verdiği önemi her fırsatta dile getiren Mustafa Özbek, 8 Mart 1995 tarihinde, Türkiye’nin ilk kadın başbakanı Tansu Çiller’in onur konuğu olarak katıldığı programla 1. Kadın İşçiler Kurultayının gerçekleştirilmesini sağlamıştır.³⁹⁸ Çalışanların çocuklarını da hiçbir zaman unutmayan Özbek, 2001 yılında Metal

³⁹⁶ Hürriyet gazetesi, 31.05.1994, s.1.

³⁹⁷ Pehlivanlı-Pehlivanlı, agm., s.248.

³⁹⁸ Hazır-Eroğlu, age., s.256.

Çocuk Arkadaş Kulübünü kurmuştur. Çocuk Kulübünün yalnızca tabeladan ibaret olmadığını gösteren Özbek, yine kendisi tarafından kurulan Çocuk Meclisinde, çocukların çok küçük yaştan itibaren demokrasi bilincine sahip olmalarına vesile olmuş, yurt içinde ve yurt dışında düzenlediği gezi ve diğer organizasyonlarla çocukların sosyalleşmelerine destek olmuştur.³⁹⁹

Eğitim konusundaki hassasiyeti herkes tarafından bilinen Mustafa Özbek, üyelerinin yanı sıra eşlerinin ve çocuklarının teknolojik gelişmelere ayak uydurmaları ve dünya ile bütünleşmeleri için onlara bilgi teknolojileri ve yabancı dil eğitimi fırsatlarının sunulmasını sağlamıştır. Bu eğitimlerin yanında yurtdışında eğitim ve evli olanlar için eşleriyle birlikte tatil ortamında eğitim fırsatı, Özbek'in sendikacılığa getirdiği özel ve önemli katkılar olarak bilinmektedir.⁴⁰⁰

Mustafa Özbek, 16-18 Ekim 1992 tarihleri arasında gerçekleştirilen 8. Olağan Kongrede yapmış olduğu açıklamada, "Türk Metal Sendikasının temel ilkesi, üyeden alınan aidatın üyeye hizmet olarak iadesidir." demiştir. Bu anlayışla başta genel merkez ve şube binaları olmak üzere sendikanın donatımı konusunda da hassasiyetle ilgilenmeye başlamıştır. Büyük şehirler başta olmak üzere, sendika şubesinin bulunduğu yerleşim yerlerine işçi evleri, sosyal tesisler, sağlık birimleri açılmasını sağlamıştır. Ayrıca Ankara, Didim, Ereğli (Zonguldak) ve Girne'de (KKTC) hizmete açılan oteller sayesinde bir yandan Türk Metal Sendikası üyeleri konforlu eğitim merkezlerine kavuşmuş, diğer yandan da sendika üyelerine cüzi ücretlerle 5 yıldızlı tatil yapma imkânı sağlanmıştır. Hatta bu otellerde konaklayan yerli ve yabancı turistler sayesinde de sendikaya ek gelir elde edilmektedir.⁴⁰¹

Birinci Olağan Kongresi 6-7 Mayıs 1994 tarihleri arasında gerçekleştirilen Avrasya Metal İşçileri Federasyonu (AMİF), başta eski Sovyetler Birliği ülkeleri olmak üzere, Orta Asya Türk Devletlerinin, Rusya ve Makedonya gibi ülkelerden sendikaların üyesi olduğu bir uluslararası sendikal federasyondur. AMİF'in ilk kongresine genel başkanlığa seçilen Mustafa Özbek, 2. Olağan Kongrede de yeniden genel başkan seçilmiştir. Bu kongrede Avrasya Metal İşçileri Federasyonunun (AMİF) adı

³⁹⁹ Polat, age., s.250-255.

⁴⁰⁰ Polat, age., s.117-119.

⁴⁰¹ Hazır-Eroğlu, age., s.291-304.

Uluslararası Avrasya Metal İşçileri Federasyonu (UAMİF) olarak değiştirilmiştir ve bugün de hâlâ etkin bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedir. UAMİF'in de genel başkanlığına 8 Mart 2011'deki 6. Olağan Kongreye kadar Mustafa Özbek seçilmiştir.⁴⁰²

Özbek liderliğindeki Türk Metal Sendikası 2000'li yıllarda da teşkilatlanma ve üyelerine sunmuş olduğu hizmetler anlamında çalışmalarını aynı hızla sürdürmüştür. Ülke çapında başlattığı direniş ve eylemlerle özelleştirme sürecindeki ERDEMİR'in yabancılara satışının engelleyen Özbek, tüm teşkilatlarındaki yöneticilerinin özverili çalışmaları sonucunda büyük başarıları imza atmıştır. Bu başarıların belki de en anlamlısı, Türk Metal'in doğduğu MKE'de 10 yıl önce yetkiyi kaptırdıkları Öz Çelik-İş Sendikası'ndan geri almaları olmuştur.⁴⁰³

Mustafa Özbek'in eğitime verdiği önem, 2000'lerin başında dünyaya örnek olacak bir uygulamayla çok farklı boyutta ortaya konulmuştur. Mustafa Özbek, MESS yetkilileriyle yapılan görüşmeler sonucunda ortaklaşa eğitim çalışmaları başlatmıştır. Konuyla ilgili yapılan her toplantıda, işverenle işçinin birbirinden uzak, birbirini düşman gören anlayıştan uzaklaşması gerektiğini ifade eden Özbek, bu eğitim çalışmaları sayesinde işçi-işveren kaynaşmasını sağlamıştır.⁴⁰⁴

Özbek, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyesi olmak için yıllardır sürdürdüğü çabanın Türkiye'yi ve Türk milletini kökleri olan Asya'dan kopardığına inanmıştır. Türkiye'nin "Avrupa kapılarında üyelik dilenmeyi bırakıp" Türkistan coğrafyasıyla yakın ilişkiler içerisinde bulunması gerektiğini her fırsatta dile getiren Özbek, 8-9 Ocak 2005 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilen 1. Büyük Yörük-Türkmen Kurultayında fikirlerini büyük bir coşkuyla paylaşmıştır. Kurultay sonunda coşkulu alkışlarla ve tüm üyelerin oy birliğiyle Türkiye Türkmen Beyi seçilen Mustafa Özbek, ölünceye kadar dünya Türklüğünden temsilcilerle meşvereti bırakmamıştır.⁴⁰⁵

Mustafa Özbek, 38 yıl süren sendikacılık hayatının her aşamasında ülkesine, bayrağına, milletine bağlılığını dile getirmiş, Atatürkçü ve milliyetçi bir düşünce

⁴⁰² Hazır-Eroğlu, age., s.317-319.

⁴⁰³ Polat, Tarihe Tanıklık Edenler, s.220.

⁴⁰⁴ Pehlivanlı-Pehlivanlı, agm., s.249.

⁴⁰⁵ Pehlivanlı-Pehlivanlı, agm., s.249.

yapısına sahip olduğunu ifade etmekten hiçbir zaman çekinmemiştir.⁴⁰⁶ Onun bu tavizsiz tavrı, Silivri Cezaevinde yattığı dönemde de sürmüştür. Zira 12 Haziran 2007 tarihinde başlatılan “Ergenekon Operasyonu” kapsamında bazı yayın organları tarafından hedef gösterilen Özbek, yapılan yayınlara cevaben Türk Metal Sendikası Genel Merkezinde yaptığı bir basın toplantısında kendisine atılan iftiralara şu ifadelerle cevap vermiştir: “14 bin kişiyle kurduğumuz bu sendikayı 300 bine yaklaşan üye sayısı ile dünyanın sayılı sendikaları arasına getirmek kolay değildir. Kabahatimiz neymiş, eleştiriyormuşuz. Tabii ki eleştireceğiz!.. Hem Türk Metal Sendikası devlet, millet, demokrasi, cumhuriyet gibi değerlere bağlılıktan asla taviz vermeyecektir. Atatürk’ün kurduğu Laik Cumhuriyeti de ölümümüz pahasına savunacağız. Sendikamızın ambleminin “Bozkurt” olması birileri tarafından sürekli eleştiri konusu oluyor. Türk Metal Sendikasının 1963’teki hali olan Kırıkkale Metal-İş Sendikasının amblemi de Bozkurt idi. Bu amblemi sendikanın ilk Genel Başkanı Kaya Özdemir seçmiştir ve Bozkurt, Türklüğün sembolüdür. Siz hiçbir şirkete ehlileştirilmiş Bozkurt gördünüz mü? Türk milletinin Bozkurt’u sembol yapmasında esas olay budur. 13 bin yıllık tarihinde hiçbir kuvvet Türkleri ehlileştirememiştir. Ne amblemimizden ne de görüşlerimizden vazgeçeriz. Biz ülkede birlik, bütünlük istiyoruz. Ayrımcılık istemiyoruz. Bizi tehditle, şantajla, birtakım tetikçilerle yolumuzdan döndüremezsiniz.”⁴⁰⁷

Yapılan tüm açıklama ve girişimlere rağmen “Ergenekon Soruşturması 11. Dalga” kapsamına dâhil edilen Türk Metal Sendikasının Genel Başkanı Mustafa Özbek göz altına alınmıştır. 22 Ocak 2009 sabahı evi ve onursal yönetim kurulu başkanı olduğu Avrasya TV, polisler tarafından aranmıştır.⁴⁰⁸ Silivri’de TCK. 314. maddeden, (terör örgütüne üye olma suçlamasıyla) yargılanan Özbek, 20 ay 11 gün süren tutukluluk süresi ve 330 duruşmanın ardından, “isnat edilen suçların sübut bulmadığı tespit edildiğinden” 7 Ekim 2010 tarihinde tahliye edilmiştir.⁴⁰⁹ Özbek’in kesinleşmiş beraat kararı ise vefatından kısa bir süre önce, 4 Kasım 2019 tarihinde verilmiştir.⁴¹⁰

⁴⁰⁶ Polat, Mustafa Özbek, s.272.

⁴⁰⁷ <https://www.patronlardunyasi.com/haber/ozbek-ten-iddialara-cevap/51397>, Erişim: 15.04.2024.

⁴⁰⁸ Polat, Tarihe Tanıklık Edenler, s.220.

⁴⁰⁹ Polat, age., s.220.

⁴¹⁰ Polat, Mustafa Özbek, s.283.

Tutuklandığı günden itibaren başta Türk Metal Sendikası, Türk-İş yöneticileri, siyasiler ve Kırıkkaleli hemşehrileri olmak üzere birçok kişi korkusuzca desteğini bildirmiş, tahliyesi için imza kampanyaları ve protesto eylemleri gerçekleştirilmiştir. Özbek, tahliye edildikten sonra kendisine yöneltilen sorular üzerine şu açıklamayı yapmıştır: “1975’in 3 Kasım’ında genel başkan oldum. Ondan evvel 1974’ten o tarihe kadar genel sekreterdim. Türk Metal’in genel sekreteriydim. 1971’den 2009’a kadar da 38 yıl profesyonel sendikacılık yaptım. Hiçbir iktidarın karşısında, hiçbir cumhurbaşkanının karşısında, hiçbir başbakanın karşısında, hiçbir yetkilinin karşısında gerdan kırmadım, susmadım. Niye susacağım, ben inandıklarımı söylerim. Ha, ondan sonra beni içeri atmışlar, atabilirler. 21 ay yatmışım, yatabilirim. Hiç önemli değil, ben içeride de söyledim. Yani Atatürkçülüğü, Atatürk’ü, laik demokratik cumhuriyeti savunduğumu ben orada da söyledim. Her zaman da söyleyeceğim.”⁴¹¹

Mustafa Özbek, kendi ifadesiyle “1975’in 3 Kasım’ında” ilk kez genel başkan olduğu ve hiç aralıksız 11 kez seçildiği Türk Metal Sendikası Genel Başkanlığı görevini, 34 yılın sonunda 3-5 Nisan 2009 tarihleri arasında gerçekleştirilen Türk Metal Sendikası 13. Olağan Genel Kurulunda bırakmıştır. Sonraki süreçte, sendikacılık döneminde de başkanlığını yürüttüğü Metal Sosyal Kültür ve Eğitim Vakfında (METVAK) günlerini geçirmeye ve konuklarını burada ağırlamaya başlayan Özbek, daha önce kurtulduğu kanser hastalığı Mart 2019’da nüksedince yeniden tedavi sürecine başlamıştır. Yaklaşık bir yıllık tedavi süreci sonunda “bu kez” mücadeleyi kaybeden Mustafa Özbek, 15 Nisan 2020 tarihinde, 80 yaşında vefat etmiştir.⁴¹²

4.2. Türk Metal Sendikasının Genel Kurulları

4.2.1. Birinci Olağan Genel Kurul

Türkiye Metal-İş Federasyonu, 16-17 Kasım 1973 tarihlerinde 6. Olağan Genel Kurulunu yapmış, genel başkanlığa Enver Kaya, genel başkan yardımcılığına Aydın Özeren, genel sekreterliğe Mustafa Özbek, genel mali sekreterliğe Muammer Gür,

⁴¹¹ Hazır-Eroğlu, age., s.339.

⁴¹² Pehlivanlı-Pehlivanlı, agm., s.250.

genel teşkilatlandırma sekreterliğine Ergül Özşahiner seçilmiştir. Bu kongre aynı zamanda Türkiye Metal-İş Federasyonunun son kongresi olup aynı zamanda bu kongrede genel kurul kararıyla federasyonun tüzel kişiliğine son verilmiş, 17 Kasım 1973 tarihi itibarıyla aynı yönetimle “Türk Metal Sendikası” adı altında oluşturulan ve Türk-İş Konfederasyonuna bağlı olarak “Millî Tıp” sendikacılık sistemiyle faaliyetlerini yürütecek olan sendika kurulmuştur. Türkiye Metal-İş Federasyonunun son genel kurulunda seçilen yönetim kurulu üyeleri Türk Metal Sendikasının ilk yönetim kurulu olarak çalışmalarına başlamıştır.⁴¹³

4.2.2. İkinci Olağan Genel Kurul

Türk Metal Sendikası, ikinci Olağan Genel Kurulunu gerçekleştirdiği 8 Kasım 1975 tarihine kadar zorlu bir mücadeleden geçmiştir. Türkiye Metal-İş Federasyonundan Türk Metal Sendikasına geçiş sürecinde, iltihak eden bazı sendikalar tekrar ayrılmış olsalar da Mustafa Özbek’in stratejik hamleleri ve işçiyle karşılıklı güven içerisindeki yöneticiliği, tabanda kopmaları engellemiştir. Bu sayede, “ölü doğduğu” düşünülen Türk Metal, mücadelecisi, gerçekçi ve samimi lideri Mustafa Özbek sayesinde kısa sürede toparlanmıştır. “Kardeş kavgasının” sokakları kan gölüne çevirdiği günlerde Türk Metal Sendikası, Türk devletinin ve milletin bölünmezliğine inanmış, gerçek demokrasiyi savunan, işçinin temel hak ve özgürlüklerini her şeyin üzerinde tutan Türk işçisinin temsilcisi olarak hür demokrasiyi, insan haklarını ve milliyetçiliği savunan kesiminin öncülüğünü yapmıştır.⁴¹⁴

İkinci Olağanüstü Genel Kurulda genel başkanlığa Mustafa Özbek, genel başkan yardımcılığına Ergül Özşahiner, genel sekreterliğe Muammer Gür, genel mali sekreterliğe Vicdan Durudoğan, genel teşkilatlanma sekreterliğine de Avni Çarsancaklı seçilmiştir.⁴¹⁵

⁴¹³ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.67.

⁴¹⁴ Hazır-Eroğlu, age., s.72-73.

⁴¹⁵ Hazır-Eroğlu, age., s.73.

4.2.3. Üçüncü Olağan Genel Kurul

Toplumsal olayların had safhaya vardığı günlerde yapılan Üçüncü Olağan Genel Kurulda bir konuşma yapan Genel Başkan Mustafa Özbek, ekonomik darboğazın yol açtığı geçim sıkıntısının ülkemizi yaşanması zor bir hâle getirdiğini beyan ederken, gelir dağılımındaki adaletsizliğin de bu durumu tetiklediğini vurgulamıştır. Toplumsal olayların son bulması için siyasilere çok büyük iş düştüğünü ifade eden Özbek, işçi haklarını savunurken de birlik ve bütünlüğe ihtiyaç olduğunu söylemiştir.⁴¹⁶

1-4 Şubat 1978 tarihinde Ankara’da 3’üncü Olağan Genel Kurulunu yapan Türk Metal Sendikasında Mustafa Özbek yeniden genel başkanlığa seçilmiştir. Genel başkan vekilliğine Ergül Özşahiner, genel sekreterliğe Muammer Gür, genel mali sekreterliğe Recep Demir, genel teşkilatlandırma sekreterliğine Avni Çarsancaklı, genel eğitim sekreterliğine Salih Dilek ve genel mevzuat sekreterliğine de Ali Tatarer seçilmiştir.⁴¹⁷

4.2.4. Dördüncü Olağan Genel Kurul

Türkiye’nin kan gölüne döndüğü bir dönemde 31 Mayıs-2 Haziran 1980 tarihleri arasında gerçekleştirilen Türk Metal Sendikası 4. Olağan Genel Kurulunda Mustafa Özbek yeniden genel başkanlığa seçilirken bu kongrede Ergül Özşahiner genel başkan vekilliğine, İbrahim Delibaş genel sekreterliğe, Süleyman Erdinç genel mali sekreterliğe, Avni Çarsancaklı genel teşkilatlandırma sekreterliğine, Salih Dilek genel eğitim sekreterliğine, Hüseyin Özdemir de genel mevzuat ve genel araştırma sekreterliğine seçilmiştir. Daha sonra Ergül Özşahiner, İbrahim Delibaş ve Salih Dilek görevlerinden istifa etmişlerdir. Kongreden birkaç ay sonra, 12 Eylül 1980’de ordu ülkenin yönetimine el koymuştur.⁴¹⁸

4.2.5. Beşinci Olağan Genel Kurul

Türk Metal Sendikasının 5’inci Genel Kurulunun yapıldığı günlerde 12 Eylül Askerî Darbesinin etkilerinin zayıflamaya başladığı, Türkiye’nin yeniden demokratik

⁴¹⁶ Türk Metal gazetesi, S.18, Mart 1978, s.4-5.

⁴¹⁷ Türk Metal gazetesi, S.18, Mart 1978, s.6.

⁴¹⁸ Hazır-Eroğlu, age., s.89.

düzene geçişinin izleri görünmekteydi. 25-27 Kasım 1983 tarihleri arasında gerçekleştirilen kongrede, Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek, metal işkolu başta olmak üzere, çalışma hayatıyla ilgili genel konuları içeren bir konuşma yapmıştır. Genel Kurulda, Genel Başkan Mustafa Özbek, Genel Başkan Yardımcısı Avni Çarsancaklı, Genel Sekreter Salih Kılıç, Genel Mali Sekreter Süleyman Erdiñ, Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Behzat Erdal olmuştur. Avni Çarsancaklı, 12 Mayıs 1986 tarihinde kendi isteğiyle emekli olmuştur.⁴¹⁹

4.2.6 Altıncı Olağan Genel Kurul

Çok büyük bir katılımıla gerçekleştirilen Altıncı Olağan Genel Kurulda bir konuşma yapan Genel Başkan Mustafa Özbek, hükûmeti sert sözlerle eleştirmiştir. Hükûmet için, “Akıllarını başlarına toplamalarını, aksi takdirde çekip gitmelerini istiyoruz.” diyen Özbek, iktidarın uyguladığı ekonomik politikayı protesto etmek amacıyla Türk-İş’in genel greve gitmesini istemiştir. Türk Metal üyelerinin sık sık “Özbek Türk İş’e” sloganları attığı genel kurulda, kendisine yöneltilen bir soru üzerine, konfederasyon tabanından destek görürse Türk-İş Genel Başkanlığına aday olabileceğinin işaretini vermiştir.⁴²⁰

Zira Türk Metal Sendikası, Türk-İş Konfederasyonu içerisinde üzerine düşeni yapmaktan geri durmayan bir sendika olarak, konfederasyon içerisindeki en faal sendikalardan birisi olmuştur. Nitekim Türk-İş’in 22 Şubat 1986 tarihinde yaptığı mitingde bir konuşma yapan Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek, 12 Eylül öncesi yaşanan sosyal sorunların 12 Eylül sonrasında yerini ekonomik sorunlara bıraktığını ve durumun millet için dayanılmaz hâle geldiğini belirtmiştir. Özbek’in Başbakan Özal’ı “İşçi Düşmanı” ilan ettiği o meşhur miting konuşmasında şöyle demiştir: “Uyguladığı sosyo-ekonomik politikayla ülkemiz insanının büyük bir bölümünü gittikçe fakirleştiren, diğer taraftan, holdingleri her geçen gün zenginleştiren, işsizleri çaresizlik, çalışanları kutsal alın terlerinin karşılığını alamayacak hâle getiren, ahlaki değerlerin düşmesine yol açan, rüşvetin yaygınlaşmasına bir ölçüde sebebiyet veren, kazanılmış hakları hiçbir hukuk kuralı tanımadan ortadan kaldıran bugünkü yönetimi istifaya çağırıyoruz. Bu daveti

⁴¹⁹ Hazır-Eroğlu, age., s.98.

⁴²⁰ Türk Metal gazetesi, S.44, Ekim 1986, s.1-9.

milyonlar adına yaptığımıza inanıyoruz. Evet, bütün malzemesi yalan dolana dayanan propaganda olan bugünkü yönetim, sesimize kulaklarını tıkayabilir. Ama unutmasınlar ki, milyonlarca çalışan insanımızın tek temsilcisi ve güvencesi olan Türk-İş'ten gelen bu sese kulak tıkayanların sonu hüsrandır. Bir türlü aşağıya çekilmeyen enflasyon karşısında işçilere 'ek zam' verileceğini söyleyerek böylece bizim haklılığımızı da kabul eden, ancak her zamanki gibi verdiği sözü tutmayan bu siyasi iktidarın başı Turgut Özal'ı, 1969'dan bu yana ilk defa sokağa çıkmaya mecbur ettiği, Türk-İş'in her meselesine sırt çevirdiği için de 'işçi düşmanı' ilan ediyorum.”⁴²¹

24-26 Ekim 1986 tarihleri arasında gerçekleştirilen genel kurulda Mustafa Özbek, beşinci kez genel başkanlığa seçilmiştir. Genel başkan yardımcılığına İsmail Hakkı Süren (30 Eylül 1987 tarihinde kendi isteğiyle emekli olmuştur), genel sekreterliğe Salih Kılıç, genel mali sekreterliğe Süleyman Erdinç ve genel teşkilatlandırma sekreterliğine ise Behzat Erdal (16 Eylül 1988 tarihinde Genel Başkan Yardımcılığı görevini üstlenen Behzat Erdal'ın yerine genel teşkilatlandırma sekreterliğine, Kırıkkale Şube Başkanı Abdurrahman Ünlü getirilmiştir.) seçilmiştir.⁴²²

4.2.7. Yedinci Olağan Genel Kurul

Mustafa Özbek'in delegelerin tamamının oyunu alarak yeniden genel başkanlığa seçildiği genel kurul, 27-29 Ekim 1989 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Genel başkan yardımcılığına Behzat Erdal, genel sekreterliğe Salih Kılıç, genel mali sekreterliğe Süleyman Erdinç, genel teşkilatlandırma sekreterliğine de Abdurrahman Ünlü seçilmiştir. Ancak Abdurrahman Ünlü'nün, 20 Ekim 1991 tarihinde yapılan erken genel seçimde DYP'den Kırıkkale Milletvekili seçilmesi sebebiyle yasal olarak sendikadaki görevi sona ermiştir.⁴²³

Türk Metal Sendikasının yükselişinde ikinci perdenin açılışı sayılabilecek 7. Genel Kurul sonrasında, 26 Aralık 1990 tarihinde “Büyük MESS Grevi” başlamış ve Türk

⁴²¹ Türk Metal Sendikası, 6. Genel Kurula Sunulan Çalışma Raporu, Ankara, 1986, s.113.

⁴²² Türk Metal gazetesi, S.44, Ekim 1986, s.10.

⁴²³ Hazır-Eroğlu, age., s.129.

Metal Sendikasına büyük prestij kazandıracak olan ve 90 bin işçinin katıldığı, Türk işçi hareketinin en büyük kongresi gerçekleştirilmiştir.⁴²⁴

4.2.8. Sekizinci Olağan Genel Kurul

Sekizinci Olağan Genel Kurulunu 16-18 Ekim 1992 tarihinde gerçekleştiren Türk Metal Sendikasında, seçimler sonucunda genel başkanlığa Mustafa Özbek, genel başkan yardımcılığına Behzat Erdal, genel sekreterliğe Salih Kılıç, genel mali sekreterliğe Süleyman Erdiñ, genel teşkilatlandırma sekreterliğine Özbek Karakuş seçilmiştir. Genel Sekreter Salih Kılıç'ın, daha sonra 1992 yılında yapılan Türk-İş 16. Genel Kurulunda Türk-İş Genel Eğitim Sekreterliğine seçilmesi sebebiyle, Genel Teşkilatlandırma Sekreteri olarak görev yapan Özbek Karakuş, 2 Mart 1993 tarihinden itibaren Türk Metal Sendikası Genel Sekreterliği görevine getirilmiştir.⁴²⁵

4.2.9. Dokuzuncu Olağan Genel Kurul

Türkiye'nin gelecekte kendi coğrafyasında lider ülke olacağının vurgulandığı 9. Olağan Genel Kurulda, Türkiye'nin en büyük sorunlarından birisinin, terörün ülke bütünlüğünü hedef alacak bir boyuta ulaşması olduğu kaydedilmiştir. Genel Kurula sunulan bildiride bu konuyla ilgili olarak şu ifadeler yer verilmiştir: "Türk işçileri olarak inanıyoruz ki Türkiye, bağımsız varlığını sürdürüyorsa vardır. Bu inanç sonsuza kadar devam edecektir. Karşı karşıya bulunduğumuz sorunlar, sendikalara ve işçilere bazı görevler yüklemektedir. Bu görevlerden birincisi, terörün yaygınlaşmasıyla birlikte, onu teşvik edenlerin, destekleyenlerin, Türkiye'yi zayıflatıcı bir faktör olarak teröre umut bağlayanların, Türkiye'yi yeniden Sevr'e mahkûm etmek isteyenlerin heveslerine karşı, ülkenin bütünlüğü ve bağımsızlığı için vatanseverce mücadele etmektir. İkincisi, sivil toplum unsurları olarak siyasi rejimin terörle aşındırılarak demokratikleşme sürecinin durdurulması ve ülkenin yeniden karanlık bir darbe öncesi ortama sürüklenmesine karşı, demokrasi mücadelesi vermektir. Üçüncüsü ise ülkenin sosyal ve ekonomik sorunlarının altında kalarak hem terör karşısında hem de dış güçler karşısındaki basiretsizlikleriyle ülkeyi kötü

⁴²⁴ Hazır-Eroğlu, age., s.129.

⁴²⁵ Hazır-Eroğlu, age., s.192.

yönetenlere karşı, Türkiye'nin sorunlarını aşacak çözüm üretemeyenlere karşı, sosyal muhalefet yapmaktır.”⁴²⁶

9. Genel Kurulunu 27-29 Ekim 1995'te gerçekleştiren Türk Metal Sendikasında Mustafa Özbek, delegelerin tamamının oylarını alarak yeniden genel başkan seçilmiştir. Genel başkan yardımcılığına Behzat Erdal seçilirken, Özbek Karakuş genel sekreterliğe, Süleyman Erdinç genel mali sekreterliğe, A. Refik Üstün ise genel teşkilatlandırma sekreterliğine seçilmiştir.⁴²⁷

4.2.10. Onuncu Olağan Genel Kurul

Türk Metal Sendikası 10. Genel Kurulunda yaptığı konuşmada, Türkiye'nin bir “Dünya Ülkesi” olamayışında tüm kişi ve kurumların sorumluluk sahibi olduğunu belirten Genel Başkan Mustafa Özbek, “Temel sorunların üzerine gitmeyen bizler, her şeyden ve herkesten önce suçu kendimizde aramalıyız.” diye konuşmuştur.⁴²⁸

Türk Metal Sendikasının 10. Olağan Genel Kurulu 9-11 Nisan 1999 tarihleri arasında gerçekleştirilirken. Genel başkanlığa Mustafa Özbek yeniden seçilmiştir. Teşkilatın büyümesi ve buna bağlı olarak görevlerin artması üzerine bu genel kurulda, genel başkan yardımcılığı sayısı ikiye çıkarılmıştır. Yapılan seçimler sonucunda sendikanın Genel Yönetim Kurulu şu isimlerden oluşmuştur: Genel Başkan Yardımcıları: Behzat Erdal ve Özbek Karakuş, Genel Sekreter: Mecit Hazır, Genel Mali Sekreter: Süleyman Erdinç, Genel Teşkilatlandırma Sekreteri: Yılmaz Uçar.⁴²⁹ Fakat 17 Temmuz 2000 tarihinde, Yılmaz Uçar bu görevinden istifa etmiştir.⁴³⁰

4.2.11. On Birinci Olağan Genel Kurul

Türkiye'nin yeni bir döneme girdiği 2002 yılında, 26-28 Nisan tarihleri arasında gerçekleştirilen Türk Metal Sendikası 11. Olağan Genel Kuruluna siyasilerin, ulusal ve uluslararası sendikacıların ilgisi yoğun olmuştur. Genel Kurulun açış konuşmasını yapan Genel Başkan Mustafa Özbek, sendikanın ilk günden itibaren değişmez ilkeleri olan “bağımsız sendikacılık ve demokrasi” kavramlarına büyük önem

⁴²⁶ Türk Metal Sendikası, 9. Genel Kurul Çalışma Raporu, Ankara, 1995, s.25-26.

⁴²⁷ Türk Metal Sendikası, agr., s.13; Türk Metal gazetesi, S.136, Kasım 1995, s.4.

⁴²⁸ Türk Metal dergisi, S.1, Mayıs 1999, s.5-6.

⁴²⁹ Türk Metal dergisi, S.1, Mayıs 1999, s.6-7.

⁴³⁰ Hazır-Eroğlu, age., s.240.

atfederek, “Nerede demokrasi kavgası, orada Türk Metal Sendikası” sloganını dillendirmiştir. Hedeflerinin “üretmek, kazanmak ve kazandırmak” olduğunu da vurgulayan Özbek, Türkiye’nin en saygın sivil toplum kuruluşu olarak “devlet, millet, demokrasi ve cumhuriyet” gibi temel değerlerin koruyucusu olmaya devam edeceklerini ifade etmiştir. “Küreselleşme” kavramının insanlığın aleyhine kullanılan ve “Dünyanın Amerikanlaşması” olarak yolunu çizen tehlikeli bir kavram olma yolunda ilerlediğini söyleyen Mustafa Özbek, bu “tehlikenin” Türkiye’yi daha fazla tehdit edememesi için ihtiyacımız olan “Türk Politikasının” olmamasından yakınan ifadeler kullanmıştır.⁴³¹

Genel Kurulda, Mustafa Özbek genel başkanlığa yeniden seçilirken, genel başkan yardımcılıklarına Sabri Özdemir ile Mahmut Taşdemir, genel sekreterliğe Pevrul Kavlak, genel mali sekreterliğe Mecit Hazır, genel teşkilatlandırma sekreterliğine de Muharrem Aslıyüce seçilmiştir. 2003 yılında gelindiğinde, Muharrem Aslıyüce bu görevinden ayrılarak Pendik Şubesinin kuruluşunda müteşebbis heyet başkanlığına atanmıştır. Bu görev değişikliği üzerine, Aslıyüce’nin yerine 6 Şubat 2004 tarihinden itibaren Ankara 1 No.lu Şube Başkanı Yavuz Gökçe atanmıştır.⁴³²

4.2.12. On İkinci Olağan Genel Kurul

2-4 Nisan 2005 tarihleri arasında gerçekleştirilen Türk Metal Sendikası 12. Olağan Genel Kurulunda bir ilk yaşanmış, ilk defa bir kadın üye, Halime Aydın, genel merkez yöneticiliğine seçilmiştir. Yapılan seçimlerde Mustafa Özbek yeniden genel başkanlığa seçilirken, Pevrul Kavlak ve Mecit Hazır genel başkan yardımcılıklarına, Muharrem Aslıyüce genel sekreterliğe, Mehmet Soyupek genel mali sekreterliğe, Yavuz Gökçe genel teşkilatlandırma sekreterliğine, Halime Aydın ise Genel Eğitim ve Sosyal İşler Sekreterliğine seçilmiştir. Dönem içerisinde istifa eden Yavuz Gökçe’nin yerine İsmail Dursun getirilmiştir.⁴³³

Teşkilatlanma çalışmalarının büyük hız kazandığı bu dönem içerisinde Türk Metal Sendikası, yurdun dört bir yanında metal işkolunda faaliyet gösteren iş yerlerindeki metal işçilerini şemsiyesi altında toplamıştır. Teşkilatlanma çalışmalarını kanun ve

⁴³¹ Türk Metal dergisi, S.35, Nisan 2002, s.16-17.

⁴³² Hazır-Eroğlu, age., s.266.

⁴³³ Hazır-Eroğlu, age., s.269.

ana tüzüğün ilkeleri doğrultusunda, “Bir olup güçlü olma” prensibiyle gerçekleştiren Türk Metal Sendikası, işkolunun en güçlü ve en büyük sendikası olma yolunda ilerlemesini sürdürmektedir. Tarihi boyunca olduğu gibi, sendikalaşma ve örgütlenmenin gerilediği bu dönemde de Türk Metal Sendikası, yükselme eğilimini devam ettirmiştir.⁴³⁴

Türk Metal Sendikasının 12. Genel Kurulu gerek Türk Metal için gerekse Türk sendikacılığı için bir dönemin son genel kurulu olmuştur. Nitekim “Ergenekon Operasyonu” kapsamında 22 Ocak 2009 tarihinde, Genel Başkan Mustafa Özbek ve Genel Başkan Yardımcısı Mecit Hazır, Genel Sekreter Muharrem Aslıyüce ile eski Genel Mali Sekreter Süleyman Erdiñ gözaltına alınmıştır. Gözaltına alınanlardan yalnızca Mustafa Özbek tutuklanırken diğerleri serbest bırakılmıştır. Mustafa Özbek Silivri Cezaevinde tutukluken, 3-5 Nisan 2009 tarihleri arasında gerçekleştirilen 13. Olağan Genel Kurulda yeniden aday olmamış, bu genel kurulda genel başkanlığa Pevrul Kavlak seçilmiştir. 7 Ekim 2010 tarihinde tahliye edilen Özbek’in kesinleşmiş beraat kararı 4 Kasım 2019 tarihinde verilmişse de vefat ettiği 15 Nisan 2020 tarihine kadar, Türk Metal Sendikasının “Onursal Genel Başkanı” olarak kalmıştır.

4.3. Genç İşçiler Kurultayları

4.3.1. Hazırlık Kurultayları

Türk Metal Sendikası için genç işçilerin eğitimi de büyük önem arz eden bir konu olmuştur. 1992 yılını “Gençlik Yılı” ilan eden Türk Metal Sendikası Genel Yönetim Kurulu, bu kapsamda genç işçilerle ilgili faaliyet planları yapmış, gerçekleştirilecek faaliyetleri tartışmak üzere 1992 yılı ocak ve şubat ayları içerisinde, genç işçilerin yoğun olduğu bölgelerde “Genç İşçiler Hazırlık Kurultayları” düzenlenmiştir. Genç işçilerin çalışma hayatı içindeki sorunlarının tartışıldığı bu kurultaylara yaşları 18 ila 30 arasında olan genç işçiler katılmışlardır. Türk Metal Sendikası, genç işçilerin görevlerini en iyi şekilde yapabilmeleri için yeterli eğitim almış, sendikal ve mesleki bilgiye, yabancı dil bilgisine sahip, Dünya ve Türkiye siyaseti konusunda bilgili,

⁴³⁴ Hazır-Eroğlu, age., s.269.

ekonomi bilimi bakımından yeterli; dinleme, anlama, anlatma, ikna etme ve propaganda gücüne sahip bireyler olmasına özel bir önem vermiştir.⁴³⁵

“Gençlik ve Genç İşçiler Yılı” ilan edilen 1992 yılı içerisinde gerçekleştirilen “Genç İşçiler Hazırlık Kurultaylarıyla” genç metal işçileri için yeni bir süreç başlamış, bu kapsamda gerçekleştirilecek çalışmaların temel hedefi olarak da “Gençliğin sorunları ve bu sorunların çözümünü kamuoyuna duyurmak ve bu sorunların çözümünü istemek” şeklinde açıklanmıştır. “Genç İşçiler Hazırlık Kurultaylarının” ilk dört serisi Marmara Bölgesi ve İstanbul ili kapsamında yer alan şubelerde düzenlenen toplantılarla tamamlanmıştır. Genç İşçiler Hazırlık Kurultaylarının ilki 6 Ocak 1992 tarihinde Gebze’de, Gebze Şubesine üye 500 genç metal işçisinin katılmayla yapılmıştır. İkinci Kurultay toplantısı İstanbul’da, İstanbul Şubesine bağlı iş yerlerinde çalışan genç metal işçilerinin katılımıyla 7 Ocak 1992 tarihinde yapılmış, bu kurultaya da 500 işçi katılmıştır. İstanbul Anadolu Yakası (Pendik) Şubesi tarafından 8 Ocak 1992 tarihinde gerçekleştirilen üçüncü toplantıya ise bu bölgedeki iş yerlerinde çalışan 500 metal işçisi katılmıştır. Marmara Bölgesi’ndeki 1992 kurultay toplantılarının ocak ayı içerisindeki sonuncusu Çerkezköy Şubesi tarafından 9 Ocak 1992 tarihinde yapılmıştır. Bu toplantıya da 500 genç metal işçisi katılmıştır.⁴³⁶

Kurultayların açış konuşmalarını yapan Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek, dünya nüfusunun yaklaşık üçte birini 15-25 yaş arasındaki gençlerin oluşturduğunu belirterek, toplam bir buçuk milyar gencin dörtte üçünün az gelişmiş ülkelerde yaşadığını ifade etmiştir. Gençlerin en önemli sorununun eğitimsizlik ve işsizlik olduğunu hatırlatan Özbek, gelişmekte olan ülkelerde eğitim sorununun büyük ölçüde çözüldüğünü, işsizliğin ise sorun olmaya devam ettiğini belirtmiş, gençlerin toplum hayatı dışında tutulmasının, gelecekte toplumların sorunlarını da kat kat artıracığına dikkat çekmiştir.⁴³⁷

Marmara Bölgesi’ndeki hazırlık toplantılarının ardından Gebze, İstanbul, İstanbul Anadolu Yakası, Çerkezköy, Ankara, Ankara 1 No.lu, Kırıkkale, Eskişehir,

⁴³⁵ Türk Metal gazetesi, S.101, Ocak 1992, s.2.

⁴³⁶ Türk Metal gazetesi, S.101, Ocak 1992, s.2.

⁴³⁷ Türk Metal gazetesi, S.101, Ocak 1992, s.2.

Seydişehir, İzmir, Bursa ve Karadeniz Ereğli şubelerinde gerçekleştirilen “Genç İşçiler Hazırlık Kurultayları” büyük ilgi ve katılımı yurdun diğer bölgelerinde de devam etmiştir. Hazırlık kurultaylarında, çeşitli üniversitelere bağlı yüksek okul ve fakültelerden öğretim üyeleri, gençlik ve gençlerin çalışma hayatındaki yeri ve sorunlarına ilişkin tebliğler sunmuşlardır. Çeşitli konularda tebliğler sunan bazı öğretim elemanları şunlardır:⁴³⁸

- Genç İşçilerin Çalışma Hayatında Doğan Temel Sorunları: Prof. Dr. Nusret Ekin-Doç. Dr. Vedat Bilgin
- Çalışma Hayatında Genç İşçilerin Korunması: Prof. Dr. Metin Kutsal
- Gençlerde İşsizlik Sorunları: Prof. Dr. Gülten Kutsal
- Genç İşçilerin Eğitim Sorunları: Prof. Dr. Haşmet Başar
- Sendikacılık ve Toplu Pazarlık Düzeninde Genç İşçiler: Dr. Aydın Başbuğ
- Türkiye’de Sosyal Değişme, Zihniyet Değişimi ve Genç İşçiler: Dr. Adnan Yazıcı
- İstihdam Politikası, İşsizlik ve Gençler: Prof. Dr. Adnan Gülerman
- Genç İşçilerin İşe Alıştırmalarında Psikolojik ve Sosyolojik Faktörler: Yrd. Doç. Dr. Ayşegül Eker
- Ücret Politikası ve Genç İşçiler: Yrd. Doç. Dr. Nükhet Ayaz
- Yabancı Hukukta Genç İşçilerin Korunması: Prof. Dr. Fevzi Başar
- Türk Hukukunda Genç İşçilerin Korunması: Prof. Dr. Fikret Sönmez
- Sosyal Güvenlik Açısından Genç İşçilerin Korunması: Yrd. Doç. Dr. Sevdâ Taştekin
- Genç İşçilerin Eğitimi ve Eğitim Sorunları: Prof. Dr. Adnan Gülerman

4.3.2. Genç İşçiler Birinci Büyük Kurultayı

Yapılan hazırlık çalışmalarının ardından 29 Ağustos 1992 tarihinde Ankara’da, şimdiki TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesinin bulunduğu alanda yer alan Özel Yükseliş Koleji Spor Salonunda, 11 ayrı bölgeden 3 bin 500 genç metal işçisinin ve Türk-İş Genel Başkanı Şevket Yılmaz ile ana muhalefet, Anavatan Partisi’nin Genel Başkanı Mesut Yılmaz başta olmak üzere çok büyük bir katılımı

⁴³⁸ Hazır-Eroğlu, age., s.254-255.

1. Genç İşçiler Büyük Kurultayı gerçekleştirilmiştir. Kurultayda Ankara Şubesi dâhilindeki iş yerlerinde çalışan genç işçiler, “Bosna Hersek” konusunda; Bursa 1 No.lu Şube dâhilinde çalışan metal işçileri, “Anarşi ve Terör” konusunda; Çerkezköy Şubesi bölgesi dâhilinde çalışan genç işçiler, “İşçilerin Kendi Siyasi Partilerini Kurması” konusunda; İstanbul Anadolu Yakası Şubesi dâhilinde çalışan genç metal işçileri, “İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği” konusunda; Kırıkkale Şubesi dâhilinde çalışan işçiler ise “Türkiye’nin Gençlik Sorunu ve Genç İşçiler” konusunda sundukları bildirilerle genç işçilerin ve genel olarak gençlerin sorunlarını, ihtiyaçlarını ve beklentilerini ele almışlardır.⁴³⁹ Sözlerine Atatürk’ün Gençliğe Hitabesiyle başlayan Türk Metal Genel Başkanı Mustafa Özbek kurultayın açış konuşmasını şöyle sürdürmüştür:⁴⁴⁰

“Yaşadığım şu iki üç yıllık dönemde, dünyada baş döndürücü gelişmeler yaşanmakta ve gerçekten dünya yeniden yapılanmaya gitmektedir. Ve yapılanan bu yeni dünyada Türkiye, bulunduğu mevkide yerini alabilmenin mücadelesini vermektedir. 70 yıllık Sovyet İmparatorluğu’nun dağılması ve oradaki cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını ilan etmeleri, bu arada beş Türk Cumhuriyetinin bağımsızlığını ilan etmesi, hürriyetine kavuşması, Türkiye’miz açısından, Türk toplumu açısından Allah’ın bir lütfu olmuştur.

Sendikalar, sosyal ve kültürel faaliyetlerini çağın gereğine uydurup ayarlayamazlarsa işçinin gerisinde kalırlar. Onun için işçiyi eğitmekten korkmayacağız, işçiyi eğiteceğiz, gençlerimizi eğiteceğiz, kızlarımızı, kadın işçilerimizi eğiteceğiz.

Esenboğa’da MKE’den 176 dönüm arazi aldık. Bu arazi üzerine eğitim ve spor kompleksi yapıyoruz. Allah nasip ederse 10. ayın 16’sında genel kurulumuzun başladığı gün orada hep beraber temel atacağız. İzmir’de yapmayı planladığımız dinlenme tesislerimiz için arsamızı aldık. İnşallah önümüzdeki yıldan itibaren temelini atıp orasının da bir an önce bitmesini temin edeceğiz.

Siz gençlerimizi yetiştirmek, bizlerden sonra bu sendikayı, Türk Metal Bayrağını yere düşürmeden yönetecek siz gençleri yetiştirmek, kazandığımız en büyük zaferdir.

⁴³⁹ Türk Metal Gazetesi, S.109, Eylül 1992, s.4-8.

⁴⁴⁰ Türk Metal Gazetesi, S.109, Eylül 1992, s.4.

İnanıyorum ki, bizlerden sonra sizler, Türk Metal Sendikasını eğitim görmüş, yabancı lisan bilen siz gençlerle Türk Metal Sendikasının bayrağını yere düşürmeden Allah'ın izniyle devam ettireceksiniz, hizmet vermeye devam edeceksiniz.”

Kurultayda, Borsa-Hersek'te yaşanan Sırp vahşetini protesto etmek amacıyla hazırlanan bir telgraf metni, 3 bin 250 genç metal işçisi adına Genel Başkan Mustafa Özbek imzasıyla, bütün uluslararası kuruluşlara iletilmiştir.⁴⁴¹

4.3.3. Genç İşçiler İkinci Büyük Kurultayı

İkinci Bölgesel Gençlik Kurultaylarını 11 Aralık 1994 tarihinde tamamlayan Türk Metal Sendikası, 18 Aralık 1994 tarihinde İkinci Genç Metal İşçileri Büyük Kurultayının hazırlıklarına başlamıştır. Büyük bir organizasyona ve davetli grubuna hitap eden kurultayda Başbakan Tansu Çiller başta olmak üzere Devlet Bakanları Necmettin Cevheri, Bekir Sami Dağ; ANAP Genel Başkan Yardımcısı Burhan Kara; DYP Milletvekilleri Ateş Amiklioğlu, Sadık Avundukluoğlu, Abdurrahman Ünlü; Ankara Valisi Erdoğan Şahinoğlu; Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek; Türk-İş Genel Başkanı Bayram Meral ve Genel Yönetim Kurulu Üyeleri Şemsi Denizer, Salih Kılıç ile Enver Toçoğlu, Türk-İş'e bağlı sendikaların genel başkanlarından Tamer Eralan, Ahmet Tamer; Kamu İşveren Sendikalarının yöneticileri Naci Önsal, Metin Yılmaz, Ahmet Ateş; Çankaya Belediye Başkanı Doğan Taşdelen ve Keçiören Belediye Başkanı Turgut Altınok, Avrupa ülkelerinden gelen genç metal işçileriyle birlikte çok sayıda davetli yer almıştır.⁴⁴²

Türk Metal Sendikasına ait 8.200 kişilik Spor Salonunda bir araya gelen üyeler, birlik ve beraberlik içerisinde kurultaya katılmışlardır. Genç işçilerin ve gençlerin sorunlarından demokratikleşmeye, MESS Grup Toplu İş Sözleşmesinden Avrupa ve Gümrük Birliği ile dünyadaki gelişmeler hakkında düşüncelerini dile getiren⁴⁴³ Türk Metal Genel Başkanı Mustafa Özbek, iktidarların eğitim ve istihdam politikalarını da eleştirerek, “Türkiye’de uygulanan yanlış eğitim politikaları, genç nüfusu Türkiye’nin ihtiyaç duyduğu alanlarda, teknik ve ara iş gücü yetiştirecek alanlarda eğitmek ve yetiştirmek yerine, bilgi ve beceri kazanamamış, geleceğe inancını

⁴⁴¹ Türk Metal gazetesi, S.109, Eylül 1992, s.7.

⁴⁴² Türk Metal Sendikası, 9. Genel Kurul Çalışma Raporu, Ankara, 1995, s.158-159.

⁴⁴³ Türk Metal Sendikası, agr., s.161-178.

kaybetmiş orta öğrenim mezunu işsizler yetiştirmektedir. Esas büyük ve tehlikeli gidişi ise, son yıllardaki yanlış yüksek öğrenim politikaları oluşturmaktadır. Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde siyasi istismarcılık anlayışıyla açılan çok sayıda üniversite, geçmişteki yanlış orta öğrenim politikalarının benzeri gibidir. Hiçbir altyapısı olmadan, yetişmiş kadrolar olmadan, bilimsel ve teknolojik gelişmeye hiçbir katkısı olmayacak 'üniversite diplomalı işsizlerin' sayısını artıracak bu yanlış uygulamalar, Türkiye'nin geleceğini karartan uygulamalardır. Türkiye kıt kaynaklarını böyle israf edemez. Türkiye'nin üniversiteleri bilim ve teknoloji üreten üniversiteler olduğu zaman biz çağı yakalayabiliriz, biz dışarıya avuç açmaktan kurtulabiliriz. Bunun için kasaba üniversiteleri yerine, üniversitelerimizi bilimsel çalışma yapan kuruluşlar haline getirmeliyiz, gençlerimizi ve Türkiye'nin geleceğini heba etmemeliyiz. (...) ⁴⁴⁴ şeklinde konuşmuştur.

Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek'ten sonra, yaklaşık 6.500 genç metal işçisine hitap eden Türk-İş Genel Başkanı Bayram Meral ise Türkiye'nin gündeminin 'Terör, işsizlik ve enflasyon' olduğunu ifade etmiştir. Kurultayın onur konuğu olan Başbakan Tansu Çiller de yapmış olduğu konuşmaya, gençlere olan inancının ve güveninin tam olduğunu altını çizerek başlamıştır. Konuşmasında ağırlıklı olarak "dış politikaya" değinen Başbakan Çiller, Türkiye'nin Avrupa Birliğine katılması konusunda Yunanistan'ın engellemelerine tepki göstererek, "Dünya bütünleşiyor, uluslararası hukuk çerçevesinde yapmış olduğumuz atmış olduğumuz adımlara bağlıyız. Ama şunu açıkça söyleyeyim, on bir ülke Türkiye'nin, ülkemizin yapmış olduğu anlaşmalar çerçevesinde Avrupa Birliğine girmesini onaylıyorsa, ama Yunan veto ediyorsa, o Yunan'a söyleyecek bir çift lafımız var; 'Dostluğumuza güvenin ama düşmanlığımızdan korkun' derim." ⁴⁴⁵ diyerek sözlerini tamamlamıştır.

4.3.4. Genç İşçiler Üçüncü Büyük Kurultayı

Türk Metal Sendikası, Genç İşçiler Üçüncü Büyük Kurultayını, yaşları 26 ila 30 arası değişen 830 genç metal işçisinin katılımıyla gerçekleştirmiştir. 21-25 Ağustos 2005 tarihleri arasında Ankara Büyük Anadolu Otelinde yapılan toplantı, üniversitelerden

⁴⁴⁴ Türk Metal Sendikası, agr., s.164-165.

⁴⁴⁵ Türk Metal Sendikası, agr., s.178-179.

akademisyenlerin katılımıyla “Bilimsel Panel” havasında geçmiştir. Türk Metal’in 40 yıllık sendikal mücadelesini anlatan sinevizyon gösterisinde genç üyelere Türk Metal Sendikasının tarihi gelişimiyle ilgili bilgi verildikten sonra Genel Başkan Mustafa Özbek, kurultay açış konuşmasını yapmıştır. Genel Başkan Özbek yaptığı konuşmada, bu kurultayların sık aralıklarla toplanacağını müjdesini vererek genç işçileri kurultaylar vasıtasıyla çalışma hayatı başta olmak üzere, ülkenin içinde bulunduğu durumlarla ilgili bilgilendireceklerini belirtmiştir. Özbek, kurultaylar vasıtasıyla, genç üyelerin “Türkiye Nereye Gidiyor?” sorusuna aranan cevaba ulaşacaklarını, bu cevabı da ancak Türkiye sathında bulabileceklerini dile getirmiştir. Kurultayın başında tüm üyelere Turgut Özakman’ın Şu Çılgın Türkler adlı kitabı hediye edilirken, Özbek de konuşması sırasında bu kitabın mutlaka okunmasını tavsiye etmiştir. Özbek, hediye etmiş oldukları bu kitapla, ülkenin ne denli zahmetli ve çileli mücadelelerle kurulduğunu ve gençlere hediye edildiğini daha iyi anlamalarına yardımcı olacağını belirtmiştir.⁴⁴⁶

Mustafa Özbek’in konuşmasının ardından Eski Dışişleri Bakanlarından Kâmrân İnan “Türkiye Nereye Götürülmek İsteniyor?” konulu bir tebliğ sunmuştur. Daha sonra Oturum Başkanlığını TUSAM Başkan Vekili Ali Külebi’nin yaptığı, “Türkiye’nin Çevresindeki Stratejik Gelişmeler ve Beklentiler” konulu panelde, Eski KKTC Büyükelçisi A. Zeki Bulunç, TUSAM Yakın Doğu Masasından Cahit Veliyev ve Avrupa Masasından M. Niyazi Sezgin, konuyla ilgili bilgilendirme yapmışlardır. Kurultayın ikinci günü, “Atatürk’ün Dış Politikaya Bakışı ve Avrupa Birliği” konulu panelle başlamıştır. Bu panelin Oturum Başkanlığını Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Eski Başkanlarından Prof. Dr. Reşat Genç yürütürken, Prof. Dr. Anıl Ceçen, Doç. Dr. Hasan Ünal ve Nurullah Aydın da panelist olarak konuya ışık tutmuşlardır. İkinci gün öğleden sonra gerçekleştirilen panelde ise “Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları” konusu ele alınmıştır. Türk Metal Genel Başkan Danışmanı Recai Başkan’ın Oturum Başkanlığını yürüttüğü panelde, Doç. Dr. Sencer İmer ile Yargıtay Onursal Başkanı Vural Savaş konuyla ilgili görüşlerini dile getirmişlerdir. Kurultayın üçüncü günü olan 24 Ağustos 2005 Çarşamba günü de katılımcılar, yapılan iki panelle bilgi dağarcıklarını geliştirmişlerdir. Sabah

⁴⁴⁶ Hazır-Eroğlu, age., s.258-259.

oturumunda, “Ekonomideki Son Gelişmeler ve Çalışma Hayatı” konusu ele alınırken, Oturum Başkanlığını Prof. Dr. Kâmil Turan üstlenmiştir. Bu oturumun panelistleri ise Prof. Dr. Nizamettin Aktay, Prof. Dr. Gökhan Çapoglu ve Gazeteci-Yazar Uğur Civelek olmuştur. Öğleden sonra ise “Türk Siyasi Hayatındaki Değişim ve Gelişmeler” konulu panele Dr. Ağâh Oktay Güner ile Gazeteci-Yazar Mustafa Balbay panelist olarak katılmışlar, panelin Oturum Başkanlığını da A. Zeki Bulunç yapmıştır.⁴⁴⁷

4.4. Kadın İşçiler Büyük Kurultayları

“Sendikacılık, erkeklerin yapabileceği bir iştir” algısı sebebiyle, kadın sendika yöneticilerinin, hatta uzmanlarının sayısı oldukça azdır. Bu durum özellikle metal işkolunda çok daha net bir şekilde ortaya çıkan bir gerçekliktir. Metal sektöründeki iş yerlerinde daha çok fiziksel güç gerektiren işler olmasından dolayı kadınlar bu sektörü tercih etmezler ya da bu sektörde tercih edilmezler.⁴⁴⁸

Türk Metal Sendikası genel merkez uzmanlarından Suay Işık Peköz tarafından 2021 yılında yapılan bir araştırmaya göre, Türk Metal Sendikasının genel merkezi ve şubeleri toplamında 138 erkek, 6 kadın üye genel merkezde ya da şubelerde yönetici konumunda bulunmaktadır.⁴⁴⁹ Peköz’ün araştırma evreni içerisinde yer alan deneklerden bir kadın uzmanın şu ifadesi de bu sayısal farkın sebebini çok net bir şekilde ortaya koymaktadır: “Erkekler çok baskın bir şekilde fazla. Temsilcilerde de sendika çalışanlarında da bu durum böyle. Metal sektörü daha ağır sektör olduğu için erkekler daha fazla, kadınlar daha az, çünkü güç gerektiren işler bunlar. Klasik olarak dünya genelinde de metal sektöründe kadın çalışan daha az. Bu da dolayısıyla temsile yansıyor.”⁴⁵⁰

Yapılan bilimsel araştırmalar ya da sahayı tanıyan herkesin açıkça müşahade edebileceği gibi, kadın çalışanın, dolayısıyla yöneticinin ve sendikal yöneticinin oldukça az sayıda yer aldığı metal işkolunun en büyük sendikası olan Türk Metal

⁴⁴⁷ Hazır-Eroğlu, age., s.259.

⁴⁴⁸ Suay Işık Peköz, “Kadın Uzmanların Gözünden Sendikacılık: Türk Metal Sendikası Örneği”, Karatahta/Iş Yazıları Dergisi, S.20, Ağustos 2021, s.34.

⁴⁴⁹ Peköz, agm., s.34.

⁴⁵⁰ Peköz, agm., s.36.

Sendikası, bağlı bulunduğu konfederasyon olan Türk-İş'in ve bizzat kendi sendikal ilkelerinin gerektirdiği şekilde, kadınlara yönelik faaliyetlere büyük önem vermiştir. Tezimizin "3.3.7.4. Eşli Eğitim Seminerleri" bölümünde de belirtildiği üzere, Türk Metal, yalnızca işçileri değil, işçilerin ailelerini de üyeleri olarak kabul edip onlara yönelik faaliyetler yapmış, bu konuda da tüm Türkiye'ye ve dünyaya örnek olmuş bir sendikadır. Kadın, çocuk ve bütünüyle aile kavramına büyük önem atfeden Türk Metal, bu prensibi gereği, ilki 1995 yılının 8 Mart Dünya Kadınlar Gününde yapılan "Kadın İşçiler Büyük Kurultaylarını" başlatmıştır.

4.4.1. Kadın İşçiler Birinci Büyük Kurultayı

Türkiye'de ilk defa kadın işçileri bir araya getiren ve çalışan kadınların sorunlarını ele alan böylesine büyük bir organizasyon gerçekleştirilmiş, bu organizasyon da Türk Metal Sendikası tarafından yapılmıştır. Kadın İşçiler Birinci Büyük Kurultayı, yalnızca Türkiye'den değil, Avrasya Metal İşçileri Federasyonuna (AMİF) bağlı sendikaların kadın üyelerinden de oldukça yüksek bir katılımı ile gerçekleştirilmiştir.⁴⁵¹

"Onur Konuğu" Türkiye'nin de ilk kadın başbakanı Tansu Çiller olan kurultaya, Devlet Bakanları Necmettin Cevheri, Bekir Sami Daçe, Ayvaz Gökdemir ve Mehmet Gülceğün birlikte katılmışlar, Başbakan Çiller, salonda kısa bir tur atarak kadın işçilerle ve erkek işçilerin eşleriyle selamlaşmıştır. Kurultayın açış konuşmasına 8 Mart Dünya Kadınlar Gününü kutlayarak başlayan Genel Başkan Mustafa Özbek, dünyada yaşanan ve Türkiye'nin de toplumsal, ekonomik ve siyasi hayatına çeşitli şekillerde yansıyan gelişmelerle ilgili olarak görüşlerini belirttikten sonra kamuoyunun gündemindeki sorunlara da değinmiştir. Kadınların sorunlarının hayatın her alanında kendisini gösterdiğini belirten Özbek, "Türkiye'de kadın hakları ve kadın sorunları konusundaki etkinlikler, genellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi dar bir üçgenin içine sıkışıp kalmıştır. Bu çerçevede üçgenin kenarlarını kırıp kadın hakları ve sorunları konusunda, sağlıklı bir sonuca varılabilmesi için 770 bin kilometrekarelik bir alana yaygınlaştırılmalıdır." diye konuşmuştur. Özbek'in konuşmasından sonra kürsüye gelen Türk-İş Genel Eğitim Sekreteri ve Türk Metal Sendikası eski Genel Sekreteri Salih Kılıç ise konuşmasında, Başbakan Tansu

⁴⁵¹ Türk Metal gazetesi, S.129, Şubat-Mart 1995, s.4.

Çiller'i Gümrük Birliği konusundaki gayretlerinden dolayı kutlamıştır. Kılıç, emek-yoğun teknoloji-den bilgi-yoğun teknolojiye geçiş sürecinde, dünyada kadınların işgücüne katılma oranının %84'e yükseldiğini, Türkiye'de ise bu oranın %20'lerde olduğunu belirtmiştir. Türk Parlamentosunda 70 yıldan bu yana 85 kadın milletvekilinin görev yaptığını, beşinin bakan, birinin ise başbakan olduğunu söyleyen Kılıç, Türkiye'de 1,5 milyon kamu işçisi olmasına rağmen, 400-500 bine yakın kadın işçinin sendikalaşmadığını ifade etmiştir.⁴⁵²

Başbakan Tansu Çiller de konuşmasına Türk kadınıyla gurur duyduğunu ifade ederek başlamıştır. Çiller, kurultaya gelen Avrasya Metal İşçileri Federasyonuna üye ülkelerin kadın işçilerini selamlayarak başladığı konuşmasında, Türkiye'nin belli bir noktaya gelmesinde kadınların katkısının inkâr edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Kurultayda söz alan Rusya Makine ve Cihaz Yapımı İşçileri Sendikası Temsilcisi Nina Smirnova, Mustafa Özbek'i "halk kahramanı" olarak gördüklerini belirterek, kadınların kendisini desteklemesi gerektiğini ifade etmiştir. Pakistan İşçi Sendikaları Federasyonu Temsilcisi G. Shoja ise konuşmasında, kadınlara karşı yapılan tüm haksızlıkların sona ermesi temennisinde bulunmuştur. Azerbaycan Jeoloji ve Harita İşçileri Sendikası Temsilcisi Sevil İslamova da cemiyetlerin sivilleşmesinin ve demokratikleşmenin temel göstergesinin kadının toplumdaki yeri olduğunu belirtmiştir.⁴⁵³

4.4.2. Kadın İşçiler İkinci Büyük Kurultayı

Birincisi 8 Mart 1995 tarihinde gerçekleştirilen Kadın İşçiler Büyük Kurultaylarının sürekli hâle geleceği o ilk kurultayda müjdelenmişti. Türk Metal Sendikası, tam bir yıl sonra 9 Mart 1996 tarihinde kurultayın ikincisini düzenlemiştir.⁴⁵⁴

Divanının tamamı kadın üyelerden oluşan kurultaya, dönemin Devlet Bakanı Dr. İmren Aykut, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Emin Kul, BBP Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu, Refah Partisi Genel Başkan Yardımcısı Necati Çelik, KKTC Ulusal Birlik Partisi Genel Başkanı Derviş Eroğlu, Türk-İş Genel Başkanı Bayram Meral, Türk-İş'e bağlı sendikaların genel başkanları, temsilcileri ve Uluslararası

⁴⁵² Türk Metal gazetesi, S.129, Şubat-Mart 1995, s.4-5.

⁴⁵³ Türk Metal gazetesi, S.129, Şubat-Mart 1995, s.4.

⁴⁵⁴ Türk Metal gazetesi, S.139, Mart 1996, s.4.

Avrasya Metal İşçileri Federasyonuna üye ülkelerden kadın delegelerin yanı sıra İstanbul, Çerkezköy, İstanbul Anadolu Yakası, Gebze, Sakarya, Bolu, Bilecik, Bursa, Bursa 1 No.lu, Ankara, Ankara 1 No.lu, Manisa, Çankırı, Samsun, Kayseri, Kırıkkale, Seydişehir, Adana, Denizli, İzmir, Eskişehir, Karadeniz Ereğli ve Aksaray şubelerinin faaliyet gösterdiği iş yerlerinde çalışan 7.500 kadın üye katılmış, kadın işçilerin sorunlarını dile getiren tebliğler sunmuşlardır.⁴⁵⁵

Kurultayda yaptığı konuşmada toplumun kadına bakışının önemine değinen Devlet Bakanı İmren Aykut, “Bir toplumun kadına bakış açısı, ona tanıdığı sosyal statü; olaylara, sorunlara, uygarlığa, geleceğe bakış açısının da en önemli göstergesidir. Bu alanda kadınlarımızı, toplumumuzun her alanında hizmet verebilecek ve etkinliklere katılım sağlayacak, eğitim düzeyini yükseltecek karar mekanizmalarında rol alacak bir konuma getirilmesi için çok yönlü düzenleme, gayret ve çalışmalara ihtiyaç vardır.” diye konuşmuştur. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Emin Kul da Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı olarak bu dönemde kadınların çalışma hayatında karşılaştıkları çeşitli sorunların çözülmesi, sosyal güvenliklerinin geliştirilmesi ve istihdamlarının kolaylaştırılması amacıyla yoğun çalışmalar yapacaklarını beyan etmiştir. BBP Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu da yapmış olduğu konuşmada kadınlara şöyle seslenmiştir: “Türk Metal’i tebrik ederken, ayakları altına iki cihan sultanı peygamberimizin cenneti vaat ettiği analarımıza, çalışan kadınlarımıza -ki sizler bir taraftan emek veriyor, çalışıyor, diğer taraftan da ev kadını olarak ikinci bir işi beraberinde yükleniyorsunuz. Onun için çalışan kadını, aynı zamanda ev hayatının da ağır yükünü taşıdığı için, bu ölçüler içerisinde kadının sorunlarına yaklaşılması, sağlık problemlerine bu ölçüde yaklaşılması ve kadının sorunlarının çözümü için bu kurultaydan çıkan sonuçların, yeni genç hükümetimiz tarafından daha duyarlı şekilde değerlendirilmesi her şeyden öne alınması gereken bir problem olarak görünüyor.” RP Genel Başkan Yardımcısı Necati Çelik ise, kadın sorunlarının ve çalışan kadınların sorunlarının ortadan kaldırılmasının örgütlü olmakla doğru orantılı olduğunu altını çizerek, “Bugüne kadar üzülmeye kayda mecburum ki çalışan kadın ve kadın sorunları yapay olarak çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu bakımdan bu sorun, Türkiye’nin sürekli

⁴⁵⁵ Türk Metal gazetesi, S.139, Mart 1996, s.4-5.

tartışma konusudur ve gündemden düşmemektedir.” şeklinde konuşmuştur. Kurultaya Kıbrıs’tan katılarak oradaki Türklerin mücadelesi hakkında bilgi veren UBP Genel Başkanı Derviş Eroğlu da metal işkolunun kadın üyelerine şöyle seslenmiştir: “Sevgili kardeşlerim, özgürlüğün tadını özgürlük mücadelesi verenler bilir. Özgürlüğün bedelini ödeyenler, özgürlüğe sahip olmasını bilirler. Biz, bugün özgürce yaşadığımız topraklardan atılmak, kurmuş olduğumuz devletimizden dışlanmak, devletimizi tanımayan devletlerin baskısıyla ortadan kaldırılmak tehdidine karşı bir mücadele içerisindeyiz. Ama devlete sahip çıkamayanların başka haklara sahip çıkacağına inanmak mümkün değil. Öyleyse önce devletimize sahip çıkacağız ki, diğer haklar peyderpey gelsin, kazanılmış olsun.”⁴⁵⁶

4.4.3. Kadın İşçiler Üçüncü Büyük Kurultayı

Türk Metal Sendikası, Kadın İşçiler Kurultayının üçüncüsünü 9 Mart 1997 tarihinde gerçekleştirilmiştir. 8.500 kadın üyenin katıldığı kurultayın onur konuğu Anavatan Partisi Genel Başkanı Mesut Yılmaz olmuştur.⁴⁵⁷

Kırıkkale Belediyesi Mehter Takımının gösterisinin ardından Kurultay Divanı tarafından “Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi” okunmuştur. Kurultayın açış konuşmasını yapan Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek, “Çalışan kadınlar, toplam çalışma saatlerinin %66’sını doldururken, toplam gelirin %10’unu almaktadır. Dünyadaki kadın parlamenter oranı %15’in üstünde olan sadece 25 ülke vardır. Türkiye’de kadın parlamenterlerin başarıya ulaşması için partilerin, sendikaların ve tüm demokratik kitle örgütlerinin el ele vermesi gerekir.” demiştir. Özbek, bu konuda yapılması gerekenleri ise şöyle sıralamıştır: “Yeteneklerini geliştirebilmeleri için kadınlara çağdaş bir eğitim verilmelidir. Kadınlar, iş güvencesine sahip olmalıdır. Kadınların yükselmelerine katkıda bulunacak mesleki eğitim verilmelidir. Kadın çalışanların tamamı sosyal güvenlikten yararlanmalıdır. Kadınlara yönelik sağlık hizmetleri yaygınlaştırılmalıdır. Analığa, iş yerlerinde cezalandırıcı değil, korumacı bir bakış açısıyla yaklaşılmalıdır. Analık ve iş hayatının bir arada uyum içinde devamı için iş yerlerinde emzirme odaları, kreş, anaokulu, çocuk kulübü gibi sosyal altyapı unsurları geliştirilmelidir. Kadınların çalışma

⁴⁵⁶ Türk Metal gazetesi, S.139, Mart 1996, s.5.

⁴⁵⁷ Türk Metal gazetesi, S.147, Ocak-Şubat 1997, s.4.

saatleri çağdaş standartlara uygun olmalıdır. Kadınların sendika yönetimine faal olarak katılımı konusunda içtenlikli olarak çaba gösterilmelidir.”⁴⁵⁸

Kurultayda bir konuşma yapan Türk-İş Genel Başkanı Bayram Meral, kadınların yalnızca sendikalarda ve iş hayatında değil, siyasette de etkin olması gerektiğini vurgulamıştır. Meral, demokratik kitle örgütleri olarak bir araya gelip ülkede huzur için çalıştıklarını belirtmiştir. Meral, Türk-İş’in hiçbir partiye savaş açmadığını, partileri eleştirmekteki amaçlarının sadece demokrasiyi yaşatmak olduğunu ifade etmiştir. Kurultayın onur konuğu, Anavatan Partisi Genel Başkanı Mesut Yılmaz da yapmış olduğu konuşmada şöyle seslenmiştir: “Maalesef bazıları kadınların toplumda faal rol almasındaki, etkinliklerinin önlenmesindeki yanlış zihniyeti İslam dininde aramaktadır. Oysa onu toplumsal hayattan koparan zihniyetin İslam diniyle hiçbir alakası yoktur. Bu zihniyet, kültürümüze sinsice sokulan yabancı unsurların korkusundan kaynaklanmaktadır. İşte Atatürk, hayatın bütün alanlarında olduğu gibi kadın hakları konusunda bu korkuyu ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Hiç kimse Türkiye’nin yönünü değiştiremeyecek, çalışanlara ve kadınlara tanınan haklar onlardan geri alınamayacaktır. Türkiye, Atatürk’ün çizdiği yolda yoluna devam edecektir.”

Çeşitli şubelerden katılarak tebliğlerini sunan kadın üyeler ve tebliğ konuları şu şekildedir:⁴⁵⁹

- Çerkezköy Şubesinden Yasemin Aksu: “Dünya Kadınlar Gününün Anlamı ve Tarihçesi”
- İstanbul Şubesinden Nuran Tabanlı: “İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Konusunda Kadın İşçilerin Beklentileri”
- Gebze Şubesinden Zeliha Kılıç: “Kadının Sosyal Yaşam İçindeki Yeri”
- İstanbul Anadolu Yakası Şubesinden Arzu Görmez: “Kadınların Sendikalaşma İçindeki Yeri ve Önemi”
- Ankara 1 No.lu Şubeden Sibel Akkaya: “Kadın İşçiler ve Siyaset”
- İzmir Şubesinden Süreyya Akgün: “Kadın İşçiler ve Sosyal Güvenlik”
- Bursa 1 No.lu Şubeden Sedef Yıldız: “Türk Metal ve Kadın İşçileri”

⁴⁵⁸ Türk Metal gazetesi, S.147, Ocak-Şubat 1997, s.4.

⁴⁵⁹ Türk Metal gazetesi, S.147, Ocak-Şubat 1997, s.8.

- Bursa Şubesinde Sevgül Üstün: “Kadınların TİS’lerden Beklentileri”
- Eskişehir Şubesinde Dilek Büyükasar: “Çalışan Kadın ve Aile İlişkileri”

4.4.4. Kadın İşçiler Dördüncü Büyük Kurultayı

Diğer üçü gibi dördüncüsü de Türk Metal Sendikasının Ankara-Akyurt’ta bulunan tesislerinde, 8 Mart 1998 tarihinde gerçekleştirilen ve 10 bin kadın üyenin katıldığı Kadın İşçiler Dördüncü Büyük Kurultayına Başbakan Yardımcısı ve Demokratik Sol Parti Genel Başkanı Bülent Ecevit, Fazilet Partisi Genel Başkanı İsmail Alptekin, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Deniz Baykal, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli, Doğru Yol Partisi Genel Başkanı Tansu Çiller, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Nami Çağan ile milletvekilleri, Türk-İş’e bağlı sendikaların genel başkanları ve temsilcileri, Kırıkkale ve Keçiören Belediye Başkanları, belde belediye başkanları ve çok sayıda davetli katılmıştır.⁴⁶⁰

Ankara 1 No.lu Şubeden Gülay Kaptı ve bütün delegelerin hep birlikte okuduğu “İşçi Andı” ve aynı şubeden Sibel Akkaya’nın sunduğu “Kadınlar ve Sendikalaşma” konulu tebliğden sonra, Bursa Şubesinde Ayşe Dönmez, “8 Mart Kadınlar Günü” konulu tebliğini sunmuştur. Dönmez’in ardından, Çerkezköy Şubesinde Sabiha Kılıç, “Kadınlar ve Toplu Sözleşmelerden Beklentileri”, İstanbul Anadolu Yakası Şubesinde Sevdâ Ekizkuyu, “Kadınlar ve Siyaset”, İstanbul Şubesinde Esmâ Uzun “Kadınlar ve Sosyal Güvenlik”, Bursa 1 No.lu Şubeden Fatma Yalvı, “Kadınlar ve Toplumsal Yaşam”, Gebze Şubesinde Zeliha Kılıç da “Dünyada ve Türkiye’de Kadın” konulu tebliğlerini sunmuşlardır. Genel Başkan Mustafa Özbek’in açış konuşmasının ardından Başbakan Yardımcısı ve Demokratik Sol Parti Genel Başkanı Bülent Ecevit, Fazilet Partisi Genel Başkanı İsmail Alptekin, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Deniz Baykal, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli ve Doğru Yol Partisi Genel Başkanı Tansu Çiller birer konuşma yapmışlardır.⁴⁶¹

Kurultayın öğleden sonraki bölümünde, Uluslararası Avrasya Metal İşçileri Federasyonuna üye ülkeler olan Özbekistan’dan Maharap Dikraya, Rusya

⁴⁶⁰ Hazır-Eroğlu, age., s.262-263.

⁴⁶¹ Hazır-Eroğlu, age., s.263.

Federasyonundan Irina Karpine, Gürcistan'dan Bertzenişiviki Kenova, Ukrayna'dan Olga Malstova, Tacikistan'dan Meldugül Femurotova, Kazakistan'dan Luvsia Yakına, Beyaz Rusya'dan Eskova Yelena, Arnavutluk'tan Spiza Hacto ve Türkmenistan'dan Himre Gül kurultayla ilgili görüşlerini dile getirmişler, Türk Metal Sendikasına teşekkür etmişlerdir.⁴⁶²

4.4.5. Kadın İşçiler Beşinci Büyük Kurultayı

Kadın İşçiler Büyük Kurultayının Beşincisi 7 Mart 1999 tarihinde Ankara'da 11 bin Kadın üyenin katılımıyla yapılmıştır. Devlet Bakanı Hasan Gemici'nin de katıldığı kurultayda Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek'in konuşmasının ardından Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Dr. Devlet Bahçeli ile Doğru Yol Partisi Genel Başkan Yardımcısı Cihan Paçacı da birer konuşma yapmışlardır. Konuşmaların ardından kadın delegelerin tebliğlerini sundukları kurultayda Manisa Şubesinden Bahtışen Güney, "2000'li Yıllarda Yeni Sendikacılık Akımı ve Türk Metal"; İstanbul Anadolu Yakası Şubesinden Emel Metin, "2000'li Yıllarda Kadın ve Sendika"; Gebze Şubesinden Zeliha Kılıç, "2000'li Yıllarda Kadın ve Siyaset"; Bursa 1 No.lu Şubeden Reyhan Koyuncu, "2000'li Yıllarda Kadın ve Çevre"; Bursa Şubesinden Deniz Kaçan, "2000'li Yıllarda Kadın ve Çalışma Hayatı"; Çerkezköy Şubesinden Nalan Baydar, "2000'li Yıllarda Kadın ve Eğitim"; İstanbul Şubesinden Leyla Gençoglu, "2000'li Yıllarda Kadın ve Toplum" konuları hakkında bilgilendirme yapmışlardır. "Şehit Eşi" ve "Şehit Annesi" olan kadın üyelerle "Emekli Olmuş" kadın üyelere Genel Başkan Mustafa Özbek tarafından plaket verilmiş, günün hatırasına bir de çınar ağacı dikilmiştir.⁴⁶³

4.4.6. Kadın İşçiler Altıncı Büyük Kurultayı

8 Mart 2000 tarihinde, Türk Metal Sendikası Genel Merkez Konferans Salonunda 600 kadın metal işçisinin katılımıyla gerçekleştirilen Kadın İşçiler Altıncı Büyük Kurultayına Gebze, Bursa, Bursa 1 No.lu, Eskişehir ve Ankara şubelerine bağlı iş yerlerinde çalışan kadın üyeler katılmıştır.⁴⁶⁴

⁴⁶² Hazır-Eroğlu, age., s.263.

⁴⁶³ Hazır-Eroğlu, age., s.263-264.

⁴⁶⁴ Türk Metal dergisi, S.10, Mart 2000, s.19.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan ile DYP milletvekillerinden Saffet Arıkan Bedük ve Sevgi Esen'in konuk oldukları kurultayın açış konuşmasını yapan Türk Metal Genel Başkanı Mustafa Özbek, kadın hakları ve kadın işçilerin mücadelesine değinmiştir. Konuşmasında medyanın taraflı ve kasıtlı yayın anlayışını eleştiren Özbek, hükûmetin özelleştirme politikalarını da sert bir dille eleştirmiştir. Sendikal konular hakkında bilgi veren Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek, Türkiye'nin içinden geçtiği süreçle ilgili görüşlerini şöyle dile getirmiştir: "Türkiye, gerçekten sıkıntılı bir süreçten geçmektedir. Ama ne acıdır ki, yaşanan her sıkıntılı sürecin faturası, dar ve sabit gelirli kesime, işçilere, memurlara ve emeklilere, küçük esnafa ve çiftçiye kesilmektedir. İnsanların yaşadığı sıkıntıların temeline inilmemektedir. Sadece sorunlar veya toplumsal hastalığa sebep olan rahatsızlıklar tespit edilmekte fakat tedavi edilmemektedir. Ülkemizde son derece sıkıntılı bir sosyal yapı vardır. İnsanlar, geleceğe yönelik planlar yapmaya veya hedefler çizmeye cesaret edememektedir. Bunun sebebi her geçen gün değişen sosyal veya ekonomik siyaset anlayışıdır. Gazete ve televizyonların büyük bir bölümü, "halkın sesi ve sözcüsü" olma görevini ihmal etmektedir. Medya, kendisine mali destek sağlayan çevrelerin çıkarlarına göre yayın yapmaktadır. Televizyon ve gazetelerde karşımıza çıkan konu ve sorunlarla yaşadığımız sorunlar arasında uçurum ölçüsünde büyük fark vardır."⁴⁶⁵

Konuşmasında, Türk Metal Sendikasının gençlere ve kadınlara yönelik faaliyetlerinden övgüyle bahseden Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan, kadın işçilerin sorunları hakkında istatistiksel bilgiler vermiştir. Sosyal Güvenlik Reformu konusunda kendisine yöneltilen eleştirilere de cevap veren Okuyan'dan sonra konuşmalarını yapan yabancı katılımcıların ardından kadın üyelerden, "Ankara Şubesinde Aslıhan Tüfek Özdemir: 'Dünya Kadınlar Gününün Tarihçesi ve Önemi', Gebze Şubesinde Leyla Yılmaz, 'Kadın İşçilerin Sendikalaşması ve Sendikalarındaki Konumu', Bursa Şubesinde Mihriban Kaya: 'Sosyal Güvenlik Reformu', Bursa 1 No.lu Şubeden Selda Tekman: 'İşçi Sağlığı ve

⁴⁶⁵ Türk Metal dergisi, S.10, Mart 2000, s.19-21.

İş Güvenliği, Eskişehir Şubesinde Emel Ermiş, ‘Kadın İşçilerin Siyaset ve Sosyal Yaşamdaki Yeri’ konulu tebliğlerini sunmuşlardır.⁴⁶⁶

4.4.7. Kadın İşçiler Yedinci Büyük Kurultayı

Kadın İşçiler 7. Büyük Kurultayı ise 13 Mart 2001 tarihinde bine yakın kadın metal işçisinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Kurultaya Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan, Türk-İş Genel Mali Sekreteri ve Tes-İş Sendikası Genel Başkanı Mustafa Kumlu ve TİSK Genel Sekreter Yardımcısı Bülent Pirler katılmıştır. Uluslararası Avrasya Metal İşçileri Federasyonuna (UAMİF) üye sendikaların kadın temsilcilerinin de yer aldığı kurultay, Türk Metal Genel Başkanı Mustafa Özbek’in yapmış olduğu konuşmayla açılmıştır. Hükûmetin icraatlarından toplumun büyük rahatsızlık duyduğunu ifade eden Özbek, şöyle konuşmuştur: “(...) Bir devlet kurumu olan TÜBİTAK’ın yaptığı araştırmanın sonucunda Türkiye’de yoksulluk sınırının altında ücret alan insanların sayısı yüzde 80’lerdedir. Bunun içinde asgari ücretlisi, işçisi, memuru, çiftçisi, öğretmeni, doktoru, her meslekten, her kesimden insan vardır. Bugün Türkiye’de emeğiyle geçinen insanlarla dalga geçen bir ücret ve maaş sistemi hâkimdir. Bu sistemin temsilcisi olan bu hükûmet, 1994 yılında bütçe içindeki payı yüzde 30,4 olan ücretleri, içinde bulunduğumuz yılda yüzde 18,9’a düşürmüştür. Esnaf, parasızlıktan ve işsizlikten kepenk kapatmaktadır. 135 bin esnafın kepenk kapattığı açıklanmıştır. 30 milyona yakın çiftçi yoksulluk tehlikesiyle karşı karşıyadır. Sağlık Bakanlığının açıklamalarına göre, Türkiye’de yaşayan her beş kişiden biri ‘ruh hastası’ olmuştur.⁴⁶⁷

Yolsuzluklar, yalanlar, yanlışlıklar, hırsızlıklar kadar intiharlar, cinnetler, cinayetler bu ülkede olağan karşılanmaktadır. İnsanlar, yavaş yavaş toplumsal şiddete yönelmektedir. Şiddet, sosyal patlamanın alarm zilidir. Bu zil seslerini bu ülkeyi yönetenler duymamaktadır. Bu hükûmetin bu ülkeyi getirdiği hâl işte budur. (...) ⁴⁶⁸

Biz artık bu hükûmetin program olarak öne süreceği hiçbir dayatmayı kabul etmeyeceğiz. Bugüne kadar uygulamaya konulan, her seferinde de yarım bırakılan 17 programın faturasını hep çalışanlar ödedi. Artık kimsenin yeni faturalar ödemeye,

⁴⁶⁶ Türk Metal dergisi, S.10, Mart 2000, s.21-22.

⁴⁶⁷ Türk Metal dergisi, S.22, Mart 2001, s.19-20.

⁴⁶⁸ Türk Metal dergisi, S.22, Mart 2001, s.20.

yeni haksızlıklar yaşamaya, yeni yalanlar duymaya tahammülü kalmadı. Bu hükûmetin üç üyesi var... Birinin adı ‘görmedim’, birinin adı ‘duymadım’, bir diğerinin adı ise ‘konuşmadım’... ‘üç maymunu’ oynayan bu hükûmet, kendilerine ve politikalarına tepki gösteren insanları da kendine benzetmek istiyor. Ama biz onlara benzemedik, benzemeyeceğiz... Ama bir gün gelecek biz onları benzeteceğiz... Bundan kuşkuları olmasın. (...)”⁴⁶⁹

Konuşmasında Türk-İş’in siyasetçilerle ve hükûmetle olan ilişkilerini de eleştiren Özbek, Türk-İş yönetimine sert bir uyarı niteliğinde şu ifadeleri kullanmıştır:⁴⁷⁰

“Türk-İş’in Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’ün başlattığı ‘İktisat Kongresinin’ bir yenisini toplayıp alınan kararları Türk-İş görüşü olarak hükûmete vermesi ve uygulamayı takip etmesi şart olmuştur.

Türk-İş, bu hükûmetle olan ilişkilerini ‘Ankara’da Türk-İş vardır!’ sözlerinden rahatsızlık duyulmasını sağlayacak bir düzeye getirmek zorundadır. Siyasetçilerle olan ilişkilerin ‘gebe kalma’ durumuna gelmesi, sendikacıların ciddiye alması gereken bir tehlikedir. Siyasetçilerin destek için Türk-İş’in kapısını aşındırdığı bir dönemden, Türk-İş’in istekleri için siyasetçilerin kapısını aşındırdığı bir döneme gelinmesi, üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.

Türk-İş, özellikle siyasetçilere güven konusunda son derece ihtiyatlı olması gereken bir kuruluştur. Geçmişte bu konuda talihsiz örnekler yaşanmıştır.

Devalüasyon sonrasında hükûmetten kabinede revizyon yapmasını isteyen Türk-İş Başkanına, Başbakan’ın ‘Bizim işimize karışmasın...’ dediğini hafife almak, Türk-İş’in de hafife alınmasına yol açacaktır.”

4.4.8. Kadın İşçiler Sekizinci Büyük Kurultayı

Büyük ilgi gören Kadın İşçiler Kurultaylarının sekizincisi, 8 Mart 2002 tarihinde Ankara’da sendika genel merkezindeki toplantı salonunda gerçekleştirilmiştir. Toplantıya çeşitli bölgelerden 600 kadın metal işçisinin yanı sıra, Türk Metal’in kurucu üyeleri arasında yer aldığı ve Mustafa Özbek’in genel başkanlığını yaptığı

⁴⁶⁹ Türk Metal dergisi, S.22, Mart 2001, s.20.

⁴⁷⁰ Türk Metal dergisi, S.22, Mart 2001, s.21.

Uluslararası Avrasya Metal İşçileri Federasyonuna (UAMİF) üye sendikaları temsilen, Avrasya coğrafyasından 60 kadın sendikacı katılmıştır.⁴⁷¹

Doğru Yol Partisi Genel Başkanı Tansu Çiller, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Deniz Baykal ve Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkan Yardımcısı Bülent Arınç'ın da davetli oldukları ve birer konuşma yaptıkları kurultayın açış konuşmasını yapan Genel Başkan Mustafa Özbek, kadının toplum içindeki yerinin bir ülkenin çağdaş olup olmadığının da göstergesi olduğunu kaydetmiştir. Türk kadınının geleneksel aile yapısı içinde saygın bir yere sahip olduğunu vurgulayan Özbek, sözlerine şöyle devam etmiştir: “Türkiye için Türk kadını, toplumun güvencesidir, temelidir. Toprak gibi kutsaldır, üretkendir, beceriklidir. Buna rağmen, Türk kadını bugün önemli sorunlarla karşı karşıyadır. Küreselleşme, Türk kadını saygın kimliğinden uzaklaştırma tehlikesini de beraberinde getirmektedir. Bugün Türk kadını bekleyen beş büyük tehlike yoksulluk, yozlaşma, yobazlık, yabancılaşma ve yalnızlıktır. Yoksulluk ile kadının ve ailesinin yaşam alan kısıtlanmakta, olumsuzluklar yuvaya akın etmektedir. Yozlaşma ile kadını “kadın” yapan değerler çürütülmekte ve sömürülmektedir. Yobazlık ile kadının toplum içindeki varlığı ve yeri, dini siyasete ve ihtiraslarına alet eden çevreler tarafından kullanılmaktadır. Yabancılaşma ile Türk kadını, örf ve âdetlerinden uzaklaştırılıp yabancı kültürlerin etkisine ve dejenerasyona itilmektedir. Bütün bu tehlikeler karşısında kadın, toplumsal alanda aradığı desteği bulamamakta ve yalnız kalmaktadır. Bu sıkıntıların giderilmesi ve sorunların çözülmesi, kadınların güçlü örgütler oluşturmaları ve bu örgütler içinde aktif olarak yer almalarıyla mümkündür.”⁴⁷²

Protokol konuşmalarının ardından kürsüye gelen kadın temsilcilerden Esmâ Altun (Gebze Kadın İşçiler Komisyonu Temsilcisi) “Kadın ve Sendika”, Vildan Eker (Bursa Kadın İşçiler Komisyonu Temsilcisi) “Kadın ve Siyaset”, Elif Keçici (Çerkezköy Kadın İşçiler Komisyonu Temsilcisi) “Kadın ve Eğitim”, Tülay Tümer (İstanbul Kadın İşçiler Komisyonu Temsilcisi) “Kadın ve Toplum”, Havva Çelik

⁴⁷¹ Türk Metal dergisi, S.34, Mart 2002, s.17.

⁴⁷² Türk Metal dergisi, S.34, Mart 2002, s.18-19.

(İzmir Kadın İşçiler Komisyonu Temsilcisi) “Kadın ve Çalışma Yaşamı” konularında tebliğlerini sunmuşlardır.⁴⁷³

4.4.9. Kadın İşçiler Dokuzuncu Büyük Kurultayı

Türk Metal Sendikası, her yıl Kadınlar Gününde geleneksel hâle getirdiği Kadın İşçiler Büyük Kurultaylarının dokuzuncusunu yine Ankara’da gerçekleştirmiştir. 9. Büyük Kurultayda buluşan Türk ve dünya kadınları, yapmış olduğu konuşmalarda ve tebliğlerde erkeklerle aynı imkân ve haklara sahip olmak istediklerini bildirmişlerdir. ABD’nin Irak’a savaş açtığı günlere rastlayan 8 Mart Dünya Kadınlar Günü savaş gündeminin gölgesinde kalırken, “ses getiren” etkinliklerle kutlanamamış, kadınların sorunları ve çözümleri konusunda kamuoyu oluşturacak etkinliklerden uzak kalmıştır. Ancak Türk Metal Sendikası, her yıl olduğu gibi 2003’te de Kadınlar Gününü yine dolu bir içerikle ve coşkulu bir kurultayla kutlamıştır.⁴⁷⁴

Kurultayın açış konuşmasını yapan Mustafa Özbek, kadınlara duyulan sevgi ve saygının tek başına yeterli olmadığını ifade ederek, kadınların toplum içinde erkeklerle aynı statüde olması için öncelikli olarak yapılması gerekenin “imkânların ve eşitliğin paylaşılması” olduğunu söylemiştir. Özbek, sözlerine şöyle devam etmiştir:⁴⁷⁵ “İyi ve kötü günde hayatı paylaşmak, sadece evlenme törenlerinde söylenen beylik bir ifade olmaktan çıkarılmalı; siyasette, ekonomide, sosyal ve kültürel hayatta da kadın erkek eşitliğini simgeleyen temel bir yaklaşım olmalıdır. Kadınlarla paylaşılması gereken sadece sevgi değil, sadece saygı değil, kadınlarla eşitlikler ve imkânlar da paylaşılmalıdır.

Biz metal işkolunda çalışan kadınların haklarını ve çıkarlarını korumak yolunda kararlılığımızı her fırsatta ortaya koymaya devam ediyoruz. Özellikle çalışan kadınlara karşı istihdam, ücret ve sosyal haklar konusundaki yanlış yaklaşımlara, ‘Emeğin Cinsiyeti Olmaz’ diyerek karşı çıkıyoruz.” Kadınların tüm dünyada yoksulluk tehdidi altında yaşadığını belirten Mustafa Özbek, dünya üzerinde yoksulluğun derinliklerinde yaşayan insanların yüzde 70’ini kadınların oluşturduğunu söylemiştir.

⁴⁷³ Türk Metal dergisi, S.34, Mart 2002, s.20-21.

⁴⁷⁴ Türk Metal dergisi, S.46, Mart 2003, s.17.

⁴⁷⁵ Türk Metal dergisi, S.46, Mart 2003, s.17-18,20.

Katılan tek siyasetçinin Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Deniz Baykal olduğu kurultayda yaptığı konuşmada, “İşçisine sahip çıkan sendikacılarla sendikasına sahip çıkan işçileri bir arada görmekten mutluluk duyuyorum” diye konuşmuştur. Türk-İş Genel Başkanı Salih Kılıç ise, hükûmetin aldığı ekonomik önlemleri “çile paketi” olarak tanımlamıştır. Kılıç, hükûmetin aldığı önlemlerin dar ve sabit gelirli kesimin sırtına yeni mali yükler getirdiğini belirterek, bu politikaların devamı hâlinde her platformda demokratik mücadeleyi gündeme getireceklerini dile getirmiştir.⁴⁷⁶

Türk Metal Sendikası Genel Merkezi tarafından, Dünya Kadınlar Günü dolayısıyla her yıl geleneksel olarak gerçekleştirilen Kadın İşçiler Büyük Kurultayının dokuzuncusuna, Türkiye genelinde çalışan kadın işçileri temsilen 520 kadın metal işçisi katıldı. Kurultaya ayrıca, Azerbaycan, Moldova, Bulgaristan, Gürcistan, Ukrayna, KKTC, Kazakistan ve Mısır’dan 85 kadın sendikacı ve işçi katılmıştır. Kurultayda kadınların eğitim, çalışma hayatı, sağlık, toplumsal yaşam, kültür ve siyaset içindeki yerleri ve sorunlarıyla, beraberinde çözümleri de içeren tebliğler sunulmuştur.⁴⁷⁷

4.4.10. Kadın İşçiler Onuncu Büyük Kurultayı

Onuncu Kadın İşçiler Büyük Kurultayı, önceki yıllarda olduğu gibi Dünya Kadınlar Gününde, 8 Mart 2004 tarihinde, Türk Metal’in yetkili olduğu iş yerlerinden gelen 500’ü aşkın kadın metal işçisinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Kurultaya Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu, Türk-İş Genel Başkanı Salih Kılıç, Yol-İş Sendikası Genel Başkanı Fikret Barın, MESS Genel Sekreter Yardımcısı Dilek Kurt, MESS Ankara Bölge Temsilcisi Mesut Ulusoy, Emekli Sendikacılar Derneği Başkanı İsmail Özkan, Gazi Üniversitesi Atatürk Araştırma ve Uygulama Merkezi Başkanı Doç. Dr. Hale Şıvgın, Türk Ocakları Ankara Şube Başkanı Türkan Hacaloğlu ile UAMİF üyesi Bulgaristan, Ukrayna, Tacikistan, Özbekistan, KKTC,

⁴⁷⁶ Türk Metal dergisi, S.46, Mart 2003, s.17.

⁴⁷⁷ Türk Metal dergisi, S.46, Mart 2003, s.23.

Azerbaycan ve Kazakistan'dan 70 kadın işçi ve sendikacının katıldığı kurultay, Türk Metal'in sendikal anlayışının özetlendiği sinevizyon gösterisiyle başlamıştır.⁴⁷⁸

Kurultayın açış konuşmasını yapan Türk Metal Sendikası ve UAMİF Genel Başkanı Mustafa Özbek, konuşmasına küreselleşmenin son 20 yılda insanlık üzerinde yaptığı sosyal, ekonomik ve kültürel tahribatı anlatarak başlamıştır. Özbek, küresel politikaların, kadınları hak ve eşitlikler bakımından yoksul ve yoksun bıraktığını, 2000 yılında dünya kadınlarının 150'den fazla ülkede gerçekleştirdiği 2000 Yılı Kadın Yürüyüşünün, bir anlamda küresel güçlere ve politikalarına duyulan öfkenin göstergesi olduğunu söylemiştir.⁴⁷⁹

4.4.11. Kadın İşçiler On Birinci Büyük Kurultayı

Kadın İşçiler Kurultayının on birincisi 8 Mart 2005 tarihinde Ankara'da, Türk Metal Sendikası Konferans Salonunda yapılmıştır. Toplantıya Türk Metal'in Çerkezköy, İstanbul, Pendik, Gölcük, Gebze, İzmir, Manisa, Ankara, Bursa ve Bursa 1 No.lu şubelere bağlı iş yerlerinde çalışan 500 kadın üyenin katıldığı toplantıya, UAMİF üyesi sendikaları temsilen yaklaşık 120 kadın temsilcinin yanı sıra Türk-İş Genel Başkanı Salih Kılıç, Doğru Yol Partisi Genel Başkanı Mehmet Ağar, Büyük Birlik Partisi Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu, Demokrat Türkiye Partisi Genel Başkanı Yaşar Okuyan, Cumhuriyet Halk Partisi Ankara Milletvekili Bayram Meral ile akademisyen, sendikacı, siyasetçi ve demokratik kitle örgütü temsilcilerinden oluşan çok sayıda misafir katılmıştır.⁴⁸⁰

4.4.12. Kadın İşçiler On İkinci Büyük Kurultayı

Tüm dünyada ve ülkemizde geniş etkinliklere sahne olan 2006 yılı Dünya Kadınlar Günü, 8 Mart 2006 tarihinde Türk Metal'in geleneksel 12. Kadın İşçiler Büyük Kurultay ile de kutlanmıştır. Sendika üyesi yaklaşık bin kadın işçinin yanı sıra, UAMİF üyesi sendikaları temsilen 19 ülkeden 144 kadın delegenin katıldığı kurultaya politika, bürokrasi ve üniversiteden de temsilciler iştirak etmiştir.⁴⁸¹

⁴⁷⁸ Hazır-Eroğlu, age., s.270-271.

⁴⁷⁹ Hazır-Eroğlu, age., s.270-271.

⁴⁸⁰ Hazır-Eroğlu, age., s.272.

⁴⁸¹ Hazır-Eroğlu, age., s.272.

Türk Metal ve UAMİF Genel Başkanı Mustafa Özbek, Kadın İşçiler Büyük Kurultayındaki konuşmasında, tüm dünya kadınlarının sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel alanda çok sayıda sorunla karşı karşıya olduğunu anlatarak, “Başta kadın metal işçileri olmak üzere kadınlarımızın sorunlarının ve bunların çözümünün konuşulacağı bir etkinlik olarak her yıl Dünya Kadınlar Gününde Kadın İşçiler Büyük Kurultayımızı topluyoruz.” diyerek konuşmasına başlamıştır. Toplumda, bilinen az sayıda kadın kahraman olduğunu kaydeden Özbek, sözlerine şöyle devam etmiştir: “Mesela, Ulu Önder Mustafa Kemal’in annesi Zübeyde Hanım, her zaman toplumun hafızasında saygın bir yerin sahibidir. İstiklâl Savaşımızda önemli rolü olan Türk kadınları, Aziziye Tabyasında kahramanlıklara adını yazan Nene Hatun ile sembolleşmiştir. Daha sonraki süreç içinde, ilk Türk kadın pilotu ve Atatürk’ün manevi kızı Sabiha Gökçen, ilk kadın Bakan Türkan Akyol, ilk kadın Başbakan Tansu Çiller, ilk kadın Anayasa Mahkemesi Başkanı Tülay Tuğcu toplumsal hayat içindeki kadın kahramanlar olarak bilinmektedir.”⁴⁸²

4.4.13. Kadın İşçiler On Üçüncü Büyük Kurultayı

Kadın İşçiler 13. Büyük Kurultayı, 8 Mart 2007 tarihinde yine Ankara’da toplanmıştır. 8 Mart’ta düzenlenen uluslararası kurultaya Türkiye genelinde tezgâh başında çalışan 700 kadın işçiyle birlikte Azerbaycan, Bulgaristan, Beyaz Rusya, Baskurdistan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, KKTC, Moldova, Özbekistan, Rusya Federasyonu, Tacikistan, Ukrayna, Ürdün ve Sudan’dan 140 kadın delege katılmıştır.⁴⁸³

Kurultaya katılan tek siyasi parti temsilcisi Anavatan Partisi Genel Başkanı Erkan Mumcu olmuştur. Davet edilen siyasilerden CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, DYP Genel Başkanı Mehmet Ağar, DSP Genel Başkanı Zeki Sezer, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu ile kadın milletvekilleri Gaye Erbatur ve Oya Aras mesaj göndererek iyi dileklerini iletmışlerdir. Ayrıca başta Türk-İş Genel Başkanı Salih Kılıç ve TOBB Başkan Rifat Hisarcıklıoğlu olmak üzere çeşitli

⁴⁸² Hazır-Eroğlu, age., s.273.

⁴⁸³ Türk Metal dergisi, S.92, Mart 2007, s.20.

kuruluşların yöneticileri gönderdikleri kutlama telgraflarıyla kurultaya desteklerini sunmuşlardır.⁴⁸⁴

Kurultayın ana teması kadın erkek eşitliği olarak belirlenirken, yayınlanan bildiride şu ifadeler yer verilmiştir: “Türkiye’de Dünya Kadınlar Günü kutlamalarına bakıldığında, ‘kadınların eşitliği’ konusunda atılan ya da atılmayan adımların tartışmaların odağına yerleştiği görülüyor. Mustafa Kemal Atatürk’ün çağdaş haklara kavuşması yolunda rehberlik ettiği Türk kadını, bugün ne yazık ki hak ve eşitlik konusunda Atatürk’ün düşlediği yerde değil. Türk kadınlarının hak ve eşitlik konusunda hak ettiği ‘çağdaş’ ölçülere kavuşmasında, başta sendikalar olmak üzere, demokratik kitle örgütlerine de önemli görevler düşüyor. Türk Metal Sendikası, işte bu görevin bilincinde bir sendika olarak, 13 yıldır başta kadın çalışanlar olmak üzere, Türk kadınlarının sesini duyurduğu kurultaylar düzenlemeyi sürdürdü.”⁴⁸⁵

4.4.14. Kadın İşçiler On Dördüncü Büyük Kurultayı

Türk Metal Sendikası, 14. Kadın İşçiler Büyük Kurultayını 8 Mart 2008 tarihinde şubelere bağlı iş yerlerinde çalışan 500 kadın üye ve UAMİF üyesi sendikaları temsilen 200 Avrasyalı kadın sendikacının katılımıyla gerçekleştirmiştir. Uluslararası nitelik taşıyan kurultaya, Türk-İş Genel Başkanı Mustafa Kumlu ile birlikte sendikaları ve demokratik kitle örgütlerini temsilen çok sayıda misafir de katılmıştır.⁴⁸⁶

Kadın İşçiler 14. Büyük Kurultayının açış konuşmasını yapan Genel Başkan Mustafa Özbek, kadınların sadece Dünya Kadınlar Gününde hatırlanmasını doğru bulmadığını belirterek, kadınların sorunlarının ve çözümlerinin, sanki toplumdışı bir konuymuş gibi ayrı ele alınmasının doğru olmadığını söylemiştir. Özbek, sözlerine şöyle devam etmiştir:⁴⁸⁷

“Bugün dünyanın her yerinde kadınlar konuşulacak... Kadınların sorunları ve bu sorunların çözümleri üzerine toplantılar, tartışmalar yapılacak... Ama bunu yani

⁴⁸⁴ Türk Metal dergisi, S.92, Mart 2007, s.21.

⁴⁸⁵ Türk Metal dergisi, S.92, Mart 2007, s.20.

⁴⁸⁶ Türk Metal dergisi, S.104, Mart 2008, s.21.

⁴⁸⁷ Türk Metal dergisi, S.104, Mart 2008, s.21.

sorunuyla, çözümüyü kadın gerçeğini bir güne adeta tıka basa sıkıştırmak doğru değil...

Biz annelerimizle, kardeşlerimizle, kızlarımızla, işçilerimizle yani tüm kadınlarla yılın her gününü paylaşırken, neden sadece bir gün onları konuşuyoruz. Böyle olduğu sürece, 365 gün hayatı paylaştığımız kadınlara sadece bir günü ayırdığımız müddetçe kadın haklarından, kadın-erkek eşitliğinden bahsetmek mümkün olmaz, olmayacak... Oysa, toplumu meydana getiren tek unsur erkek değildir. Toplumsal yaşamın mayasındaki temel unsurlardan olan kadınların toplumsal kültürün ve gelişmenin üzerinde de damgası vardır. Buna rağmen dünya nüfusunun yarısından fazlasını oluşturan kadınların toplumsal gelişmeden, toplumsal adaletten aldığı pay insani değildir.

Dünyanın hemen hemen birçok ülkesinde bireylerin cinsiyet ayrımına tabi tutulmadan yasalar önünde eşit olması, herkese seçme ve seçilme hakkının tanınması, eşit ise eşit ücret ilkesinin uygulanması; eğitimde, sağlıkta ve çalışma hayatında, ekonomik ve sosyal yaşamda ayrımcılığın önlenmesi çabalarına rağmen bu yöndeki sıkıntıların hâlâ devam ediyor olduğu bir gerçektir.

Bunlar bir toplumun hem demokratik hem de uygarlık bakımından seviyesini gösterecek kriterlerdir. Bu kriterleri erkeklere odaklanarak hayata geçirip sosyal ve ekonomik yaşamın en temel unsuru olan kadınları bu haklardan mahrum etmek hem adil değildir hem ahlaki değildir hem de insani değildir.

Yapılması gereken, cinsiyet ayrımı yapmadan kadın ve erkeği terazinin ayrı kefelerine değil, aynı kefesine koymaktır.

Siyasette, ekonomide, bürokraside, eğitimde, sağlıkta, sosyal güvenlik, çalışma hayatında kadınların erkeklerle aynı haklardan yararlanması sağlandığı takdirde yavaş yavaş kadın sorunu da ortadan kalkacaktır. Bu durum toplumsal kalkınmanın ve gelişmenin de fitilini ateşleyecektir.”

Bu kurultayın en önemli özelliği, Mustafa Özbek’in genel başkanlığındaki son kurultay olmasıdır. Kadın İşçiler Büyük Kurultayları ilerleyen yıllarda da devam etmiştir. Ancak bu tezin sınırlamalarına uyması amacıyla, Mustafa Özbek’in genel başkanlık yaptığı süre içerisindeki faaliyetler hakkında bilgi verilmiştir.

4.5. Türk Metal ve Uluslararası İlişkiler

4.5.1. Türk Metal'in Uluslararası Metal İşçileri Federasyonu (IMF) ile İlişkileri

Türk Metal Sendikasının, Uluslararası Metal İşçileri Federasyonuna (IMF) katılma kararının ardından, 3 Aralık 1976 tarihinde IMF Genel Sekreterliğine başvuru yapılmıştır. IMF Genel Sekreteri Herman Rebhan tarafından 12 Ocak 1977 tarihinde gönderilen cevabi mektup ve doldurulmak üzere bir müracaat formu Türk Metal Sendikasına iletilmiştir. Aynı mektupta, tüzük hükümleri gereğince IMF'ye üyelik için başvuru yapan diğer iki aday Türk Sendikası olan Türk-İş'e bağlı Dok Gemi-İş Sendikası ile DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikasının mütalaalarının alınacağı hususu da belirtilmiştir. 1976 yılının kasım ayında Türk Metal Yönetim Kurulunun almış olduğu kararla üyelik için yapılan başvurudan tam bir yıl sonra, Türk Metal Sendikasının üyeliği, IMF'nin 24 Kasım 1977 tarihinde, Münih'te yapılan 24. Genel Kurulunda resmen kabul edilmiştir.⁴⁸⁸

Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek, kendisiyle yapılan bir söyleşide IMF'ye üyelik süreciyle ilgili olarak şunları anlatmıştır: “1977’de üye olduk. Nasıl üye olduk? Almanya IGMetall Sendikasının genel başkanı vardı. Çok samimiydik biz onunla. Sonra biz gittik müracaat ettik, IMF üyeliğine alınmamız için. Bana birçok sorular sordular orada. Çünkü Almanya’da IGMetall Sendikasının temsilci yaptığı insanların büyük bir kısmı, bizim bölücü vatandaşlarımızdan... Bu kadar Türkiye’den giden insan var, niye yani onlar seçiliyor şekliyle... Sonra Danimarka Sendikası, işte IGMetall; genel sekreterleri vardı, Hitler annesini babasını yakmış Münih’te... Adını unuttum şimdi, genel sekreter o, üç yaşında kaçmış Amerika’ya o da genel sekreteriydi IMF’nin. İşte müzakere edildi neticede. Bizi üyeliğe aldılar 1977’de. Ama alırken bizim amblemdaki Bozkurt’u sordular. Nedir bu ambleminizdeki Bozkurt diye. Ben onlara Bozkurt’un işte Türklerin etrafı aşılmaz dağlarla çevrili düzlük bir alana, çok geniş bir alana girdiklerini, zamanla çoğaldıklarını, oraya sığmadıklarını ve oradan çıkma gereği duyduklarını, o dağları aşmak için tırmandıklarını anlattım. Belli bir yerde mola vermişler, dinlenmişler. İşte orada Bozkurt ulumaya başlamış. Sürekli gelip o yerde uluyormuş. Oraya ateş

⁴⁸⁸ Türk Metal gazetesi, S.17, Aralık 1977, s.4-5.

yakmışlar Türkler. Büyük ateş yakıyorlar tabi ısınmak için. Ve o demirden dağ, tabi bir efsane bu... Demirden dağ eriyor ve bunlar bir yol bulup o dağdan dışarı çıkıyorlar. Ve dolayısıyla bu, Türklerin kurtuluş destanı oluyor. Veyahut yeniden yaratılış destanı oluyor, yeniden doğuş destanı oluyor. Türeyiş destanı oluyor. Ve ondan sonra her milletin nasıl kiminin horoz, kiminin ayı, kiminin aslan, Türklerin de sembolü Bozkurt olmuş... Özelliği bu dedim. Bozkurt Türklere yol göstermiş, işçiye de yol göstereceğini diye konmuş amblemimize. Sonra toplantılarına gitmeye başladık, üyeliğimiz oluştu.”⁴⁸⁹

Aradan geçen yıllarda IMF’nin hiçbir uygulamasının birlik ve beraberlik, destek ve dostluk yaklaşımı içermemesi, Türk Metal’in IMF ile ilişkilerini gözden geçirmesine yol açmıştır. Hiçbir aidatını aksatmayan Türk Metal Sendikası, 24 yıl süren federasyon ortaklığında, yalnızca bir kez 1992 yılında Ankara’da metal işçileri için IMF ile ortak bir eğitim semineri düzenleyebilmiş, 1999 yılında İstanbul’da yapılması planlanan ve ön toplantısı dahi gerçekleştirilen ortak program, bazı diğer üye ülke sendikalarının güvenlik gerekçesiyle gelmek istememelerinden dolayı ertelenmiş ve bir daha da gündeme getirilmemiştir. Türk Metal’in hızlı yükselişi ve bu yükselişin uluslararası kamuoyunda bazı sendikalardan destek görmesi, bu vesileyle Türk Metal’in bazı yabancı sendikalarla yürütmüş olduğu ikili ilişkilerin de IMF nezdinde yanlış yorumlanması, bu yaklaşıma sebep olabileceği düşünülmektedir. 1999 yılında ülkemizde yaşanan deprem felaketinde hiçbir desteği ve dayanışma yaklaşımı görülmeyen IMF, Türk Metal’in Genel Kurullarına, ulusal ve uluslararası kurultaylarına, toplantılarına katılmamış, temsilci ya da kutlama mesajı dahi göndermemiştir. Yaşanan tüm bu olumsuzlukların neticesinde, Türk Metal’in IMF ile ilgili değerlendirmesi, bu federasyonunun yalnızca “aidat sendikacılığı” yapar duruma düştüğüdür. Bu yüzden Türk Metal Sendikası Genel Yönetim Kurulu, 2001 yılının kasım ayında, Türk Metal’in IMF üyeliğinin askıya alınması taleplerini resmî bir yazıyla federasyona bildirmiş, IMF’nin Avustralya’daki son dünya kongresinde de bu talep değerlendirilerek Türk Metal’in 24 yıllık IMF üyeliği sonlandırılmıştır.⁴⁹⁰

⁴⁸⁹ Hazır-Eroğlu, age., s.316.

⁴⁹⁰ Hazır-Eroğlu, age., s.315-316; “Daha sonra Türk Metal Sendikası, 19 Haziran 2012 tarihinde kurulan ve Uluslararası Metal İşçileri Federasyonu (IMF) ile Uluslararası Kimya, Enerji, Maden ve Genel İşçi Sendikaları Federasyonu ve Uluslararası Tekstil, Giyim ve Deri İşçileri Federasyonuna

4.5.2. Uluslararası Avrasya Metal İşçileri Federasyonu (AMİF/UAMİF)

Türkiye'nin en güçlü sendikalarından birisi olan ve uluslararası işçi dayanışmasına büyük önem veren Türk Metal Sendikası, kuruluşundan itibaren Türk Dünyasına ve Türk Dünyasının sorunlarına karşı her zaman duyarlı olmuştur. Henüz Sovyetler Birliği'nin dağılmadığı ve dünyada “Soğuk Savaş” şartlarının hüküm sürdüğü yıllarda bile Türk Dünyası ve genel olarak “Doğu Blokundaki” ülkelerin metal işkolu sendikalarıyla ilişkilerini geliştirmiş olan Türk Metal Sendikası, bu sendikalarla genel başkanlar seviyesindeki ziyaretlerle ilişkilerini geliştirmiştir. Genel Başkan Mustafa Özbek, Avrasya ülkeleri işçilerinin, küreselleşen sermaye karşısında güçlü bir birliktelik oluşturması gerektiğini çeşitli vesilelerle şöyle dile getirmiştir: “21. yüzyılın ekonomik kalbi olacak Avrasya coğrafyasının emekçileri, ülkelerinin sahip olduğu zenginliklerden daha adil bir pay almak için, mutlaka kafa ve güç birliği yapacaklar, hak ve hukukları için ortak bir mücadele yürüteceklerdir. Bu ideali gerçekleştirme yolunda realist adımlar atmalıyız.”⁴⁹¹

Sovyetler Birliği'nin dağılması ve bu sebeple Doğu Blokunda yaşanan tarihi değişim süreci, bölge ülkelerindeki sendikaların milletlerarası dayanışma ihtiyacının gerekliliğini de ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte Türk Metal Sendikası, 1990 yılından itibaren Sovyetler Birliği metal sendikalarıyla olan ilişkilerini yoğunlaştırmıştır. SSCB'nin 1990 yılı sonunda dağılmasının ardından, sendikal ilişkiler daha da pekiştirilmiştir. Sovyetlerin dağılmasının ardından kurulan, milletlerarası ortamda yeni ilişkiler kurmak ve dünyaya açılmak isteyen Rusya Federasyonu, Ukrayna, Beyaz Rusya ve Moldova metal işkolu sendikaları, Uluslararası Metal İşçileri Federasyonuna (IMF) yaptıkları üyelik başvurusuna olumlu cevap alamamışlardır. Bunun üzerine, söz konusu sendikaların temsilcileri Nikolay Shatokin, Aleksander Panchev, (Rusya Federasyonu), Anatoly Kubrachenko (Ukrayna), Valentina Silantieva (Moldova) ve Aleksander Rimska (Beyaz Rusya), Türk Metal Genel Başkanı Mustafa Özbek'e başvurarak, IMF'ye üyelik konusunda yardım istemişlerdir. İşçi hareketinin uluslararası dayanışmasına önem veren Türk Metal, bu

(ITGLWF) üye olan sendikaları bir araya getiren IndustriAll Küresel Sendikaya 21 Mayıs 2019 tarihinde, ardından da IndustriAll Avrupa Sendikasına 27 Kasım 2019 tarihinde üye olmuştur.” Polat, Tarihe Tanıklık Edenler, s.328.

⁴⁹¹ Türk Metal gazetesi, S.122, Ocak-Şubat 1994, s.2.

talebe olumlu yaklaşmış, yapılan görüşmelerin ardından da IMF'nin Ocak 1994'te Cenevre'de düzenlediği işkolu toplantısına beraber katılarak, bir kez daha başvuruda bulunulması kararı alınmıştır. IMF Genel Sekreteri Marcello Malentacchi ile Cenevre'de yapılan görüşmelerden sonucunda Malentacchi, söz konusu sendikaların IMF'ye üyeliği için henüz erken olduğunu, ancak gelecekte kendilerine eğitim ve organizasyon konularında yardımcı olmak için çaba gösterebileceklerini bildirmiş, diplomatik bir dille başvuruyu reddetmiştir. IMF'nin bu tavrını Rusya, Ukrayna ve Beyaz Rusya metal sendikalarının yöneticilerine anlatan Türk Metal Genel Başkanı Mustafa Özbek, “Bu durumda yeni çareler düşünmemiz lazım. Sendikacılık dayanışma demektir. Biz sizlere karşı bu görevimizi yerine getirmek zorundayız. IMF, Avrasya metal işçilerinin yüzüne kapılarını kapadığına göre, biz de birleşip yeni bir milletlerarası metal kuruluşunu meydana getirebiliriz.” diyerek, Avrasya Metal İşçileri Federasyonunun (AMİF) kurulması fikrini ortaya atmıştır. Teklifi oldukça sıcak karşılayan temsilcilerle birlikte program ve tüzük çalışmalarına başlanmış, 1994 yılının şubat ayı başlarında, yeni federasyonun kuruluş çalışmalarını görüşmek üzere Girne'de toplanma kararı alınmıştır.⁴⁹² 6-12 Şubat 1994 tarihleri arasında Girne'deki Türk Metal Sendikası Uluslararası Eğitim Tesislerinde gerçekleştirilen yeni federasyonun kuruluş çalışmaları toplantısına davet edilen Avrasya ülkeleri sendikalarının yetkililerinin tamamının katıldığı toplantıda, bu kuruluşların bir milletlerarası sendika çatısı altında birleşmeleri yönünde irade beyan edilmiştir.⁴⁹³ Nihayetinde Avrasya Metal İşçileri Federasyonu kuruluş bildirgesi, 13 Şubat 1994'te Ankara'da yapılan bir toplantıyla, katılan 17 ülke temsilcisi⁴⁹⁴ tarafından imzalanmıştır. 37 delege tarafından imzalanan ve kamuoyuyla paylaşılan, aynı gün içerisinde de genel merkez binasının açılışı gerçekleştirilen AMİF'in Kuruluş Bildirgesi şöyleydi:⁴⁹⁵ “Ülkelerimizin aynı coğrafya içindeki kültürel değerlerini ortak amaçlar doğrultusunda geliştirerek biz aşağıda imzaları bulunan kuruluş temsilcileri, adalet ve milletlerarası iş birliği üzerine kurulu barış ortamının güçlendirilmesinin, insan topluluğunun ve medeniyetin korunması için hayati önemi

⁴⁹² Polat, Tarihe Tanıklık Edenler, s.168.

⁴⁹³ Türk Metal gazetesi, S.122, Ocak-Şubat 1994, s.2.

⁴⁹⁴ Azerbaycan, Beyaz Rusya, Bulgaristan, Kazakistan, Kırgızistan, KKTC, Macaristan, Makedonya, Moldova, Özbekistan, Romanya, Rusya Federasyonu, Slovenya, Tacikistan, Türkiye, Türkmenistan ve Ukrayna

⁴⁹⁵ http://www.iemf.org/default.asp?sayfa=sayfa_detay&id=27 Erişim: 24.06.2023

olduğuna inanarak milletlerimizin ortak mirası olan gerçek demokrasinin dayandığı insan hürriyeti, siyasi hürriyet ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin kaynağı olan fikrî ve ahlaki değerkere sarsılmaz biçimde bağlı olarak ülkelerimizin korunması ve egemen olması, sosyal ve ekonomik ilerlemenin sağlanması için benzer duygular besleyen bizler, ülkelerimiz arasında daha sıkı bir birlik kurulmasının gerekli olduğu sonucuna vararak halklarımızın barış, adalet, hürriyet ve demokrasi konularındaki beklentilerini karşılamak; ülkelerimizin dostluk ve aynı coğrafyanın mensubu olduğu gerçeğinden hareket ederek ekonomik ve sosyal hayatın ağdaş gerçekleri istikametinde dayanışma içerisine girmemizin kaçınılmaz olduğunu görerek, dünyada barış ve adaletin başlıca temeli olduğu gerçeğini göz önüne alarak, bu beraberliğimizi insan haklarına saygılı, iktisadi ve sosyal refahı, işçi sağlığını ve iş güvenliğini, adil ücreti, ülkelerimizin mutluluk ve refah içinde kalkınması zaruretiini dikkate alarak metal işolunda ülkelerimizde faaliyet gösteren üyelerimizin, mesleki ve teknik planda eğitilmelerinin, işolumuzda karşılıklı yardım ve dayanışma içinde geliştirilmesinin önemine olan ortak inancımızla hareket ederek Avrasya Metal İşçileri Federasyonunun kurulmasına ve kuruluş prosedürünün tamamlanması için yetkili mercilere başvurmaya karar verdik.”

İmzalanan bildirgeyle kuruluşu tamamlanan AMİF, şu ülkelerden ve sendikalardan oluşmuştur: “Azerbaycan: Azerbaycan Metal İşçileri Sendikası, Azerbaycan Makine ve Cihazları İşçileri Sendikası, Azerbaycan Mekanik Konstrüksiyon İşçileri Sendikası, Azerbaycan Radyoelektronik İşçileri Sendikası, Azerbaycan Otomobil ve Tarım Makineleri İşçileri Sendikası; Kırgızistan: Kırgızistan Maden ve Metalürji Endüstrisi İşçiler Sendikası; Türkmenistan: Türkmenistan Metal İşçileri Sendikası; Özbekistan: Özbekistan Metal İşçileri Sendikası; Kazakistan: Kazakistan Maden ve Metalürji İşçileri Sendikası; Tacikistan: Tacikistan Metal İşçileri Sendikası Makedonya: Makedonya Metal, Enerji ve Maden İşçileri Sendikası; Slovenya: Slovenya Elektro-Endüstri Sendikası; Rusya-Ukrayna-Moldova: Uluslararası Makin ve Makine Parçaları Üretimi İşçileri Sendikaları Konfederasyonu; Romanya: Romanya Metal İşçileri Federasyonu; Bulgaristan: Bulgaristan Makine İmalat ve Metal İşçileri Sendikası Konfederasyonu, Bulgaristan Metal Elektro Sendikası;

Macaristan: Macaristan Demir, Metal ve Elektrik Enerjisi İşçileri Sendikası; KKTC: Metal Sendikası, Hür-İş.⁴⁹⁶

6-7 Mayıs 1994 tarihlerinde Ankara’da 1. Olağan Genel Kurulu yapılan Federasyon, bu genel kurulla tüzel kişiliğine sahip olmuştur. Genel Kurul sonunda yapılan seçimde federasyonun genel başkanlığına Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek, genel başkan yardımcılıklarına Ali Gumbatov (Azerbaycan), Bulat Sulanov (Kazakistan), Alekso Kiprovskiy (Makedonya), Nikolay Shatokhin (Rusya); genel sekreterliğe Özbek Karakuş, genel sekreter yardımcılıklarına Aleksander Panichev (Rusya) ve Mamasadik Camaldinov (Özbekistan); denetim kurulu başkanlığına da Abdullo Zogov (Tacikistan) seçilmiştir.⁴⁹⁷

Federasyon, 2. Genel Kurulunu 8-9 Mayıs 1998 tarihleri arasında gerçekleştirmiş, bu genel kurulda federasyonun uluslararası statüsü kabul edilmiş ve bugün kullanılan “Uluslararası Avrasya Metal İşçileri Federasyonu (UAMİF)” adı kabul edilmiştir.⁴⁹⁸

Özbek, federasyonun 3’üncü, 4’üncü ve 5’inci Genel Kurullarında da oybirliğiyle genel başkanlığa seçilmiş, 8 Mart 2011 tarihinde yapılan 6. Olağan Genel Kuruluna kadar sürdürmüştür. Bu genel kurulda, Mustafa Özbek’ten sonra Türk Metal Sendikasının genel başkanlığına da seçilen Pevrul Kavlak, UAMİF genel başkanı olarak seçilmiştir.⁴⁹⁹

Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek, kendisiyle yapılan bir söyleşide UAMİF’in kuruluşuna dair şunları anlatmıştır:⁵⁰⁰

“Bizim sendika olarak, demokratik kitle örgütü olarak sadece görevimiz toplu iş sözleşmesi yapıp oturmak değil. Uluslararası Avrasya Metal İşçileri Federasyonunu kurduk. 1990’lı yıllardan sonra yani Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra 1994’te kurduk. Aynı yıl Dedeman Otel’de genel kurulunu yaptık. 250 veya 270 sadece Avrasya’dan gelen delegeler vardı. Geri kalan bizim Türkiye’nin delegeleriydi; metal işçilerinin, sendikamızın. Süleyman Demirel geldi, rahmetli Alparslan Türkeş geldi kongreye.

⁴⁹⁶ Türk Metal gazetesi, S.122, Ocak-Şubat 1994, s.2.

⁴⁹⁷ Türk Metal gazetesi, S.124, Nisan-Temmuz 1994, s.9.

⁴⁹⁸ http://www.iemf.org/default.asp?sayfa=sayfa_detay&id=27 Erişim: 24.06.2023.

⁴⁹⁹ Hazır-Eroğlu, age., s.319.

⁵⁰⁰ Polat, age., s.169.

Ben, konuşma yaptım. Misafirlerin konuşmasında Süleyman Demirel'i davet ettim. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel... Türkeş kalktı gitti. Cumhurbaşkanı kalktı konuşmasını yaptı. 'Sayın Özbek', dedi, 'Türkiye Cumhuriyeti devletinin yapamadığını' dedi, 'sen yaptın' dedi. Bunlar bir tarih... Ve Avrasya'yı başlattık. 2009 yılının 1'inci ayına kadar, 1'inci ayın 22'si, beni Silivri Cezaevine gönderdikleri tarihe kadar 45 bin Avrasyalı sendikacı Türkiye'de eğitim görmüştür, 45 bin... Ve çocuk, işçi çocukları kongreleri, metal çocuk toplantıları yaptık. Ve bütün ülkelerden, Avrasya ülkelerinden çocuklar geldi. Bizim çocuklarımız o ülkelere gitti. Yani belki üç aşağı beş yukarı 4 binin üzerinde Avrasyalı çocuk buraya geldi, üç bin yedi yüz çocuk da bizim Avrasya ülkelerine gitti. Ve Avrasya ülkelerinde bizim anlattığımız demokratik sendikacılık, demokrasi ve millî tip sendikacılık, kafa-kasa birliği, bunu anlattık. Tabi Avrasya'nın kurulması, IMF'den ayrılmamız, Avrasya'yı kurduğumuz zaman IMF'den ayrıldık. Bakın bir Afrikalı sendikacı, hükûmet tarafından alınsın veyahut içeri girsin, IMF ve ICFTU dünyayı ayağa kaldırır. 1977'den 2001'e kadar IMF üyeliği yaptık biz.

Bir tek beyanat vermediler ben içeri girdiğim zaman. IMF ve ICFTU bir tek beyanat vermedi. Çok enteresandır yani. Ama tüm Avrasya ülkelerinin sendikaları beyanat verdiler, konfederasyonlar da telgraf çektiler hükûmete sürekli.

Tabi Avrasya'da 21 milyon üyemiz vardı bizim. IMF'nin 14 bin üyesi vardı. 21 milyon üyeli bir teşkilatın genel başkanı olarak 'Avrasyacılığı' savunuyordum ben. Avrasya'nın 21'inci yüzyılın ekonomik kalbi olduğunu her vesileyle söylüyordum. Ve doğruydı bu.

Mesela Demirel bana, Avrasya'yı kurduğumuzdan sonra, 1990 yılından sonra, hele hele o kongreden sonra 'Özbek, her gelen grubu bana getir ne olursun' dedi. Her hafta grup gelir, ben her hafta götürürdüm, ben yoksam başka arkadaş götürürdü. Hani öyle bir diyalog vardı yani sendikalarla cumhurbaşkanı arasında."

4.6. Türk Metal'in Yetki Mücadelelerinden Örnekler

Türkiye’de 1963 yılından önce işçilerin çalışma koşulları, o zamanki işçi birlikleri ve sendikalarla işverenler arasında imzalanan az sayıdaki “umumi mukavelelerle” belirlenirdi.⁵⁰¹ 24 Temmuz 1963 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 274 sayılı Sendikalar Kanunu⁵⁰² ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu’nun⁵⁰³ çıkmasının ardından tüm işkollarında toplu iş sözleşmeleri yapıldı. Toplu iş sözleşmelerinde, bir tarafta belirli bir işkolunda örgütlenmiş işçi sendikası, diğer tarafta ise bir işveren veya bu işvereni temsil eden işveren sendikası bulunur. Bugün Türkiye’de dört tür toplu iş sözleşmesi uygulanmaktadır. Birinci tür toplu iş sözleşmesi, yalnızca bir iş yerini kapsayan, bir iş yerinde yapılan “iş yeri toplu iş sözleşmesidir”. İkinci tür toplu iş sözleşmesi, bir şirketin veya bir kuruluşun bünyesinde bulunan birden fazla iş yerini kapsamaktadır, yani “işletme toplu iş sözleşmesidir”. Bir gerçek ve tüzel kişiye ya da bir kamu kurum ve kuruluşuna ait aynı işkolu türünde birden çok iş yerinin bulunduğu iş yerinde yapılan toplu iş sözleşmesi işletme seviyesinde yapılabilir. Üçüncü toplu iş sözleşmesi türü, bir işçi sendikasıyla bir grup işveren arasında yapılan “grup toplu iş sözleşmesidir”. Grup toplu iş sözleşmesi, tarafların anlaşmasına bağlı olarak bir işçi sendikasıyla bir işveren sendikası arasında, birden çok üye işverene ait aynı işkolunda faaliyet gösteren iş yerleri ve işletmeleri kapsayacak şekilde yapılır. Dördüncü tür toplu iş sözleşmesi ise “çerçeve sözleşmedir”. Kanuna göre, çerçeve sözleşme, sözleşmenin tarafı olan işçi ve işveren sendikasının üyeleri için uygulanır ve mesleki eğitim, iş sağlığı ve güvenliği, sosyal sorumluluk ve istihdam politikalarıyla ilgili düzenlemeleri kapsayabilir ve en fazla üç yıl için imzalanır.⁵⁰⁴

274 sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu bir yandan toplu iş sözleşmesi hakkı sağlamışken diğer yandan da 1961 Anayasası’yla işçilere geniş imkânlar sağlayan sendikal hak ve özgürlükler bu iki kanun yüzünden büyük oranda kısıtlanmıştır. Grev hakkına getirilen kısıtlamalarla

⁵⁰¹ Yıldırım Koç, 150 Soruda Türkiye’de İşçi Sınıfı, Sendikalar, Toplu İş Sözleşmesi ve Grev, Vatan Partisi İşçi-Sendika Bürosu, Ankara, 2018, s.93.

⁵⁰² Resmî Gazete, S.11462, 24.07.1963, s.1-6.

⁵⁰³ Resmî Gazete, S.11462, 24.07.1963, s.6-14.

⁵⁰⁴ Koç, age., s.93.

Anayasa’da yer almadığı halde, işverenlere lokavt yetkisinin tanınması, işçilerin büyük hak kaybına uğramasına sebep olmuştur. Üzerlerinde bazı değişiklikler yapılmasına rağmen, bu kanunlar 1983 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.⁵⁰⁵ Bu yüzden, her iki kanunun da yürürlükten kaldırıldığı 1983 tarihine kadar çeşitli kısıtlama ve baskılar altında sendikacılık faaliyetlerini yürütmek zorunda kalan Türk Metal Sendikası, her şeye rağmen, yetki mücadelesini vermiş, işçilerin lehine olacak birçok sözleşmeye imza atmış, gerektiği durumlarda da grev kararları alarak üyeleri başta olmak üzere tüm işçilerin haklarını alabilmeleri için mücadele vermiştir. Kimi zaman işverenlerin tehdidine göğüs gererek verilen mücadele, ne yazık ki bazen de sendikal ve siyasi hırslarına kapılanların yol açtığı acı neticeler doğurmuş ve yaralanan, hatta öldürülen yöneticiler ve üyeler Türk Metal Sendikası tarihine acı hatıralar olarak kaydedilmiştir.

4.6.1. Seydişehir’de Yetki Mücadelesi

Seydişehir Alüminyum Tesisleri, kuruluşuna 1967 yılında başlanmasına rağmen sonraki yıllarda faaliyete geçen, 8 bin kişinin çalıştığı önemli bir kurumdu. Ancak bu kurumda aidat alınmasından öte gitmeyen ciddi bir sendikal örgütlenme bulunmamaktaydı.⁵⁰⁶ Seydişehir’de 3-4 sendikaya bölünmüş ve yasal haklarını elde etme konusunda yetersiz kalan Seydişehir işçilerini bir çatı altında toplamak için 15 Eylül 1974 tarihinde bir kongre yapılmıştır. Kongrede seçimi kazanan Özgür Alüminyum-İş Sendikası işçilerin haklarından çok kendi kazanımlarına yönelik girişimleri ve uygulamaları, yöneticilerinin işçiler üzerindeki siyasi baskıları, kendi görüşlerinden olmayanların iş akdinin feshedilmesi için işverenle birlikte hareket etmeleri sonucunda işçiler Türk-İş’e ve Türk Metal Sendikasına başvurarak yaşadıkları sıkıntıları iletmişlerdir. Türk-İş ve Türk Metal yetkililerinin yaptıkları ortak toplantı neticesinde Seydişehir’e şube açılmasına karar verilmiştir.⁵⁰⁷

26 Nisan 1974 tarihinde yasal kimliğini kazanan şubenin açılış töreni için 25 Mayıs 1975 tarihinde Türk-İş Genel Başkanı Halil Tunç, Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Kaya Özdemir, Genel Sekreteri Mustafa Özbek, Teşkilatlanma Sekreteri

⁵⁰⁵ Yıldırım Koç, 100 Soruda Türkiye’de İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1998, s.29-30.

⁵⁰⁶ Polat, Tarihe Tanıklık Edenler, s.67.

⁵⁰⁷ Hazır-Eroğlu, age., s.63-64.

Ergül Özşahiner, Kırıkkale Merkez Şubesi Başkanı Abdurrahman Ünlü, Adapazarı Şube Başkanı Recep Demir ve Şube Sekreteri Salih Kılıç, İzmit Şube Başkanı Erdoğan Sepken, Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu Yönetim Kurulu Türk Metal Sendikası İşçi Üyesi Behzat Erdal ve Amasya Şube Başkanı Özdemir Erbaş Seydişehir’e gitmiştir.⁵⁰⁸

İşçiler arasında yaşanan hareketliliğin kendilerinin aleyhine sonuçlanacağını tahmin eden (Bağımsız) Özgür Alüminyum-İş Sendikası Başkanı Vural Yıldırımoglu, hızlı bir kararla sendikayı Maden-İş’e, dolayısıyla DİSK’e iltihak ettirmek üzere harekete geçer ve nisapsız⁵⁰⁹ kongre kararı alır. Türk Metal Sendikası da bu durumu lehine çevirebilmek, iltihakı Türk Metal’e gerçekleştirmek üzere işçileri bilgilendirmek amacıyla 6 Temmuz 1975 sabahı, Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Kaya Özdemir ve Genel Sekreteri Mustafa Özbek imzalarıyla bir bildiri dağıtırlar. Bildiride işçilere şöyle seslenilmektedir:⁵¹⁰

“Seydişehir’de kurulu bulunan ve bir süreden beri bağımsız olarak çalışmalarını sürdüren ‘Özgür Alüminyum İşçileri Sendikasının’ olağanüstü bir kongre yaparak DİSK’e katılma kararı almaya hazırlandığı öğrenilmiştir.

Dünyanın hiçbir yerinde bir işçi kuruluşunun bir üst teşkilata katılması hukuken gerçekleştirilmedikçe o teşkilattan herhangi bir kimsenin üst kuruluştaki vazife alması görülmüş ve duyulmuş şey değildir.

Özgür Alüminyum-İş Sendikası Başkanı Vural Yıldırımoglu adlı zat, hangi pazarlıklar sonucu kongreniz yapılmadan DİSK’e bağlı Maden-İş’in Genel Başkan Vekilliğine seçilmiştir? Yine bu zat hangi emellerle Seydişehir’deki milliyetçi, maneviyatçı, faziletli ve vatansever işçi arkadaşlarımızın alın terleriyle biriktirdiği paraları, özel hayatında olduğu gibi, sendikal hayatında da ‘devrimbazlık’ adına kimlere peşkeş çekecektir?

Bu oyuna gelmeyiniz. Seydişehir işçisinin yeri DİSK değil, Türk-İş’tir. Kongrenizde yapacağınız tek işlem, yurdumuzun en büyük ve en güçlü işçi kuruluşu Türk-İş’e

⁵⁰⁸ Polat, age, s.67.

⁵⁰⁹ Yeter sayıya bakılmaksızın.

⁵¹⁰ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.97-98.

bağlı Türk Metal Sendikamız Seydişehir Merkez Şubesine katılma kararı almak olmalıdır.

Türkiye'nin bütün meseleleriyle olduğu gibi, işçi hak ve menfaatleriyle de en çok işçiyi temsil etme yetkisini taşıyan Türk-İş'in uğraştığını ve halledilen her işçi hak ve menfaatinde Türk-İş'in imzasının ve damgasının bulunduğunu unutmayınız.

Tekrar ediyoruz, kongrenizde DİSK'e katılma yerine Türk-İş'e bağlı Türk Metal'e katılmayı gerçekleştiriniz. Gerçekleştiriniz ki milletimizin olduğu kadar sizlerin de geleceğiniz aydınlık olsun.

Türk Metal çatısı altında birlikte olacağımız günlerin yakın olduğu inancıyla, en içten başarı dileklerimizle birlikte, selam ve saygılarımızı sunarız.”

Ancak kendi kararlaştırdıkları kongreye kendileri katılmayınca Özgür Alüminyum-İş Sendikası yöneticileri kongre salonundaki işçiler tarafından yapılan konuşmalarla ve atılan sloganlarla protesto edilir. Yaşanan olaylarla ilgili olarak işçileri uyarmak üzere bu kez de Türk İş Genel Başkanı Halil Tunç ve Genel Sekreteri Sadık Şide imzalarıyla 10 Temmuz 1975 tarihinde bir bildiri işçilere dağıtılır. Bu bildiride de şu ifadeler kullanılmıştır:⁵¹¹

“Yurdumuzda gelişmekte olan sanayi kollarının en önemlilerinden birisi de şüphesiz alüminyum sanayiidir. Bu işkolunda çalışan işçi arkadaşlarımızın bağlı bulundukları sendikalar, kanunlar gereği metal işkolunda teşkilatlanmakta, işçi arkadaşlarımızın hak ve menfaatleri bu sendikalar aracılığıyla korunmaktadır. Daha dün denecek kadar yakın bir zamanda, bundan bir yıl önce Alüminyum Tesislerinde çalışan işçi arkadaşlarımız bağımsız bir sendikanın bünyesindeydiler. Bu sendikanın başkanlığını yapan zat, ömründe bir gün bile fiili işçilik yapmamış, aşırı sol görüşü benimsemiş, işçi arkadaşlarımızın hak ve menfaatleri yerine kişisel düşüncelerini hâkim kılabilmek amacıyla sendikayı kendi arzularına alet etmiştir.

Bu zatın yayımladığı gazetenin, Almanya'da yayımlanan aynı adı taşıyan komünist bir gazeteden farkı yoktur. Başlığı aynen, hatta haberlerin bir kısmı da o gazeteden aktarma olarak yayımlanmaktadır. Bu gazetede DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikasının ana tüzüğünün ve işçilerden kesmekte olduğu aidatların durumu kendi yayımladığı

⁵¹¹ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.98-100.

yazılarla işçilere duyurulmuştu. Aradan bir yıl geçmesine rağmen sanki her şey değişmiş, sanki suçlamalar ortadan kalkmış gibi dünyanın hiçbir yerinde uygulaması yapılmayan bir biçimde, önceden kendisinin DİSK’e bağlı Türkiye Maden-İş’e başkan vekili oluverdiği, şimdi de teşkilatınızı DİSK’e bağlı Maden-İş Sendikasına peşkeş çekmek istediği tespit edilmiştir.

Yukarıda belirttiğimiz uygulama, seçime inanmayanların, işçiye güvenmeyenlerin, antidemokratik bir biçimde teşkilat idare etmeye kalkışanların yaptıkları uygulamadır. Bir teşkilatın bir teşkilata katılması sağlanmadan o teşkilatın başkanının o kuruluştaki başkan vekili olarak görev almasının hangi hukuki gerekçeye dayandığını sormalı ve demokratik seçimle ilgisi olmadığını söylemelisiniz.

Türk-İş, kendi bünyesindeki Türk Metal Sendikamızın Seydişehir’de açtığı merkez şubesinin açılışına bizzat katılmış, zor şartlar içinde çalışmakta olan işçi arkadaşlarımızın haklarını koruyacağını kesinlikle taahhüt etmişti. Türkiye’deki işçi haklarının her bölümünde, her çeşidinde Türk-İş’in imzasının ve damgasının bulunduğunu unutmayınız. Yapılacak olan genel kurulda Türk-İş’e bağlı Türk Metal Sendikasına katılmayı gerçekleştiriniz. Bu katılmayı sağladığınız takdirde Türk-İş, bir buçuk milyonu aşkın üyesiyle sizin bütün meselelerinizle ilgilenmek fırsatını bulacak ve daha iyi yaşama şartlarına kavuşmanızı sağlayacaktır. Türk-İş komünizme, faşizme, yoksulluğa ve cehalete karşı büyük bir mücadele veren ve bu mücadelesini sürdüren Türkiye’nin en büyük işçi kuruluşudur. Yurdumuzu aşırı sol maceralarına itmek isteyen, aşırı sola yani komünizme hayır diyemeyen kişi ve kuruluşlarla sizin manevi ilginiz olamaz. Sizlerin yeri Türk-İş’tir. Türk-İş’e bağlı Türk Metal’dir. Genel Kurulda oylarınızı bu istikamette değerlendiriniz. Türk Metal’e katılma kararı alınız. Sizlere başarılar ve mutluluklar dileriz.”

Seydişehir’deki etkinliğini yitiren Özgür Alüminyum-İş ve destek sağlayan Maden-İş ile konfederasyonları olan DİSK yöneticilerinin kontrolünde hareket eden bazı şahısların, işçilere ve Türk Metal Sendikası yöneticilerine fiziksel saldırılarda bulunduğunu belirten Türk Metal Sendikası Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Ergül Özşahiner, kongrede yaşananlarla ilgili olarak sendikanın yayın organına şunları anlatmıştır: “Kongre günü, geceden kongre salonunu işgal ettiler. Ne var ki işçi arkadaşlarımız, kafaları ve kolları sargılar içinde de olsa, kongre salonunun içini ve dışını doldurdular. Bütün Seydişehir işçisi oradaydı. Sendikalarının bir oldubittiyle

DİSK'e satılmasına müsaade etmediler. İşçinin iradesi ve gücü, satılmış sarı sendikacıların parayla temin ettikleri güçlerini alt etti. 'Yavuz hırsız ev sahibini bastırır' misali, Seydişehir'den kovulduklarını anlayınca basın yoluyla bangır bangır bağırmaya başladılar. Onlar bağıradersunlar. Artık Seydişehir işçisi kararını vermiş, Türk-İş'e bağlı Türk Metal Sendikamızın saflarında yer almıştır. Uzun zamandan beri çektiği acılardan kurtulmuştur. Yarınları aydınlıktır. Türk Metal Sendikası, Seydişehir işçisine, layık olduğu bütün hizmetleri en kısa zamanda getirecektir.”⁵¹²

Yapılan uyarıların doğruluğunu kanıtlarcasına, Özgür Alüminyum-İş, Maden-İş ve DİSK yetkilileri, 11 Temmuz 1975 tarihinde mesaiden çıkan Musa Demirel, Mustafa Kumru ve Erdoğan Aslıyüce'nin yollarını keserek saldırıda bulunmuşlar, işçiler ağır yaralanmıştır. Konuyu Seydişehir Cumhuriyet Savcılığına bir dilekçeyle bildiren Türk Metal ve mağdur işçiler, görgü tanıklarının da ifadeleriyle zanlılar hakkında suç duyurusunda bulunmuşlardır.⁵¹³

Türk Metal Sendikası üyesi işçilerin yaralanması ve olayın savcılığa intikal ettirilmesi de olayların dinmesini sağlayamamış, hatta her geçen gün daha artmıştır. Nitekim işçilerin hak ve menfaatlerine yönelik olarak yapılan bir mücadele, sonunda bir işçinin ölümüne yol açmış, 26 Aralık 1975 tarihinde, Türk Metal üyesi Hasan Kadioğlu, Alüminyum-İş Sendikası Genel Başkanı Vural Yıldırımoglu ve arkadaşlarının silahlı saldırıları sonucu hayatını kaybetmiştir. Olayın hemen ardından zanlılardan üçü tutuklanırken, Vural Yıldırımoglu ve iki arkadaşı için de gıyabi tutuklama kararı verilmiştir.⁵¹⁴

Hasan Kadioğlu'nun cenazesi Seydişehir, Konya, Ankara ve memleketi Ünye'de yapılan törenlerin ardından toprağa verilmiştir. Olayla ilgili bir bildiri yayımlayan Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek, şunları söylemiştir:⁵¹⁵

“Bu sabah Seydişehir Alüminyum Tesislerindeki işlerine gitmekte olan sendikamız üyesi işçilerin yolları kesilmiş, başlarında DİSK Genel Başkan Vekili Vural Yıldırımoglu olmak üzere, dışarıdan getirilmiş 100 kadar militan ve tesislerde çalışan bir kısım mühendisler silahla işçilere saldırmışlardır. Bu silahlı saldırı sırasında

⁵¹² Türk Metal gazetesi, S.4, 25.07.1975, s.3.

⁵¹³ Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.101-102.

⁵¹⁴ Türk Metal gazetesi, S.7, 28.12.1975, s.1-2.

⁵¹⁵ Türk Metal gazetesi, S.7, 28.12.1975, s.2.

Hasan Kadioğlu adındaki bir arkadaşımız hunharca kurşunlanarak şehit edilmiştir. Dört arkadaşımız ağır yaralanarak komaya sokulmuş, 10 arkadaşımız da hastanelerde tedavi altına alınmıştır.

Seydişehir’de işçilerin serbestçe teşkilatlanmasına tahammül edemeyen, resmen ilan ettiği halde iki defa idarenin çarpık zihniyetinden istifadeyle, genel kurullardan kaçan, fikre karşı kaba kuvvet ve silahlı saldırıyı öğrenciliğinden sendikacılığa kadar alışkanlık haline getiren DİSK Genel Başkan Vekili ve Alüminyum-İş Sendikası Genel Başkanı Vural Yıldırımoglu, bu defa da cinayeti işledikten sonra DİSK, Maden-İş ve Alüminyum-İş Sendikasına mensup katil yoldaşlarıyla birlikte Seydişehir’den kaçmıştır.

İşçilere silahla saldıran, işçiyi silahla susturacağını sanan bu gafiller ve hainler sürüsü katillerin en kısa zamanda yakalanmasını ve hiç olmazsa bu defa devlet gücünün harekete geçirilmesini sorumlulardan istiyoruz.

Bu arada bugüne kadar referandum kahramanlığı yapan DİSK, Maden-İş ve Alüminyum-İş Sendikasının eli kanlı yöneticilerine hatırlatırız ki, işçi kendi kaderini kendisi çizer. Cinayetle, kaba kuvvetle işçiler baskı altında tutulamazlar. Referandum kahramanlarının eğer güçleri varsa, kuvvetleri varsa, fikirleri varsa bunu referandumda gösterebilirler.

Şimdi biz işine giden işçileri kurşunlayan katillere ve canilere bütün kamuoyu önünde bir kere daha sesleniyoruz. Demokrasiye inanıyorsanız elinizdeki silahlarınızı bırakınız. İşçinin en büyük silahı oyudur. Hodri meydan referandum kahramanları, referanduma gidelim.

Hasan Kadioğlu’nun kaybından duyduğumuz acı büyüktür. Hürriyetçi demokrasiye inanan bütün Türk işçilerine, metal işçilerine ve özellikle Seydişehir işçilerine başsağlığı diler, yaralılara geçmiş olsun deriz.”

Bu olaydan kısa bir süre önce saldırıya uğrayarak ağır yaralanan, ancak bu olayda da tekrar silahlı saldırıyla ağır yaralanan Erdoğan Aslıyüce de Türk Metal Sendikasının yayın organına konuyla ilgili yapmış olduğu açıklamada, olayları tertip eden kişinin Alüminyum-İş Sendikasının Avukatı Ali Şen ve Genel Başkanı Vural Yıldırımoglu olduğunu ifade ederek olaylarla ilgili şunları anlatmıştır: “Ali Şen’in Seydişehir’e gelişiyle birlikte saldırılar başlamış, ilk olarak 23 Aralık tarihinde, ‘Türk Metalcileri

vurun, arkanızda ben varım.’ demiştir. Bu saldırıdan netice alamayınca çevre illerden; Ankara, İstanbul ve Bursa’dan kızıl militan takviyesi yaptıran, gelenleri Tatlıcılar Otelinde besleyen Ali Şen, Vural Yıldırımoglu ve Adnan Bozgeyik’le beraber ölümle sonuçlanan kanlı olayı planlamıştır. Planlı ve silahlı saldırılar sırasında yiğit kardeşimiz Hasan Kadioğlu’nu katletmişler, benimle beraber 14 arkadaşımızı da kurşunla yaralamışlardır. Hasan kardeşime Allah’tan rahmet dilerim. Sendikacı geçinenlerin işçiyi kurşunlaması, sendikacının intiharıdır. İşçinin gücü işçiyi kurşunlayan sendikacıyı ezer geçer. Bunu dost da düşman da görmüştür ve görecektir. Allah yardımcımız olsun.”

Ertelenen kongreler, referandumlar, ölümle sonuçlanan saldırıların sonunda Seydişehir Alüminyum Tesisleri yöneticileri, yetkinin Türk Metal Sendikasında olduğunu belirtmiş, Konya Bölge Çalışma Müdürlüğü de yapılan çalışmaların ardından 22 Ocak 1976 tarih, 8215.40-6 sayılı kararla yetkinin Türk Metal’de olduğunu resmen ilan etmiştir. Ancak itirazlarını sürdüren Özgür Alüminyum-İş Sendikası, Seydişehir İş Mahkemesinin kesin kararı üzerine “iade-i muhakeme” talebinde bulunmuş, Yargıtay 4. Hukuk Dairesi tarafından verilen “merci tayinine” Afyon 1. Hukuk Mahkemesi bakmış, onlar da itirazı reddederek Türk Metal Sendikasının Seydişehir’de yetkili sendika olduğunu 12 Şubat 1976 tarihinde kesin olarak tescil etmiştir. Yapılan Seydişehir Şube Kongresinde Süleyman Erdinç başkanlığında, Mustafa Akbudak, Yusuf Erkoç ve Halil Manisalıgil’den oluşan yönetim iş başına geçmiştir.⁵¹⁶

Seydişehir’de yaşanan olayların boyutları o kadar büyük ki, basına, belgelere ve mahkemelere yansıyanların dışında bir de hatıralarda kalanlar var. Seydişehir olayları sürerken Türk Metal Sendikasının genel sekreteri olan Mustafa Özbek, kendisiyle yapılan bir görüşmede yaşananlarla ilgili şunları anlatmıştır: “(...) (Seydişehir’de yetkiyi aldıktan sonra) Seydişehir’den dönerken benim arabamı kurşun yağmuruna tuttular. Arabanın arkası delik deşik; rahmetli Canip vardı, Kayserili, oydu şoförümüz. Bana bir şey olmadı; vademiz yetmemiş (...)”⁵¹⁷

⁵¹⁶ Türk Metal gazetesi, S.8, 01.03.1976, s.4-5.

⁵¹⁷ Hazır-Eroğlu, age., s.69.

4.6.2. MKE’de Yetki Mücadelesi

Kırıkkale Metal-İş Sendikasının Türk Metal’e iltihak ettiği ilk kongrede Türk Metal Sendikası Kırıkkale (Merkez) Şube Başkanlığına seçilen ve 1991 yılında 19. Dönem DYP Kırıkkale Milletvekili seçilinceye kadarki dönemlerde de gerek Türk Metal Kırıkkale Şubesinde gerekse Türk Metal Genel Merkezinde görevler alan Abdurrahman Ünlü, 9 Şubat 2012’de kendisiyle yapılan bir görüşmede, MKE’de yaşanan yetki mücadelesinin çok çetin geçtiğini belirterek şunları söylemiştir:

“Kırıkkale’de karşımızda kurulan Yeni Metal-İş Sendikası ile ciddi bir yetki mücadelesine girdik. O mücadele bir dönem devam etti. Aramızda yaptığımız bir anlaşmayla, ‘iş yerlerinde hangi sendika fazla oy alırsa toplu iş sözleşmesini de o sendika yapsın’ şeklinde bir karar aldık. Yapılan seçimlerde iş yerlerinin genelinde biz daha çok oy aldık. Yeni Metal-İş Sendikası, iş yerleri bazında sadece dört iş yerinde bizden 3 oy, 5 oy, hatta 50 oy daha fazla almış durumdaydı. Ancak aramızda yaptığımız protokole sadık kalmadılar ve konuyu mahkemeye götürdüler. Mahkeme de toplu sözleşme işkolu değil iş yeri bazında olmalıdır şeklinde bir karar verdi. Tabii o kararda da avukatların rolü büyüktü. Biz beş iş yerinde yetkili durumdaydık. Sözleşmeleri yaptık ama aramızdaki mücadele bitmedi. Kırıkkale’de Sayın Özbek’le beraber çok ciddi mücadelemiz, çalışmalarımız oldu. 1979 yılında Kırıkkale iş yerlerinde hâkim huzurunda üye tespitleri yapıldı. Üye kayıt fişleri işçilere gösterilerek, imzaların onların olup olmadığı tek tek soruldu. Çalışma Bakanlığından müfettişlerin denetiminde yapılan bu tip oylamada iş yerlerinin tamamında yetkiyi biz aldık. Bu arada da 12 Eylül Askerî Darbesi oldu. Ama buna rağmen biz yetkili olduğumuz yerlerle ilgili toplu sözleşmemizi yaptık. Sonra o yapılan toplu iş sözleşmesi Top Fabrikasına da uygulandı, yani orada da yetki sonuçlandı ve o iş yeri de Türk Metal Sendikasına geçti. Böylece Makine Kimya’nın tümünde Türk Metal Sendikası yetkili duruma gelmiş oldu.”⁵¹⁸

Türk Metal Sendikasının kuruluşundan itibaren hep işçi hareketinin içinde bulunan ve iki dönem (12. ve 13. Genel Kurul sonuçlarına göre) genel mali sekreterlik görevini yürüten Mehmet Soyupek de federasyondan millî sendika sistemine geçişin

⁵¹⁸ Polat, age., s.63-64.

hemen ardından MKE’de verilen yetki mücadelesiyle ilgili olarak, kendisiyle yapılan bir röportajda, tüm engellemelere rağmen Türk Metal Sendikasının genel kurulu yapıldıktan sonra, metal işkolunda tek ve en güçlü sendika olmak isteyen Maden-İş Sendikasının, her fırsatta Türk Metal’e engel olmaya çalıştığını belirterek, “Çünkü Türk Metal’in işçi tabanında göreceği teveccüh aşikârdı. Maden-İş de bunu bildiği için Türk Metal’i engellemek amacıyla ne gerekiyorsa yapıyordu. Bir sorun daha vardı, o da sendikanın adının ‘Türk Metal’ olması...”⁵¹⁹ demiştir.

Soyupek, o günkü yaşananlarla ilgili olarak şunları anlatmıştır:⁵²⁰

“Kongrenin ardından Kırıkkale’de Yeni Metal-İş adında sendika kurdular. Mühimmat Fabrikası, Çelik, Top ve Pirinç Fabrikasında yetki aldılar. Ama bu iş çok fazla uzun sürmedi. Mart 1976 Genel Kurulunda fabrikada delege olarak seçildim. Her ne kadar bizim fabrikada Yeni Metal-İş yetkili olmasına rağmen, 350 arkadaş hiçbir zaman biz üyesi olmadık. Benim Yeni Metal-İş üyeliğim hiç yok. O zaman, toplu sözleşme maddelerinden yararlanma da vardı. Bunlardan istifade ederek biz hiç üye olmadık.

1974’te Kırıkkale Şubemize Abdurrahman Ünlü başkan oldu. Onun döneminde bizim fabrikamızdan Aydın Çiçek karşısına aday oldu.

Şimdi 330 kişi kalmışız, hiç unutmuyorum, fabrika 980 kişi. 330 kişinin 250’ye yakını MHP’li, ülkücü. Geriye kalan 70-80 kişi de AP’li ve MSP’li. Demokratik Partililer de vardı ama çok az kalmışlardı, gittiler, onlar da Yeni Metal’de yerlerini aldılar. Adalet Partililerin de yüzde 80’i-90’ı gittiler. Selamet’in de yüzde 80’i, 90’ı gitti. Maddi kayıp o zamanlar söz konusu değildi. Ama iş yerinde yetkili sendikanın üyesi değilsen her türlü şeyden dışlanıyorsun. Çünkü o dönem çok katı ve çok büyük bir ayrımlar var. İşverenlerin tavrı bir kere yetkili sendikadan yana olduğu için, Yeni Metal’in döneminde mesela ben birçok imtihana giremedim. Derece imtihanının anlamı terfi etmek. Terfi imtihanlarına giremedim.

Bu 330 kişiyle biz delege seçimi yapıyoruz. İş yerimizde Yeni Metal yetkili ama Türk Metal’in üyeleri olarak 1976 genel kuruluna delege seçimi yapıyoruz. Delege

⁵¹⁹ Polat, age., s.65.

⁵²⁰ Polat, age., s.65-67.

seçiminde dedik ki, biz Türk Metal’de kalmışız 330 kişi, Aydın iek de bizim başkan adayımız. Aday olmak istiyor. Delegeyi beraber yazalım dedik. Müşterek yazalım, Aydın ağabey de delegemiz olsun, madem aday olacak. Tabii delege tespit komisyonları var. MHP’den o tarihte komisyon adına ben, ankırı şube Başkanlığı yapan bizim fabrikadan Durmuş Atalay, bir de Yozgatlı şef dem Kayhan ağabeyimiz vardı. AP’lilerin adına da Mahmut Gündoğdu ve Muharrem Bedir ağabeyimiz. Selamet’ten çok fazla kimse yok; onlara daha fazla delege filan da vermedik. Adalet Partisi ile müşterek bir delege listesi yapalım diyoruz. Fabrikamızın 17 delegesi var. Mahmut Gündoğan ile Muharrem ağabeyi ikna edemiyoruz. Diyoruz ki, ‘Bak ağabey, sizin burada toplam 50 kişiniz var. Biz 250 kişiyiz. Aydın ağabey başkan adayı olacağı için biz ona bir delegelik verelim, geri kalan bizim.’ ‘Yahu olur mu, biz Adalet Partisiyiz. Türkiye’de Adalet Partisi büyük parti değil mi? Siz kimsiniz MHP olarak?’ ‘Yahu tamam, Türkiye’de Adalet Partisi büyük, MHP küçük ama bu fabrikada 250 kişi MHP’nin g kalmış. Oylamaya girsek siz seilemezsiniz.’ Yok, buna rağmen biz dedik ki, ‘Biz size iki tane daha verelim. Sizin ikinizi de yazalım. 13-14 tane biz yazalım, üç tane de siz yazın’, ikna edemedik. Dedik ki Aydın ağabeye, ‘Ağabey, sen bunları ikna et, bak bizimkiler de delegelik istiyorlar. Yok, ikna olmadılar. İyi, peki dedik. ‘Biz ayrı liste yapacağız’ dediler, ayrı liste yaptılar. Biz de ayrı liste yaptık. Seçimde oy verilmeye başlandı. Bunların sayı belli. Aydın ağabey geldi. Yapmayın, etmeyin dedi. Bizim arkadaşlar Aydın ağabey seçilsin diye birer adamı çizdi ama sonuçta herkes değişik değişik adamları çizdiği için Aydın ağabey delege dahi seçilemedi. şubat ayında delege seçimi yapıldı, Mart’ın 6’sında veya 8’inde de şube genel kurulumuz yapıldı 1976’da. Yetki, bizim fabrikamızda Yeni Metal’de olduğu için ben o genel kurulda söz aldım. 1972’den itibaren şube yönetiminde bulunan Abdurrahman nl, Zihni Bayrakçı, Mehmet Demirbaş... Abdurrahman nl hem sendikacı hem AP’de Gençlik Kolu Başkanı. Cumhuriyet, Millî Selamet’in ile başkanı hem de federatif tip sendikanın genel sekreteri. Bu arkadaşlar şube döneminde de yine grevdeydi. Bu arkadaşların eksikliğinden dolayı biz yetkiyi bir dönem alamadığımız için ben o genel kurulda çok tenkit ettim.

Toplu sözleşmede asker dönüşü herkesin işe alınma mecburiyeti olmasına rağmen, askerden geldikten sonra beni işe almadılar. Yetki mücadeleleri de başlamıştı.

Sendika, o zamanki Yeni Metal-İş Sendikası ve şube. Tesadüf eseri benim de askerlik yaptığım yerden gelen bir komutan Fen-Sanat Müdürü olarak Mühimmat Fabrikasına gelmiş, çünkü Mühimmat Fabrikası askerî iş yapıyor. O tarihte bizim fabrikamız da Top Fabrikası da havan topları yapmaya başlamıştı, onları da askeriye teslim edecek. Bunun vasıtasıyla sendikanın direnmesine rağmen ben tekrar eski iş yerime işbaşı ettim.

Ama ben girdiğimde sözleşmeden yararlandırmayacağız sizi diyerek birçok arkadaşımıza baskı yaparak doğrudan Yeni Metal-İş'e üye yapmışlar. Ben dedim ki, 'Askerden sonra 6 ay bekledim, işe giremedim, boş gezdim. Aldırmadılar. Ben de girdim ve Türk Metal'in üyesi oldum. Siz beni yararlandırmayın sözleşmeden. Ben onun altındaki ücrete razıyım, çünkü ben 6 ay asgari ücrete dahi iş bulamadım.' Sıkı bir şekilde mücadeleye başladık ve arkasından da başkanın isticvap denilen hadise daha sonra geldi. O dönem biz yetkiyi aldık. Ama daha sonra 1980 yetki dönemine gelirken Bakanlıktan yetkiler verildi. Bakanlıktan verilen o yetkiler döneminde bütün fabrikaların yetkisi alındı. Bir tek bizim fabrikanın yetkisi çıkmadı 1980'de. Demirel'in kurduğu azınlık hükûmeti dönemi. İşte ihtilale yavaş yavaş yaklaşıyoruz. Bizim fabrikamızın yetkisi çıkmadı. Bizim fabrikamızın yetkisi ihtilalden sonra çıktı. Üç yıllık bir sözleşme yapıldı, o sözleşmeyi iyi hatırlıyorum ben. 1979-1981 yıllarını kapsıyordu."

4.6.3. Bursa'da Yetki Mücadelesi

Türk Metal Sendikasının büyüme stratejisi gereği batıdaki şehirlerde çalışmalar başlatılmış, 28 Ocak 1976 tarihinde Türk Metal Sendikası Bursa Şubesi kurulmuştur. Bu konuda Türk Metal Sendikası'nın 1-4 Şubat 1978 tarihinde yapılan 3. Genel Kuruluna sunulan raporda şu bilgiler verilmiştir:

"Türk-İş teşkilatlanma planı ve programı içinde teşkilatlanma çalışmalarını başarıyla yürüten sendikamız Türk Metal, geçtiğimiz dönemlerde Türk-İş çatısı altında birlikte bulunduğumuz, ancak, federatif tipten millî tipe geçerken, bir takım çarpık ideoloji tutsakları tarafından bünye dışı bıraktıran Bursa işçilerinin yeniden Türk-İş'e dönmek istemeleri karşısında Bursa'da bir şube açmayı kararlaştırmıştır. Bu sebeple Bursa'da kurulu bütün iş yerlerini içine alan bir müteşebbis heyet tespit edilmiş, şube binası kiralanmış ve Bursa Şubemizin kuruluşu 28 Ocak 1976 tarihinde resmen

gerçekleştirilmiştir. Genel kurulda yapılan seçim sonucunda Şube Başkanlığına Baki Yeşiloğlu, Şube Sekreterliğine İhsan Turhan, Şube Mali Sekreterliğine Recep Cibir; Şube Yönetim Kurulu Üyeliklerine Mustafa Köksal, Hüseyin Susmaz, Şemsettin Gür, İsmail Seven, Mehmet Çakar, Ruşen Özderk, İbrahim Güler, Kadir Çelik, İsmail Tural, Saban Ateşçi, Salih Arpacı, A. Ahmet Böcek, Fahrettin Satmazlar, Cahit Kurban; Şube Onur Kurulu Üyeliklerine Şükrü Gökpınar, Erdem Özkan, Bekir Çelik, Alaaddin Aksoy, İbrahim Sağ; Şube Denetim Kurulu Üyeliklerine ise Kadir Başak, Faruk Akova ve Süleyman Köse seçilmiştir.”⁵²¹

4.6.3.1. Renault İş Yeri Saldırısı

Yapılan kongrenin ardından Bursa’da çalışan metal işkolu çalışanlarıyla görüşmeler gerçekleştirilmiş, Türk Metal’in tanıtımı amacıyla da “Türk Metal” gazetesinin iş yerleri önünde dağıtılmasına başlanmıştır. Ancak Maden-İş yetkilileri bu durumdan rahatsız olmuşlar, Türk Metal Sendikası üyelerine saldırılara başlamışlardır. 15 Haziran 1976 tarihinde Renault iş yeri önünde Türk Metal gazetesini dağıtan Türk Metal Sendikası Bursa Şubesi yöneticilerine ve üyelerine karşı yaptıkları silahlı saldırıda Bursa Şube Sekreteri İhsan Turhan ve Teşkilatlanma Dairesi uzmanlarından Salih Dilek ağır olmak üzere, Şube Mali Sekreteri Recep Cibir, Yönetim Kurulu Üyeleri Ahmet Aziz Böcek, üyeleri Ziya Karakurt, İzzet Uğurlu, Haydar Tetik ve Abdullah Ateşçi yaralanmıştır.⁵²²

Saldırı sonrasında Bursa İl Jandarma Komutanlığı tarafından yapılan tahkikatta, silahlı saldırıyı gerçekleştirenlerin Renault iş yeri Maden-İş Sendikası Temsilciliği üyeleri olduğunun anlaşılması üzerine baş temsilcilikte bir arama yapılmış, temsilcilik odasında patlayıcı madde, özel olarak hazırlanmış sopalar, komünist teorisyenlere ait 190 adet propaganda kitabı ele geçirilmiştir. Olayla ilgili olarak Maden-İş Sendikası iş yeri temsilcilerinden Atila Üstüncarcı, Mehmet Arış, Nazım Emir, Fuat Sarıkaya ile Maden-İş üyelerinden Osman Özdemir, Hüseyin Başaran, Nazmi Sağdıç, Ramazan Atillaoğlu, Hasan Uğurlu, Hakkı Sakar, Davut Cebeci, Ali Fikri Akor, Sadık Yılmaz, Cengiz Sever, Mustafa Şahin ve Atilla Ayçin gözaltına

⁵²¹ Türk Metal Sendikası, 3. Genel Kurul Çalışma Raporu, Pars Matbaacılık, Ankara, 1978, s.37-40.

⁵²² Türk Metal gazetesi, S.11, Temmuz 1976, s.2.

alınarak silahlı saldırı ve temsilcilikte bulunan suç aletlerinden dolayı Cumhuriyet Savcılığına sevk edilmiştir.⁵²³

Renault iş yerinde gerçekleştirilen bu saldırının ardından bir bildiri yayımlayan Türk Metal Sendikası Bursa Şube Başkanı Baki Yeşiloğlu bildirisinde şu ifadeleri kullanmıştır: “İkinci dönem toplu iş sözleşmemiz sırasında uğramış bulunduğunuz lokavt günlerinde sizlerle konuşurken duyduğum heyecanı bugün de duyuyorum. O günlerde zor durumdaydınız. Bugün de yine zor durumdasınız. Lokavt günlerinize demokrasi ve özgürlük havarisi kesilerek yetkili olmadıkları iş yerleri önünde hiçbir müdahaleye maruz kalmadan bildiri dağıtan Maden-İş, 15 Haziran 1976 tarihinde sendikamız yayın organı ‘Türk Metal’ gazetemizi dağıtmamıza tahammül edememiş, Maden-İş temsilcileri ve militanları, ellerinde silah ve sopalarla sendikamız mensuplarına saldırmışlardır. Bu mudur demokrasi, bu mudur barış, bu mudur özgürlük? Maden-İş yetkilileri ve militanları şunu iyi bilsinler ki, Maden-İş’in telaşlanması, işçiye karşı terör havası estirmesi, Bursa metal işçilerinin Türk Metal’de bütünleşmelerine mâni olamayacaktır.”⁵²⁴

Olayların duyulması üzerine 15 Haziran 1976 akşamında Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek Cumhurbaşkanı, Başbakan, Başbakan Yardımcılarına, İçişleri ve Adalet Bakanlarına, Genelkurmay Başkanına, Bursa Valisine şu telgrafi çekmiştir: “Sendikamızın Bursa’da sürdürdüğü sendikal çalışmaları engellemek ve işçileri zorla kendi kirli emellerine alet etmek isteyen DİSK militanları, bugün Organize Sanayi Bölgesinde kurulu bulunan Renault Otomobil Fabrikası önünde, sendikamızın gazetesini dağıtan üyelerimize saldırmış ve birçok üyemizi yaralamışlardır. Kendi düşüncesinde olmayan işçileri zorla kirli emellerine alet etmek isteyen DİSK militanları, zorbalıklarını her geçen gün artırmaktadırlar. Konuya müdahalelerinizi ve işçilerin sendika seçme haklarını serbestçe kullanabilmelerinin temin edilmesini arz ederim. Saygılarımla.”⁵²⁵

⁵²³ Türk Metal gazetesi, S.11, Temmuz 1976, s.2.

⁵²⁴ Türk Metal gazetesi, S.11, Temmuz 1976, s.2.

⁵²⁵ Hazır-Eroğlu, age., s.76.

4.6.3.2. TOFAŞ İş Yeri Saldırısı

Renault iş yerinde meydana gelen saldırı, Türk Metal üyelerini yıldırıamamış, aksine Türk Metal üyeleri sendikal çalışmalarına daha da hız vermişlerdir. Öte yandan tüm gözaltı ve tutuklamalara rağmen Maden-İş üyelerinin saldırgan tavırları da devam etmekteydi. Nitekim 15 Haziran'da Renault iş yerinde meydana gelen saldırının üzerinden 13 gün geçmişken 28 Haziran 1976 tarihinde, Maden-İş üyeleri bu kez de TOFAŞ iş yeri önünde Türk Metal üyelerine saldırmışlardır. Ancak bu saldırının tahrik amaçlı olduğunu beyan eden Türk Metal Sendikası Bursa Şube Başkanı Baki Yeşiloğlu ertesi gün şöyle bir bildiri yayınlayarak saldırıyı kınamıştır.⁵²⁶

“28 Haziran 1976 tarihinde TOFAŞ iş yeri önünde sendikamız üyeleri bildiri dağıtırken, DİSK'e bağlı Maden-İş temsilcileri ve dışarıdan getirilen bir grup Marksist militan, sendikamız gazete ve bildirilerini alan metal işçilerine zor kullanmış, ellerindeki gazete ve bildirileri tek tek toplamışlardır. Bildiri ve gazeteyi alıp okumak isteyen işçileri hırpalamışlar ve ellerindeki gazete ve bildirileri yırtmışlardır.

Maden-İş temsilcileri ve militanları, bu hareketleriyle işçileri ve bildiri dağıtmakta olan üyelerimizi çatışma çıkarmak amacıyla tahrik etmiştir. Ancak akıllıca hareket eden işçiler ve üyelerimiz Maden-İş'in oyununa gelmemişlerdir.

İşçinin gazete ve bildiri okumasına tahammül edemeyip ambargo koyarak dünyayla ilişkisini kesmek ve işçileri köle haline getirmek isteyen DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikasının Marksist militanlarının, bu davranışını kınıyor, bu tavır ve hareketlerinden vazgeçmelerini diliyoruz.”

Ne var ki Maden-İş Sendikası yöneticileri, Türk Metal üyelerini yıldırmaya yönelik saldırılarına ara vermeden devam etmişler, 30 Haziran'da de yine TOFAŞ iş yeri önünde ikinci ve bu kez yine ölümle sonuçlanan bir saldırı gerçekleştirmişlerdir. Bu saldırıda Muammer Çetinbaş isimli bir metal işçisi öldürülmüş, Türk Metal Bursa Şubesi eski Başkanı Bilge İleri ağır olmak üzere, Yönetim Kurulu Üyeleri İbrahim Güler ve Hüseyin Susmaz ile Türk Metal üyeleri Orhan Akdoğan ve İbrahim Şeremet yaralanmışlardır. Olayla ilgisi tespit edilen Şinasi Şahin, Ali Çamurlu, İsmet

⁵²⁶ Türk Metal gazetesi, S.11, Temmuz 1976, s.3.

Biber, Rıfat Temizarabacı, Seyit Ahmet Sallı, İsmet Bahtiyar, Saffet Kurtbaş, Murat Yeniyıldız, Ahmet Çingil, Metin Duman, Bahri Kahraman, Nejat Gömlekçi, Birol Özer, Ömer Faruk Koşar, Ali Savar, Hasan Sayın, Nurettin Selhoş, Fikret Çakır, Mahir Varol, İsa Aydemir isimli Maden-İş Sendikası yöneticileri, temsilcileri ve militanlar gözaltına alınmıştır. Gözaltına alınanların iddiaları üzerine Türk Metal Sendikası eğitim aracı şoförü İhsan Olgun da gözaltına alınanlar arasında yer almıştır. Bursa’da 15, 28 ve 30 Haziran tarihlerinde ardı ardına yaşanan olaylarla ilgili olarak gözaltına alınan Maden-İş üyelerinden toplam 11 kişi, Türk Metal Sendikası’ndan da bir kişi tutuklanmıştır.⁵²⁷

Olayların ardından Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek 1 Temmuz 1976 tarihinde, Türk-İş Genel Başkanı Halil Tunç da 2 Temmuz 1976 tarihinde gerçekleştirilen Türk-İş İcra Kurulu Toplantısında konuyu ele almışlar, olayların sorumlusunun DİSK ve Maden-İş Sendikası yöneticileri olduğunu, yapılan saldırıların işçiye ve işçilerin demokratik haklarını kullanmalarını engellemeye yönelik olduğunu beyan ederek olayları kınamışlardır.⁵²⁸

TOFAŞ iş yeri önündeki saldırıda ağır yaralanan ve tüm yaşananlara şahit olan Türk Metal Sendikası Bursa eski Şube Başkanı Bilge İleri, Türk Metal gazetesine yaptığı açıklamada yaşananlarla ilgili olarak şunları anlatmıştır.⁵²⁹

“30 Haziran 1976 tarihinde iş yerim olan TOFAŞ Otomobil Fabrikasındaki müessif olayda, DİSK’e bağlı Maden-İş militanlarının saldırısına uğradım, ağır şekilde dövüldüm ve tesadüfen ölümden kurtuldum.

O gün istirahatliydim. Avansımı almak için iş yerine gittim. O sırada Türk Metal mensupları gazete ve bildiri dağıtıyorlardı. Maden-İş Sendikasının 30 kadar militanı kabinin önünde toplanmış, işçi arkadaşlara, dağıtılan gazete ve bildirileri almamaları için baskı yapıyorlardı. Bütün baskılara rağmen Maden-İş’ten nefret etmiş bulunan tüm işçi arkadaşlarımız bildiri ve gazeteleri aldılar. Bu durum Maden-İş militanlarını çılgına döndürdü.

⁵²⁷ Türk Metal gazetesi, S.11, Temmuz 1976, s.3.

⁵²⁸ Türk Metal gazetesi, S.11, Temmuz 1976, s.4-5.

⁵²⁹ Türk Metal gazetesi, S.11, Temmuz 1976, s.3.

İşçilerin fabrikadan çıkışları tamamlandı. Türk Metalciler bildiri ve gazete dağıtımını tamamlayarak arabalarına bindiler ve hareket ettiler. O sırada sayıları 40'a ulaşan Maden-İş militanları, Türk Metal Sendikası mensuplarına saldırdılar. Ancak Türk Metal mensuplarının arabaları çoktan hareket etmiş ve uzaklaşmışlardı.

Gazete ve bildiri dağıtan Türk Metal mensuplarına bir şey yapamayınca bu sefer bana saldırdılar. İbrahim Kahraman, İsa Aydemir ve Mehmet Mete adındaki Maden-İş militanları yanındakilere, 'Bu da onlardan, öldürün, öldürün bu köpeği' diyerek üzerime saldırdılar.

Ben, yediğim taş ve sopalarla yıkıldım. Bazı işçi arkadaşlar beni yerden kaldırdılar ve 'kaç buradan, bu adamlar seni öldürecekler, silahları var, bir işçiyi öldürdüler, durma kaç' dediler. Ben de olay yerinden kaçarak hayatımı bu canilerin elinden kurtarmak istedim. Yoldan geçen bir pikaba binerek Gemlik cihetine kaçmak istedim. Fakat bir taksiyle pikaba yetiştiler. Silah tehdidiyle beni pikaptan indirdiler. Dövmeye başladılar, döve döve fabrika içine kadar getirdiler. Bundan sonrasını bilmiyorum. 'Öldü' diye bırakıp gitmişler, jandarma ve fabrika idaresi beni hastaneye kaldırmış, gözlerimi orada açtım.

Bu olayların öncesi de vardır. Türk-İş ve Türk Metal taraftarı olduğumuzu bilen Maden-İş militanları bana ve bazı arkadaşlarıma, bizi öldüreceklerini söylüyorlardı. İşci ciddiye almamış, konuşmalarını şaka kabul etmiştim.

Son olayda ben canımı bu canilerin elinden işçi arkadaşlarım sayesinde kurtardım, ama, ben tesadüfen kurtulurken bir işçi arkadaşımızı DİSK militanları öldürdüler.

Şunu ifade edeyim ki, Muammer Çetinbağ adlı işçi arkadaşımızı Maden-İş militanları öldürdüler. Çünkü ben olayların içindeydim. Türk Metalciler iş yeri önünden hareket ettikten sonra beni dövmeye başladılar. Bu sırada Türk Metalciler en az iki kilometre uzaklaşmışlardı.

Ben dövüldüğüm sırada benden başka Türk-İş ve Türk Metal taraftarı yoktu. Ben yere yediğim darbelerle düştükten sonra, arkadaşımızı Maden-İş militanları öldürdü. Belki de beni kurtarmaya geliyordu. Maden-İş militanları her zaman 'kan isteyeceğiz' diyorlar ve bizleri tehdit ediyorlardı. Maden-İş militanları dediklerini yaptılar, bir arkadaşımızı öldürdüler, ben dâhil üç arkadaşımızı ağır, 10 arkadaşımızı

hafif yaraladılar ve Bursa'mızı kana buladılar. Lanet olsun eli kanlı işçi düşmanlarına.”

a) Yetki Süreci

Bu olaylarla da yetinmeyen Maden-İş, işçi haklarını bir kenara bırakarak kanundışı eylemler yapmaya devam etmiştir. Özellikle yapılan bir mitingde Türkçe ve Kürtçe olarak açılan “Halklara Özgürlük... Yaşasın Bağımsız Kürdistan... Kahrolsun Faşizm...” tarzı pankartlar açılması, işçilerin Türk Metal’e doğru bir eğilim göstermesi sonucunu doğurmuştur. Coşkunöz, Bosch ve TOFAŞ iş yerlerinde çoğunluk Türk Metal’e geçerken, Renault iş yerinde ise Maden-İş’le eşitlik durumu söz konusu olmuştur. Yapılan itirazlar ve karşılıklı dava süreçlerinin sonunda TOFAŞ, Coşkunöz, İdaş, Van Press’te yetkili sendika olarak Türk Metal; Renault, Bosch ve Mako iş yerlerinde ise Maden-İş yetkili olarak ilan edilmiştir.⁵³⁰

b) Baki Yeşiloğlu’nun Öldürülmesi

Bursa’daki yetki mücadelesi sırasında meydana gelen olaylarda tutuklanan Türk Metal Sendikası eğitim aracı şoförü İhsan Olgun, 12 Ocak 1977 tarihinde tahliye edilmiş, DİSK ve Maden-İş yetkilerinin sürekli savcılığa şikâyet dilekçesi vermeleri üzerine, Türk Metal Sendikası Bursa Şube Başkanı Baki Yeşiloğlu hakkında tutuklama kararı çıkarılmış, o da gözaltına alınmayı beklemeden kendisi gidip teslim olmuştur. 7 Temmuz 1978 tarihinde, iki yıl boyunca tutuklu bulunduğu Bursa Cezaevinden Balıkesir Cezaevine nakledilen Yeşiloğlu, 29 Temmuz 1978 tarihinde, tutuklu bulunduğu Balıkesir cezaevinde 17 yerinden şişlenerek öldürülmüştür. Olayla ilgili bir bildiri yayınlayan Türk Metal Sendikası Başkanlar Kurulu, mahkeme sürecinde ihmal bulunduğunu, Baki Yeşiloğlu’nun, yargılanma sürecinde yapılan bu hata yüzünden öldürüldüğünü belirtmiştir.⁵³¹

Türk Metal Sendikasını birlikte kurdukları yakın arkadaşı Baki Yeşiloğlu’nun cezaevinde hunharca katledilmesi olayı, 2012 yılındaki bir röportajda kendisine sorulduğunda, Mustafa Özbek, şunları anlatmıştır: “TOFAŞ olaylarında TOFAŞ’ın önünde bir işçiye vuran genç bir çocuk. Ama Baki tutuklandı. Efendim çocuk kaçmış,

⁵³⁰ Hazır-Eroğlu, age., s.81-82.

⁵³¹ Türk Metal gazetesi, S.20, Eylül 1978, s.5.

Baki'yi aldılar içeri. O dönemde 500 bin 600 bin lira paralar verdik, avukatlar tuttuk, ama Baki'yi kurtaramadık. Sonra biz ziyarete gittik Baki'yi, Ergül Bey'le beraber. Ağladı rahmetli, dedi ki: 'Başkanım ben buradan çıkamam' dedi. 'Çocuklar sana emanet. Önce Allah'a sonra sana emanet ediyorum.' dedi. Ve sonra önleyemedik, Balıkesir'e gönderdiler. Balıkesir'de de görüşmen var diye çağırıyorlar ve böyle şişiyorlar yani. O da öyle şehit oldu rahmetli, Bursa Şube Başkanı olarak. Baki Yeşiloğlu bizim Hasan Kadıoğlu'ndan sonra ikinci şehidimiz oldu. Mekânları cennet olsun. Onlar mücadele şehitlerimiz."⁵³²

4.6.4. ERDEMİR'de Yetki Mücadelesi

Türk Metal Sendikası, 12 Eylül Askerî Darbesi sonrasında yaşanan durgunluk döneminin ardından 1984 yılında yeniden faaliyetlerine hız vermiştir. 8 bin işçinin çalıştığı Ereğli Demir Çelik Fabrikasında (ERDEMİR) rakip sendikalara karşı zorlu bir yetki mücadelesine girmiştir.⁵³³ Dönemin Türk Metal Sendikası Genel Sekreteri Salih Kılıç, Karadeniz Ereğli'deki teşkilatlanma sürecinde yaşananlarla ve uygulanan stratejiyle ilgili olarak Türk Metal Sendikasının yayın organına verdiği demeçte şunları anlatmıştır:⁵³⁴

"Ereğli'ye de gidiyoruz geliyoruz o zaman. Gidip geldikçe oradaki yapı değişmiyor, çok katı. Orada Çınaraltı Kahvesi vardı o zaman, Alp Tunca vardı şube başkanı, rahmetli. 'Ne yapacağız, buradaki sorunu çözebilmek için?' dedik. 'Burada bir yasal değişiklik olabilmesi için, işçilerin sosyolojik yapısına uygun bir konuşma yapalım.' dediler. 'Tamam.' dedik, 'Ne yapacağız?' dedik. İşte doğudan gelen var, Karadeniz'den var, yörecilik yapılıyor. Ağırlıklı da yörecilik yapılmış geçmişte. O ara işte salonda konuşma yaparken, nereden geldi burada çalışan işçilerin, yüzde 80'i Ereğlili değil.

İşte dışarıdan gelmiş; Artvin'den gelmiş, Ağrı'dan gelmiş, Erzurum'dan gelmiş, akşamüzeri bir baktım. Ben de dedim dedelerim Sapanca'ya gelmiş, biz de Artvinliyiz dedim. Artvinli işçilerin hepsi sendikaya geldi. O yöredeki Akçakocalılar geldi. Ve orada kırılma böyle başladı. Onun dışında siyasi nedenler var, çalışmalar

⁵³² Polat, age., s.79.

⁵³³ Polat, age., s.106.

⁵³⁴ Türk Metal gazetesi, S.30, 1984, s.12-13.

var. Yani burada toplumda önyargıları değiştirdiğin sürece işçi hareketinde mesafe kat edilir.”

Rakip sendikaların. ERDEMİR’de yetkiyi aldıkları yolundaki asılsız iddiaları üzerine Salih Kılıç, 29 Ağustos 1984 tarihinde bir basın toplantısı düzenleyerek şunları söyledi: ‘Biliyorsunuz, bugünlerde ERDEMİR iş yerinde yetki almak için sendikal faaliyetler yoğun bir şekilde devam ediyor. Ülkemizin metal işkolunda en büyük ve en güçlü sendikası Türk Metal de bu faaliyetin içindedir. ERDEMİR’de çalışan binlerce metal işçimiz, bugün maalesef kutsal alın terlerinin gerçek karşılığını alamamakta, günümüzün zor ekonomik şartlarında adeta ezilmektedir. Bunu bilen bir sendika olarak, ERDEMİR’de çalışan işçi kardeşlerimize kutsal alın terinin gerçek karşılığını almalarını sağlayacak toplu iş sözleşmesi yapmayı amaçlıyoruz.

Yeni sendikalar kanunumuz gereği, sözleşmeyi yapabilmek için önce yetkiyi almak gerekiyor. ERDEMİR’de bu yetkiyi alacak sendikanın, çalışan işçinin yüzde 51’ini üyesi yapması şarttır. Bu da rakam olarak 4.142’dir. Şu anda bu rakama, yetki çalışması yapan hiçbir sendikacı ulaşmış değildir. Eğer sendikalar bu rakama ulaşamazlarsa ERDEMİR’de toplu sözleşme yapılamayacaktır. Şüphesiz bu, işçi kardeşlerimiz için her yönden büyük bir kayıp olacaktır. Birkaç gün önce 50 bin işçimizi her yönden rahata kavuşturacak bir sözleşme yapan Türk Metal Sendikası olarak, ERDEMİR’de çalışan işçi kardeşlerimizi de en kısa zamanda, vakit geçirmeksizin çatımız altında toplanmaya çağırıyoruz. Bu arada Otomobil-İş yöneticilerinin dün kamuoyunu yanıltan açıklamalarını üzüntüyle gördüm. Bu açıklamalardaki rakamlar baştan sona gerçek dışıdır, daha doğrusu yalandır. İşçilerimiz yalan dolanla kandırılmak istenmektedir. Gerçek şudur: Otomobil-İş’in Çalışma Bakanlığına ve Bölge Çalışma Müdürlüğüne düne kadar intikal ettirdikleri resmî belgelere göre üye sayıları 1.450 ile 1.500 arasında. Noterdeki kayıtlara göre de gerçek rakam budur. Ayrıca, Çelik-İş Sendikasının Çalışma Bakanlığından almış olduğu yetki tespit yazısına göre üye sayısı 1.053’tür. Böylece her iki sendikanın toplam üye sayısı 2.553’tür. ERDEMİR’de geriye kalan 5.731 işçimizden 3.700’ü ise Türk Metal Sendikamızın üyesidir. Hemen belirteyim ki, sendikamıza üye olan ve üye olmaya devam eden yeni arkadaşlarımızla bu sayı her an artmaktadır.

Gerçek budur. Karşımızdaki sendikalar, yüzde 51 için burada yokturlar. Ancak yüzde 10’luk baraj için varlar. Şimdi bu sendikalardan Otomobil-İş’in yöneticilerine

sesleniyorum: 3 Temmuz 1984 tarihinde basınımıza yaptıkları açıklamalarında, ‘Yetkiyi almamız için sadece 470 üyeye ihtiyacımız var.’ diyorlardı. Aradan iki ay geçti. Kendilerine göre aradıkları 470 işçiyi bulamadılar. Fakat dün yaptıkları açıklamada ise, bu defa ‘4.232 üyemiz var.’ diyorlar. Bu, çocuğun dahi anlayabileceği akıl ve mantık dışı bir iddiadır. Eğer, 4.232 üyeleri varsa, yetkiyi alabilmek için çağrışı yaparlar. 1985’i hedef göstermezler. Yaptıkları taktikten başka bir şey değildir. Yıl başında yapılacak yüzde 10’luk baraj için işçi kardeşlerimizi oyalamaktır. ERDEMİR işçisine en iyi sözleşmeyi sendikamız Türk Metal yapacaktır. İş yerindeki sorunların üstesinden gelebilecek en güçlü sendika da Türk Metal’imizdir.”

ERDEMİR’de ‘10 yıllık ayrılığın ardından Türk Metal yeniden yetkiyi aldıktan sonra 14 Aralık 1987 tarihinde Genel Başkan Mustafa Özbek, Ereğli’ye gitmiş ve kendisini karşılayan binlerce işçiye şöyle seslenmiştir: “On seneye yakın toplu iş sözleşmesi yapmaktan mahrum, sendikasız, her türlü inisiyatifi işverenin iki dudağı arasında, fabrikaya gidip gelen, çalışan siz değerli arkadaşlarımız, şimdi yetkinizi almanın gururu ve hizmet aşkıyla karşınızdayım. Daha önce, bu sonucu aldıktan sonra geleceğimi söylemiştim. İşte geldim. Sizleri rahatlatacak bir sözleşme yapmak bizim boynumuza borçtur.”⁵³⁵

Özbek’in de ifade etmiş olduğu gibi, 23 Aralık 1987 tarihinde toplu sözleşme görüşmeleri başlamıştır. Mustafa Özbek, “Amacımız üzüm yemek; bağcıyı dövmek değildir” demişti, ancak gerektiğinde her türlü yasal mücadeleye de hazır olduklarını bildirmişti. Bu sözleşmeyle çıplak aylıklara iki yıl için %205 oranında elde edilmiştir. Bu oranla ortalama 73 bin lira olan net aylık 217 bin liraya yükselmişti. Ayrıca, dört sonra yeniden toplu sözleşme masasına oturulacaktı.⁵³⁶

4.7. Türk Metal’in Yürüttüğü Grevlerden Örnekler

Türk Metal’in kuruluş ilke ve felsefesinde de belirtildiği üzere grevi hiçbir zaman “amaç” olarak görüp kullanmadıklarını, grevin kanunlar ve mevzuat çerçevesinde hak ve hukukun savunulması noktasında bir “araç” olduğunu ifade eden Türk Metal

⁵³⁵ Türk Metal gazetesi, S.54, Ekim 1987, s.3.

⁵³⁶ Hazır-Eroğlu, age., s.112-114.

Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek, Türk Metal Sendikası olarak grev yaparken de daima millî menfaatlerin ön planda tutulduğunu, “önce vatan ve millet” anlayışından hiçbir zaman taviz vermeyeceklerini vurgulamıştır.⁵³⁷

4.7.1. Seydişehir Grevi

Türk Metal Sendikasının Etibank Seydişehir Alüminyum ve Antalya Ferrokrom Tesislerinde çalışan 6.100 işçi için daha önce imzaladığı sözleşmenin süresi 1 Ocak 1987 tarihinde doluyordu. Bu yüzden yeni toplu iş sözleşmesi görüşmeleri başlamış, ancak Türk Metal’in tüm çabalarına rağmen sonuca ulaşmıyordu. MKE Antalya Pil Fabrikasında toplanan Türk Metal Sendikası Başkanlar Kurulu, 11 Haziran 1987 tarihinde yapmış olduğu toplantıda, her iki tesiste çalışan toplam 6.100 işçiyi kapsayacak bir grevin 30 Haziran 1987 tarihinde başlayacağını duyurdu. Genel Başkan Mustafa Özbek, Başkanlar Kurulunun almış olduğu kararı şu cümlelerle açıklamıştır: “Biz bütün iyi niyetimizi kullandık ve yetkilileri uyardık. Dinletemedik. Belki de bizim greve gidemeyeceğimizi, blöf yaptığımızı zannediyorlar. 30 Haziran 1987 Salı sabahı 6.100 işçimiz, yasal haklarını kullanarak greve başlayacaktır. Bunun bütün sorumluluğu bir hiç uğruna inat eden, devletin sebepsiz yere milyarlarca lira zarara uğramasına aldırış bile etmeyen yetkililerin, daha çok da hükûmetin olacaktır.”⁵³⁸

Yapılan bu açıklamanın ardından hükûmetten herhangi bir girişim olmayınca Genel Başkan Mustafa Özbek, beraberinde Genel Başkan Vekili İ. Hakkı Süren, Genel Mali Sekreter Süleyman Erdiç, Kırıkkale Şube Başkanı Abdurrahman Ünlü, İzmir Şube Başkanı İbrahim Çetinbağ, Seydişehir Şube Başkanı Fevzi Atalay, Şube Sekreteri Süleyman Özdil ve Şube Mali Sekreteri Nazım Parla, 29 Haziran 1987 Salı sabahı erken saatlerde “grev gözcüsü” gömleklerini giymişlerdir. Meydanda büyük bir kalabalık tarafından alkışlarla karşılanan Mustafa Özbek, yine sık sık alkışlarla ve sloganlarla kesilen şu konuşmayı yaparak grevi başlatmıştır:⁵³⁹

“Seydişehir Alüminyum Tesislerinde çalışan çilekeş, vefakâr işçi kardeşlerim, Yılların ezilmişliğini, yılların horlanmışlığını, bu dönem sözleşme masasında bize

⁵³⁷ Türk Metal gazetesi, Özel Sayı, Nisan 1987, s.1.

⁵³⁸ Türk Metal gazetesi, S.50, Mayıs 1987, s.6-7.

⁵³⁹ Türk Metal gazetesi, S.51, Haziran 1987, s.5-6.

verdikleri ölçü, kalıp Seydişehir işçisinin gücüne göre olmadığı için, günün ekonomik şartlarına göre olmadığı için, biz artık Etibank'ta Seydişehir işçisinin ekonomik gücünü yansıtacak yeni bir kalıp, geniş bir kalıp yapılmasını istedik.

Hükûmet edenler, 12 Eylül'den bu tarafa, yedi yıldır emir ve direktifle sözleşme imzalatırmak istiyorlar. Eğer bu memlekette, Türkiye'de demokrasi var ise, serbest pazarlık var ise, işçi hak ve özgürlükleri serbestçe masada müzakere edilebiliyorsa bu saydıklarımız var demektir. Ama onlar 'yukarıdan aldığımız talimat bu' diyorlar. Biz de talimatla sözleşme imzalamayacağımızı onlara bildirdik. Bu hükûmet bu kafa yapısını değiştirmedikçe, çağdışı zihniyetini değiştirmedikçe kavgamız devam edecektir bu hükûmetle.

Bugünkü Seydişehir işçisinin çalıştığı ücrete ancak çağdışı kafalar 'evet' diyebilir. Hakkımızı söke söke alacağız bunlardan. Özal, yanlış hedef seçti. Bu kavga ekmek kavgasıdır. Ekmek kavgasına saygı duymayanlara Türk Metal, Seydişehir işçisi saygı duymayacaktır. Grevimizin başarıyla devam edeceğine yürekten inanıyorum, sizlere inanıyor, güveniyorum. Ama Seydişehir işçisinin inançlı direnişini, kararlı, tavırlı tutumunu, üç ay, beş ay, sekiz ay, bir sene onlara göstereceğiz. Sizleri aç bırakmayacağız, bunu bilin.

Sözlerimi burada bağlarken gazanızın mübarek olmasını yüce Tanrı'dan diliyor, Cenab-ı Allah'ın hepimizi mahcup etmemesini yürekten diliyorum.”

Bu konuşmasının ardından bir açıklama yapan Genel Başkan Mustafa Özbek, Etibank Seydişehir Alüminyum ile Antalya Ferrokrom Tesislerinde neden greve gidildiğini de şu cümlelerle açıklamıştır:⁵⁴⁰

“Gerek Seydişehir Alüminyumda çalışan 5.500 ve gerek Antalya Ferrokromda en zor şartlarda ateşin karşısında yaz kış çalışan 650 işçimizin aylık ortalama ücreti 57 bin liradır. 35 bin lira alan bile vardır. Yemek, aile yardımı gibi her işkolunda yapılan ve bizim akdettiğimiz bütün sözleşmelerde yer alan tekliflerimizi kabul etmemişlerdir. Yeter artık. Ya, sosyal adaletin gereklerini yerine getirir, işçilerimizin de birer insan olduklarını, onların da yaşamaya hakları bulunduğunu kabul edersiniz ya da biz bunu sizlere kabul ettiririz.

⁵⁴⁰ Türk Metal gazetesi, S.51, Haziran 1987, s.1,5.

Gerek Seydişehir ve gerek Antalya tesislerinin milyarlarca lira kâr etmelerine (Mesela Antalya Ferrokromun 1986 net kârı 3 milyar 62 milyon 862 liradır.) ve bunu yöneticilerin sık sık devlet ve hükûmet başkanlarına açıklamalarına rağmen, bizim her iki yerdeki işçilerimiz için istediğimiz artışı çok görmüşlerdir.”

Genel Başkan Mustafa Özbek, Seydişehir Alüminyumda Türk Metal işçilerinin başlattıkları haklı grevden dolayı alüminyum sanayisinin durma noktasına geleceğini belirterek, grevden etkilenecek alanları da şu şekilde sıralamıştır: “İlaç sanayisi, ambalaj sanayisi, gıda sanayisi, mutfak eşyası sanayisi, doğrama sanayisi, harp sanayisi (mermi yapımında alüminyum kullanılmaktadır), tel ve çivi sanayisi, otomotiv sanayisi, boru sanayisi, oyuncak sanayisi, çatı kaplama sanayisi, NASAŞ gibi büyük işletmeler... Antalya Ferrokromun durmasıyla ise ülkemizin büyük döviz kaybına uğrayacağını belirten Özbek, bunun sebebinin de Antalya Ferrokromun üretiminin büyük bölümü ihraç edilmesi olduğunu ifade etmiştir. Bu tesisin ayrıca ülkemizin karpit ihtiyacını karşılayan tek tesis olduğunu vurgulamıştır.⁵⁴¹

Tüm bu açıklama ve bilgilendirmelerin ardından 30 Haziran 1987 tarihinde Seydişehir Alüminyum Tesisleri ile Antalya Ferrokrom iş yerlerinde çalışan 6.100 işçi, 12 Eylül 1980 Askerî Darbesinden sonra ilk defa kamuya ait iş yerlerinde hak arayışı için greve başlamışlardır.

Başarıyla devam eden grev başladıktan bir ay sonra Genel Başkan Mustafa Özbek, greve neden gerek duyduklarını, Türk-İş Genel Başkanı Şevket Yılmaz’ın da katıldığı basın toplantısında kamuoyuna şu ifadelerle açıklamıştır.⁵⁴²

“Türk Metal Sendikası ve onun genel başkanı olarak grev konusundaki görüşlerimizi bilirsiniz; grevi bir amaç değil, haklarımızı almada bir araç olarak görür ve kullanırız. Son çare olarak grevi kullandık. 1500-2000 derecedeki hararetin karşısında, ayda ortalama 57 bin lira gibi bugün için çok cüzi bir ücretle çalsan ama üstün vatan ve millet sevgileri sebebiyle sesini çıkarmayan 6.100 işçimizin analarının ak sütü gibi helal olan alın terlerinin karşılığının verilmemesinden dolayı greve gittik.

⁵⁴¹ Türk Metal gazetesi, S.51, Haziran 1987, s.1,5.

⁵⁴² Türk Metal gazetesi, S.52, Temmuz-Ağustos 1987, s.1-8.

Şimdi, Antalya Ferrokromda fabrikanın sadece bir gün durmasıyla uğradığı üretim kaybını söyleyeyim: Karpit 23.831.700 TL, Ferrokrom 45.000.000 TL, Ferrosilisyum 11.212.500 TL, Söderbeg 9.240.000 TL.

Üretimin durduğu gün kadar bu zarar katlanacaktır. Fırınlara devreye alınabilmesi için 45 güne ihtiyaç vardır. Seydişehir için, sadece elektroliz hücrelerin devreden akmasıyla uğrayacağı kayıp 100 milyarı geçmektedir.

Sayın Özal’a hatırlatınız, Türkiye onun çiftliği değildir. Sendika ağalığı sözü de bize değil, bu sorumsuzca lafı eden Sayın Özal’a yakışır. Esas ağalık, Sayın Özal gibi konuşan ve davrananlara yakışır. Bunu, bir Başbakan için talihsiz bir beyanat olarak gördüğümü kaydettikten sonra, yakıştırmaya kalktığı bu sözü de Türk işçi hareketine atılan bir iftira olarak değerlendiriyor ve geri almasını ısrarla istiyoruz, bekliyoruz. (...)

Özbek’in bu beyanatının ardından bir açıklama yapan Türk-İş Genel Başkanı Şevket Yılmaz da Türk Metal’in haklı grevini Türk-İş’e bağlı bütün sendikaların desteklediklerini, bunda kesin kararlı olduklarını belirtmiştir. Hükûmetin tavrını eleştiren Yılmaz, siyasi iktidarın, çalışma hayatının ayrılmaz bir parçası olan işçi ve sendikalara karşı izlediği politikanın hür sendikacılık anlayışıyla ve demokrasi kurallarıyla ters düştüğünü, Türk-İş’in böyle bir tavrı asla kabul etmediğini, etmeyeceğini ifade etmiştir.⁵⁴³

Seydişehir Grevi boyunca zaman zaman sert çıkışlar yapan Başbakan Turgut Özal, kendisine yöneltilen bir soru üzerine, “Fabrikayı kapatırım ha...” şeklinde bir cevap vermiş, ancak Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek’in, katıldığı bir televizyon programında, “Tavuk kümesi mi kapatıyorsun? Kapat da görelim!” şeklindeki esprili ama sert tavrı ve Türk Metal’in kararlı duruşu karşısında, “Öyle bir cümle kurmadım. Grev uzarsa Seydişehir Alüminyum tesisleri kapanabilir...” dedim şeklinde geri adım atmıştır.⁵⁴⁴

Türk Metal’in kararlı kararlı ve işçilerin sabırlı tavrı sayesinde, grevin 60. gününde, 30 Ağustos 1987 sabahı sendikayla hükûmet arasında anlaşma sağlanmasıyla grev

⁵⁴³ Türk Metal gazetesi, S.52, Temmuz-Ağustos 1987, s.3.

⁵⁴⁴ Türk Metal gazetesi, S.52, Temmuz-Ağustos 1987, s.3; Polat, Mustafa Özbek, s.58; Hazır-Eroğlu, age., s.124.

sona erdirilmiştir. Grevde kararlı bir duruş sergileyen Türk Metal Sendikası, ülke çapında büyük bir prestij kazanmış, metal işkolunda birçok iş yerinde çalışan işçi Türk Metal'e teveccüh göstermiştir.⁵⁴⁵

4.7.2. Büyük MESS Grevi

Türk Sendikacılık Tarihine, “En Büyük Grev” olarak geçen ve 90 bine yakın işçinin çalıştığı, Metal İşverenleri Sendikasına (MESS) bağlı 230 iş yerinde aynı anda gerçekleştirilen grev, bir ay içerisinde sonuç vermesiyle de dikkat çeken bir grev olmuştur.⁵⁴⁶ Zira 26 Aralık 1990 tarihinde başlayan grev, tam bir ay sonra 25 Ocak 1991 tarihinde Türk Metal Sendikasının zaferiyle sonuçlanmış, kazanan işçi olmuştur.

MESS ile görüşmelerin başladığı ilk günden itibaren tavrını net bir şekilde ortaya koyan, Genel Başkan Mustafa Özbek, Türk Metal'in ilkelerini açıkça ifade ederek, işçiyle sendikanın birbirine olan güveninin sonsuz olduğunu belirtmiştir. Özbek, “Bugünkü ekonomik ortamda 500.000 TL'ye işçi çalıştırmanıza izin vermeyeceğiz!” vurgusu yaparken MESS Genel Başkanı Bahri Ersöz de en yüksek memur maaşının 1.300.000 TL olduğunu hatırlatarak, “MESS, makul ücretten yanadır.” ifadesiyle tavrını belli etmiştir.⁵⁴⁷

İlk sözleşme tutanağı taraflarca 13 Temmuz'da imzalanırken 57 gün süren zorlu görüşmelerin ardından 4 Ekim 1990 tarihinde uyuşmazlıkla sona ermiştir. Grevin kaçınılmaz hâle geldiği süreçte, 5 Ekim 1990 tarihinde İstanbul Şube Başkanı Erdoğan Aslıyüce tarafından yapılan bir açıklamayla uyuşmazlık ilan edilmiştir.⁵⁴⁸

Grevi son çare olarak düşünmeyi ilke edindiklerini her fırsatta diye getiren Türk Metal yöneticileri, uyuşmazlığa rağmen grev kararını geciktirerek önce uyarı eylemlerine başlamışlardır. Yarım saç ve bıyık kesme, sakal bırakma, ceket ters giyerek basın toplantısı düzenleme, yırtık elbise giyme, tek göze korsan maskesi takma, çıplak ayakla İstanbul basınının o dönemdeki merkezi olan Cağaloğlu'na kadar yürüme gibi eylemlerle kamuoyunun dikkatini bu sözleşmeye çekmeye çalışan

⁵⁴⁵ Türk Metal gazetesi, S.53, Eylül 1987, s.1-6.

⁵⁴⁶ Hazır-Eroğlu, age., s.134.

⁵⁴⁷ Hazır-Eroğlu, age., s.135.

⁵⁴⁸ Hazır-Eroğlu, age., s.135.

Türk Metal yöneticilerine bu eylemlerde kadın işçilerden de büyük destek gelmiştir. Kadın işçiler korsan maskesi takarak, takma bıyıkların yarısını keserek, çıplak ayakla yürüme eylemine kalabalık bir katılımı destek vererek işçi haklarını savunmanın yalnızca erkek işçilerin değil çalışan, üreten kadınların da görevi olduğunu göstermişlerdir.⁵⁴⁹

İstanbul'daki ve Anadolu'daki birçok MESS iş yerinde toplantılar yapan Türk Metal Sendikasının 12 Aralık 1990 tarihli Başkanlar Kurulunda bir konuşma yapan Mustafa Özbek, işverenlere adeta meydan okumuştur. Nitekim 22-23 Aralık 1990 tarihlerinde MESS ile yapılan görüşmelerden herhangi bir sonuç alınamamıştır. Tüm çözümsüzlükler karşısında 26 Aralık 1990'da 90 bin metal işçisinin katılımıyla gerçekleştirilecek olan greve karar verilmiştir.⁵⁵⁰

23 Aralık gecesinde MESS yöneticileriyle yapılan görüşmelerden de bir sonuç çıkmayınca 26 Aralık 1990 sabahı Türk Sendikacılık Tarihi'nin en büyük grevi, Türk Metal Sendikası üyesi 90 bine yakın işçinin katılımıyla başlamıştır. İstanbul'da Uzel Fabrikası işçileriyle grevi başlatan Genel Başkan Mustafa Özbek, “Ölmek var, dönmek yok. İşçimizin hakkını söke söke alacağız. Bu azim, kararlılık, bu destek karşısında hiçbir şer güç bize dayanamaz. Zafer bizimdir...” cümleleriyle üyelerini coştururken, Özbek imzasıyla basına dağıtılan bildiride şu ifadeler yer almıştır:⁵⁵¹

“Değerli basın mensupları, bugün, 26 Aralık 1990 günü MESS'e bağlı 230 iş yerinde çalışan üyemiz 85 bin metal işçisi, Türkiye'nin en büyük grevini başlatmıştır. Türkiye'nin dört bir yanında, Türk Metal Sendikasının hak ve adalet isteyen mücadele bayrağı grev burcunda dalgalanmaktadır.

Hak ve adaletten nasipsiz 'ucuz işçiliği', bu ülke insanına reva gören bir işveren anlayışına başkaldıran metal işçileri, büyük bir kararlılık ve sorumluluk içerisinde, hak bildiği mücadelesinde sonuç alınıncaya kadar ısrar edecektir.

İşverenle kavgamız vardır. Türkiye'nin her bölgesinde metal işçileri bu kavganın içerisinde. Ancak kavgamız, ekmek kavgasıdır. Hiçbir siyasi ya da ideolojik hesabımız ve isteğimiz yoktur. Grevimizi, bol ürün ve de bereketli asma

⁵⁴⁹ Polat, Tarihe Tanıklık Edenler, s.122-124.

⁵⁵⁰ Milliyet gazetesi, S.15486, 22.12.1990, s.5.

⁵⁵¹ Hazır-Eroğlu, age., s.160-161.

bahçelerinden bizlere hakkımız olan üzümü yedirmemekte direnen, çağdışı işveren zihniyetini hizaya getirmek için yapıyoruz. Kimse öküz altında buzağı aramasın; kavgamız, hak kavgasıdır, ekmek mücadelesidir. Türk Metal Sendikasının 85 bini aşkın üyesi bu hedef için kilitlenmiş, tek yürek ve tek yumruk hâlinde ‘kavgam var’ demektedir. Yaptığımız grevin ülke sanayisine ya da ülke ekonomisine ağır bedeller ödeteceğini biliyoruz. Türk Metal Sendikası yöneticileri olarak, bugüne kadar her zaman ihtilafın masa başında halledilmesi gerektiğini savunduk. “En iyi sözleşme, masada çözüme kavuşandır.” inancını taşıdık. Ne var ki MESS yöneticileri, ucuz işçiliğin cazibesi ve alışkanlığından bir türlü kendilerini kurtaramadılar. İnsafsızca, işçiyi adamdan, insandan saymama ilkeliliğiyle directtiler. İşkollarında ortalama çıplak saat ücretinin, 2.500 lira olmasını dikkate almadan, kamuoyunu, ‘Sendika bizden %400-%500 zam istiyor. Bunu verirsek biz batırız!’ yaygarasıyla yanıltma yoluna gittiler.

Görüşmeler süresinde 86 maddeden oluşan Toplu İş Sözleşmemizde 27 madde üzerinde anlaşma sağlandı. Ancak parasal konuları kapsayan maddede herhangi bir anlaşma imkânı bulunamadı. Böylece grevimiz, kaçınılmaz oldu. Bugün Türkiye’nin en büyük grevini başlatırken, bunun sorumluluğunu ve doğuracağı sonuçları çok iyi biliyoruz. Fakat bu grevlerin acıtıcı sonuçlarına katlanması gerekenler ve zararlarını ödeyecekler, hiç kimsenin kuşkusu olmasın, MESS patronları olacaktır. Biz, zararın faturasını MESS’in inatçı patronlarına ödeteceğiz. Dimyat’a pirince gidenler nasıl evdeki bulgurdan olacaklarını görecekler.”

Ancak aynı gün MESS yöneticileri de bir bildiri hazırlayarak basına vermişler, o günlerde başlayan Körfez Krizi sebebiyle grevlerin erteleneceğini ümit etmişlerdir. Özbek ise yaptığı açıklamada, hükûmet grevleri ertelese bile işçilerin çalışmayacağını bildirerek grevleri ertelememesi için hükûmete gözdağı vermiştir.⁵⁵²

Bir yandan grevler büyük bir kararlılıkla devam ederken diğer yandan da yürüyüşler, mitingler, basın toplantılarıyla işçilerin hak arayışları büyük bir kararlılıkla devam ediyordu. Nihayetinde işçilerin 31 günlük kararlı direnişi sonuç vermiş, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı İmren Aykut’un da devreye girmesiyle Türk Metal ve

⁵⁵² Hazır-Eroğlu, age., s.166.

MESS yöneticileri masaya oturmuşlardır. Uzun süren tartışmaların sonunda 25 Ocak 1991’de Türk Metal Sendikasıyla MESS arasında varılan anlaşmaya dair şöyle bir açıklama yapılmıştır:⁵⁵³

MESS Sözleşmesi, grevin 31’inci gününde anlaşmayla sonuçlandı. Türk Metal ile MESS arasında varılan anlaşmaya göre metal işçilerinin çalıştığı iş yerleri, özel, birinci, ikinci ve üçüncü olmak üzere gruplardan oluştu.

Özel grupta bulunan ve 37 bin metal işçisinin çalıştığı iş yerlerindeki üyelerimize %260 ila %304 arasında değişen ücret zamları uygulanacak.

Birinci grupta bulunan ve 16 bin metal işçisinin çalıştığı iş yerlerindeki üyelerimize uygulanacak ücret zammı oranı ise %225 ila %237 arasında değişiyor. İkinci grupta bulunan iş yerlerinde çalışan 18 bin 600 metal işçisine uygulanacak zam oranları ise %200-211 arasında değişiyor.

Üçüncü gruptaki iş yerlerinde çalışan 5 bin metal işçisine uygulanacak ücret zammı oranı ise %150 olarak belirlendi. Metal işçilerine ödenecek sosyal yardım zamları ise yıllık olarak şöyle:

Özel Grup: 4 milyon 200 bin TL

I. Grup: 4 milyon 200 bin TL

II. Grup: 3 milyon 600 bin TL

III. Grup: 2 milyon 500 bin TL

Grevdeki metal işçileri 28 Ocak 1991 tarihinde işbaşı yapacak. Toplu sözleşmeden doğan farkların 1,5 milyon TL’si ocak ayı sonuna kadar metal işçilerine ödenecek. Geri kalan bölüm ise 2 taksitte işçilere ödenecek.”

4.8. Türk Metal’in Mitinglerinden Örnekler

4.8.1. Bursa İhtar Mitingi

Metal işçilerinin üretmek, kazanmak ve kazandırmak arzusunun yanı sıra, Türk sanayisini geliştirme isteğiyle 3 Temmuz 1994’te Bursa’da, Fomara Meydanı’nda

⁵⁵³ Hazır-Eroğlu, age., s.181.

toplanan on binlerce metal işçisi, gerçekleştirilen mitingle hükûmete ve işverenlere, işten çıkarmalara son vermeleri için uyarıda bulunmuştur.⁵⁵⁴

Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Özbek, 17 Haziran'da Türk-İş Genel Merkezinde düzenlenen basın toplantısında hükûmete ve işverenlere, otomotiv sektöründeki sorunların hükûmet, işveren ve işçi temsilcilerinin katılacağı bir toplantıda ele alınması gerektiğini belirterek şu açıklamayı yapmıştır: “Gerek hükûmetten gerekse işverenlerden beklediğimiz anlayış ve yaklaşımı göremezsek, çareyi bu kesimleri eyleme başvurarak hizaya getirmekte bulacağımızdan kimsenin şüphesi olmasın. Bu konuda öncelikle hükûmete, işverenlerimize ve sanayicilerimize 2 Temmuz’a kadar bizimle görüşmeleri yolundaki çağrımızı tekrarlıyoruz. Eğer bu olmazsa hemen aynı günün akabinde, yani 3 Temmuz’da, Bursa’da, Fomara Meydanı’nda işten çıkarılanların işe dönmeleri için mücadelemizi sonuna kadar ilk günkü inanç ve kararlılıkla sürdüreceğiz. Daha sonra oluşturacağımız eylem komitesi bu konuda gelecek için bir takvim yapacak.”⁵⁵⁵

Bu açıklamanın ardından Türk Metal’in yöneticileri ve binlerce otomotiv işçisi 2 Temmuz akşamına kadar sağduyulu bir ses duymak istemiş, ancak ne işverenlerden ne de hükûmetten bu konuda herhangi bir cevap gelmemiştir. Genel Sekreter Özbek Karakuş başkanlığında, Necati Erol ve Mecit Hazır’dan oluşan bir “Eylem Komitesi” kurulmuş, Komite 23 şubeyle temasa geçerek ilk hazırlıklara başlamıştır.⁵⁵⁶

Gerçekleştirilmesi planlanana mitingden birkaç gün önce çeşitli illerde halka dağıtılan “Biz ne istiyoruz?” başlıklı el ilanlarıyla metal işçileri, taleplerini şu şekilde dile getirmiştir: “Üretmek istiyoruz... Sanayimizi geliştirmek istiyoruz... Türkiye’yi gelişmiş ve kalkınmış ülkeler arasına katmak istiyoruz... Fabrikaların bacalarının tütmesini istiyoruz... Huzuru bozmak istemiyoruz... İhracatımızın gelişmesi için emeğimizi seferber etmek istiyoruz... İşverenlerimizin de sorumluluk duygusu taşıdığına inanmak istiyoruz... İşçi, işveren ve hükûmetin Türkiye için el ele vermesini istiyoruz... Barış içinde bir arada yaşamak istiyoruz... İnsanca yaşamak istiyoruz... Sağduyu istiyoruz, sorumluluk istiyoruz, duyarlılık istiyoruz... Sosyal

⁵⁵⁴ Türk Metal gazetesi, S.124, Nisan-Temmuz 1994, s.1.

⁵⁵⁵ Türk Metal gazetesi, S.124, Nisan-Temmuz 1994, s.4.

⁵⁵⁶ Türk Metal gazetesi, S.124, Nisan-Temmuz 1994, s.4.

dengelerin bozulmasını istemiyoruz. Alın terine ve göz nuruna karşı halkımızın gösterdiği duyarlılık ve sorumluluk yaklaşımını işverenlerin ve hükûmetin de göstermesini istiyoruz. Ürettiğimizden hakça payımızı almak istiyoruz... İşten çıkarılan arkadaşlarımızı yine tezgâhların başında görmek istiyoruz.”⁵⁵⁷

3 Temmuz sabahı erken saatlerde Türk Metal Sendikasının Çerkezköy, İstanbul, İstanbul Anadolu Yakası, Gebze, Bolu, Sakarya, Eskişehir, İzmir, Denizli, Adana, Seydişehir, Antalya, Ankara, Ankara 1 No.lu, Kırıkkale, Çankırı, Kayseri, Manisa, Bilecik, Karadeniz Ereğli, Manisa, Aksaray ve Bursa ile Bursa 1 No.lu şubelerinden üye metal işçileriyle birlikte yaklaşık 70 bin metal işçisi Fomara Meydanı’nı doldurmuştur.⁵⁵⁸

Mitinge, Türk-İş’e bağlı sendikalardan Genel Maden-İş Sendikası, BASİSEN Sendikası, Tarım-İş Sendikası, Türkiye Orman-İş, Sağlık-İş, Yol-İş, Haber-İş, Tes-İş ve diğer sendikalardan Bursa ve civar illerden işçiler de destek vermiştir. Türk-İş Genel Başkanı Bayram Meral’in yanı sıra, Türk-İş Genel Mali Sekreteri Enver Toçoğlu, Türk-İş Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Sabri Özdeş, Türk-İş Genel Eğitim Sekreteri Salih Kılıç, Tes-İş Genel Başkanı Faruk Barut, Sağlık-İş Genel Başkanı Mustafa Başoğlu, Selüloz-İş Genel Başkanı Mithat Sarı, Tez-Koop-İş Genel Başkanı Ahmet Tamer, BASS Genel Başkanı Turgut Yılmaz, Harb-İş Genel Başkanı İzzettin Çetin ve bazı sendikaların merkez ve şube yöneticileri de mitinge katılan isimler arasında en önemli sendikacı destekleri olarak dikkat çekmiştir. Özbek, Türk-İş Genel Başkanı Bayram Meral ile birlikte miting alanında toplanan on binlerce işçiyi selamladıktan sonra yapmış olduğu konuşmada 5 Nisan ekonomik kararlarını eleştirerek, ekonomik krizin de “para babalarının kaymak tabaka savaşından” başka bir şey olmadığını ifade etmiştir. İşten atılan işçiler geri alınmaya kadar mücadeleyi sürdüreceklerini belirten Özbek, ilk ayında krize müdahale etmemelerinden dolayı da hükûmeti eleştirmiştir. Sözleri sık sık “Silkele başkan düşecekler...” sloganıyla kesilen Türk Metal Genel Başkanı Mustafa Özbek, iş adamı Vehbi Koç’a seslenerek, “1993’te TOFAŞ 18 trilyon lira, Renault da 12 trilyon lira ciro yapmıştı. Bu paralar nereye gitti?” diyerek tepkisini diye getirmiştir. İşçi çıkartarak ekonomik krizini sona

⁵⁵⁷ Türk Metal gazetesi, S.124, Nisan-Temmuz 1994, s.7.

⁵⁵⁸

erdirilemeyeceğini belirten Özbek, işveren ve işçi temsilcilerinden oluşan “Ekonomik Konsey” önerilerinin de hükûmet tarafından cevapsız bırakıldığını hatırlatmıştır. DYP-SHP Koalisyon Hükûmetinin ekonomi politikasını ve Avrupa Birliği için birçok şeyden vazgeçme siyasetini eleştiren Özbek, hükûmetin pilinin bittiğini belirterek, “Kendi siyasi partimizi kuralım, gümbür gümbür politika yapalım.” cümlesiyle sözlerini tamamlamıştır.⁵⁵⁹

Bursa’da düzenlenen “3 Temmuz İhtar Mitinginde” Bursa Fomara Meydanı’nı süsleyen afiş ve pankartlardaki sloganlar da en az meydandaki kalabalık kadar hükûmete ve işverenlere yönelik mesajlar içermekteydi: “İşsizlik sigortası istiyoruz...” “Mezarda mı emekli olacağız?”, “İşçi kırımına son...”, “Hükûmet istifa...”, “İşçinin emeği, patronun yemeği...”, “24 Ocak, 5 Nisan, hep hissizlik, hep talan...”, “Mutfak yanıyor, hükûmet bakıyor...” “Bir gün çalış yarım kilo ete, gel de gülme böyle sosyal adalete...”⁵⁶⁰

4.8.2. Yerli Üretime Saygı Mitingi

Hükûmetler değişse de Türk Metal Sendikasının, “üretmek, kazanmak ve kazandırmak arzusu” değişmemiş, Türk işçisinin hak ve menfaatlerini düstur edinmiş olan Türk Metal Sendikası, Türk işverenin de Türkiye’de üretmesi, yerli üretimin güç kazanması olmuştur.

Nitekim 3 Temmuz 1994’te DYP-SHP hükûmetine karşı “İhtar Mitingi” düzenleyerek 5 Nisan kararlarına karşı hükûmeti ve işçinin emeğini, haklarını göz ardı ederek yalnızca kendi kârını düşünen işverenleri uyaran Türk Metal Sendikası, bu kez de Refah-Yol hükûmeti tarafından çıkartılmak istenen Bedelsiz Oto İthalı teşebbüsüne karşı “Yerli Üretime Saygı” mitingi yapılmasını kararlaştırmıştır.⁵⁶¹

Bursa Fomara Meydanı’nda iki yılı önce 70 bin kişiyle düzenlenen mitingin tecrübesiyle, Genel Sekreter Özbek Karakuş ile Bursa ve Bursa 1 No.lu Şube Başkanları Mecit Hazır ve Sabri Demir’den oluşan miting düzenleme komitesi, yine

⁵⁵⁹ Türk Metal gazetesi, S.124, Nisan-Temmuz 1994, s.6-7.

⁵⁶⁰ Türk Metal gazetesi, S.124, Nisan-Temmuz 1994, s.7.

⁵⁶¹ Olay gazetesi, 14.09.1996, s.1.

Bursa Fomara Meydanı'nda 50 bin kişinin katıldığı büyük bir miting düzenlemiştir.⁵⁶²

14 Eylül 1996 tarihinde, iki yıl aradan sonra bir kez daha Bursa'ya, Fomara Meydanı'na otobüsle gelen on binlerce metal işçisi, Bursa ve çevre illerden gelen otomotiv ve yan sanayi işçisiyle bir araya gelmişlerdir. Mitingin amacı, “Türkiye gibi sanayileşme hamlesini henüz tamamlayamamış bir ülkede, var olan yerli sanayiye hançer vurmak isteyenleri engellemek” olarak açıklanmış, istenilen ölçüde maddi ve manevi destek alamayan otomotiv sektöründeki sanayici ve işverenlere karşı “hasmane” bir tutum izleyen Refah-Yol iktidarının iş adamlarıyla “hesaplaşması” olarak görülmüştür.⁵⁶³

Türk Metal, hükûmetin bu tutumunu son derece “ilkel ve tehlikeli” bulduğunu her fırsatta dile getirirken, bu hesaplaşmanın demokratik olmadığını ve haksız bir cezalandırmaya dönüşmek üzere olduğunu beyan etmiştir. Her olayda yıkıcı değil yapıcı olmaya çalışan Türk Metal Sendikası, bu tarz bir yaklaşımın, ülkenin can damarı olan otomotiv sanayisinin yok olmasına sebep olabileceğini ifade etmiştir. Bu tehlikeye karşı duyarsız kalan Refah-Yol iktidarına uyarı niteliğinde gerçekleştirilen mitingde konuşan Genel Başkan Mustafa Özbek'e göre iktidar ve çevresi, yurt dışından iktidara yakın bazı kuruluşlara menfaat sağlamak amacıyla, trilyonluk yatırımlara sahip olan otomotiv sanayisini peşkeş çekmek arzusundaydı.⁵⁶⁴

14 Eylül 1996 tarihinde Fomara Meydanı'nda bir araya gelen on binlerce metal ve otomotiv işçisi, “Bir çivi çakmayanlar binlerce çiviye söküyorlar...”, “Ey Hoca Necmettin, işte şimdi ayıp ettin...”, “Bedelsiz ithalat, en büyük kabahat...”, “Türkiye el âlemin hurdalığı değildir...” Hurdalığa çıktı adımız, yakacak ülkeyi hocamız, bacımız...” “Bedelsiz oto hükûmeti, acı sondur istikameti...” “İşçiye düşman, işverene düşman, mutlak olacak sonları hüsrân...”, “O düzen bu düzen, nerede adil düzen...” “Kinleri işverene, faturası üretene...” “Bedelsiz oto ithali, sosyal barış ihlali...” pankartlarıyla tepkilerini dile getirmişlerdir.⁵⁶⁵

⁵⁶² Türk Metal gazetesi, S.144, Ağustos-Eylül 1996, s.4.

⁵⁶³ Türk Metal gazetesi, S.144, Ağustos-Eylül 1996, s.4-5.

⁵⁶⁴ Türk Metal gazetesi, S.144, Ağustos-Eylül 1996, s.4-5.

⁵⁶⁵ Türk Metal gazetesi, S.144, Ağustos-Eylül 1996, s.5.

Mitingde Bursa'daki otomotiv işçileri adına bir konuşma yapan TOFAŞ işçisi Hamit Vardar, şunları söylemiştir: “Bizler otomotiv işçileri olarak, bizim üretme arzumuzu engellemek isteyenleri protesto etmek için buradayız. Bizim kimseye yağdanlık ettiğimiz yok. Kimselere koltuk değnekliği de yapmıyoruz. Biz, ekmek davamız için bugün bu meydandayız. Biz, işsizler ordusuna katılmak istemiyoruz. Biz, Türkiye’yi aydınlık bir geleceğe kavuşturmak istiyoruz. Biz, otomotiv işçileri olarak yılda bir milyon oto üretmek istiyoruz. Biz, huzursuzluk değil, huzur istiyoruz. İşte bugün bunun için bu meydandayız.”⁵⁶⁶

Yaklaşık 50 bin işçinin doldurduğu meydanda, işçi temsilcisi Hamit Vardar’ın ardından kürsüye çıkan Türk Metal Genel Başkanı Özbek de meydandaki işçilere şu cümlelerle seslenmiştir:⁵⁶⁷

“Bursa, 14 Eylül 1996, iki yıl sonra tekrar Fomara Meydanı’nda bir aradayız. Bugün bizlerin bir arada olmasını gerektiren çok ciddi ve önemli bir sebep var. Bildiğiniz gibi, Refah-Yol Hükûmetinin son icraatlarından en önemlisi olarak, Türk Metal’i ve temsilcisi olduğu on binlerce otomotiv ve yan sanayi işçisini ilgilendiren ‘Bedelsiz Oto İthaline’ ilişkin kararnamenin uygulanmaya konulmasına her geçen gün biraz daha yaklaşılmak üzere. Hükûmetin en yetkili ağızları, bedelsiz oto ithaline izin veren kararnamenin yürürlüğe girme gerekçesini, ülkeyi yönetenlerin israfından dolayı kısıtlanan imkânların telafisi olarak açıklamaktadır. 100 bin oto karşılığı, bankada oluşan hesap, elbette yeterli değildir, olamaz da. Bu kadar küçük bir kaynak için sektörün ve binlerce işçinin geleceğini tehlikeye atmak, akıllı hükûmetlerin başvuracağı bir yol değildir. O halde bu yola başvururken amaç, ‘yeni kaynak yaratmak’ değildir.

‘Bedelsiz Oto İthalinin’ yürürlüğe girmesiyle, devlet yerli oto başına aldığı 7 bin markı kayıp hanesine yazacak. Ayrıca, oto ithal eden gurbetçinin 50 bin markına bir yılda %10’dan 5 bin mark faiz ödeyecek. Böylelikle ithal edilen oto başına devletin 12 bin mark kaybı olacaktır. Böyle bir girişime ‘kaynak’ demek, delileri bile güldürür. Hükûmet yetkililerinin, sadece otomobil sektörünü değil, diğer sektörleri ve sanayimizi de olumsuz yönde etkileyecek bu karar için tek başlarına karar vermek

⁵⁶⁶ Türk Metal gazetesi, S.144, Ağustos-Eylül 1996, s.5.

⁵⁶⁷ Türk Metal gazetesi, S.144, Ağustos-Eylül 1996, s.4-5; Milliyet gazetesi, S.17535, 16.09.1996, s.9.

yerine, bu sektörde söz sahibi olan kişi ve kurumlarla şeffaf, katılımcı ve paylaşımcı demokrasinin kaçınılmaz gereği olarak bir araya gelmesi gerekirdi. Tek başına karar vermek, ‘ben bilirim’, ‘ben yaparım’ mantığı, Türk demokrasisinin gelişmesi önündeki en önemli engellerdir.

Refah-Yol Hükûmeti içinde yer alan bazı temsilcilerin, otomotiv sektöründe etkili ve yetkili yatırımcıların, seçimler öncesinde ve sonrasında kendi siyasi hırslarına destek vermemesi sonucu bir ‘öç alma’ duygusu içinde oldukları görülmektedir. Ama bu da yanlıştır, teamüllere aykırıdır, demokratik değildir. Eğer bir hesaplaşma olacaksa, bunun sonucunda feda edilmesi gereken, yatırımlar ve bu yatırımlarda çalışan binlerce işçinin ekmeği ve geleceği olmamalıdır. Bu, son derece ‘ilkel’ ve ‘tehlikeli’ bir yaklaşımdır.

Bedelsiz oto ithali teşebbüsüne duyduğumuz tepkinin tek önemli nedeni, yatırımların geleceği ve çalışanların istihdamının geleceği konusunda işverenle hemfikir olmamızdır. Reaksiyonlar, kendisine yanlış mücadele alanı seçen hükûmetedir. Bu kararın yürürlüğe girmesiyle, pazar kısıtlanacak ve oto fabrikalarındaki üç olan vardiya sayısı ikiye indirilecektir. Dolayısıyla ilerleyen süreçte bu vardiya sayısı belki bire ve belki de sıfıra inecektir. Yani işçiler işinden olacaktır. Bu duruma bizim sessiz kalmamızı beklemek veya kalacağımızı ummak, akıllı iktidarların beklentisi olmamalıdır. Biz, belli kişi ve grupların değil, çalıştığımız iş yerinin, tezgâhımızın, emeğimizin, ekmeğimizin, hakkımızın ve alın terimizin bekçisiyiz...

Eğer bu ülkeyi yönetenler, bu ülkeye binlerce çivi çakan, birçok yatırım yapan, eğitim, sağlık ve spor alanlarındaki yatırımlarla da ayrı bir saygınlık kazanan insanlarla ‘mücadele etmek’ istiyorlarsa, kaçak dövüşmekten vazgeçerek, koçlar gibi ortaya çıkmalı ve kozlarını paylaşmalıdır.”

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TÜRK METAL VE SOSYAL SENDİKACILIK

Türk Metal Sendikası, köklü teşkilat yapısı ve etkili sendikal faaliyetlerinin yanı sıra, sosyal sendikacılığa vermiş olduğu önemle, Türk ve dünya sendikacılığında önemli bir yere sahiptir. Üyelerini yalnızca sayısal güç olarak görmeyen Türk Metal, onların insani ihtiyaçlarına cevap vermek için mümkün olan tüm imkânları sunmayı düstur edinmiştir.

Başta eğitim faaliyetleri olmak üzere, üyelerine her türlü imkânı sunmayı hedefleyen Türk Metal, kurmuş olduğu eğitim merkezlerinde, işçi evlerinde ve 5 yıldızlı otellerde üyelerine konforlu eğitim ve konaklama hizmeti vermekte, başta büyük şehirler olmak üzere, birçok şehirde sağladığı sağlık desteğiyle de üyelerinin gönlünü kazanmaktadır.

5.1. Türk Metal ve Eğitim

Sendikacılığın amatörce yapıldığı 1950’li yıllarda, DP Hükûmeti, daha önce verdiği sözleri tutmak amacıyla, sendikalara küçük çaplı da olsa destek sağlamıştır. Sanayinin yoğun olduğu bölgelerde sendikacılık faaliyetleri artış göstermeye başlayınca, Çalışma Bakanlığı tarafından bir program çerçevesi içerisinde işçi seminerleri verilmeye başlanmış, bunlardan bir tanesi de 1958 yılında Kırıkkale’de açılmıştır. Konuya ilişkin basında çıkan haberlere göre, seminerler bir ay devam etmekte, seminere sendika üyelerinden ve işçi temsilcilerinden 35 kişi katılmaktadır. Eğitimler, Çalışma Bakanlığı tarafından gösterilen uzmanlar tarafından verilmekte ve eğitimlerde “Sendikacılık Nedir? Sendikacılığın Tarihi, Türkiye ve Avrupa

Sendikacılığı, Grev, Lokavt, İş İhtilafı ve İşçi Temsilcilerinin Görevleri” gibi konulara değinilmektedir.⁵⁶⁸

Türk-İş ve Türk Metal Sendikası da kuruluşlarından itibaren “eğitim” kavramına büyük önem vermiş, Türk-İş’in temel ilkelerinde⁵⁶⁹ ve Türk Metal’in Ana Tüzüğünde⁵⁷⁰ eğitime verilen önem birden fazla maddeyle duyurulmuştur. Türk-İş, 1975 yılında kurulan “İşçi Eğitimi Vakfı” ile çalışanların eğitimine vermiş olduğu önemi o günlerde ortaya koymuştur. Bu konuda, Türk Metal Sendikasının yayın organında yapılan haberle vakfın kuruluş amacı, “Kabiliyetli Türk işçi çocuklarına tahsil boyunca yardım etmek ve onları ülkemizin gelişmesinde nazım rol oynayacak şekilde yetiştirmek” olarak açıklanmıştır. Yine aynı haberde, Türk-İş İşçi Eğitim Vakfının kuruluşuyla ilgili olarak beyanat veren Türkiye Metal-İş Federasyonu Genel Başkanı ve Türk-İş Genel Eğitim Sekreteri Kaya Özdemir vakıfla ilgili olarak şunları söylemiştir: “Kuruluşunu yaptığımız Vakfımız, kabiliyetli Türk işçi çocuklarına ilk, orta, lise, yüksek, mesleki eğitim yaptırmak suretiyle ülkemizin gelişmesinde rol oynayacak, millî kültür ve ananelerine bağlı, sağlam karakterli, her türlü görevi yüklenebilecek vasıflarda ilim, fikir, sanat ve fen adamlarının yetiştirilmesini temin edecektir. Vakıf, bu amaca ulaşmak için burslar verecek, para yardımı yapacak, ders çalışılacak, araştırma yapılacak ve yatırılacak yer temin edecektir. Bu vakfın sağlayacağı imkânlardan yararlanacak gençlerimiz, kısa bir süre sonra ülkemizin geri kalmış yörelerinde gönüllü olarak hizmet alacak ve Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde eksikliği hissedilen çeşitli branşlardaki eleman darlığı böylelikle giderilecektir...”⁵⁷¹

MKE İşçileri Sendikası’ndan Türk Metal Sendikası’na uzanan yolda genel başkanlık görevlerini başarıyla yürüten Kaya Özdemir ve Mustafa Özbek, sosyal ve ekonomik durumları sebebiyle eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kalmışlardır. Bu yüzden her ikisi de kendi dönemlerinde işçilerin ve çocuklarının eğitiminin yanı sıra sendikal eğitimlere de büyük önem vermişlerdir. Nitekim Türkiye Metal-İş Federasyonunun kurulmasıyla birlikte yapılan eğitim, bilgilendirme ve teşkilatlanma çalışmaları

⁵⁶⁸ Bizim Kırıkkale gazetesi, S.308, 28.11.1958, s.1

⁵⁶⁹ Türk-İş, Uzun Tarihçe, s.21-30.

⁵⁷⁰ <https://www.csgb.gov.tr/media/91128/turk-metal.pdf> Erişim Tarihi: 15.06.2022.

⁵⁷¹ Türk Metal gazetesi, S.4, 25.07.1975, s.1.

meyvelerini vermeye başlamış, 19-20 Aralık 1965 tarihleri arasında toplanan 2. Genel Kurula 20.000 üye sayısı ile girilmiştir.⁵⁷² MKE’de ilk sendikacılık faaliyetleri başlamasından 17 yıl sonra, işçi temsilcisi olan Mustafa Özbek de kendisini sendikacılıkla ilgili eğitimlere adanmıştır. Özbek, eğitimin önemine ve bu eğitimlerle oluşan “sağlam bilgi” sayesinde başarıya ulaşabileceğine yürekten inanmıştır. Onu profesyonel sendikacılığa taşıyan ve nihayetinde 1971 yılında sendikanın genel başkanlığına kadar yükselmesini sağlayan da liderlik vasfı, inanmışlığı ve mücadeleci ruhunun yanı sıra, sendikacılığın teorik kısmını öğrenme konusundaki çabaları olmuştur.⁵⁷³ Eğitim konusundaki hassasiyeti herkes tarafından bilinen Mustafa Özbek, üyelerinin yanı sıra eşlerinin ve çocuklarının teknolojik gelişmelere ayak uydurmaları ve dünya ile bütünleşmeleri için onlara bilgi teknolojileri ve yabancı dil eğitimi fırsatlarının sunulmasını sağlamıştır. Bu eğitimlerin yanında yurtdışında eğitim ve evli olanlar için eşleriyle birlikte tatil ortamında eğitim fırsatı, Özbek’in sendikacılığa getirdiği özel ve önemli katkılar olarak bilinmektedir.⁵⁷⁴

5.1.1. Toplu Sözleşmelerde “Eğitim Ödeneği”

Yapılan toplu iş sözleşmelerinde işçilerin çocuklarının eğitim masraflarını da mutlaka sözleşme maddelerine ekleyen Türk Metal Sendikasının bu uygulamasına birkaç örnek vermek gerekirse,

MKE ile yapılan sözleşmeye göre, Kurumun iş yerlerinde çalışan Türk Metal Sendikası üyelerinin saat ücretlerine çeşitli oranlarda zam yapılmış, ikramiyeler belirlenmiş, “Üye çocuklarından ilkokulda okuyanlara 100 lira, ortaokulda okuyanlara 150, lisede okuyanlara 200, yüksek okulda okuyanlara 400 lira yılda bir defa olmak üzere tahsil yardımı” belirlenmiştir.⁵⁷⁵

Bir başka kurum olan Sakarya Zirai Aletler Fabrikasında çalışan 1.800 Türk Metal üyesini kapsayan sözleşmeyle de çalışanların çocukları için şu kazanımlar elde edilmiştir: “İlkokulda okuyan çocuklar için yılda 200 lira, ortaokul ve lisede

⁵⁷² Polat, age., s.13.

⁵⁷³ Polat, Mustafa Özbek, s.2-3; Sönmezsoy-Aslıyüce, age., s.9; Hazır-Eroğlu, age., s.29.

⁵⁷⁴ Polat, age, s.117-119.

⁵⁷⁵ Türk Metal gazetesi, S.4, 25.07.1975, s.1.

okuyanlar için 350 lira, yüksekokulda okuyanlar için 1.500 lira tahsil yardımı yapılması kararlaştırılmıştır.”⁵⁷⁶

5.1.2. Ulusal ve Uluslararası Sendikal Eğitim

İşçi eğitimine büyük önem veren Türk Metal Sendikası, sık sık eğitim seminerleri düzenleyerek gerek yapılan işin niteliği gerekse sendikal konularda işçilerin bilinçlenmesini sağlamaktadır.

Türk Metal Sendikası Sakarya Şubesi tarafından gerçekleştirilen 1975 yılı eğitim semineri 4-6 Ağustos 1975 tarihleri arasında, sendika binasında yapılmış olup üyelere hitap eden Türk Metal Sendikası Sakarya Şubesi Başkanı Recep Demir konuşmasında şu ifadeleri kullanmıştır: “Sendikamız tarafından üç yıl içinde, 1.500 işçinin çalıştığı Adapazarı Zirai Donatım Kurumu iş yerinde çalışan işçilerin yüzde onuna üç gün süreli mesleki seminer verilmiştir. Her yıl en az 40 üyemizi bu seminerlerden geçirmeyi planlamış bulunuyoruz. Bu yılki seminerimize 36 üyemiz davet edilmiş bulunmaktadır. Seminerlerimiz sırasında mesleki, kültürel ve sendikal konularda dersler verilecektir. Bu yılki seminerimizin yapılmasında emeği geçen bütün arkadaşlarımıza özellikle Türk-İş Genel Eğitim Sekreteri Kaya Özdemir Bey’e şubemiz adına şükranlarımı sunuyorum. Seminerinizde başarılar diliyorum.” Seminerin sona ermesiyle birlikte düzenlenen törene Türk Metal Sendikası Genel Sekreteri Mustafa Özbek de katılmıştır. Tören sonunda seminere katılanlara birer sertifika verilmiştir.⁵⁷⁷

Türk Metal Sendikası Ankara Şubesi tarafından gerçekleştirilen 1975 yılı seminerlerinin birinci etabı 21-24 Ekim 1975 tarihleri arasında MKE Eğitim Salonunda yapılmış ve seminere 100 kişilik Türk Metal Sendikası üyesi katılmıştır. Bu seminerde iş hukuku, işçinin yönetime katılması, Sosyal Sigorta Mevzuatı, 274 ve 275 sayılı kanunlar ile Türk-İş ilkeleri konuları işlenmiştir. Seminerde eğitimleri Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Dr. Nermin Berki, Ankara Üniversitesi İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Öğretim Üyesi ve Akademi Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Kâmil Turan, Türk-İş Sosyal Sigorta Uzmanı Osman Nuri

⁵⁷⁶ Türk Metal gazetesi, S.11, Temmuz 1976, s.7.

⁵⁷⁷ Türk Metal gazetesi, S.5, 05.09.1975, s.8.

Tekman ve Türk-İş Eğitim Müdürü Hidayet Altınakar vermişlerdir. Seminerin ikinci etabına Kırıkkale Barut-İş Sendikası yöneticileri de misafir olarak katılmışlardır. 11-14 Kasım 1975 tarihleri yapılan bu seminer sırasında “İş Hukuku, 274 ve 275 Sayılı Kanunlar, Sosyal Sigorta Mevzuatı ve İşçinin Yönetime Katılması” konuları işlenmiştir. Bu seminerde dersleri Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Dr. Nermin Berki ile Doç. Dr. Halil Cin, Çalışma Bakanlığı Müşaviri ve Sosyal Hizmetler Akademisi Öğretim Üyesi Selahattin Turla, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Öğretim Üyesi ve Akademi Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Kâmil Turan vermişlerdir.⁵⁷⁸

Türk Metal sendikası tarafından gerçekleştirilen bazı eğitim seminerleri kısa süreli değil sürekli yapılmaktadır. Bu tür seminerlere örnek olarak, Seydişehir Merkez Şubesi tarafından pazar günleri saat 18.00’de düzenlenen işçi eğitim seminerleri verilebilir. Bu seminerlerden ilki 30 Kasım 1975 tarihinde yapılmış ve “İktisadi Demokrasi ve İşçinin Yönetime Katılması” konusu işlenmiştir. 7 Aralık 1975 tarihinde gerçekleştirilen ikinci seminerde, ‘İşçinin Ekonomik Mücadelesi ve Sendikalar’ konusuna değinilmiştir. Kurban Bayramı dolayısıyla bir hafta ara verilerek 21 Aralık 1975 tarihinde yapılan üçüncü seminerde ise “Yürürlükteki Kanunlar ve Sendikacılık” konusu işlenmiştir. Bu seminerlerin eğitimcileri de yine Ankara Üniversitesi İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi ile Ankara Üniversitesinin çeşitli fakültelerine mensup, alanında uzman öğretim elemanları olmuştur.⁵⁷⁹

Türk Metal Sendikası İstanbul Şubesi, sendikal eğitimler konusunda oldukça faal olan bir şubedir. 1982 yılında kurucu genel başkan olarak şube başkanlığına başlayan Erdoğan Aslıyüce, 1996 yılına kadar Türk Metal Sendikası İstanbul Şube Başkanlığını sürdürmüş, bu süreçte de eğitimlere ve sendikal çalışmaların anlatıldığı yayınlara devam etmiştir. Aslıyüce’nin başkanlığında sendikal eğitimlere büyük önem verilmiş, bu eğitimler akademisyenlerin ve bakanlıkların yetkililerinin eğitmeni olarak katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir.

Bu eğitimlere örnek olarak, 16-19 Nisan 1985 tarihleri arasında gerçekleştirilen seminerlerde ilk gün, Dr. Cengiz Güzey tarafından verilen “Metal İmalat Sanayisinde

⁵⁷⁸ Türk Metal gazetesi, S.7, 28.12.1975, s.8.

⁵⁷⁹ Türk Metal gazetesi, S.7, 28.12.1975, s.8.

İş Güvenliği”, ikinci gün Dr. Necmettin Aksoy tarafından verilen “İş Yerinde İş Psikolojisi”, üçüncü gün Sebahattin Dertli tarafından verilen “İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kurullarının Oluşması ve İş Yerinde Çalışması”, dördüncü ve son gün ise Dr. Gürbüz Turhan tarafından verilen “İşçi Sağlığı-İş Güvenliği ve Aile Planlaması” konuları ele alınmıştır.⁵⁸⁰

Aynı tarihler arasında verilen ikinci bir seminerin teması da “Sendika Mevzuatı” olmuştur. Bu temayla alakalı olarak verilen eğitim seminerinin ilk gününde Doç. Dr. Can Tuncay, “1475 Sayılı İş Kanunu’nun Uygulaması” başlıklı konu ele alınmıştır. İkinci gün, Doç. Dr. Öner İyirengi tarafından verilen “2821 Sayılı Sendikalar Kanunu” konulu seminerin ardından üçüncü gün “2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi ve Grev-Lokavt Kanunu’nun Uygulaması” başlıklı seminer Doç. Dr. Savaş Taşkent tarafından verilmiştir. “Sendika Mevzuatı” temalı eğitim seminerinin son gününde ise Doç. Dr. M. Demircioğlu tarafından “2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev-Lokavt Kanunu’nun Uygulanması ve Resmî Arabuluculuk” başlıklı eğitim verilmiştir.⁵⁸¹

Türk Metal’in sendikal eğitime verdiği önem, uluslararası seviyede eğitimi de içermektedir. Bu kapsamda, çeşitli ülkelerden birçok sendikayla yürütülen ortak eğitim projeleriyle çok sayıda Türk Metal üyesi yurt dışına gönderilerek sendikacılık üzerine eğitim almışlardır. Aynı proje kapsamında, iş birliği yapılan yabancı ülke sendikalarının üyeleri de Türkiye’ye gelerek, Türk sendikacılığı üzerine Türk Metal uzmanlarından eğitim almaktadırlar. Bu projeyle Rusya, Fransa, Almanya, İngiltere, Danimarka, Mısır, Tunus, Ürdün, İsrail, Kore, Japonya, Özbekistan, Tacikistan, Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan, Ukrayna, Belarus, Romanya, Moldova, Bulgaristan, Polonya gibi ülkelerin birçoğuyla karşılıklı ziyaretler ve eğitim seminerleri yapılmaktadır.⁵⁸²

Türk Metal Sendikası, Uluslararası Metal İşçileri Federasyonu (IMF) iş birliğiyle 21-24 Ocak 1992 tarihleri arasında düzenlenen “Endüstriyel İlişkiler” konulu seminere

⁵⁸⁰ Türk Metal Sendikası, Eğitim Çalışmalarımız, İstanbul Şubesi, 1985, s.10.

⁵⁸¹ Türk Metal Sendikası, age., s.12-13.

⁵⁸² Hazır-Eroğlu, age., s.239.

ev sahipliği yapmış, uzmanlar ve akademisyenlerin yanı sıra, seminere katılan şube başkanlarının görüş ve önerileri doğrultusunda yeni yol haritası çizilmiştir.⁵⁸³

Seminerin ilk gününde Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Nizamettin Aktay, “Türkiye’deki İş Yasaları ve Üzerinde Yapılması Gereken Değişiklikler” başlıklı tebliğini sunmuş, ardından IMF Eğitim Bürosu Müdürü Poul-Erik Olsen, “İşçi ve İşveren İlişkileri” konusunda sunumunu gerçekleştirmiştir. Seminerin ikinci gününde Poul-Erik Olsen, özelleştirmenin Avrupa’daki seyri hakkında bilgi verdikten sonra Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Eyüp Bedir “Özelleştirmede Konsensüs” başlıklı tebliğini sunmuştur. Seminerin üçüncü gününde ise Olsen tarafından “Dünya’daki Toplu Pazarlık Sistemi” konusunda bilgilendirme yapıldıktan sonra Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Hamid Mollamahmutoğlu, “Türkiye’de Toplu İş Sözleşmesinin Geçmişi ve Geleceği” konulu tebliğini sunmuştur. Seminerin son gününde ise seminere katılan şube başkanları çeşitli konulardaki görüş ve önerilerini açıklamıştır.⁵⁸⁴

Seminer sonunda şube başkanları tarafından kaleme alınan sonuç bildirgesinde sunulan önerilerden bazıları şunlardır:⁵⁸⁵

- İşten çıkarmalar artık işveren inisiyatifinden çıkarılmalı, bu inisiyatif tamamıyla yargıya devredilmelidir.
- Asgari ücret her yıl, işçinin eşi ve iki çocuğu da dikkate alınarak ve gelir vergisinden muaf tutularak işçiye net ödenmelidir.
- Tüm çalışanlara sendikalaşma hakkı verilmelidir. İşçilerin kıdem tazminatı hakkı korunmalı ve geliştirilmelidir. İşçilerin hizmet ilişkisinin sona erdiği tüm olaylarda işçiye kıdem tazminatı ödenmelidir.
- İvedi olarak işsizlik sigortası uygulamasına geçilmeli ve bu konuda tüm çalışanlara sendikalaşma hakkı verilmeli, bu konuda -sözgelimi- Marmara Bölgesi pilot bölge seçilerek uygulama başlatılmalıdır.

⁵⁸³ Türk Metal gazetesi, S.101, Ocak 1992, s.4-5.

⁵⁸⁴ Türk Metal gazetesi, S.101, Ocak 1992, s.5.

⁵⁸⁵ Türk Metal gazetesi, S.101, Ocak 1992, s.5.

- Yüksek Hakem Kurulunun teşekkül şekli bu kurulun adaletli olmasına imkân vermemektedir. Gerçek anlamda tarafsız olması ve hakem hüviyetine kavuşması için bu kurulun teşekkül tarzı yeniden düzenlenmelidir.
- Sendikaların politika üretme ve siyasi partileri etkileme faaliyetlerini ortadan kaldıran hükümler Anayasa'dan çıkarılmalıdır.

5.1.3. Türk Metal-MESS Ortak Eğitim Projesi

Uzun yıllar en sert sendikal mücadelenin rakip iki tarafını oluşturan Türk Metal ve MESS, sistem içinde sahip oldukları yerin önemine yakışır bir şekilde yeni bir projeye imza atmışlardır. “Işıklı Bir Gelecek İçin El Ele” sloganıyla bilinen projenin hedef kitlesi, metal işkolunda MESS’e bağlı iş yerlerinde çalışan Türk Metal Sendikası üyeleri olmuştur.⁵⁸⁶

Bu projeyle ilgili yaklaşık iki yıldır görüş alışverişinde bulunan taraflar, sonuçta eğitim çalışmalarının yeri, içeriği ve zamanı konusunda mutabakata varmışlardır. Proje tanıtımı 3 Mart 2000 tarihinde İstanbul’da Lütfü Kırdar Kongre Sarayında yapılmış, Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek, burada yaptığı konuşmada, bilginin üretimde kazandığı önemin giderek arttığını belirterek, bu durumun eğitim kavramını ön plana çıkardığını ifade etmiştir. Özbek, konuşmasına şöyle devam etmiştir: “Bilgiye ulaşmanın ve ulaşılan bilgiyi ekonomik alanda kullanabilmenin yolu eğitimden geçer. İşçiler olarak bizim sahip olduğumuz işi sürdürmemiz ve refah seviyemizi artırmamız için, çalıştığımız işletmenin ayakta kalması ve daha da gelişmesi gereklidir. İnsan gücünü sadece iş hayatı öncesinde eğitmek yeterli değildir. Çünkü kullandığımız teknoloji ve araçlar öylesine hızlı bir değişim yaşıyor ki, bu gelişmenin arkasından yetişebilmek için, hizmet içi mesleki eğitim kaçınılmaz olmaktadır.” MESS Yönetim Kurulu Başkanı Erdoğan Karakoyunlu da yapmış olduğu konuşmada, ortak eğitim seminerlerinin örnek bir proje olduğunu ve projenin hayata geçirilmesinin önemine değinmiştir. Türk Metal ile MESS’in, ortaya koyduğu Ortak Eğitim Projesi çerçevesindeki eğitim seminerleri 11 Nisan 2000 tarihinde başlamış, 75 kişilik gruplar hâlinde planlanan ve uygulamaya konulan program, MESS Eğitim Vakfının Gebze Teknoloji Eğitim Merkezi’nde gerçekleşmiştir.

⁵⁸⁶ Türk Metal dergisi, S.10, Mart 2000, s.7.

Seminerlerde “Genel Ekonomi, İnsan İlişkileri, İletişim, Toplam Kalite Yönetimi, Uzlaşma Teknikleri ve Değişen Çağda Değişen Endüstri İlişkileri” konularında eğitimler verilmiştir. İlk bölümünde 700 Türk Metal üyesinin eğitimden geçtiği proje, Ankara Büyük Anadolu Otel’de yapılmış ve toplamda 80 bin Türk Metal üyesi eğitimden faydalanmıştır. Proje masraflarının Türk Metal ve MESS ortaklığıyla karşılandığı seminerlerde birinci etapta iş yeri temsilcileri, ikinci etapta iş yeri temsilci yardımcıları ve vasıflı işçiler, üçüncü etapta yarı vasıflı işçiler, dördüncü etapta vasıfsız işçiler eğitim almışlardır.⁵⁸⁷

Türk Metal-MESS Ortak Eğitim Projesi, 2005 yılından itibaren düzenlenerek yaz aylarında eşli eğitime dönüştürülmüş ve eğitimler MESS dışı iş yerlerini de kapsayacak şekilde hâle getirilmiştir. Hâlen devam eden eğitim programları arasına, MESS ile ortak olarak yürütülen faaliyetlerinin yanı sıra üyelerin bilgi, yetenek ve becerileriyle yaşam standartlarını artırmaya yönelik eğitim faaliyetlerine de hız verilmiştir. Bu çerçevede yürütülen eğitim programları arasında MESS ile beraber yürütülen Ortak Eğitim Projesi (OEP) ve Eşli Ortak Eğitim Programı Projesi (Eşli OEP) ile MKE ve Teşkilatlandırma Eğitimi yer almakta, bu eğitimlerin yanında bölgesel düzeyde eğitimler de yapılmaktadır.⁵⁸⁸

5.1.4. Eşli Eğitim Seminerleri

Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek’in 8. Olağan Genel Kurulda duyurduğu, “Temel prensibimiz, üyemizden alınan aidatı, üyemize hizmet olarak geri vermektir.” ilkesiyle birlikte ortaya çıkan yeni “sosyal faaliyet” anlayışı, Türk işçi hareketinin sadece “işçi” ile sınırlı kalmayıp işçinin eşini, çocuğunu, annesini, babasını, yani bütünüyle ailesini bu hareketin içine çekmeye teşvik etmiştir. Bu girişim neticesinde Türk işçi hareketinin gücüne güç katılmış gerek nitelik gerekse nicelik yönünden Türk işçi hareketi olumlu anlamda ülke gündemine taşınmıştır. Türk Metal Sendikası, “sosyal faaliyet anlayışını” çeşitli aktivitelerle sergilerken, sendika ve sendikacıların görevinin yalnızca sözleşme imzalamak olmadığını,

⁵⁸⁷ Türk Metal dergisi, S.10, Mart 2000, s.7-8; Hazır-Eroğlu, age., s.233-235.

⁵⁸⁸ Hazır-Eroğlu, age., s.242-244.

Çalışanların sosyal hayatlarının da sendikal faaliyetler içerisinde olması gerektiğini savunmuştur.⁵⁸⁹

Kurulduğu günden itibaren ağırlıklı olarak üyelerinin Türk-İş bünyesinde düzenlenen çok sayıda eğitim programına katılımını sağlayan Türk Metal, 2000’li yılların bilgi teknolojileri ve değişim ağı olacağını öngörerek 1990’lı yılların başından itibaren eğitim seferberliği başlatmıştır. Bu kapsamda düzenlenen seminerler Didim, Manavgat, Ankara ve Kıbrıs gibi çeşitli bölgelerde gerçekleştirilmiş, eğitimlere 10 yılda 50 binin üzerinde üye katılmıştır.⁵⁹⁰

Türk işçi hareketine yeni bir soluk getirmeyi hedeflediği faaliyetlerine ilk olarak eğitimle başlayan Türk Metal Sendikası, bu faaliyetini 12 şubesinde gerçekleştirmiştir. İlk faaliyet olarak da “üyelerin eşleriyle birlikte eğitimi” projesini başlatmış ve bu çerçevede SSK’nin Manavgat’ta bulunan eğitim tesislerinde ve Metal İşçileri Vakfının Didim’deki Eğitim Tesislerini kullanmıştır. Eğitime katılan üyelere ve sendikayla yakından tanışan eşlerine “Teşkilatlanma ve Propaganda Eğitimi” verilmiş, Türk Metal’in tarihi gelişimi anlatılmıştır. Bu faaliyet sayesinde, Türk Metal’in bu aşamaya gelmesinde büyük payı olan Genel Başkan Mustafa Özbek ve genel yönetim kurulu üyeleriyle tanışma fırsatı bulan üyeler ve eşleri, eğitim sonrası genel merkez yönetim kurulu üyelerini bölgelerine davet etmişlerdir. Bu davetleri geri çevirmeyen genel yönetim kurulu üyeleri ise davet edildikleri bölgelere gittiklerinde, üyeler ve eşlerinden oluşan büyük kalabalık gruplar tarafından karşılanmışlardır. Bu sıcaklığın ve samimiyetin oluşmasındaki temel unsur, bu projenin de temelinde yatan, yalnızca işçinin değil, tüm ailesinin Türk Metal üyesi olarak kabul edilmesi olmuştur. Nitekim 1990’lardan itibaren bu tarz faaliyetleri hızlandıran Türk Metal Sendikası, Kasım 1991’de başlatılan “Sevgi Yumağı” yemekli toplantılar serisini şubat 1992’ye kadar sürdürmüştür. Ayrıca eşli seminerler, Kıbrıs-Girne’de satın alınan yeni eğitim merkezinde 1997 yılı sonuna kadar devam etmiş, bu faaliyetten yaklaşık 20 bin üye ve eşi faydalanmıştır.⁵⁹¹

⁵⁸⁹ Hazır-Eroğlu, age., s.236.

⁵⁹⁰ Polat, Tarihe Tanıklık Edenler, s.132.

⁵⁹¹ Hazır-Eroğlu, age., s.236-238.

Türk Metal'in çeşitli kademelerinde görev alan ve "Eşli Eğitim Seminerlerinin" hayata geçirilmesinde büyük katkısı olan Özbek Karakuş, 2012 yılında kendisiyle yapılan bir röportajda sendikanın eğitim ve sosyal faaliyetlerdeki başarısıyla ilgili olarak şunları anlatmıştır: "Biz eğitim faaliyetlerini, sosyal faaliyetleri ele alırken, hep 'Biz bir aileyiz' dedik. Eğer 'Biz bir aileyiz' diyorsanız, ailenin ihtiyaçlarına cevap verecek imkânlar da sunmak zorundasınız. Bu çerçevede hayata geçirdiğimiz 'eşli kongreler' sendikal hayat içerisinde bir ilkti ve Türk Metal bunu başardı. Türk Metal delegeleri, eşleriyle birlikte kongrelere katıldılar. Eşleri kongre çalışmaları yaparken kendilerine de ülkenin tarihi ve turistik yerleri tanıtıldı, gezdirildi, çeşitli programlar uygulandı. Daha sonra eşli eğitimler başlatıldı. Eşli eğitimler KKTC'deki tesislerimizde gerçekleştirildi. Hayatında uçağa binmemiş çalışanlarımız, eşleriyle birlikte uçağa bindiler, denizi geçtiler, yavru vatan Kıbrıs'ı tanıdılar, gördüler. Tarihi, turistik yerlerini gezdiler. Orada eşlerine çalışma hayatıyla ilgili eğitimler verilirken, kendilerine de ev ekonomisi, çocuk bakımı gibi sosyal konularda dersler verildi ve büyük ilgi gördü. (...)"⁵⁹²

5.2. Metal Çocuk Arkadaş Kulübü

Türk Metal'in en büyük projelerinden biri olarak görülen "Metal Çocuk Arkadaş Kulübü" 2001 yılında kurulmuştur. Fikir babası Türk Metal Genel Başkanı Mustafa Özbek olan "Metal Çocuk Arkadaş Kulübünün" faaliyetleri, her ay düzenli olarak Türk Metal Dergisi'nde çocuklara ayrılan sayfalarla başlamıştır. Metal Çocuk Arkadaş Kulübü, ilk olarak Türk Metal Sendikasının Aralık 2000 tarihli yayın organında şu ifadelerle duyurulmuştur: "Sevgili çocuklar, hepiniz gelecek için bir ışıksınız, bir umutsunuz... Lütfen hepiniz bunun bilincinde olmaya çalışın... Bakın 21'inci yüzyılın ilk yılı geride kalıyor. Belki de biz, büyükler olarak, böylesine önemli bir başlangıçta, çok istememize rağmen, sizlere hak ettiğiniz sevinci ve mutluluğu yaşatamadık. Hiç olmazsa siz, etrafınızdaki insanlarla sevgi ve saygı çemberi kurarak, küçük ya da büyük mutluluklar yaşamaya çalışın... Çünkü mutlu olmaya, sevinmeye, gülmeye sizlerin bizden daha çok ihtiyacınız var. Ama her şeyden önce hem kendiniz için hem de Türkiye için 'Doğru ve Güzel İnsan' olmaya

⁵⁹² Polat, age., s.134-135.

çalışın. Bu konuda sizlerin avantajınız büyüklerden daha fazla... Bunu değerlendirin... Hepinize güzel günler...”⁵⁹³

Metal Çocuk Arkadaş Kulübü, 1 Nisan 2001 tarihinde Türk Metal Genel Merkezinde, kendi bürosunda faaliyete geçmiştir. Metal Çocuk Arkadaş Kulübünün ilk ve önemli faaliyeti 14-16 Ağustos 2001 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu tarihler arasında Ankara Büyük Anadolu Otelinde Metal Çocuk Kulübü üyesi olan 120 çocuk misafir edilmiştir. 15 Ağustos 2001 tarihinde, Türk Metal Sendikası Genel Merkezinde Türk sendikal hareketi tarihinde ilk defa, işçi çocuklarından oluşan “Metal Çocuk Meclisi”, birinci dönem temsilcileri toplantısı gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda Metal Çocuk Meclisi birinci dönem sözcüleri tarafından, iş güvencesinin sağlanması yolundaki istekler, kamuoyuna açıklanmıştır. Metal Çocuk Meclisi Birinci Dönem temsilcileri, daha sonra işçilerin iş güvencesine kavuşturulması yolundaki dilek ve düşüncelerini dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’e, Başbakan Bülent Ecevit’e, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan’a, Türk-İş Genel Başkanı Bayram Meral’e, TİSK Başkanı Refik Baydur’a yazdıkları birer mektupla bildirerek, bu yolda destek istemişlerdir.⁵⁹⁴

Metal Çocuk Arkadaş Kulübünün temel amacı, içinde bulundukları kısıtlı ekonomik imkânlardan dolayı yaşama alanları giderek daralmaya başlayan Türk Metal üyesi metal işçilerinin çocuklarının sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler için de bir araya gelmelerini sağlamaktır. Dostluk, barış ve kardeşlik gibi en içten duygularla “Türkiye’nin geleceği” olduğu iddiasıyla yola çıkan Metal Çocuk Arkadaş Kulübü, çağdaş, bilgili ve vatansever olmak yolunda kendisine ulu önder Mustafa Kemal Atatürk’ü ve ilkelerini rehber edinmiştir. Tamamı Türk Metal üyesi işçi çocuklarından oluşan Metal Çocuk Arkadaş Kulübü üyeleri, 2001 yılından beri sendikanın düzenlemiş olduğu birbirinden faydalı ve eğlenceli faaliyetlere katılmışlardır. Çocuk Meclisi toplantıları sayesinde Ankara’da toplanan “Metal Çocuklar” beş yıldızlı Büyük Anadolu Oteli’nde, Avrasyalı çocuklarla birlikte tatil yapma fırsatı da bulmaktadırlar. Yeni arkadaşlıkların, dostlukların oluşmasına vesile olan Metal Çocuk Kulübü, üyeleri olan Türkiye’den ve Avrasya ülkelerinden

⁵⁹³ Türk Metal dergisi, S.19, Aralık 2000, s.35.

⁵⁹⁴ Türk Metal dergisi, S.27, Ağustos 2001, s.28-31.

çocuklar için her yıl Türkiye’de ve yurt dışında geziler ve tatil imkânları sunmaktadır. Metal Çocuk Kulübü, üyesi olan çocuklar için ayrı bir de dergi hazırlamaktadır. Üç ayda bir yayımlanan Metal Çocuk dergisi, yurt içi gezileri, bilgisayar ve yabancı dil kursları, Türk Metal’in işçi çocuklarına sunmuş olduğu diğer bazı hizmetlerdir.⁵⁹⁵

Metal Çocuk Arkadaş Kulübünün geleneksel olarak her yıl toplanan Çocuk Meclisi Toplantıları kurulduğu günden beri hiç aksatılmadan yapılmaktadır. Metal Çocuk Arkadaş Kulübünün etkinlikleri, altı ayda bir toplanan Metal Çocuk Meclisi toplantısıyla sınırlı olmayıp kulübün etkinlik hedefleri arasında şunlar vardır.⁵⁹⁶

- Üyelerini yaz okullarında bir araya getirerek, onları aktivite bakımından zenginleştirmek
- Okul süreci içinde eğitim ihtiyaçları konusunda duyulan sıkıntıları gidermek
- Yurt içinde çeşitli geziler düzenleyerek, onları turistik ve tarihi yerler konusunda bilgilendirmek
- Çevre konusunda duyarlı hâle getirmek
- Sigara, alkol ve uyuşturucu karşıtı etkinlikler düzenlemek
- İş yeri gezileri düzenleyerek, anne ve babalarının çalıştıkları yerler konusunda bilgilennmelerini sağlamak
- Yurt dışındaki kardeş sendikalarla gerçekleştirilecek ortak etkinliklere katılmalarını sağlamak gibi etkinlikler...

Metal Çocuk Arkadaş Kulübünün üç ayda bir çıkardığı “Metal Çocuk” dergisi okurlar ve üyeler tarafından beğeniyle karşılanmış, ilk ve orta öğretim çağındaki üyelere hitap eden zengin içeriğiyle, Metal Çocuk dergisinin yakın gelecekte baskı adedi ve sayfa sayısı bakımından daha da zenginleştirilmesi planlanmıştır. Metal Çocuk Arkadaş Kulübü, sadece küçük yaştaki çocukların kulübü olmayıp aynı zamanda bir arkadaş kulübüdür. Herhangi bir yaş kısıtlaması yoktur. Türk Metal olarak, çocukların bu ülkenin geleceğine olan katkılarını düşünerek, kulüp üyeliğini

⁵⁹⁵ Türk Metal dergisi, S.27, Ağustos 2001, s.28-31.

⁵⁹⁶ Hazır-Eroğlu, age., s.309-310.

sadece kendi üyeleriyle kısıtlı tutmamış, annesi ve babası metal işçisi olan bütün çocuklara Metal Çocuk Arkadaş Kulübüne üye olma imkânı sağlamıştır.⁵⁹⁷

Eski genel sekreterlerden Yücel Yücel, Metal Çocuk Kulübüyle ilgili bir anısını, kendisiyle 2002’de gerçekleştirilen bir söyleşide şöyle anlatmaktadır: “Çocuk Kurultaylarını hiç unutmuyorum. Mesela Metal Çocuk Kurultayına bakan bir arkadaş vardı. Ben bir ricada bulundum kendisinden. Benim için önemliydi, bir arkadaşımın çocuğu bir yerde insan kaynakları şefiydi. Bizim Metal Çocuk Kulübü şefiydi o çocuk. ‘Beni hatırladın mı, Yücel Amca?’ dedi. ‘Yok, vallahi çıkaramadım.’ dedim. Babasının ismini söyledi. 14’ünde katılmış kurultaya. ‘Üniversite bitirdim, buraya başladım.’ dedi.”⁵⁹⁸

5.3. Türk Metal’in Üyelerine Yönelik Hizmet ve Yatırımları

Türk Metal Sendikası, 1990 yılındaki MESS Grevinin ardından bünyesinde düzenlemiş olduğu eğitim programlarını artırmıştır. Sendikal bilincin gelişmesini amaçlayan eğitim programlarını kendi bünyesindeki tesislerde vermeyi amaçlayan Türk Metal, bu hedefi doğrultusunda tesisleşmeye daha fazla önem vermiş, bu anlamdaki yatırımlarına hız vermiştir.

Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek’in, 16-18 Ekim 1992 tarihleri arasında gerçekleştirilen 8. Olağan Kongrede yapmış olduğu açıklamada söylediği, “Türk Metal Sendikasının temel ilkesi, üyeden alınan aidatın üyeye hizmet olarak iadesidir.” cümlesi Türk Metal için bir ilke hâline dönüşmüş, gelirlerinin %70’ini üyelerine hizmet ve yatırıma dönüştüren sendikada, başta genel merkez ve şube binaları olmak üzere sendikanın donatımı konusunda da hassasiyetle ilgilenilmeye başlanmıştır. Büyük şehirler başta olmak üzere, sendika şubesinin bulunduğu yerleşim birimlerine işçi evleri, sosyal tesisler, sağlık birimleri açılmasını sağlanmıştır. Ayrıca Ankara, Didim, Ereğli (Zonguldak) ve Girne’de (KKTC) hizmete açılan oteller sayesinde bir yandan Türk Metal Sendikası üyeleri konforlu eğitim merkezlerine kavuşmuş, diğer yandan da sendika üyelerine cüzi ücretlerle beş

⁵⁹⁷ Hazır-Eroğlu, age., s.310.

⁵⁹⁸ Polat, Tarihe Tanıklık Edenler, s.300.

yıldızlı tatil yapma imkânı sağlanmıştır. Hatta bu otellerde konaklayan yerli ve yabancı turistler sayesinde Türk Metal, ek gelir elde etmektedir.⁵⁹⁹

5.3.1. Genel Merkez Hizmet Binaları

Kurulduğu dönemlerde, Ankara’da Mithatpaşa Caddesi’nde kiralanın mütevazı iki dairede sendikal çalışmalarına başlayan Türk Metal Sendikasının yeni hizmet binasının inşaatına 1985 yılında Maltepe semtinde başlanmış,⁶⁰⁰ bir sonraki hizmet binası ise 1994 yılında temeli atılıp⁶⁰¹ 1997 yılında açılışı yapılan Söğütözü semtindeki bina olmuştur.⁶⁰² Ayrıca Türk Metal’in tüm şubeleri, kendi mülkleri olan binalarda hizmet vermektedir. Türk Metal Sendikası, kullandığı tüm hizmet binalarının ve tesislerinin kendi mülkü olmasının dışında, üyelerine verdiği hizmetin kalitesini yükseltmek amacıyla, Türkiye’nin dört bir yanında ve KKTC’de tesisler kurmuştur.⁶⁰³

5.3.2. Türk Metal Eğitim, Kültür ve Spor Kompleksi

Türk Metal Sendikasının 8. Olağan Genel Kurulunun yapıldığı ilk gün, 16 Ekim 1992 tarihinde, Genel Yönetim Kurulu, ileriye dönük üç yıllık çalışmaların ilki olan büyük bir projeyi başlatmıştır. Genel Kurula katılan delegelerin, eşlerinin ve misafirlerin katılımıyla, Esenboğa Havalimanı yakınlarında Haziran 1992’de satın alınan 186 bin 700 metrekarelik bir arsa⁶⁰⁴ üzerine Türk Metal Eğitim, Kültür ve Spor Kompleksi’nin temeli atılmıştır.⁶⁰⁵

Türk Metal Sendikası üyelerine, ailelerine ve onların çocuklarına her türlü hizmetin ücretsiz olarak verileceğı bu tesisten, çeşitli sebeplerle Ankara’ya gelen metal işçileri de faydalanabilecektir. Tesislerde ayrıca meslek kursu atölyeleri de düzenlenecektir. Tesislerde bulunan otel bölümünde, otel standartlarına göre daha geniş yatak odaları, dinlenme ve çalışma bölümleri yer almaktadır. Spor tesislerinde olimpik ölçülerde

⁵⁹⁹ Polat, age., s.143-144.

⁶⁰⁰ Türk Metal gazetesi, S.33, Nisan-Mayıs 1985, s.12.

⁶⁰¹ Türk Metal gazetesi, S.126, Eylül-Kasım 1994, s.2.

⁶⁰² “Bu binanın da ihtiyacı karşılayamaması üzerine 2017 yılında yıkılarak 2019 yılında yeni, modern hizmet binasında sendikal faaliyetlere başlanmıştır.” Polat, Tarihe Tanıklık Edenler, s.309.

⁶⁰³ Hazır-Eroğlu, age., s.292.

⁶⁰⁴ Türk Metal gazetesi, S.106, Haziran 1992, s.1,3.

⁶⁰⁵ Türk Metal gazetesi, S.110, Ekim 1992, s.4.

futbol, voleybol, basketbol, tenis, mini ve golf sahaları bulunmaktadır. Eğitim bölümünde konferans salonları ve kültür üniteleri bulunan kompleks ayrıca sosyal tesislere ve lokantaya da sahiptir.⁶⁰⁶

Temeli 24 Ağustos 1993 tarihinde düzenlenen törenle Başbakan Tansu Çiller tarafından atılan Türk Metal Eğitim, Kültür ve Spor Kompleksi'nin temel atma töreninde konuşan Genel Başkan Mustafa Özbek, kompleksin otel bölümünün 516 yataklı olacağını ve 1995 yılında tamamlanacağını ifade etmiştir. Özbek, tesislerin bünyesinde olimpiik havuz, bir futbol sahası ve 12 bin kişilik kapalı spor salonu bulunacağını da müjdelemiştir.⁶⁰⁷

Törende konuşan Türk-İş Genel Başkanı Bayram Meral ise, Türkiye'yi karıştırmak isteyenlerin Ermeni, Rus ve bazı komşu ülkeler olduğunu belirterek, Türkiye'nin bir taşını dahi sökmek isteyenlere Türk işçisinin çelik gömleğiyle karşı koyacağını söylemiştir.⁶⁰⁸

Başbakan Tansu Çiller de işçinin “baş tacı” olduğunu kaydederek, özelleştirmeye işçinin mağdur edilmeyeceğini, tam aksine kendi işinin sahibi olacağını savunmuştur. Devlet Bakanı Bekir Sami Dağ ise hükümetlerinin işçiye elinden gelenin en iyisini zam olarak verdiğini, tüm güçleriyle işçi haklarını korumaya çalıştıklarını belirtmiştir.⁶⁰⁹

5.3.3. Türk Metal Üniversitesi Kurma Girişimleri

Kurulduğu günden beri eğitime verdiği önemle ön plana çıkan Türk Metal Sendikası, “İşçi Üniversitesi” kurma çalışmalarını başlatmıştır. Türk Metal Sendikası Esenboğa'da kurulan, sendikaya ait “Mustafa Özbek Eğitim, Kültür ve Spor Tesislerini” en baştan bu üniversiteyi hayata geçirmek üzere planlamıştı. Ancak yasal zorunluluklar sebebiyle üniversitenin doğrudan Türk Metal'e değil, Metal İşçileri Vakfına (METVAK) bağlı olarak faaliyet göstermesi gerekmektedir. İlk etapta beş fakülte olarak öngörülen Türk Metal Üniversitesi, daha sonra toplam 14 fakülte ve yüksek okuldan oluşacaktı. Türkiye'de bir ilki gerçekleştirecek olan üniversitenin

⁶⁰⁶ Türk Metal gazetesi, S.110, Ekim 1992, s.4-5.

⁶⁰⁷ Türk Metal gazetesi, S.119, Ağustos 1993, s.1.

⁶⁰⁸ Türk Metal gazetesi, S.119, Ağustos 1993, s.4.

⁶⁰⁹ Türk Metal gazetesi, S.119, Ağustos 1993, s.4.

bünyesinde “Sendika Akademisi” de bulunacak, bu sayede üniversite eğitimi, profesyonel sendikacılar çalışma hayatına kazandırılacaktı.⁶¹⁰

Türk Metal Üniversitesinin açılması için çalışmalarını sürdüren Türk Metal, projenin fizibilite raporlarını tamamlayarak ilgili mercilere başvurusunu yapmıştır. Yüksek Öğrenim Kuruluna (YÖK) başvurusunu yapan Türk Metal, bu konuda bir kanunun Meclisten çıkması için siyasi zeminlerde ve başta Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel olmak üzere devlet makamları nezdinde yoğun bir kulis çalışması yürütmüştür. Fakat ülkenin dört bir yanında fiziki mekân ve sermaye desteği bulunmayan birçok üniversite kurulurken, son derece geniş imkânlara sahip Türk Metal Sendikasının desteğine sahip olan Türk Metal Üniversitesine YÖK tarafından izin verilmemiştir. Üniversitenin açılması konusunda kesin destek sözü veren Cumhurbaşkanı Demirel nezdinde yürütülen “tıkanıklığı aşma gayretleri” de bir sonuç vermemiş, bu yüzden Türk Metal, “işçi üniversitesi” kurma projesi, “şartların daha uygun olduğu zamanda hayata geçirilmek üzere” ertelenmiştir.⁶¹¹

5.3.4. Girne View Oteli (Mustafa Özbek Uluslararası Eğitim Merkezi-Grand Avrasya Oteli- Büyük Anadolu Girne Hotel)

Kıbrıs-Girne’de bulunan Girne View Oteli, 1992 yılının son günlerinde Türk Metal tarafından satın alınarak Uluslararası Eğitim Merkezi olarak düzenlenmiş ve 11 Nisan 1993 tarihinde hizmete açılmıştır. Olimpik havuz ve kafeterya bölümleri de 1994’te hizmete sokulan tesislerde yaklaşık 44 bin metal işçisi ve eşi eğitim almaya başlamış, bu otel uluslararası sendikal çalışmalar için yeni bir mekân olmuştur.⁶¹² Eğitim Merkezinin açılışında konuşan Türk Metal Genel Başkanı Mustafa Özbek, tesis için Girne’nin seçilmesinin, Kıbrıs Davası’na verilen önemden kaynaklandığını söylemiştir. Özbek, sözlerine devam etmiştir: “Girne’deki eğitim çalışmalarımız, üyelerimizi kültürel, KKTC’yi ise ekonomik yönden kalkındıracaktır. Artık toplu sözleşme sendikacılığının sayfaları kapanmak üzeredir. Türk Sendikacılığı, üyelerini sadece ‘tezgâh başında çalsan işçi’ olarak gören ‘Klasik Anlayış’ yerine, üyesini işiyle ve ailesiyle bir bütün olarak ele alan ‘Çağdaş Sendikacılık Anlayışını’

⁶¹⁰ Hazır-Eroğlu, age., s.294.

⁶¹¹ Hazır-Eroğlu, age., s.295.

⁶¹² Türk Metal gazetesi, S.115, Mart-Nisan 1993, s.4-5.

kabullenmek zorundadır. Bu tesislerde eskiden olduğu gibi zengin iş adamları ve eşleri değil, alın terinin ve göz nurunun sahibi emekçiler ve eşleri kalacaktır.⁶¹³ KKTC'nin haklı davasında sadece Türkiye Cumhuriyeti hükûmetinin değil, demokratik Türk sendikalarının da bulunduğunu gösterdik. Tesislerimizde eğitim görmeleri için belli sayıda Kıbrıslı sendikalara da kontenjan ayıracacağız. Tesislerimize gelecek yabancı sendikacıların pasaportlarına KKTC damgası vurulacaktır. KKTC'yi (diplomatik olarak) tanımayanlar için bu bile 'Kıbrıs Davası' konusunda bize göre önemli bir gelişmedir.”⁶¹⁴

Türk-İş Başkanı Bayram Meral konuşmasında, Türk Metal'in gerçekleştirdiği bu hizmetle sadece Türk Metal üyelerini değil, bütün Türk işçi hareketini sevindirdiğini belirterek, Türk Metal Sendikasının başarılı olmasında en önemli katkının “üyeden alınan aidatın üyeye hizmet olarak dönmesi” ilkesinin olduğunu söylemiştir. Dönemin KKTC Çalışma ve Sağlık Bakanı Ertuğrul Hasipoğlu da yaptığı konuşmada, dünyada “militarist sendikacılık” devrinin kapandığını belirterek, çağdaş sendikacılıkta verimlilik ve eğitimin daha da önem kazandığını, bunu Türkiye'deki sendikalarda görmekten büyük memnuniyet duyduklarını söylemiştir. Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanı Köksal Toptan ise yaptığı konuşmada tesisin hizmete girmesinden dolayı gurur duyduğunu belirterek, gururunun sadece bir eğitim sitesini gerçekleştirmesinin yanı sıra, bu tesise ‘uluslararası’ bir nitelik kazandırılmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Törende konuşan, dönemin KKTC Başbakanı Derviş Eroğlu, Uluslararası Eğitim Merkezi ile Türk Metal Sendikasının Girne'ye “mühür vurduğunu” belirterek “1974 Mutlu Barış Harekâtı sırasında çıkarma plajına vurulan mühür, bugün Türk Metal'in ikinci mührünü basmasıyla Girne'nin, dolayısıyla KKTC'nin kalıcılığını simgelemektedir.” diye konuşmuştur.⁶¹⁵ Tesisler, 2001 yılı başında “Grand Avrasya Otel” adıyla yeniden düzenlenerek beş yıldızlı otel haline getirilmiştir.⁶¹⁶

⁶¹³ Bu otel, dönemin ünlü ve sansasyonel iş adamı Asil Nadir'den satın alındığı için, Genel Başkan Mustafa Özbek böyle bir cümle kurmuştur.

⁶¹⁴ Türk Metal gazetesi, S.115, Mart-Nisan 1993, s.4.

⁶¹⁵ Türk Metal gazetesi, S.115, Mart-Nisan 1993, s.4.

⁶¹⁶ “Otel, 2011 yılında, Türk Metal Sendikası bünyesindeki Büyük Anadolu Oteller zincirine dâhil edilmiş, ismi de Büyük Anadolu Girne Hotel olarak değiştirilmiştir.”, <https://www.turkmetal.org.tr/tesis/buyuk-anadolu-girne-hotel> Erişim Tarihi: 12.04.2024.

5.3.5. Büyük Anadolu Oteller Zinciri⁶¹⁷

Büyük Anadolu Ankara Oteli (Anadolu Hotels Esenboğa Thermal): Türk Metal Sendikasının önemli yatırımlarından olan ‘Büyük Anadolu Ankara Oteli’, 2001 yılında hizmete açılmıştır. Ankara’nın önemli otellerinden biri olan beş yıldızlı Büyük Anadolu Ankara Oteli, 518 yatak kapasitesine sahiptir. Tesiste ayrıca 52 apart dairesi, spor salonu, konferans ve seminer salonları, balo ve sergi salonu, su parkı, atış poligonu, futbol sahası, halı saha, basketbol sahası ve diğer birçok sosyal imkân bulunmaktadır. Profesyonel otelcilik anlayışıyla işletilen Büyük Anadolu Ankara Oteli, Türk Metal üyelerinin eğitim amaçlı hizmetlerinde de kullanılmaktadır.⁶¹⁸ Otel, ilerleyen zamanda Çubuk ilçesinin Melikşah bölgesinden temin edilen termal suyu da bünyesine katarak, kaplıca turizmi hizmeti de vermeye başlamıştır.⁶¹⁹

Büyük Anadolu Didim Oteli (Büyük Anadolu Didim Resort Hotel): Türk Metal Sendikasının Didim’de bulunan kampının yer aldığı arsanın imar planları düzenlenerek 2009 yılında beş yıldızlı otel olarak hizmet vermeye başlamıştır. Tesis, 600 yatak kapasiteli olup iki adet özel daire, 18 süit odaya sahiptir. Otelde açık ve kapalı yüzme havuzu, su parkı, geleneksel Türk hamamı, Fin hamamı, sauna, jakuzi, havuz, fitness merkezi, sağlık merkezi, voleybol ve basketbol sahaları bulunmaktadır.⁶²⁰

5.3.6. Sosyal Tesisler ve İşçi Evleri

Türk Metal Sendikası bünyesinde Pendik (İstanbul), Şirinevler (İstanbul), Alsancak (İzmir), Çerkezköy (Tekirdağ), Kızılay (Ankara), Bozüyük (Bilecik), Eskişehir, Manisa, Bursa ve Kırıkkale’de bulunan sosyal tesislerin dışında yurt içinden ve yurt dışından gelen misafirlerin ağırlandığı Ankara Kızılay ve Maltepe semtlerinde “İşçi Evleri” bulunmaktadır. Bu tesisler, Türk Metal üyelerine cüzi ücretlerle dört yıldızlı otel seviyesinde hizmet vermektedir. Bu tesislerden Kızılay’da bulunan tesis, Yol-İş

⁶¹⁷ Bu başlık altında kısa tanıtları yer alan tesisler 2009 ve öncesinde hizmete açılmıştır. Türk Metal Sendikası bünyesinde, 2009 yılı sonrasında, “*Büyük Anadolu Ereğli Hotel, Büyük Anadolu Ankara Merkez Otel (Grand Mercure Hotel), Büyük Anadolu Ankara Yüksek Öğrenim Kız Öğrenci Yurdu, Büyük Anadolu İstanbul Yüksek Öğrenim Kız Öğrenci Yurdu*” hizmet vermeye başlamıştır. <https://www.turkmetal.org.tr/tesislerimiz> Erişim Tarihi: 20.06.2024.

⁶¹⁸ Hazır-Eroğlu, age., s.300.

⁶¹⁹ <https://www.turkmetal.org.tr/tesis/anadolu-hotels-esenboga-thermal> Erişim Tarihi: 12.04.2024.

⁶²⁰ Hazır-Eroğlu, age., s.300.

Sendikasının eski genel merkez binası olup Türk Metal tarafından satın alınarak 1 Ağustos 1992 tarihinde işçi evi olarak hizmete sokulmuştur. İşçi evinde 17 oda ve 37 yatak bulunmaktadır. Maltepe’de bulunan işçi evi ise 30 oda ve 60 yatak kapasitesine sahiptir. Türk Metal Sendikasının eski genel merkez binası olup 5 Mayıs 1999 tarihinde hizmete girmiştir.⁶²¹

5.3.7. Sağlık Hizmetleri

Türk Metal Sendikası genel merkezinde oluşturulan “Sağlık Hizmetleri Birimi”, sendikanın Ankara’ya sevki yapılan hasta üyelerinin ve yakınlarının sağlık hizmetlerini takip etmek için kurulmuştur. Tedavi için Ankara’ya gelen üyelerin ve yakınlarının işçi evlerinde konaklamaları ve her türlü sağlık hizmetleri bu birim tarafından takip edilmektedir. Ayrıca sendika genel merkezi ve birçok şube bünyesindeki ambulanslar da üyelerin sağlık hizmetleri için kullanılmaktadır.⁶²²

5.4. Türk Metal’in Eğitime Yönelik Bağışları

5.4.1. Afyon-Dinar ve Kırıkkale’ye Okul Bağışları

Eğitime her aşamada büyük değer veren Türk Metal Sendikası, sekiz yıllık zorunlu eğitime katkıda bulunmak amacıyla Kırıkkale ve Dinar’da okullar yaptırmıştır. Afyon’un Dinar ilçesinde meydana gelen deprem sonrasında sendika üyelerinin destek amaçlı olarak toplamış oldukları yardımlarla, Dinar ilçesinde altı derslikli bir ilköğretim okulu ve Dinar’ın Avşar köyüne üç derslikli bir ilkokul yaptırılmıştır. Dinar’daki okullar, inşaatlarının tamamlanmasının ardından 28 Ağustos 1996 tarihinde Millî Eğitim Müdürlüğüne devredilmiştir.⁶²³

Türk Metal Sendikası tarafından Kırıkkale’de 4 ay gibi kısa bir sürede yaptırılan ilköğretim okulu da 26 Ekim 1999 tarihinde Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in katıldığı bir törenle hizmete açılmıştır. Okul öğrencileri ve öğretmenlerinin de hazır bulunduğu açılışa Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in yanı sıra Millî Eğitim Bakanı Metin Bostancıoğlu, Sağlık Bakanı Osman Durmuş, Kırıkkale Valisi Behiç

⁶²¹ Hazır-Eroğlu, age., s.303.

⁶²² Hazır-Eroğlu, age., s.304.

⁶²³ Türk Metal gazetesi, S.145, Ekim 1996, s.1.

Çelik, Kırıkkale Belediye Başkanı Mustafa Pekdoğan ile Kırıkkale’de görev yapan sivil ve askerî görevliler katılmıştır.⁶²⁴

Törende konuşan Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek şunları söylemiştir:⁶²⁵

“Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin, bilgi toplumuna uyum sağlamada en önemli sorunu, nitelikli iş gücüne duyulan ihtiyaçtır. Bu açığın giderilmesi ancak okul eğitiminin yanı sıra, okul sonrası eğitime, mesleki eğitime, yüksek eğitime ve eğitimin sürekliliğine bağlıdır. Bundan dolayı, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin sağlanması, üretim ve verimliliğin artırılması, ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel alandaki yapısal dönüşümlerin gerçekleştirilmesi için Türkiye, önceliği eğitimin kalitesinin artırılmasına vermelidir.

Bilgi Toplumu İndeksi’nde 55 dünya ülkesi arasında, Türkiye’nin yeri 46’ıncı sırada olup Malezya, Romanya, Suudi Arabistan, Mısır, Çin ve Hindistan arasında yer almaktadır. 21’inci yüzyıla girerken Türkiye’nin ‘Bilgi Toplumu’ olmak yönünde yeterli gayreti göstermediği de üzülmektedir. Türkiye, bilgi toplumu olma yönünde İrlanda, İspanya, Yunanistan, Bulgaristan ve Rusya kadar bile gayretli olamamaktadır.

Ülkemizde bilim, teknoloji ve araştırma-geliştirme faaliyetlerine daha fazla yardım yapılması lazımdır. Bu konuda bireyler, kuruluşlar ve devlet olarak hepimize sorumluluk düşmektedir. Türk Millî Eğitimi’nin ihtiyaç duyduğu sekiz yıllık ilköğretim okullarının, çağın gereklerine uygun bir yapı ve anlayışla faaliyete geçmesi için kuruluşlara düşen sorumluluğun gereğini yerine getirmemiz gerektiğine inanıyoruz. Dileriz, bu okulun açılışı, ülkemizin bilgi toplumu olması sürecine bireyler, kurumlar ve devlet olarak yapmamız gereken katkılar için olumlu bir başlangıç teşkil eder.

Türk Metal olarak “Devlet, Millet, Demokrasi ve Cumhuriyet” gibi pırıl pırıl ve aydınlık dört ilkenin ışığıyla, Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’ün çizdiği yolda kararlılıkla, inançla çağdaşlığa ve aydınlığa yürüyen bir camıyız. Bu inançla

⁶²⁴ Türk Metal dergisi, S.5, Ekim 1999, s.7.

⁶²⁵ Türk Metal dergisi, S.5, Ekim 1999, s.7-8.

Mustafa Kemal Atatürk'ün 20'nci yüzyılda devletimize ve milletimize sunmuş olduğu en kıymetli armağan olan “Cumhuriyet Türkiye'sini” 21'inci yüzyıla taşıyoruz. (...)”

SONUÇ

Cumhuriyetin kurulduğu yıllardan sonra demokrasi bağlamında sistemini oturtmaya çalışan Türkiye’de sendikaların ve yakın oldukları ideolojilerin önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır. Türkiye’nin en köklü ve en büyük konfederasyonu olan Türk-İş’in kurulduğu günden itibaren tarafsız ve partilerüstü sendikal anlayışı, mevzubahis Türkiye’nin ve Türk milletinin millî menfaatleri olunca tarafsızlık tarafgirliğe dönüşmüş, taraf ise Türk milletinden ve Türkiye’den yana tavır alan siyasi görüşler olmuştur. Bu yüzden Türk-İş hiçbir zaman “devrimci, sosyalist hatta daha da ötesi anarko-sendikalist” yaklaşımlara sıcak bakmamış, bu anlayışa sahip olan sendikalara karşı mesafeli durmuştur.

Metal-İş ve Türk Metal de hemen hemen tamamen Türk-İş’in bu çizgisini takip etmiş, Türk işçisini toplumu kamplaştıran bir sınıf olarak değil, toplumu oluşturan öz parçalardan birisi olarak görmüştür. Bu düşünce yapısı sayesinde işçi tabanının her daim teveccühüne mazhar olmuştur. Çünkü yöneticilerinin ifadesiyle Türk Metal, henüz 1965 sonrasında tüm ülkeyi kargaşa ortamına sürükleyen toplumsal ve siyasi karışıklıklar dinmemişken, Türk milletini, vatanını ve devletini her şeyin üstünde tutan, Türk işçisinin dış mihraklar tarafından sömürülmesine izin vermeyeceğini ilan eden, Türk işçisinin haklarını alabilmek için hiçbir siyasi görüşe taviz vermeyeceğini vurgulayan bir sendikacılık anlayışıyla ortaya çıkmıştır. Türk Metal Sendikası, bu düşünce yapısıyla, ülkeyi kaosa sürüklemeye çalışan ideolojilerin de hedefi olmuştur. Kurulduğu günden itibaren her geçen gün daha da büyüyerek Türk ve dünya sendikacılığının en önemli temsilcilerinden birisi haline gelen Türk Metal Sendikası, sağlam altyapısını, kurulduğu günlerden itibaren göstermiş olduğu kararlı ve tavizsiz sendikacılık anlayışına borçludur. Türk Metal Sendikası, kuruluş felsefesindeki ilkelerden taviz vermemiş, bu yüzden de tabanını oluşturan işçilerin güvenini kazanmış bir sendikadır.

MKE İşçileri Sendikası’ndan Türkiye Metal-İş Federasyonuna uzanan süreçte birçok yasağa ve engellemelere rağmen mücadeleci bir sendikacılık örneği gösteren Kaya

Özdemir, Türk Metal'in bugünlere gelmesindeki önemli isimlerden birisidir. Adalet Partisinden İstanbul Milletvekili seçilmesine rağmen o günün kanunlarının da izin vermesi sayesinde, bir yandan sendikacılığa da devam eden Kaya Özdemir'in bu kararlı duruşu, Türk Metal için bir ilke hâline gelmiştir. Dönemin tüm sıkıntılarına ve yasaklamalarına rağmen sendikal mücadeleden bir an olsun geri durmayan Özdemir, nüfus olarak bir anda büyüyen Kırıkkale'nin sosyal ve yapısal gelişmesine de katkıda bulunmuş, sendika başkanlığı ve milletvekilliği sıfatlarını şehrin gelişimi için kullanmıştır. Özdemir, Ankara'nın yanı başında hızla büyüyen Kırıkkale'nin yol ve ulaşım sorununun çözümü için de mücadele vermiş, Kırıkkalelilerin günlük ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için elzem olan dönemin devlet kuruluşları, Sümerbank ve GİMA'nın hizmete açılması için de çaba göstermiştir. Çünkü Kaya Özdemir, sendikacılığı, büyük çoğunluğunu işçilerin oluşturduğu Kırıkkale'ye de hizmet olarak görmekteydi. Şehrin orta yerindeki Kaletpe'de Türk bayrağının olmamasını kendisine dert edinecek kadar vatan ve bayrak hassasiyeti taşıyan Özdemir, o bayrağın bugün dahi aynı yerde dalgalanmasına vesile olacak kadar ileri görüşlü bir sendikacıdır.

İncelendiğinde görülmektedir ki, MKE'de başlayan sendikacılık hayatı, Türk Metal Sendikasının genel başkanlığını 34 yıl boyunca yapabilecek kadar başarılarla dolu olan Mustafa Özbek, yapmış olduğu çalışmalarla sendikayı her geçen gün daha da büyütmüş yetenekli bir isimdir. Türk Metal Sendikası, "işçiden aldığı aidatı işçiye hizmet olarak sunma" düsturuyla hareket ederek, üyelerine çok kaliteli sosyal imkânlar sunan, işçi haklarını her türlü menfaatin üzerinde tutan, tüm imkânları sağlarken de devletiyle barışık olan önemli bir sosyal yapıdır.

Sendikanın kuruluş aşamasından itibaren mücadele azmini hiçbir zaman ellerinden bırakmayan yöneticilere duyulan güven, tabandaki işçi hareketini de doğru zamanda doğru hamlelerle yönlendirmesini bilmiştir. Kuruluş aşamasındaki yokluk döneminde kendi evini ipotek edip tanıdığı esnaflardan kendi hesabına borç alarak üyelerin grev harcırahlarını ve sendikanın piyasaya olan borçlarını ödeyecek kadar fedakârca bir davranış sergileyen Mustafa Özbek'in 34 yıl boyunca genel başkan seçilmesine şaşırmamak gerek.

İşçi haklarından taviz vermeyi "onursuzluk" sayan bir anlayışa sahip olan Genel Başkan Özbek, Türk Metal'in de işçi hakları konusundaki duruşunun bir özeti

gibidir. Verilen büyük mücadeleler, hatta bu mücadeleler sırasında kaybedilen canlar, Türk Metal'in konuya bakış açısını net bir şekilde ifade etmektedir. Türk Metal'in anlayışına göre, kimi zaman özel işverenlere kimi zaman da devlet kurumları adına bakanlara, başbakanlara ve cumhurbaşkanlarına karşı mücadele verilerek kazanılan haklar, işçinin alın terinin karşılığından başka bir şey değildir. Haftalar, aylar süren grevlerde üyelerini maddi ve manevi olarak mağdur etmeyen Türk Metal, o grevlerin ardından kazanılan hakların da işçilerin “analarının ak sütü gibi helal” olduğunu her fırsatta vurgulamıştır.

İşçi hakları için kimi zaman devlete bile “kafa tutmaktan” geri durmayan, başbakanı “işçi düşmanı” ilan edecek kadar gözü kara tavırlar sergileyen Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek, ekonomik kriz dönemlerinde de “yeter ki işçi çıkarılmasın” diyerek üyelerinin “iki ay maaşsız, iki ay da yarım maaşla” çalışmasını teklif edecek kadar kendisini bu işe adanmış bir sendikacıdır.

Özbek, “İşçiden alınan aidatın işçiye hizmet olarak dönmesi” anlayışını sendikalar kanunun bir maddesi gibi işlemiş, üyelerine her türlü hizmetin en kalitelisinin verilmesini sağlamıştır. Bu amaçla, Türk Metal Sendikasına üye olan işçilerin yıl içerisinde birçok kez moral ve eğitim toplantıları Ankara’da, Ereğli’de, Didim’de ve Kıbrıs’ta bulunan sendikaya ait 5 yıldızlı otellerde yapılmıştır. Dahası, Türk Metal üyesi işçiler, özel olarak bu otellerde tatil yapmak istediklerinde piyasa şartlarına göre çok daha uygun ücretler ödeyerek bu imkânlardan faydalanabilmektedirler.

Gerek Kaya Özdemir gerekse Mustafa Özbek, ailevi ve dönemin toplumsal şartlarından dolayı yarım bırakmak zorunda kaldıkları eğitim ve öğretime çok önem vermişlerdir. Özellikle Mustafa Özbek, sendikayı adeta bir eğitim yuvasına dönüştürmüş, yalnızca üyelerinin sendikal eğitimiyle değil, üye eşlerinin ve çocuklarının sosyal eğitimleriyle bizzat ilgilenmiştir. Üyelerine “eşli sendikal eğitim” imkânı sağlayarak, sendika ortamını aile içine, aileyi de sendika ortamına dâhil eden bir anlayışı getiren Özbek, bizzat kurmuş olduğu “Metal Arkadaş Çocuk Kulübü” sayesinde üye çocuklarının sosyalleşmesine katkı sağlamıştır. Teknoloji ve yabancı dil eğitimine büyük önem veren Özbek, çocukların içine kapanık değil girişimci olmaları için Çocuk Meclisi kurmuş, toplantılarda alınan kararların büyük çoğunluğunu da sendikanın yönetim anlayışına entegre etmiştir. Çocuklara yurt içi ve

yurt dışı gezi imkânları sağlayan Mustafa Özbek, Türkiye şartlarında “işçi maaşıyla” edinilmesi mümkün olamayan birçok imkân ve fırsatı üye çocuklarına sunmuştur.

Çocukların yanı sıra gençleri, özellikle de genç işçileri hiçbir zaman ihmal etmeyen Mustafa Özbek, başlatmış olduğu Genç İşçiler Kurultayları sayesinde bir araya gelen genç işçilerin sendikal eğitimlerini sağlamış, günü gelip kendi bulundukları konumlara gelecek olan genç işçilerin, genç sendikacıların bilinçli, entelektüel kültüre sahip, gelişen teknolojiye hâkim, hepsinden de öte vatansever, milliyetçi ve Atatürkçü gençler olarak yetişmeleri için projeler ortaya koymuştur.

Türkiye’de “kadın hakları savunucularının” dahi “yasak savma” babında kutlamalarla geçiştirdiği 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’nü kadın işçiler ve üye eşleri için özel ve önemli bir gün hâline getirmiştir. Özbek, 1995 yılından itibaren her yıl düzenlenen Kadın İşçiler Büyük Kurultaylarını bir yandan şölene dönüştürürken diğer yandan da uluslararası bilimsel bir sempozyum ortamında kadın haklarının ve sorunlarının konuşulup tartışıldığı bir platform hâline getirmiştir. Özellikle UAMİF temsilcisi kadınların da bu kurultaylara katılması sayesinde uluslararası düzeyde kadın işçilerin sorunları masaya yatırılmıştır. Uzmanların ve akademisyenlerin vermiş olduğu eğitimlerle bilinçlenen kadın işçilerin bizzat kendileri tarafından ortaya konulan proje, fikir ve çözüm önerilerinin birçoğu bu kurultaylar vesilesiyle hayata geçirilmiştir. Özbek, bu kurultaylarda, belli kesimlerin sömürü malzemesi hâline getirilen “kadının” hem anne hem ev hanımı hem de işçi olarak erkeklerden daha çok emek sarf eden, üreten değerler olduğunu vurgulamış, “kadın hakları” kavramını sömürü malzemesi haline getiren ama “kadınlar için yalnızca boş laf üretenlere” de en somut cevapları vermiştir.

Uluslararası Sendikalarla olan ilişkiler sayesinde yurtdışı projelere de büyük önem veren Türk Metal Sendikası yöneticileri, dünyadaki sendikal gelişmeleri büyük bir özenle ve ciddiyetle takip etmektedirler. Bizzat kurucusu oldukları UAMİF sayesinde Avrasya coğrafyasına Türk sendikacılığını tanıtan Türk Metal, üyesi olduğu “IndustriAll Küresel” ile dünyaya, “IndustriAll Avrupa” ile Avrupa’ya açılıp Türk sendikacılığında yeni gelişmelere imza atmaktadır.

Başta Türk Dünyası olmak üzere Avrasya coğrafyasıyla yakın temaslar kuran Türk Metal Sendikası, bu bölgede bir “Türk Diasporası” oluşmasına ve Türk algısının

değerini artırmasına vesile olmuştur. Özellikle Kıbrıs konusunda büyük hassasiyet taşıyan Türk Metal Sendikası, Genel Başkan Mustafa Özbek'in de bu konuda ortaya koymuş olduğu politikalarla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin birçok ülke tarafından diplomatik manada fiilen tanınmasına da vesile olmuştur. Özbek'in ifadesiyle, KKTC'yi resmen tanımayan birçok ülke sendikacısı ve devlet yöneticisi, bu toplantılar vesilesiyle KKTC'ye gelmiş ve pasaportlarına KKTC mührü basılmıştır. Kıbrıs'ta düzenlenen eğitimler, seminerler ve toplantılar sayesinde, yavru vatana giriş yapan tüm yabancı yetkililer, resmen olmasa da fiilen KKTC'yi tanımışlardır.

Tüm bu olumlu çalışmaların ve gelişmelerin yanı sıra, özellikle Türk-İş için yapılan en büyük eleştiri, kuruluş aşamasında aldığı “Amerikan desteği” olmuştur. Özellikle kuruluş aşamasında Amerikan İş Federasyonu (AFL), Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICTFU) ve Marshall Yardım Servisi, Türk-İş'in kuruluşu için açıktan maddî yardımda bulunmuşlardır. Bu yardım ve destekleri, Türk-İş Yayınları arasında çıkan “Amerikan İşçi Hareketinin Tetkiki” adlı kitabın ön sözünde anlatan Türk-İş kurucularından Seyfi Demirsoy'un bu desteğe övgü dolu ifadeler kullanması özellikle “sol” sendikalar tarafından sıklıkla eleştiri konusu olmuştur.

Dönemin siyasi ortamında solda yer almak Sovyet Rusya ve dolayısıyla Doğu Bloku taraftarı olmak anlamına geldiğinden, iki kutuplu dünyada sağda yer almak da Sovyet karşıtlığı, yani Amerikan taraftarlığı anlamına gelmekteydi. Fakat değişen dünya dengeleri, zaman içerisinde bu tür ilişkilerde de değişimlere yol açmıştır. Zira Sovyetlerin dağılmasının ardından oluşan ortamı iyi değerlendiren Mustafa Özbek, Türk Dünyasının ve 60-70'lerin dünyasında “Doğu Bloku” olarak adlandırılan “Avrasya” ülkelerinin metal işkolu sendikalarını bir araya getirerek AMİF/UAMİF gibi sürekli faal olan bir federasyonu kurmuştur. Türk Metal Sendikasının 90'lardan sonraki bu tavrı, başlangıçta üzerlerine yapışan “Amerikancı” yaftasının aksine “Anti-Amerikancı” bir çizgide seyretmiştir. Kuruluşundan itibaren sağcı bir çizgi izleyen Türk Metal, pasiflikle suçladığı ama daha sağda duran Şevket Yılmaz'ı Türk-İş başkanlığından edip daha sonra CHP milletvekili olacak kadar sosyal demokrat görüşlere sahip olan Bayram Meral'i Türk-İş Genel Başkanı olarak seçirmiştir.

Sıklıkla eleştirilere sebep olan bu duruş, Türk Metal'in görüş yelpazesine "milliyetçiliğin" yanı sıra "ulusalcılığın" da eklenmesine sebep olmuş, bir dönem karşıt görüşler olarak yaralamalara ve ölümlere sebep olan mücadelelerin verildiği CHP'liler, hatta Doğu Perinçek gibi Maoist düşüncenin Türkiye'deki taraftarları Türk Metal'in kongrelerinde, programlarında, projelerinde yer almaya başlamıştır.

Konfederasyon olarak Türk-İş'in ve üyesi Türk Metal'in eleştirildiği bir diğer önemli konu da askerî darbeler ve muhtıralar karşısındaki duruşları olmuştur. Demokrasinin askıya alındığı bu dönemlerde, her ne kadar işçi hakları için mücadelelerini sürdürmüş ve tüm olumsuzluklara rağmen "ehven-i şer" denilebilecek seviyelerde kazanımlar elde etmişlerse de darbeler ve muhtıralar karşısında destekleyici tavırları net olmuştur. 1960 Askerî Darbesinde Türk-İş; 1970 Askerî Muhtırasında, 1980 Askerî Darbesinde ve hatta kamuoyunun deyimiyle 28 Şubat Post-Modern Askerî Darbesinde hem Türk-İş hem de Türk Metal "askerden" yana tavır almıştır. Sonucunda da sendikal faaliyetlerin askıya alındığı bu dönemlerde Türk-İş'e de Türk Metal'e de "özel izin" verilerek faaliyetleri devam etmiştir.

Türk Metal için belki de en sert tavır, 90'ların sonuna doğru MKE çalışanları tarafından gösterilmiştir. Türk Metal Sendikası her ne kadar Kırıkkale'den doğmuş ve bugüne kadarki genel başkanları hep Kırıkkaleli olmuşsa da⁶²⁶ (bu yöneticilerin de her ortamda itiraf ettikleri gibi) 90'ların ortalarından itibaren Kırıkkale işçisi ihmal edilmeye başlamıştır. Sendikanın kurucu unsuru olan MKE işçilerinin rahatsızlığına ve yoğun eleştirilerine sebep olan bu durum, ekonomik şartların zorlaması ve o dönemlerde sözü verilen sözleşmelerin imzalanamaması sebebiyle, 1999 yılında MKE'de yetkiyi Hak-İş'e bağlı Öz Çelik-İş Sendikası kazanmıştır. Kamuoyunda da büyük ses getiren bu yenilgi, Mustafa Özbek başta olmak üzere Türk Metal yöneticileri arasında büyük rahatsızlığa yol açmış, ilk yetki döneminde MKE'de yetkinin yeniden Türk Metal'e geçmesi için çalışmalara başlanmıştır. Ancak 3 Kasım 2002'de iktidara gelen Ak Parti'ye yakınlığıyla bilinen Öz Çelik-İş ve bağlı olduğu konfederasyon Hak-İş, bu dönemde gücünü artırınca Türk Metal'in hesapları tutmamıştır. 28 Şubat'taki tavrı sebebiyle muhafazakâr-liberal görüşlü Ak Parti'nin "kara listesinde" olan Türk Metal, bundan sonraki yıllarda da çalışmalarını ve

⁶²⁶ Kısa bir süre genel başkanlık yapan Enver Kaya hariç...

mücadelesini sürdürmüş olsa da ancak 2008 yılında MKE’de yetkiyi tekrar kazanabilmiştir. Burada elbette Öz Çelik-İş yöneticilerinin Türk Metal yöneticileri kadar tecrübeli ve başarılı olamamaları, kendilerine tanınan 10 yıla yakın sürede MKE işçileri lehine çok fazla kazanım elde edememeleri ve Türk Metal yöneticilerinin bu yenilgiden aldıkları dersle, MKE mücadelesine çok daha sıkı sarılmaları yetkinin tekrar Türk Metal’e geçmesindeki etkenler olmuştur.

1963’ten 1973’e kadar Kaya Özdemir’in, 1973’ten 2009’a kadar Mustafa Özbek’in liderliğinde dünya sendikası haline gelen Türk Metal, 2009’dan 2024’e kadar da Pevrul Kavlak’ın modern sendikacılık atılımlarıyla Türkiye’nin en büyük metal işkolu sendikası olma özelliğini sürdürmektedir. 2024 yılının şubat ayında bayrağı devralan Uysal Altundağ da uzun süredir taşrada ve merkezde sendika yönetiminde görevler alarak tecrübesini artırmış bir sendikacı olarak, üstlendiği lider rolüyle Türk Metal’in gelişimine büyük katkılar sağlayabilecek bilgi, beceri ve donanıma sahiptir.

Türk Sendikacılık Tarihi’nde yerelden doğup uluslararası sendikacılıkta her geçen gün daha da önemli aşamalar kaydeden Türk Metal Sendikası hakkında yapılan bu akademik çalışma, bu alandaki farklı çalışmalara ışık tutacağı düşüncesiyle hazırlanmıştır. Bu tez, tarih biliminin metodolojik sınırlamaları kapsamında, Metal-İş’in kuruluşundan Mustafa Özbek’in görevi devrettiği 2009 yılına kadar yapılan çalışmaları içermektedir.

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

- AĞRALI, Sedat, Günümüze Kadar Belgelerle Türk Sendikacılığı, Son Telgraf Matbaası, İstanbul, 1967.
- AKTAY, Nizamettin, Sendika Hakkı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1993.
- ANONİM, Toplu Sözleşme (İktisadi Yönleriyle), SBF Yayınları, Ankara, 1965.
- ANONİM, Türkiye İktisat Kongresi, 1923-İzmir, Üçüncü Basılış, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1981.
- ANONİM, Eğitim Çalışmalarımız, Türk Metal Sendikası İstanbul Şubesi, 1985.
- ANONİM, Belgelerle Türk-İş Tarihi, C.1, Ankara, 1996.
- ANONİM, 50. Yılında Petrol-İş (1950-2000), Petrol-İş Yayını, İstanbul, 2000.
- ANONİM, Birlik, Mücadele ve Dayanışma ile 70 Yılın Öyküsü, Petrol-İş Yayını, İstanbul, 2020.
- BAĞCI, Hüseyin, Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1990.
- BORATAV, Korkut, Türkiye’de Devletçilik, 2. Baskı, Savaş Yayınları, Ankara, 1982.
- ÇEÇEN, Anıl, Türkiye’de Sendikacılık, Özgür İnsan Yayınları, Ankara, 1973.
- DEMİRCİOĞLU, Murat, Dünya’da İşçi Sendikacılığı, BASİSEN Yayınları, İstanbul, 1987.
- DEMOKRAT PARTİ TÜZÜK VE PROGRAM (İkinci Büyük Kongrede Kabul Edilmiştir), Doğu Matbaası, Ankara, 1949.
- DERELİ, Toker, Aydınlar Sendika Hareketi ve Endüstriyel İlişkiler Sistemi, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1975.
- DEVİRİM, Fevzi, Sendikalar Hukuku, Barış Yayınları, İzmir, 1993.
- ENGELS, Frederick, İngiliz İşçi Hareketleri, Çev.: Şemsa İlkin, Yücel Yayınevi, İstanbul, 1976.
- ERİŞÇİ, Lütfü, Türkiye’de İşçi Sınıfının Tarihi (Özet Olarak), Kutulmuş Basımevi, İstanbul, 1951.
- GÜLMEZ, Mesut, Türkiye’de Çalışma İlişkileri (1936 Öncesi), TODAİE Yayınları, Ankara, 1983.
- GÜZEL, Mehmet Şehmus, İşçi Tarihine Bakmak, TÜSTAV Yayınları, İstanbul, 2007.
- GÜZEL, Mehmet Şehmus, Türkiye’de İşçi Hareketleri 1908-1984, İmge Kitabevi, Ankara, 2016.
- HAZIR, Mecit-EROĞLU, Bekir, Yarım Asırlık Çınar, Kalkan Matbaacılık, Ankara, 2013.
- HÜR, Ayşe, Öteki Tarih 1, Profil Yayınları, 9. Baskı, İstanbul, 2014.
- IŞIKLI, Alpaslan, Sendikacılık ve Siyaset, İmge Kitabevi, 4. Baskı, Ankara, 1990.
- KARABIYIK, İlyas, Osmanlı’da Son Dönem İşçi Hareketleri, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2012.

KARLUK, Rıdvan, Türkiye Ekonomisi, Beta Yayın, 6. Baskı, İstanbul, 1999.

KEPENEK, Yakup-YENTÜRK, Nurhan, Türkiye Ekonomisi, 10. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.

KOÇ, Yıldırım, Türk-İş Neden Böyle, Nasıl Değişecek?, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1986.

KOÇ, Yıldırım, 100 Soruda Türkiye’de İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1998.

KOÇ, Yıldırım, Türk-İş Tarihinden Portreler Eski Sendikacılardan Anılar-Gözlemler (I), Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) Yayınları, II. Baskı, Ankara, 1999.

KOÇ, Yıldırım, Emek Platformu, Türk-İş Eğitim Yayınları, Ankara, 2001.

KOÇ, Yıldırım, Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

KOÇ, Yıldırım, Türkiye’de Sendikalaşma Hakkı ve Sendikaların İşleyişi, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2014.

KOÇ, Yıldırım, 150 Soruda Türkiye’de İşçi Sınıfı, Sendikalar, Toplu İş Sözleşmesi ve Grev, Vatan Partisi İşçi-Sendika Bürosu, Ankara, 2018.

KORAY, Meryem, Endüstri İlişkileri, BASİSEN Yayınları, İstanbul, 1992.

KORAY, Meryem, Sosyal Politika, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2000.

KORKUSUZ, Refik, Dünyada İşçi Sendikalarının Faaliyetleri, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2003.

KUTAL, Gülten, Türkiye’de İşçi Sendikacılığı 1960-1968, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1977.

LEFRANC, Georges-SÜLKER, Kemal, Dünyada ve Bizde Sendikacılık, Varlık Yayınları, Ankara, 1966.

MAHİROĞULLARI, Adnan, 1980 Sonrası Türk ve Fransız Sendikacılığı, Kamu-İş Yayınları, Ankara, 2000.

MAHİROĞULLARI, Adnan, Dünyada ve Türkiye’de Sendikacılık, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2011.

MAHİROĞULLARI, Adnan, Osmanlı’dan Günümüze Türk Sendikacılık Tarihi, Özlem Kitabevi, Güncellenmiş 2. Baskı, Sivas, 2017.

MAKAL, Ahmet, Türkiye’de Tek Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1920-1946, İmge Kitabevi, Ankara, 1999.

MAKAL, Ahmet, Türkiye’de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1946-1963, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2022.

ÖZ, Yavuz, Türkiye’de İşçi Sendikalarının Üst Örgütlenmesi, Öz İplik-İş Sendikası Yayınları, Ankara, 1994.

POLAT, Uğur, Mustafa Özbek: Emeğe ve Emekçiye Adanmış Bir Ömür, Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları, Ankara, 2021.

POLAT, Uğur, Tarihe Tanıklık Edenler, Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları, Ankara, 2023.

SÖNMEZSOY, Refik, Türk İşçi Hareketinde Liderler Galerisi, (Yayınevi ve Yayın Tarihi Belirtilmemiş).

SÖNMEZSOY, Refik-ASLIYÜCE, Erdoğan, Metal İşçilerinin Mücadele Tarihi, Bekaş Yayınları, İstanbul, 1989.

SÜLKER, Kemal, 100 Soruda İşçi Hareketleri, 3. Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1976.

ŞAHİN, Hüseyin, Türkiye Ekonomisi, 3. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1995.

ŞİDE, Mehmet Sadık, Çalışma Hayatı, Türk-İş ve Sendikalar, Şeker-İş Yayınları, Ankara, 2004.

TALAS, Cahit-IŞIKLI, Alpaslan-DİLİK, Sait, Türkiye’de Sendikacılık Hareketi ve TOKOL, Aysen, Türkiye’de Sendikal Hareket, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1994.

TOKOL, Aysen, Avrupa Birliği Ülkelerinde Sendikal Hareket, VİPAŞ, Bursa, 2000.

TUNÇAY, Mete, 1923 Amele Birliği, BDS Yayınevi, İstanbul, 1990.

TÜM İKTİSATÇILAR BİRLİĞİ ÇALIŞMA GRUBU, Türkiye İşçi Sınıfı ve Mücadeleleri Tarihi, Tüm İktisatçılar Birliği Yayınları, Ankara, 1976.

WEBB, Sidney-WEBB, Beatrice, The History of Trade Unionism, Longmans, Green and Co., 2nd Edition, New York and Bombay, 1896, p.1 (Çev.: Habilhan Pehlivanlı).

YILDIRIM, Kadir, Osmanlı’da İşçiler (1870-1922) Çalışma Hayatı, Örgütler, Grevler, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2013.

YORĞUN, Sayım, Dirilişin Eşiğinde Sendikalar, Yeni Eğilimler, Yeni Stratejiler, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2007.

MAKALELER

AKKAYA, Yüksel, “Korporatizmden Sendikal İdeolojiye, Milliyetçilik ve İşçi Sınıfı”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, 3. Baskı, C.4, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

ANONİM, “Matbuattan Bir Rica”, Servet-i Fünun, No.:97, 11 Eylül 1324 (24 Eylül 1908).

ANONİM, “Genel Esasları Açısından 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu”, İSO Araştırma Şubesi Bilgi Notu, İstanbul, Ocak 2013.

DERELİ, Toker, “Amerikan Tipi Sendikacılık”, Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, C.1, Kültür Bakanlığı ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, 1996.

GÜNGÖR, Fatih, “1946-1960 Döneminde Türkiye’de Sendikacılık Hareketi ve Demokrasi”, Türkiye’de Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.

GÜZEL, Mehmet Şehmus, “Tanzimat’tan Cumhuriyete İşçi Hareketi ve Grevler”, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, C.7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1982.

GÜZEL, Mehmet Şehmus, “İlk Grev”, Tarih ve Toplum, S.119, Kasım 1993.

GÜZEL, Mehmet Şehmus, “Cumhuriyet Türkiye’sinde İşçi Hareketleri”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.

IŞIKLI, Alpaslan, “Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi Açısından Türkiye İşçi Hareketinin Özgün Yanları”, Türkiye’de Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.

IŞIKLI, Alpaslan, “Cumhuriyet Dönemi’nde Türk Sendikacılığı”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.

KARAKIŞLA, Yavuz Selim, “Osmanlı Sanayi İşçisi Sınıfının Doğuşu, 1839-1923”, Osmanlı’dan Cumhuriyet Türkiye’sine İşçiler 1839-1950, Der.: Donald Quataert-Erik Jan Zürcher, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2017.

KOÇAK, Mahmut Hakan, “Ellili Yıllarda Emek Rejimi ve Emek Hareketi”, Türkiye’nin 1950’li Yılları, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

KUTAL, Metin, “Sendikacılık Hareketinde Önemli Bir Gelişme: Kızılcahamam Toplantısı”, İktisat ve Maliye, C. XII, S.11, Şubat 1971.

- MAHİROĞULLARI, Adnan, “Anadolu’da Sendikacılık: Sivas Örneği”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.16, S.1, İzmir, 2001.
- MAHİROĞULLARI, Adnan, “Fransa’da Sendika-Siyasi Parti İlişkileri”, Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, C.18, S.1, İstanbul, 2003.
- ORTAYLI, İlber, “Osmanlı İmparatorluğunda Sanayileşme Anlayışına Bir Örnek: Islah-ı Sanayi Komisyonu”, ODTÜ Gelişme Dergisi, Özel Sayı, Ankara, 1978.
- ÖZKAPLAN, Nurcan, “Bağımsız Sendikalar”, Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, C.1.
- ÖZTÜRK, Kenan, “Türk-İş Kurulurken Sendikalar Birliği ve ABD’li Irwing Brown”, Toplumsal Tarih, C.12, S.67, Temmuz, 1989.
- PEHLİVANLI, Habilhan-PEHLİVANLI Hamit, “Kırıkkale’de Sendikal Hareketin Öncüleri: Kaya Özdemir ve Mustafa Özbek”, Uluslararası Akademik Birikim Dergisi, C.7, S.3, Mayıs 2024.
- PEKÖZ, Suay Işık, “Kadın Uzmanların Gözünden Sendikacılık: Türk Metal Sendikası Örneği”, Karatahta/İş Yazıları Dergisi, S.20, Ağustos 2021.
- SOYASLAN, Doğan, “Anayasa’nın Ceza Normları Tarafından Korunması-TCK’nin 146. Maddesi”, Anayasa Yargısı Dergisi, C.10, 1993.
- SÜLKER, Kemal, “Türkiye’de İşçi Konfederasyonlarının Kuruluş ve Görevleri”, Sosyal Siyaset Konferansları, XX. Kitap, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1969.
- TOKOL, Aysen, “Sosyal Politikanın Tarafları”, Sosyal Politika, Editör: Aysen Tokol, Yusuf Alper, Dora Yayınları, Bursa, 2011.
- TOPRAK, Zafer, “Osmanlı’dan Cumhuriyet Türkiye’sine Sendikal Gelişmeler: İstanbul Umum Deniz ve Maden Kömürü Tahmil ve Tahliye Amele Cemiyeti”, Toplum ve Bilim, S.40, İstanbul, 1988.
- TOPRAK, Zafer, “Amele-i Osmanî Cemiyeti”, Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.1, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993.
- TUNA, Orhan, “Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun Teşekkülü”, İktisat Fakültesi Mecmuası, C.12, No.:3-4, İstanbul, 1952.
- ÜNSAL, Engin, “Histadrut”, Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, C.1, Kültür Bakanlığı ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, 1996.
- ÜNSAL, Engin, “Partilerüstü Politika”, Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, C.2, Kültür Bakanlığı ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, 1996.
- VARDAĞLI, Tutku, “1908’e Giden Yolda İşçi Hareketleri: Selanik Vilayeti Tütün İşçileri”, Düne Bakarak Bugünü Anlamak, 2008’den 1908’e Bakmak, Tarem Yayınları, İstanbul, 2009.
- YİCİ, Özkal, “Türk Sendikacılığında Sosyal Demokrasi Hareketi”, Sosyal Siyaset Konferansları, XXIV. Kitap, İstanbul, 1972.

SÜRELİ YAYINLAR

- Bizim Kırıkkale gazetesi, S.5, 03.09.1955.
- Bizim Kırıkkale gazetesi, S.62, 29.09.1956.
- Bizim Kırıkkale gazetesi, S.79, 15.12.1956.
- Bizim Kırıkkale gazetesi, S.308, 28.11.1958.
- Cumhuriyet gazetesi, S.13439, 01.01.1962.
- Cumhuriyet gazetesi, S.13463, 25.01.1962.
- Cumhuriyet gazetesi, S.13464, 26.01.1962.

Çelikkale gazetesi, S.5, 17.08.1962.
Çelikkale gazetesi, S.9, 22.08.1962.
Çelikkale gazetesi, S.21, 05.09.1962.
Hürriyet gazetesi, 10.10.1990.
Hürriyet gazetesi, 31.05.1994.
Kırıkkale Postası gazetesi, S.48, 08.03.1954.
Kırıkkale Postası gazetesi, S.51, 02.04.1954.
Kırıkkale Postası gazetesi, S.52, 11.04.1954.
Kırıkkale Postası gazetesi, S.84, 22.09.1956.
Milliyet gazetesi, S.17535, 16.09.1996.
MKE Haberleri gazetesi, S.143, 01.08.1963.
Olay gazetesi, 14.09.1996.
Otomobil-İş dergisi, S.18, Nisan 1974.
Resmî Gazete, S.6542, 26.02.1947.
Resmî Gazete, S.11462, 24.07.1963.
Resmî Gazete, S.11769, 01.08.1964.
Resmî Gazete, S.13577, 12.08.1970.
Resmî Gazete, S.18040, 07.05.1983.
Resmî Gazete, S.19139, 19.06.1986.
Resmî Gazete, S.19830, 02.06.1988.
Resmî Gazete, S.22252, 08.04.1995.
Resmî Gazete, S.22355, 26.07.1995.
Resmî Gazete, S.23033, 28.06.1997.
Son Havadis gazetesi, S.9412, 14.07.1987.
Son Posta gazetesi, S.267, 22 Nisan 1931.
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Birleşim: 3, 29.5.1950, C.1.
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VII, Birleşim: 3, 7. VI. 1946, C.23-24.
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, Birleşim: 20.2.1947, C.4,47.
TBMM Tutanak Dergisi, İçişleri Komisyon Raporu, Dönem: VIII, S. Sayısı: 88, Esas No: 1/125, Karar No: 16, 10.II.1947.
TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: VIII, C.4, S. Sayısı: 88.
Türk Metal gazetesi, S.4, 25.07.1975.
Türk Metal gazetesi, S.5, 05.09.1975.
Türk Metal gazetesi, S.7, 28.12.1975.
Türk Metal gazetesi, S.8, 01.03.1976.
Türk Metal gazetesi, S.11, Temmuz 1976.
Türk Metal gazetesi, S.17, Aralık 1977.
Türk Metal gazetesi, S.20, Eylül 1978.
Türk Metal gazetesi, S.30, 1984.
Türk Metal gazetesi, S.33, Nisan-Mayıs 1985.
Türk Metal gazetesi, Özel Sayı, Nisan 1987.
Türk Metal gazetesi, S.50, Mayıs 1987.
Türk Metal gazetesi, S.51, Haziran 1987.
Türk Metal gazetesi, S.52, Temmuz-Ağustos 1987.
Türk Metal gazetesi, S.53, Eylül 1987.
Türk Metal gazetesi, S.54, Ekim 1987.
Türk Metal gazetesi, S.63, Eylül-Ekim, 1988.
Türk Metal gazetesi, S.101, Ocak 1992.
Türk Metal gazetesi, S.106, Haziran 1992.

Türk Metal gazetesi, S.109, Eylül 1992.
Türk Metal gazetesi, S.110, Ekim 1992.
Türk Metal gazetesi, S.115, Mart-Nisan 1993.
Türk Metal gazetesi, S.119, Ağustos 1993.
Türk Metal gazetesi, S.122, Ocak-Şubat 1994.
Türk Metal gazetesi, S.124, Nisan-Temmuz 1994.
Türk Metal gazetesi, S.126, Eylül-Kasım 1994.
Türk Metal gazetesi, S.129, Şubat-Mart 1995.
Türk Metal gazetesi, S.139, Mart 1996.
Türk Metal gazetesi, S.145, Ekim 1996, s.1.
Türk Metal gazetesi, S.147, Ocak-Şubat 1997.
Türk Metal dergisi, S.1, Mayıs 1999.
Türk Metal dergisi, S.5, Ekim 1999.
Türk Metal dergisi, S.10, Mart 2000.
Türk Metal dergisi, S.19, Aralık 2000.
Türk Metal dergisi, S.22, Mart 2001.
Türk Metal dergisi, S.27, Ağustos 2001.
Türk Metal dergisi, S.34, Mart 2002.
Türk Metal dergisi, S.35, Nisan 2002.
Türk Metal dergisi, S.46, Mart 2003.
Türk Metal dergisi, S.92, Mart 2007.
Türk Metal dergisi, S.104, Mart 2008.
Türkiye İktisat Mecmuası, 17 Mart 1923, No.:12-13.
Ulus gazetesi, 18.12.1946.
Yeni Asır gazetesi, 19.10.1990.

E-KAYNAKLAR

<https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/oncelki-anayasalar/1961-anayasasi/>, Erişim: 12.05.2023.
<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turkiye-isçi-Sendikası-konfederasyonu-turkis-31-temmuz-1952/> Erişim Tarihi: 13.05.2023.
<https://www.csgb.gov.tr/media/91128/turk-metal.pdf> Erişim Tarihi: 15.06.2022.
<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yilmaz-deprem-kurbani-39096905>, Erişim Tarihi: 19.05.2023.
http://www.iemf.org/default.asp?sayfa=sayfa_detay&id=27
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2821.pdf> Erişim: 27.07.2023.
<https://www.patronlardunyasi.com/haber/ozbek-ten-iddialara-cevap/51397>, Erişim: 15.04.2024.
SEFERCİOĞLU, Necmeddin, “Kaya Özdemir”, <https://www.kavgamiz.com/orkun-dergisi/kaya-ozdemir-1593/> Erişim Tarihi: 04.03.2024.
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Kominform>, Erişim Tarihi: 11.05.2023.
TÜRK-İŞ, Uzun Tarihçe, <https://www.turkis.org.tr/wp-content/uploads/yayinlar/tarihce/index.html>, Erişim: 11.05.2023.
<https://vekillerimiz.com/vekil/kaya-ozdemir-5656/>, Erişim Tarihi: 27.05.2023.
<https://www.turkmetal.org.tr/bilgi/ilklerin-sendikasi> Erişim: 22.06.2023.
<https://www.turkmetal.org.tr/bilgi/oncelki-yonetimler> Erişim: 22.06.2023.
<https://www.turkmetal.org.tr/bilgi/ilkelerimiz> Erişim: 22.06.2023.
<https://www.turkmetal.org.tr/tesis/buyuk-anadolu-girne-hotel> Erişim Tarihi: 12.04.2024.

<https://www.turkmetal.org.tr/tesislerimiz> Erişim Tarihi: 20.06.2024.

<https://www.turkmetal.org.tr/tesis/anadolu-hotels-esenboga-thermal> Erişim Tarihi: 12.04.2024.

RAPORLAR VE YILLIKLAR

Kırıkkale Metal-İş Sendikası, 23 Haziran 1974 Olağanüstü Genel Kurulu Çalışma Raporu, Pars Matbaası, Ankara, 1974.

Türk-İş, IV. Genel Kurul İcra İdare Heyetleri İdari Mali Raporları, Ankara, 1961.

Türk-İş, 9. Genel Kurul Çalışma Raporu, Ankara, 1973.

Türk-İş, On Beşinci Genel Kurul Çalışma Raporu, Ankara, 1989.

Türk-İş, On Yedinci Genel Kurul Çalışma Raporu, Ankara, 1995.

Türk-İş, 97 Yıllığı, C.1, Ankara, 1997.

Türk Metal Sendikası, 2. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, Türk Metal Sendikası Yayınları, Ankara, 1975.

Türk Metal Sendikası, 3. Genel Kurul Çalışma Raporu, Pars Matbaacılık, Ankara, 1978.

Türk Metal Sendikası 6. Genel Kurula Sunulan Çalışma Raporu, Ankara, 1986.

YAYIMLANMAMIş TEZLER

GÜZEL, Mehmet şehmus, Türkiye’de İşçi Örgütlenmesi (1940-1950), Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara, 1983.

PEHLİVANLI, Habilhan, Türkiye’de Yerel Basın (Kırıkkale Örneği 1951-1983), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Kırıkkale, 2014.

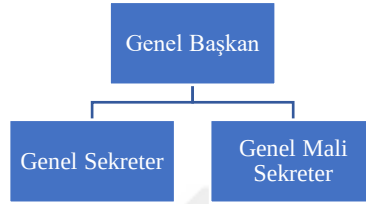
SÖZLÜKLER

Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr>

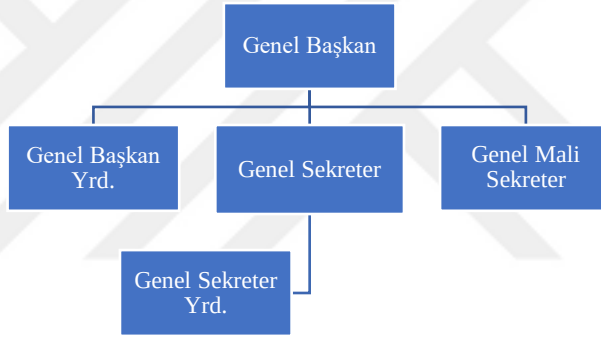
EKLER

I. METAL-İŞ VE TÜRK METAL TEŞKİLAT ŞEMALARI

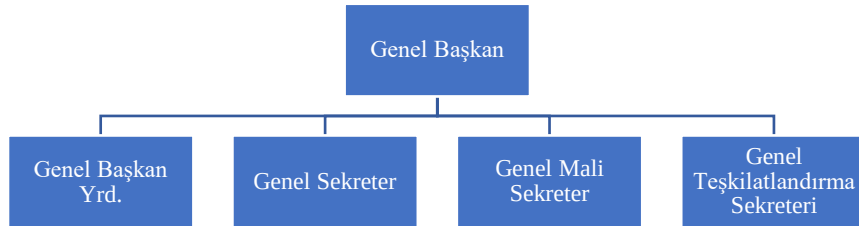
METAL-İŞ TEŞKİLAT ŞEMASI (1963-1965)

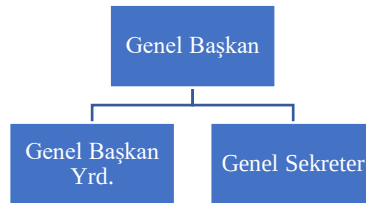
METAL-İŞ TEŞKİLAT ŞEMASI (1965-1970)

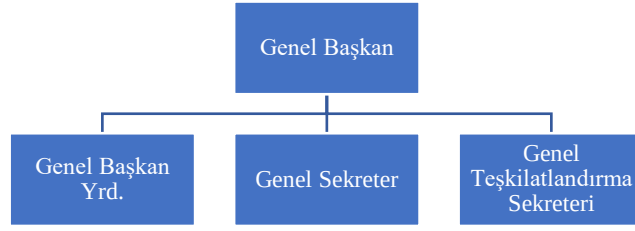
METAL-İŞ TEŞKİLAT ŞEMASI (1970-1973)

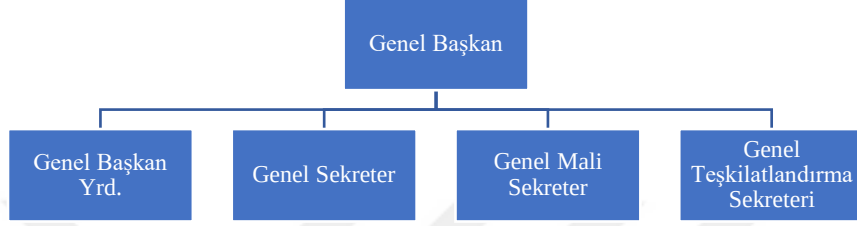
METAL-İŞ TEŞKİLAT ŞEMASI (1973)

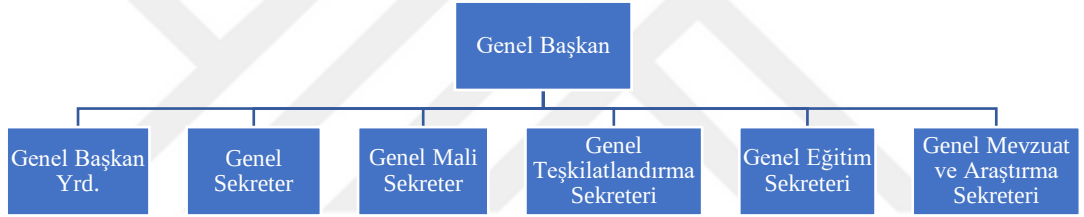
TÜRK METAL TEŞKİLAT ŞEMASI (1973-1975)

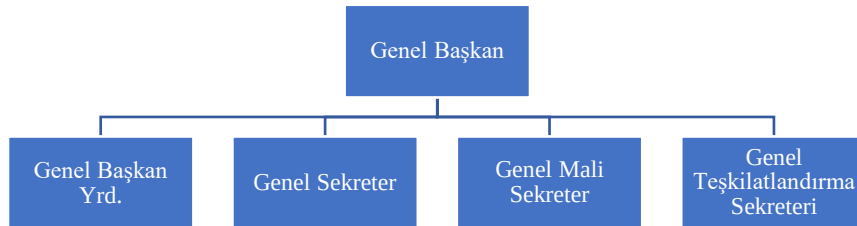
TÜRK METAL TEŞKİLAT ŞEMASI (1975-1978)

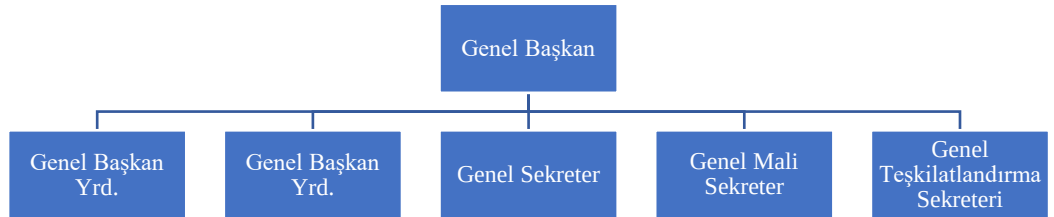
TÜRK METAL TEŞKİLAT ŞEMASI (1978-1983)

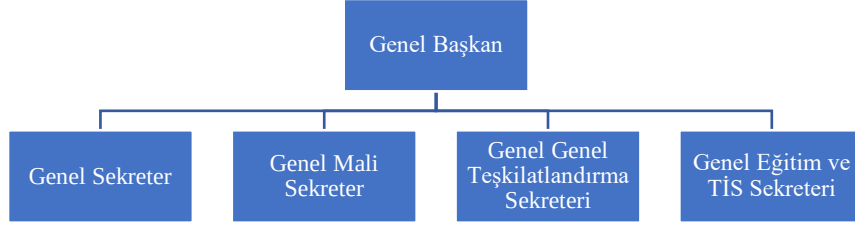
TÜRK METAL TEŞKİLAT ŞEMASI (1983-1999)

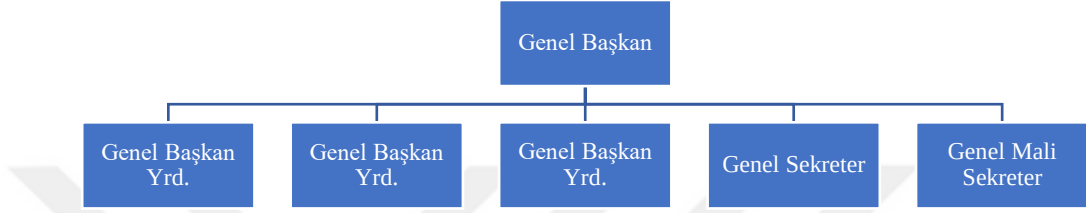
TÜRK METAL TEŞKİLAT ŞEMASI (1999-2009)

TÜRK METAL TEŞKİLAT ŞEMASI (2009-2012)

TÜRK METAL TEŞKİLAT ŞEMASI (2012-2023)

TÜRK METAL TEŞKİLAT ŞEMASI (2023-2024)

II. ÖNCEKİ YÖNETİMLER⁶²⁷

TÜRKİYE METAL-İŞ FEDERASYONU DÖNEMİ

- KURULUŞTAKİ MÜTEŞEBBİS HEYETİ
Genel Başkan Kaya Özdemir
Genel Sekreter Mustafa Patırna
Genel Mali Sekreter Veli Karakülah
 - 1. OLAĞAN GENEL KURUL (Ocak 1964)
Genel Başkan Kaya Özdemir
Genel Sekreter Mustafa Patırna
Genel Mali Sekreter Nuri Özdemir (Vefat)
Genel Mali Sekreter Tevfik Başaral
 - 2. OLAĞAN GENEL KURUL (Aralık 1965)
Genel Başkan Kaya Özdemir
Genel Sekreter Mustafa Patırna
Genel Mali Sekreter Gündüz Yazıcı (İstifa)
Genel Mali Sekreter Ali Önder
 - 3. OLAĞAN GENEL KURUL (Aralık 1965)
Genel Başkan Kaya Özdemir
Genel Başkan Yardımcısı Mustafa Patırna
Genel Sekreter Yahya Görmüş (İstifa)
Genel Mali Sekreter Raşit Çamkuşu
Genel Sekreter Yardımcısı Fehmi Işıklar
 - 4. OLAĞAN GENEL KURUL (Ocak 1970)
Genel Başkan Kaya Özdemir
Genel Başkan Yardımcısı Mustafa Patırna
Genel Sekreter Fehmi Işıklar
Genel Mali Sekreter Raşit Çamkuşu (Emekli)
Genel Mali Sekreter İdris Sağbaş
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Avni Çarsancaklı (Askerlik)
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Nerim Yula
 - 5. OLAĞAN GENEL KURUL (Ocak 1972)
Genel Başkan Enver Kaya
Genel Başkan Yardımcısı Aydın Özeren
Genel Sekreter Fehmi Işıklar
Genel Mali Sekreter Rıza Yurdakul
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Talat Akpınar
 - 6. OLAĞAN GENEL KURUL (Kasım 1973)
Genel Başkan Enver Kaya
Genel Başkan Yardımcısı Aydın Özeren
Genel Sekreter Ergül Özşahiner
- ### TÜRK METAL SENDİKASI DÖNEMİ
- 1. OLAĞAN GENEL KURULU (Kasım 1973)
Genel Başkan Enver Kaya (1974 İstifa)

⁶²⁷ <https://www.turkmetal.org.tr/bilgi/onceki-yonetimler> Erişim: 22.06.2023.

- Genel Başkan Kaya Özdemir (1975 İstifa)
Genel Başkan Yardımcısı Aydın Özeren (1974 İstifa)
Genel Sekreter Mustafa Özbek
Genel Mali Sekreter Muammer Gür
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Ergül Özşahiner
- 2. OLAĞAN GENEL KURUL (Kasım 1975)
Genel Başkan Mustafa Özbek
Genel Başkan Yardımcısı Ergül Özşahiner
Genel Sekreter Muammer Gür
Genel Mali Sekreter Vicdan Durudoğan
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Avni Çarsancaklı
 - 3. OLAĞAN GENEL KURUL (Şubat 1978)
Genel Başkan Mustafa Özbek
Genel Başkan Yardımcısı Ergül Özşahiner
Genel Sekreter Muammer Gür
Genel Mali Sekreter Recep Demir
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Avni Çarsancaklı
Genel Eğitim Sekreteri Salih Dilek
Genel Mevzuat ve Araştırma Sekreteri Ali Tatarer
 - 4. OLAĞAN GENEL KURUL (Haziran 1980)
Genel Başkan Mustafa Özbek
Genel Başkan Yardımcısı Ergül Özşahiner
Genel Sekreter İbrahim Delibaş
Genel Mali Sekreter Süleyman Erdinç
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Avni Çarsancaklı
Genel Eğitim Sekreteri Salih Dilek (İstifa)
Genel Eğitim Sekreteri İhsan Turan (Salih Dilek'in yerine)
Genel Mevzuat ve Araştırma Sekreteri Hüseyin Özdemir
 - 5. OLAĞAN GENEL KURUL (Kasım 1983)
Genel Başkan Mustafa Özbek
Genel Başkan Yardımcısı Avni Çarsancaklı (1985 Emekli)
Genel Sekreter Salih Kılıç
Genel Mali Sekreter Süleyman Erdinç
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Behzat Erdal
 - 6. OLAĞAN GENEL KURUL (Ekim 1986)
Genel Başkan Mustafa Özbek
Genel Başkan Yardımcısı İ. Hakki Süren (İstifa)
Genel Başkan Yardımcısı Behzat Erdal (06.09.1988'den itibaren.)
Genel Sekreter Salih Kılıç
Genel Mali Sekreter Süleyman Erdinç
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Behzat Erdal (16.09.1988 görev değişikliği)
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Abdurrahman Ünlü
 - 7. OLAĞAN GENEL KURUL (Ekim 1989)
Genel Başkan Mustafa Özbek
Genel Başkan Yardımcısı Behzat Erdal
Genel Sekreter Salih Kılıç
Genel Mali Sekreter Süleyman Erdinç

Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Abdurrahman Ünlü (20.10.1991 Milletvekili)

- 8. OLAĞAN GENEL KURUL (Ekim 1992)
Genel Başkan Mustafa Özbek
Genel Başkan Yardımcısı Behzat Erdal
Genel Sekreter Salih Kılıç (İstifa)
Genel Sekreter Özbek Karakuş (02.03.1993'ten itibaren)
Genel Mali Sekreter Süleyman Erdiñç
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Özbek Karakuş (02.03.1993 görev değişikliği)
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Ertan Çiçek (02.03.1993'ten itibaren)
- 9. OLAĞAN GENEL KURUL (Ekim 1995)
Genel Başkan Mustafa Özbek
Genel Başkan Yardımcısı Behzat Erdal
Genel Sekreter Özbek Karakuş
Genel Mali Sekreter Süleyman Erdiñç
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Refik Üstün
- 10. OLAĞAN GENEL KURUL (Nisan 1999)
Genel Başkan Mustafa Özbek
Genel Başkan Yardımcısı Behzat Erdal
Genel Başkan Yardımcısı Özbek Karakuş
Genel Sekreter Mecit Hazır
Genel Mali Sekreter Süleyman Erdiñç
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Yılmaz Uçar (2000 İstifa)
- 11. OLAĞAN GENEL KURUL (Nisan 2002)
Genel Başkan Mustafa Özbek
Genel Başkan Yardımcısı Sabri Özdemir
Genel Başkan Yardımcısı Mahmut Taşdemir
Genel Sekreter Pevrul Kavlak
Genel Mali Sekreter Mecit Hazır
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Muharrem Aslıyüce (İstifa)
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Yavuz Gökçe
- 12. OLAĞAN GENEL KURUL (Aralık 2005)
Genel Başkan Mustafa Özbek
Genel Başkan Yardımcısı Pevrul Kavlak
Genel Başkan Yardımcısı Mecit Hazır
Genel Sekreter Muharrem Aslıyüce
Genel Mali Sekreter Mehmet Soyupek
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Yavuz Gökçe (2006 İstifa)
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri İsmail Dursun (24.10.2007'den itibaren)
Genel Eğitim ve Sosyal İşler Sekreteri Halime Aydın
MUSTAFA ÖZBEK SONRASI DÖNEM
- 13. OLAĞAN GENEL KURUL (Nisan 2009)
Genel Başkan Pevrul Kavlak
Genel Sekreter Muharrem Aslıyüce
Genel Mali Sekreter Mehmet Soyupek
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri İsmail Dursun
Genel Eğitim ve TİS Sekreteri Yavuz Gökçe

- 14. OLAĞAN GENEL KURUL (Haziran 2012)
Genel Başkan Pevrul Kavlak
Genel Başkan Yardımcısı Muharrem Aslıyüce
Genel Başkan Yardımcısı Süleyman Yıldırım
Genel Başkan Yardımcısı Mesut Gezer
Genel Sekreter Yücel Yücel
Genel Mali Sekreter İsmail Dursun
- 15. OLAĞAN GENEL KURUL (Ağustos 2015)
Genel Başkan Pevrul Kavlak
Genel Başkan Yardımcısı Mesut Gezer
Genel Başkan Yardımcısı Yücel Yücel (2018 İstifa)
Genel Başkan Yardımcısı Yusuf Ziya Odabaş
Genel Sekreter Av. Taliphan Kıymaz
Genel Mali Sekreter Uysal Altundağ
- 16. OLAĞAN GENEL KURUL (Haziran 2019)
Genel Başkan Pevrul Kavlak
Genel Başkan Yardımcısı Yusuf Ziya Odabaş
Genel Başkan Yardımcısı Uysal Altundağ
Genel Başkan Yardımcısı Halil Faki Erdal
Genel Mali Sekreter Murat Salar
Genel Sekreter Av. Taliphan Kıymaz
- 17. OLAĞAN GENEL KURUL (Nisan 2023)
Genel Başkan Pevrul Kavlak (08.02.2024 İstifa)
Genel Başkan Uysal Altundağ (08.02.2024'ten itibaren)
Genel Başkan Yardımcısı Yusuf Ziya Odabaş
Genel Başkan Yardımcısı Uysal Altundağ (08.02.2024 görev değişikliği)
Genel Başkan Yardımcısı Mürsel Öcal
Genel Başkan Yardımcısı Mesut Erdem
Genel Sekreter Av. Taliphan Kıymaz

III. İLKLERİN SENDİKASI TÜRK METAL⁶²⁸

- Türk Metal Sendikası, üyelerinin eşleriyle birlikte katıldığı eşli eğitim programları düzenleyen ilk sendikadır.
- Türk Metal Sendikası, üyeleri, eşleri ve çocukları için “Aile Kurultayları” düzenleyen ilk sendikadır.
- Türk Metal Sendikası, tezgâh başındaki işçilerini eşleriyle birlikte yurt dışına eğitime gönderen ilk sendikadır.
- Türk Metal Sendikası, engelli üyeleri için eğitimler ve kurultaylar düzenleyen ilk sendikadır.
- Türk Metal Sendikası, üyeleri için bütün bölgelerde yabancı dil ve bilgisayar kursları açan ilk sendikadır.
- Türk Metal Sendikası, genç üyeleri için “Genç İşçiler Kurultayları” düzenleyen ilk sendikadır.
- Türk Metal Sendikası, kadın üyeleri için “Kadın İşçiler Büyük Kurultayları” düzenleyen ve geleneksel hâle getiren ilk sendikadır.
- Türk Metal Sendikası, kadın üyeleri için liderlik seminerleri düzenleyen ilk sendikadır.
- Türk Metal Sendikası, “Metal Çocuk Arkadaş Kulübü” adıyla üye çocukları için “Çocuk Meclisleri” düzenleyen ilk sendikadır.
- Türk Metal Sendikası, “İşçi Çocukları Dünya Turunda” projesiyle üye çocuklarını yurtdışındaki çocuk kamplarına gönderen ilk sendikadır.
- Türk Metal Sendikası, üniversitelerin Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü öğrencilerini bir araya getirerek “Öğrenci Kurultayları” düzenleyen ilk ve tek sendikadır.
- Türk Metal Sendikası, üyeleri için Türkiye’de ve KKTC’de sosyal tesisler yaptıran ilk sendikadır.
- Türk Metal Sendikası, üyeleri için işçi misafirhaneleri yaptıran ilk sendikadır.
- Türk Metal Sendikası, üniversite öğrencileri için öğrenci yurdu açan ilk sendikadır.
- Türk Metal Sendikası, yaptırdığı ilköğretim okullarıyla, eğitime destek veren ilk sendikadır.
- Türk Metal Sendikası üniversitelerde eğitim gören binlerce üye çocuğuna burs sağlayan ilk sendikadır.
- Türk Metal Sendikası, tüm üyelerine milyonlarca Türk Lirası değerinde eğitim yardımı yapan ilk ve tek sendikadır.
- Türk Metal Sendikası, Grup Toplu İş Sözleşmesi görüşmelerinde üyelerinin beklenti ve taleplerini sözleşme taslağına aktarabilmek için hizmet alımı yaparak yüz binlerce üyesine anket çalışması düzenleyen ilk sendikadır.

⁶²⁸ <https://www.turkmetal.org.tr/bilgi/ilklerin-sendikasi> Erişim: 22.06.2023

- Türk Metal Sendikası, salgın sürecinde üyelerinin ve ailelerinin psikolojilerini ve motivasyonlarını korumak için sosyal rehabilitasyon programları düzenleyen ilk sendikadır.
- Türk Metal Sendikası, bünyesinde, 10 milyondan fazla metal emekçisini barındıran Uluslararası Avrasya Metal İşçileri Federasyonunun kurucusudur.
- Türk Metal Sendikası, Avrupa ve Balkan ülkelerinden birçok sendikanın bir araya geldiği Avrupa-Akdeniz Metal Sanayi Sendikaları Daimî Konferansının düzenleyicisidir.
- Türk Metal Sendikası, Emek Dostları Ödül Törenleri düzenleyen ve emekçiler adına sendikal faaliyetleri sayfalarına ve ekranlarına taşıyan basın mensuplarına ve akademisyenlere Emek Dostu Ödülü takdim eden ilk sendikadır.
- Türk Metal Sendikası, yerli üretime destek amacıyla mitingler ve kampanyalar düzenleyen ilk sendikadır.
- Türk Metal Sendikası, gündemde olan mevzuat değişiklikleri ve çalışma hayatını etkileyen konular hakkında iş dünyasıyla hukuk ve akademi camialarının bir araya geldiği sempozyumlar düzenleyen ilk sendikadır.

IV. TÜRK METAL'İN İLKELERİ VE HEDEFLERİ⁶²⁹

TÜRK METAL'İN İLKELERİ

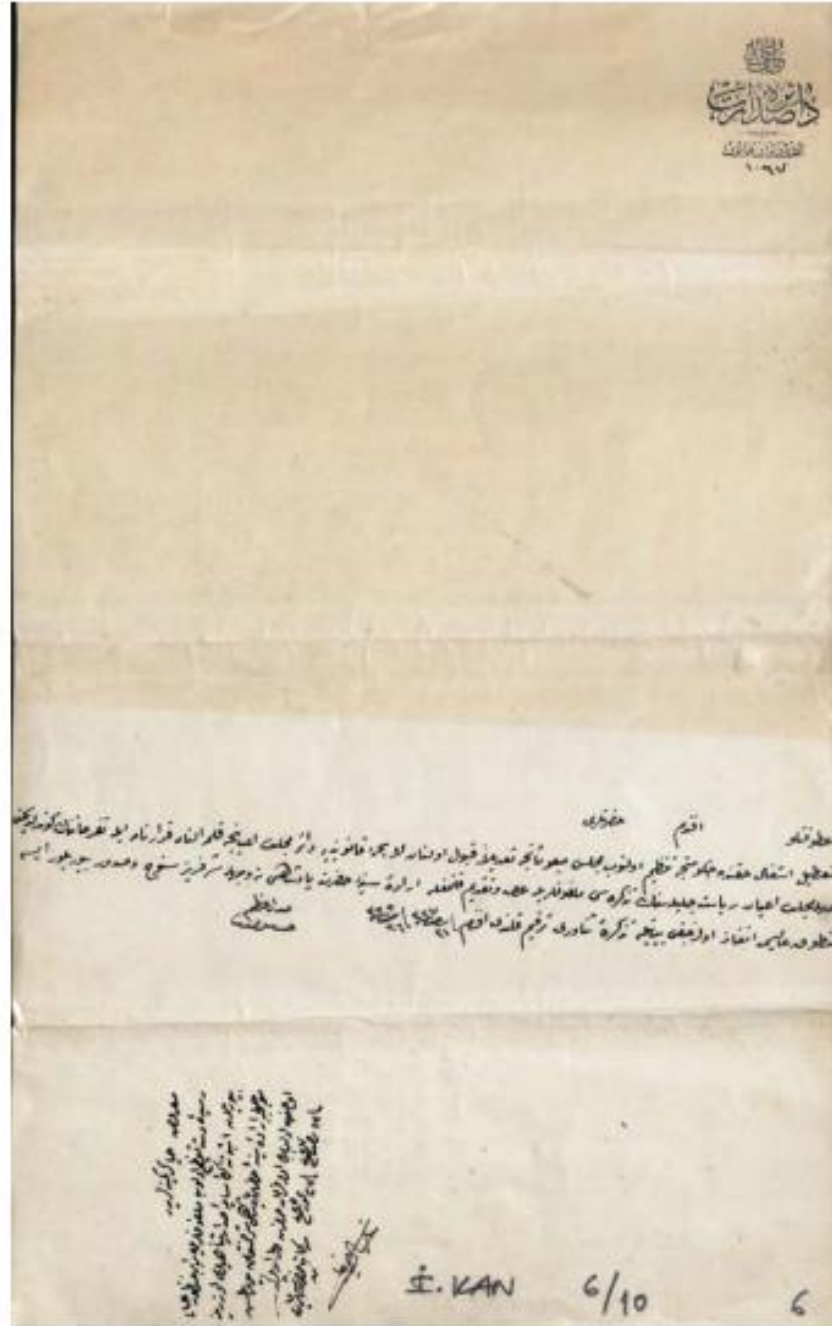
- **ANAYASAYA BAĞLILIK**
Türk Metal Sendikası, Anayasa hükümlerine bağlı demokratik bir kitle örgütüdür.
- **SOSYAL HUKUK DEVLETİ**
Türk Metal, hür ve demokratik rejimin savunucusu olup, laik ve sosyal bir hukuk devletinden yanadır.
- **BAĞIMSIZ SENDİKACILIK**
Türk Metal Sendikası, siyasi partiler ve sendikalar arasında bir ayrım ve imtiyaza yer vermeden partiler üstü “Bağımsız Sendikacılık” anlayışını savunur.
- **KATILIMCILIK, ŞEFFAFLIK VE DEMOKRASİ**
Türk Metal, sendikal yapısını, anlayışını ve işleyişini, katılımcılık, şeffaflık ve demokrasi gibi temel ilkeleri gözeterek yürütür. Türk Metal, tüm delegelerini ve temsilcilerini demokratik seçimlerle belirler.
- **EMEK İÇİN MÜCADELE**
Türk Metal Sendikası, ücret adetsizliği, gelir dengesizliği, vergi adaletsizliği, kayıt dışı ekonomi, işten çıkarmalar, işsizlik ve enflasyon gibi sosyal ve ekonomik boyutlu sorunlarla mücadele eder.
- **ÜYEDEN ALINAN AİDATIN ÜYEYE İADESİ**
Türk Metal Sendikası, üyelerinden aldığı aidatı, yine üyelerine sosyal ve kültürel hizmet olarak iade etmeyi; üyelerine, üye eş ve çocuklarına karşı yerine getirilmesi gereken bir görev olarak kabul eder.
- **SOSYAL SENDİKACILIK**
Türk Metal Sendikası, üyeleri, üye eşleri ve çocuklarının sağlıklı, bilinçli, kültürlü ve eğitilmiş bireyler olarak topluma ve ülkeye, daha yararlı olmalarını sağlamak için adımlar atar. Bu doğrultuda sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerin hayata geçirilebileceği tesis ve yatırımlar yapar.
- **DAYANIŞMADA ÖNCÜ**
Türk Metal Sendikası, başta işçiler olmak üzere, memurların, emeklilerin, çiftçi ve esnaf ve diğer sosyal kesimlerin, sorunlarının demokratik yollardan ve adaletli olarak çözüm bulması için oluşturulacak dayanışmaların içinde yer alır.
- **TESLİMİYETE YER YOK**
Türk Metal, işçi hak ve özgürlüklerini geliştirmek, toplu iş sözleşmeleriyle daha fazla hak elde etmek, çalışanlarının hukukunu ve özgürlüklerini korumak amacıyla sendikal faaliyetlerinde teslimiyetçiliğe vermez, gerektiğinde yasal ve meşru yollardan mücadele etmekten kaçınmaz.
- **UZLAŞMA VE DİYALOG**
Türk Metal Sendikası, Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve siyasi anlamda zor şartlar içinde olduğu dönemlerde, işçi ve işveren taraflarının karşılıklı anlayış içinde şartlara uygun bir yaklaşım göstermesinden ve çözüm üretmesinden yanadır.

⁶²⁹ <https://www.turkmetal.org.tr/bilgi/ilkelerimiz> Erişim: 22.06.2023

TÜRK METAL'İN HEDEFLERİ

- Türk Metal Sendikası'nın temel görüşü “Üretmek, Kazanmak ve Kazandırmaktır”.
- Türk Metal Sendikası, sadece metal işkolunda çalışan işçilerin değil, tüm işkollarında çalışan işçilerin sendikalaşması, sendikalaşma önündeki engellerin kaldırılması için anayasa ve hukuk kuralları çerçevesinde mücadelesini sürdürür.
- Türk Metal Sendikası, tüm çalışanların, eşit ve adil paylaşıma kavuştuğu kalkınmış bir ülkede yaşamasını hedefler. Bunun için çalışma yaşamında ve sosyal hayatta barış ve huzurun sağlanması için üzerine düşen her görevi yerine getirir.
- Türk Metal Sendikası, üyelerinin yaşam standardını yükselten toplu sözleşmeler imzalamayı, bu sözleşmeleri imzaladığı şekliyle uygulamayı ve uygulatmayı amaç olarak benimser, savunur ve korur.
- Türk Metal Sendikası, üyelerinin sağlıklı ve güvenli iş koşullarına, insan onuruna yaraşır bir düzeyde ücret ile verimli ve kaliteli bir üretim anlayışına kavuşması için mücadele eder.
- Türk Metal, düzenlediği çağdaş içerikli eğitim seminerleriyle, tüm üyelerinin hem kültürel gelişimlerini desteklemek hem de sendikal bilince sahip olmaları için çaba gösterir.

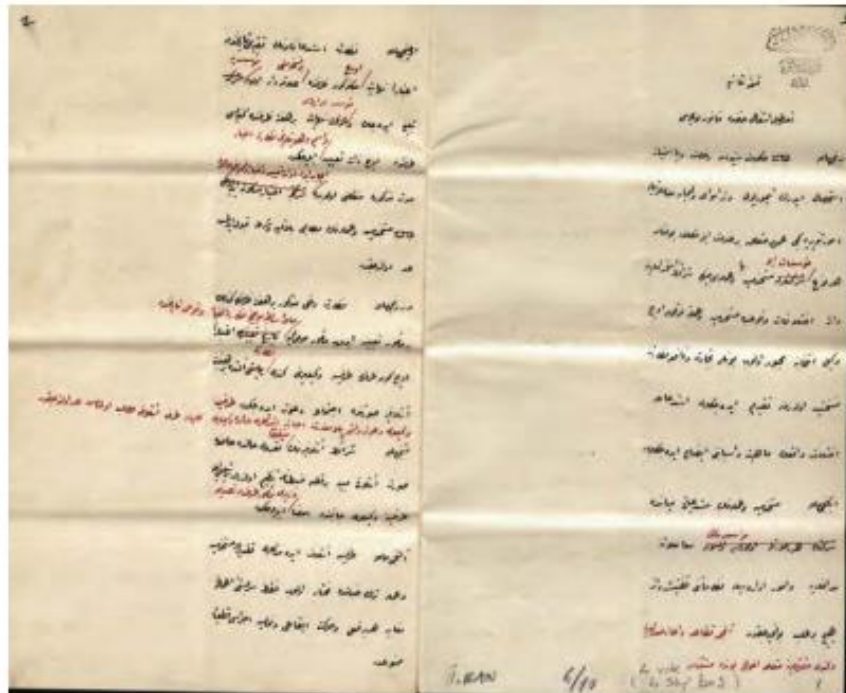
V. TA'TİL-İ EŞGÂL KANUNU HAKKINDA BELGELER

Ta'til-i Eşgâl Kanununun kabulüne dair 9 Ağustos 1909 tarihli irâde.- BOA. İ. KAN. 6 10.

Ta'til-i Eşgâl Hakkında Kânûn-ı Muvakkat, 8 Ekim 1908-BOA. DH. MKT. 263112.

Ta'til-i Eşgâl Cemiyetleri Hakkında Kanûn-ı Muvakkat'ın tashihi ile ortaya çıkan 1909 Ta'til-i Eşgâl Kanunu metninin ilk 6 maddesini gösteren irâde.- BOA. İ. KAN. 6 10.

VI. FOTOĞRAFLARLA TÜRK METAL SENDİKASI⁶³⁰

Kırıkkale Metal-İş Sendikası Logo

Türk Metal Sendikası Logo

Dönemin Çalışma Bakanı Bülent Ecevit, Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy ve Türkiye Metal-İş Federasyonu Genel Başkanı Kaya Özdemir, MKE ile gerçekleştirilen toplu iş sözleşmesi imza töreni. (1964)

⁶³⁰ Uğur Polat, Tarihe Tanıklık Eden Fotoğraflar, Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları, Ankara, 2023; Habilhan Pehlivanlı, Kişisel Albümü.

Federasyon döneminde Karadeniz Ereğli’de görev yapan sendika yöneticileri ve iş yeri temsilcileri. (1964)

Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç, Erdemir Grevinde grev gözcüsü... (1969)

Türk-İş Genel Eğitim Sekreterliği görevini altı dönem yürüten Kaya Özdemir (1974)

Çalışma Bakanı Bülent Ecevit, MKE işçileri için imzalanan toplu iş sözleşmesi imza töreninde.
(1964)

Türkiye Metal-İş Federasyonu Genel Başkanı Kaya Özdemir, toplu iş sözleşmesi imza töreninde.

Federasyon döneminde Türk-İş tarafından düzenlenen eğitime katılan metal işçileri...

Türk Metal Sendikası İlk Genel Başkanı Enver Kaya (1974)

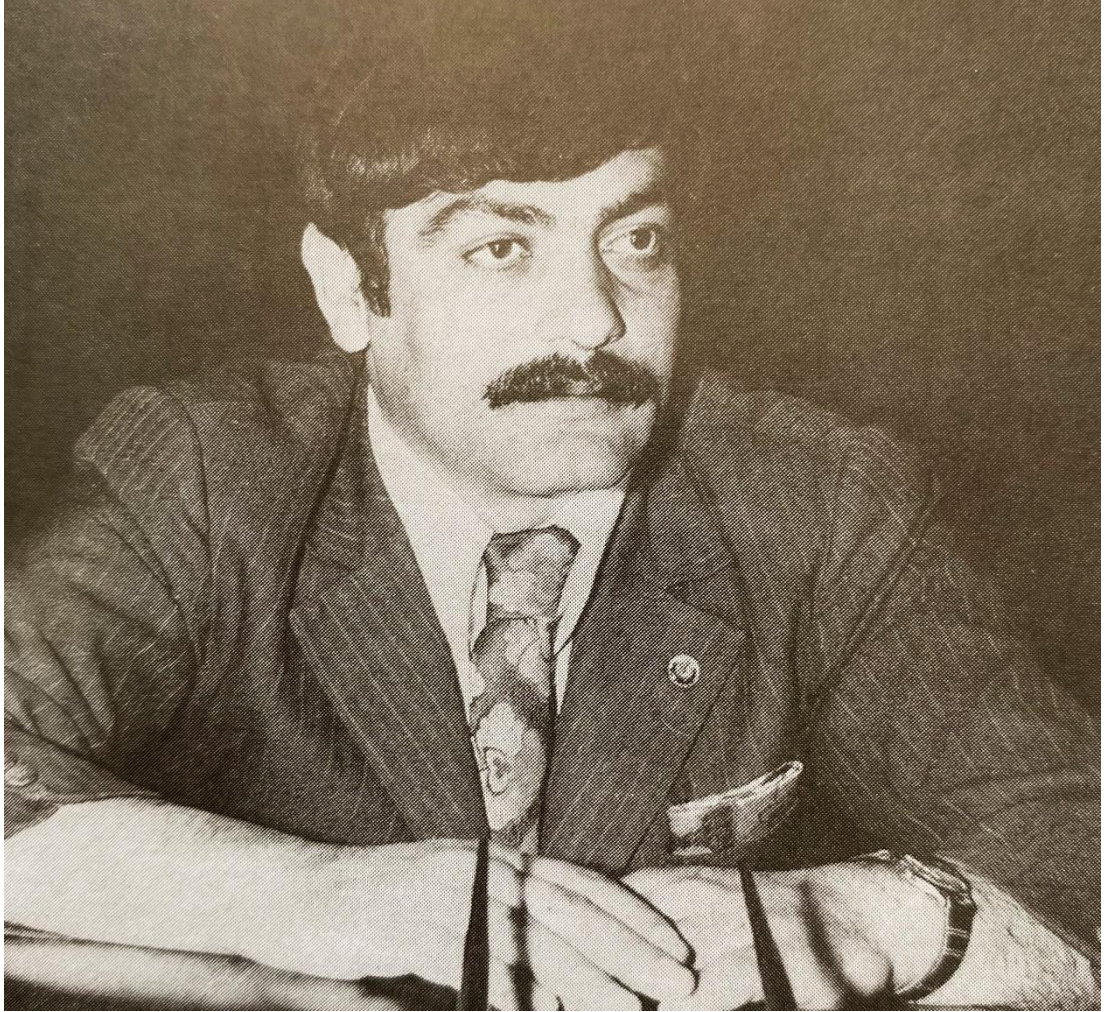
Türkiye Metal-İş Federasyonu Yönetim Kurulu Toplantısı

Genel Başkan Mustafa Özbek, Seydişehir Alüminyum işçilerine sesleniyor. (1976)

Seydişehir Alüminyum Fabrikası, grev gözcüleri... (Temmuz 1987)

Cezaevinde uğradığı saldırıda hayatını kaybeden Bursa Şube Başkanı Baki Yeşiloğlu

Seydişehir Alüminyum Tesislerinde yürütülen teşkilatlanma çalışmaları sırasında bildiri dağıtırken öldürülen Türk Metal Seydişehir Şubesi Yöneticisi Hasan Kadioğlu ve cenaze töreni...
(26 Aralık 1975)

İzmir 5. Olağan Genel Kurulunda Divan Başkanlığını Genel Başkan Mustafa Özbek yürütmüştür.
(1989)

Genel Başkan Mustafa Özbek, Türk Metal Sendikası 8. Olağan Genel Kurulu (16-18 Ekim 1992)

Marmara Bölgesi Genişletilmiş Temsilciler Meclisi Toplantısı (12 Kasım 2008)

Kenan Evren, Kaya Özdemir, Mustafa Özbek

T.C. Resmî Gazete

Kuruluş tarihi : 7 Ekim 1336 - 1920

Yönetim ve yazı işleri için Başbakanlık Neşriyat ve Müdevvenat Genel Müdürlüğüne başvurulur.	24 TEMMUZ 1963 ÇARŞAMBA	Sayı : 11462

KANUNLAR

Sendikalar Kanunu

Kanun No : 274

Kabul tarihi : 15/7/1963

İşçi ve işveren mesleki teşekkülleri

Madde 1 — 1. Sendika; birlik, federasyon ve konfederasyonlar, bu kanuna göre işçi sayılanların ve işverenlerin, müşterek iktisadi, sosyal ve kültürel menfaatlerini korumak ve geliştirmek için kurdukları mesleki teşekküllerdir.

2. Yukarıdaki bentte zikredilen mesleki teşekküllerin kurulması serbest ve ihtiyardır.

3. Bu teşekküllerin kuruluşunda, üyeliğinde, teşekküldeki görevlere seçilmekte veya görevlerde kullanılmakta ve teşekkül hizmetlerinden istifade eden cins, aile, renk, dil, din, mezhep, ırk, siyasi kanaat ve siyasi parti farkı gözetilemez.

İşçi sendikası üyeliği

Madde 2 — 1. Hizmet akdine göre çalışmayı veya nakliye mukavelesine göre esas itibarıyla bedeli hizmet arzı suretiyle çalışmayı yahut neşir mukavelesine göre eserini nâgire terk etmeyi meslek edimiş bulunanlar ve işçi şirket mukavelesine göre ortaklık payı olarak esas itibarıyla fiziki veya fiiki emek arzı suretiyle bir işyerinde çalışanlar - bu mukavelelerin aynı durumdaki herkesi fiilen açık olması kaydıyla - bu kanun bakımından işçi sayılırlar. Bu kanun bakımından işçi sayılan kimseler, işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakkına sahiptirler.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu madde gereğince sendika kurmak ve sendikalara üye olmak hakları ve bunların kuracakları sendikalarla bu sendikaların kuracakları birlik, federasyon ve konfederasyonların özellikleri özel kanunla düzenlenir.

Bu maddenin kapsamına girip de kooperatif şirketlerde ortak olanlar ile anonim şirket hissedarlarından herhangi bir suretle imtiyazlı hisse sahibi olmayanların işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakları saklıdır.

1. İnci fıkra kapsamına giren kimselerden Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa tabi olanlar ile Millî Savunma Bakanlığına ve İçişleri Bakanlığına bağlı Jandarma Genel Komutanlığına bağlı işyerlerinde çalışıp askerlik yükümlülüğü yerine getirmekte olanlar dışında kalanların, işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakları saklıdır.

2. Yukarıdaki bentte sayılan kimseler, çalışma durumu herhangi bir sebeple ortadan kalkmış ise, söz konusu bentteki tariflere uygun herhangi bir iş veya mesleği, daha önce, - değişik zamanlarda da olsa -

en az üç yıl süre ile yapmışlarsa, bu kanuna göre işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakkına sahiptirler.

3. İşçi teşekküllerinin yönetim kurullarında, haysiyet divanlarında ve diğer yönetim ve denetim işlerinde görev alanların, 1. inci bentde yazılı vasıfları kaybetmiş olsalar ve 2. nci bentde yazılı şartları haiz olsalar dahi, o göreve getirildikleri anda üye oldukları sendikadaki üyelik sıfatları devam eder.

4. Bu maddeye dayanarak sendika kurmak ve bu sendikalara üye olmak hakkına sahip olanlardan mevzuat veya toplu iş sözleşmesi gereğince bir işletmenin yönetim kurullarında veya benzeri kurullarda işçi temsilcisi sıfatıyla bulunanlar, bu kanun bakımından işçi vasfını muhafaza ederler.

İşveren sendikası üyeliği

Madde 3 — 1. 2. nci maddede göre işçi sendikası kurmak ve bu sendikalara üye olmak hakkına sahip kimseleri çalıştıran gerçek ve tüzel kişilere, bu kanun bakımından işveren denilir. Bu kanun bakımından işveren sayılan gerçek ve tüzel kişiler, işveren sendikası kurmak ve işveren sendikalarına üye olmak hakkına sahiptirler.

2. İşveren sayılan gerçek ve tüzel kişiler adına işletmenin bütünümlü sevk ve idareye yetkili olanlar, bu kanun bakımından işveren vekilidirler. İşveren vekilleri, bu kanun bakımından işveren sayılırlar.

3. İşveren teşekküllerinin yönetim kurullarında, haysiyet divanlarında ve diğer yönetim ve denetim işlerinde görev alanların, işveren veya işveren vekili sıfatını kaybetmiş olsalar dahi, o göreve getirildikleri anda üye oldukları sendikadaki üyelik sıfatları devam eder.

4. 2. nci maddenin 1. inci bendinin 1. inci fıkrası ile 3. üncü fıkrasında zikri geçen haller dışında, şirketlerde ortak olanlar, bu kanun bakımından her halde işveren sayılırlar.

Sendikalara üye olmak yasağı ve üyelikten doğan hakların askıda kalması

Madde 4 — 1. a) Askerî şahıslar;

b) 22. nci maddenin 2. nci bendinde yazılı idare, teşekkül, müessese ve bankalarda çalışan müfettişler ve kontrolörler ile umumî müdür yardımcısı veya buna eşit ve üst kademelerdeki görevlerde çalışanlar;

c) Din ve ibadet işlerinde çalışanlar,

2. ve 3. üncü maddelere göre sendika kuramazlar ve sendikalara üye olamazlar.

2. Askerîliği meslek edinmemiş bulunan askerî şahısların bu kanuna göre haiz bulundukları hak ve yükümler, silah altında bulundukları süre içinde askıda kalır. Ancak, bu bend hükmü, bu kimselerin üyesi oldukları sendikalara aidat ödemelerini ve 14. üncü maddenin 1. inci ben-

Bursa'daki "Duyarsız Hükümete ve Sorumsuz İşverene İhtar Mitingi."

Metal Arkadaş Çocuk Kulübü 4. Çocuk Meclisi Toplantısı (23 Nisan 2003)

Metal Arkadaş Çocuk Kulübü
Moskova Gezisi

Metal Arkadaş Çocuk Kulübü
Özbekistan Gezisi

Türk Metal-MESS Grup Toplu İş Sözleşmesi (26 Aralık 1994)

Emniyet Tamirhaneleri Toplu İş Sözleşmesi (22 Aralık 1984)

Türk Metal-MESS 1988-1990 Dönemi Toplu İş Sözleşmesi

Kadın İşçiler 10. Büyük Kurultayı Delegeleri

Kadın İşçiler 4. Büyük Kurultayı UAMİF Delegeleri (1998)

Japon Sendikacılarla...

Avrasya Metal İşçileri Federasyonu (AMİF) Kuruluşu (13 Şubat 1994)

Genç İşçiler 2. Büyük Kurultayı (18 Aralık 1994)

Türk Metal Sendikası 2. Genç İşçiler Büyük Kurultayı, ülkenin dört bir yanından 6 bin 500 genç metal işçisinin katılımıyla, Ankara'da yapıldı. (1994)

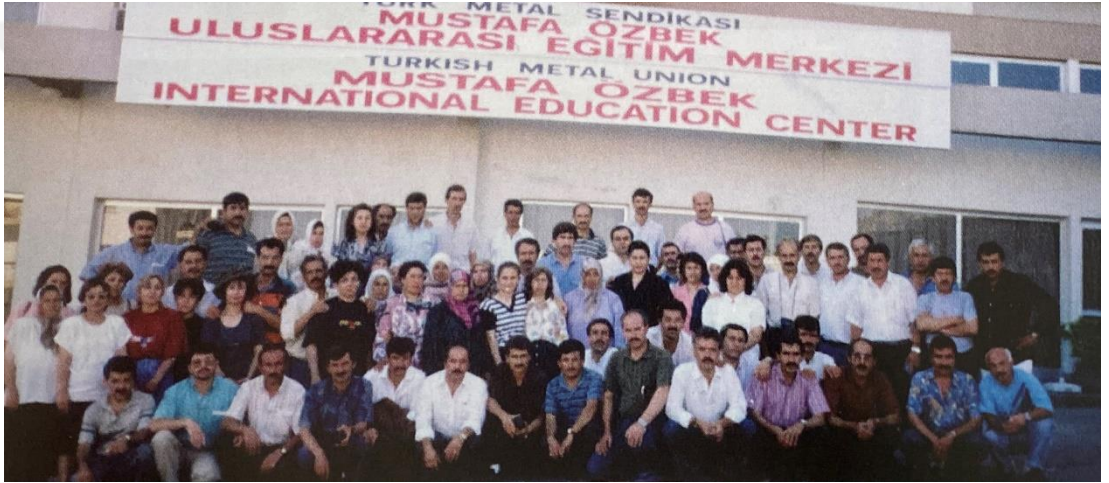

Genç İşçiler 1. Büyük Kurultayı Kırıkkale Hazırlık Toplantısı (1 Şubat 1992)

İş Yeri Temsilcileri Eğitim Semineri

KKTC'deki Tesislerde Eşli Eğitim

Didim'de Üye Eşleri İçin Düzenlenen Eğitim

Ankara, HEMA İş Yeri Grevi

MKE İşçileri Kırıkkale Grevi (20 Eylül 1995)

ÖZAL'A SENDİKA İSYANI "Bunlar işçi düşmanı"

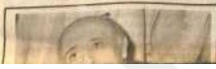
Seydişehir grevinin devlete trilyonlara mal olacağını yetkililere hatırlattıklarını söyleyen Türk Metal-İş Başkanı Özbek, "Ama beylere derdimizi anlatamadık. Çünkü kafaları şartlanmıştı, cepleri doluydu ve hepsi sanki bir işçi düşmanıydı ve işiye hiçbir şeyi layık görmüyorlardı" dedi

"Başbakanlık onur ve şerefini taşıyan bir zat-ı muhteremin, haksızlığa uğramış, hakkı verilmediği için kanunlarımızın tanıdığı hakkını kullanan ve devlete olan güvenini daima yüreğinde duyan bu insanların ekmeği ile oynamaya, onları tehdit etmeye hakkı var mıdır?"

Halk için Halkla beraber
Son Havadis

• 14 TEMMUZ 1987 SALI • YIL: 27 SAYI: 9412 • LONDRA ASFALTLI İNÇİLLİ KAVŞAĞI BAKIRKÖY-İSTANBUL TEL: 575 25 80 (10 HAT) İFİYATI 100 TL - KDV DANIŞI

'Türkiye'yi bir bilen idare etmelidir'

Bölgeliyetli uygulamaları eleştiren DYP Genel Başkanı, "Başbakanı Seydişehir"

TURİZME KİLİT
Erzurum'a gelen

Hazine: Yüzde 23.2
Altı aylık enflasyon

Tunceli'ye tepelerden ateş açıldı

Şehrin çevresindeki tepelerden, önceki gece yarısı eşkiyalar ateş açtı. Olayı "Taciz atışı" diye niteleyen vali takibata geçildiğini söyledi

Güneydoğu'da askerin yerine görev yapacak özel eğitimli polis timi takviye ediliyor. 1000 kişilik time 312 kişiden oluşan yeni tim katılıyor

ULUS

ADIMIZ ADIMIZDIR

1987

AKSANKA 18 ARALIK 1987 10 Kuruş

Parti Grupunda Sıkıyönetimin aldığı tedbirler tasvip edildi

İstanbul'da bazı kimselerin nezaret altına alındığı bildiriliyor

17 Aralık 1987 - Türkiye'de sıkıyönetim ilan edilince, parti gruplarında alınan tedbirler tasvip edildi. İstanbul'da bazı kimselerin nezaret altına alındığı bildirildi.

17 Aralık 1987 - Türkiye'de sıkıyönetim ilan edilince, parti gruplarında alınan tedbirler tasvip edildi. İstanbul'da bazı kimselerin nezaret altına alındığı bildirildi.

Atom kontrolü Amerikan plânının tetkikine başlandı

Bütün delegeler planı desteklediler; M. Grönyko teklifi tetkik etmediğini ileri sürerek kesin bir şey söyleyemeyeceğini bildirdi

17 Aralık 1987 - Atom kontrolü için Amerikan plânının tetkikine başlandı. Bütün delegeler planı desteklediler; M. Grönyko teklifi tetkik etmediğini ileri sürerek kesin bir şey söyleyemeyeceğini bildirdi.

Azerbaycan'da Fazla miktarda harp malzemesi ele geçti

Hükümet katalan Kürdistan'a merkezi Mahabot şehrine girdiler

17 Aralık 1987 - Azerbaycan'da fazla miktarda harp malzemesi ele geçti. Hükümet katalan Kürdistan'a merkezi Mahabot şehrine girdiler.

Fransa'da Blum kabinesi güven oyu aldı

Başbakan program okudu

17 Aralık 1987 - Fransa'da Blum kabinesi güven oyu aldı. Başbakan program okudu.

Bulgaristan'da Silahlı asker sayısı 170 bini buluyor

Bu durum barış tezgahına aykırıdır

17 Aralık 1987 - Bulgaristan'da silahlı asker sayısı 170 bini buluyor. Bu durum barış tezgahına aykırıdır.

Yeni Tarım bölgeleri kuruluyor

R. Ziya Mağden din radyoda bu planı da anlattı

17 Aralık 1987 - Yeni tarım bölgeleri kuruluyor. R. Ziya Mağden din radyoda bu planı da anlattı.

Türk Metal Sendikası'nın Bursa'nın Fomara Meydanı'nda yaptığı "Yerli Üretime Saygı" mitingine katılan onbinler, Hükümeti protesto etti. (14 Eylül 1996)

Türk Metal bünyesinde çalışmış emekli sendikacılar...

Kırıkkale Türkü Gecesi (19 Haziran 2002)

Erdoğan Aslıyüce

Erdoğan Aslıyüce-Habilhan Pehlivanlı (25 Aralık 2019)

Mustafa Özbek-
Habilhan
Pehlivanlı
(29 Ocak 2019-
METVAK)

